

Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettavaksi lainsäädäntö, joka koskee avioliiton solmimiseen ja aviopuolisoiden oikeussuhteisiin sovellettavaa lakia. Esityksessä on säännökset myös ulkomaisen avioliiton tunnustamisesta sekä Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta aviopuolisoiden oikeussuhteita koskevissa asioissa. Säännökset otettaisiin avioliittolain V osaan. Lisäksi ehdotetaan, että perintökaareen lisätään säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta perintöä koskevissa asioissa sekä säännökset perimyksen, pesänselvitykseen ja perinnönjakoon sovellettavasta laista. Ehdotetut säännökset tulevat sovellettaviksi silloin, kun ratkaistavalla asialla on kansainvälisiä liittymiä.

Avioliiton esteet tutkittaisiin Suomen lain mukaan silloin, kun ainakin toisella kihlakumppaneista on Suomen kansalaisuus tai asuinpaikka Suomessa. Vieraan valtion lakia sovellettaisiin ainoastaan silloin, kun kummallakaan kihlakumppaneista ei ole edellä mainittua liittymää Suomeen. Ehdotetut säännökset vastaavat Haagissa vuonna 1978 avioliittojen solmimisesta ja avioliittojen pätevyyden tunnustamisesta tehdyn yleissopimuksen määräyksiä.

Kun avioliitto on solmittu vieraassa valtiossa, se olisi ehdotettujen säännösten mukaan pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa vihkiminen toimitettiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla on asuinpaikka tai jonka kansalainen hän on. Ehdotus vastaa myös tältä osin edellä mainitun Haagin sopimuksen määräyksiä.

Säännöksissä, jotka koskevat aviopuolisoiden oikeussuhteisiin sovellettavaa lakia, ehdotetaan siirryttäväksi niin sanotusta kansalaisuusperiaatteesta kotipaikkaperiaatteen soveltamiseen. Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettaisiin ensisijaisesti

sen valtion lakia, missä kummallakin puolisoilla on kotipaikka. Puolisoiden yhteisen kotipaikan vaihtuessa myös sovellettava laki vaihtuisi. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettaisiin pääsäännön mukaan sen valtion lakia, johon kummallekin puolisoille muodostui kotipaikka avioliiton solmimisen jälkeen. Myös tämä, niin sanottu aviovarallisuusstatuutti voisi vaihtua puolisoiden kotipaikan vaihduttua, mutta näin kävisi pääsäännön mukaan vasta silloin, kun puoliset ovat asuneet uudessa kotipaikkavaltiossaan vähintään viisi vuotta. Lisäksi ehdotetaan, että puoliset voisivat nykyistä huomattavasti vapaammin sopimuksella määrätä avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Sovellettavaksi voitaisiin kuitenkin sopia vain sellaisen valtion laki, johon ainakin toisella puolisoilla on hyväksyttävä liittymä.

Suomen tuomioistuimilla olisi kansainvälinen toimivalta aviopuolisoiden oikeussuhteita koskevissa asioissa silloin, kun vastaajalla on täällä asuin- tai kotipaikka. Eräissä tapauksissa toimivalta voisi perustua myös muuhun liittymään, esimerkiksi siihen, että puolisoiden viimeinen yhteinen asuin- tai kotipaikka oli Suomessa ja toinen puolisoista asuu edelleen täällä.

Esityksessä ehdotetaan myös, että perintökaareen lisättäisiin uusi 26 luku. Se sisältää lainvalintaa koskevien säännösten lisäksi säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta perintöä koskevissa asioissa sekä säännökset pesänselvityksestä ja perinnönjaosta kansainvälisluonteisissa tapauksissa.

Keskeisenä liittymänä mainituissa kansainvälistä toimivaltaa koskevissa säännöksissä on perittävän asuin- ja kotipaikka. Eräissä tapauksissa Suomen tuomioistuinten toimivalta voisi kuitenkin perustua myös siihen, että asialla on muu liittymä Suomeen.

Perimyksen sovellettaisiin ensisijaisesti sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Niissä tapauksissa, joissa perittävällä oli aikaisemmin ollut kotipaikka toisessa valtiossa, perittävän viimeisen kotipaikkavaltion lakia sovellettaisiin pääsääntön mukaan kuitenkin vain, jos perittävä oli kuollessaan tuon valtion kansalainen tai oli asunut siellä vähintään viiden vuoden ajan välittömästi ennen kuolemaansa. Jos perittävän viimeisen kotipaikkavaltion laki ei edellä selostettujen säännösten mukaan tule sovellettavaksi, sovelletaan ensisijaisesti perittävän kansalaisuusvaltion lakia.

Edellä selostetut perimyksen sovellettavaa lakia koskevat säännökset eivät ehdotuksen mukaan ole pakottavia, vaan perittävä voisi

testamentilla määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Perittävä ei kuitenkaan voisi vapaasti valita sovellettavaksi tulevaa lakia, vaan edellytetään että hänellä on laissa osoitetulla tavalla hyväksyttävä liittymä siihen valtioon, jonka laki osoitetaan sovellettavaksi.

Lisäksi ehdotetaan, että eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetussa laissa olevat avioliiton purkamista koskevat säännökset siirretään avioliittolain V osaan. Ensiksi mainitun lain I osa ja erät IV osan säännökset kumottaisiin.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	3
YLEISPERUSTELUT	6
1. J o h d a n t o	6
2. N y k y t i l a	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
2.1.1. Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen ...	6
Yleistä	6
Yleiset säännökset	6
Pohjoismainen avioliittokonventio	7
Suomen ja Neuvostoliiton välinen oikeusapusopimus	7
Suomen ja Puolan välinen oikeusapusopimus	8
2.1.2. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki	8
Yleistä	8
Yleiset säännökset	8
Pohjoismainen avioliittokonventio	9
2.1.3. Perimyksen sovellettava laki	9
Yleistä	9
Voimassa olevat yleiset periaatteet	10
Pohjoismainen perintösopimus	10
2.1.4. Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta	11
Avioliiton henkilökohtaiset oikeusvaikutukset	11
Aviovarallisuussuhteet	11
Perintöä koskevat asiat	11
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomainen lainsäädäntö	11
2.2.1. Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen	11
Haagin sopimus	11
Pohjoismaat	13
Eräät muut valtiot	14
2.2.2. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki	15
Haagin sopimus	15
Pohjoismaat	16
Eräät muut valtiot	18
2.2.3. Perimyksen sovellettava laki	20
Haagin sopimus kuolleen henkilön jäämistöön sovellettavasta laista	20
Pohjoismaat	21
Eräät muut valtiot	22
2.2.4. Kansainvälisen kehityksen arviointia	23
Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen	23
Aviovarallisuus- ja perintöstatuutti	23
2.3. Nykytilan arviointi	25

2.3.1.	Avioliiton esteiden tutkinta	25
2.3.2.	Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki.....	25
2.3.3.	Perimyksen sovellettava laki	27
2.3.4.	Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.....	28
2.3.5.	Ulkomaisten ratkaisujen tunnustaminen.....	28
3.	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	28
3.1.	Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen	28
3.2.	Avioliiton purkaminen	29
3.3.	Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki	29
	Kotipaikkaperiaate.....	30
	Sovellettavan lain vaihtuminen	31
	Sopiminen sovellettavasta laista	32
	Suoraan sovellettavat säännökset.....	33
	Kolmannen suojaaminen	33
3.4.	Perimystä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset.....	34
	Yleistä	34
	Perimyksen sovellettava laki.....	34
	Perittävän oikeus määrätä sovellettavasta laista	35
	Suoraan sovellettavat säännökset.....	36
	Eloon jääneen puolison suojaaminen, kun ositukseen ja perimyksen sovelletaan eri valtioiden lakeja	37
	Pesänselvitys ja perinnönjakomenettely	38
3.5.	Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.....	38
	Yleistä	38
	Avioliiton varallisuussuhteet	38
	Perintöä koskevat asiat	39
3.6.	Renvoi	40
3.7.	Ordre public.....	41
4.	Esityksen vaikutukset.....	42
5.	Asian valmistelu.....	42
6.	Muita asiaan vaikuttavia seikkoja	42
6.1.	Riippuvuus muista esityksistä.....	42
6.2.	Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista.....	42
6.3.	Kansainvälis-yksityisoikeudellinen yhteistyö Euroopan unionissa	43
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	44
1.	Lakiehdotusten perustelut	44
1.1.	Avioliittolaki.....	44
I OSA.	Avioliiton solmiminen ja purkaminen	44
2 luku.	Avioliiton esteet.....	44
3 luku.	Avioliiton esteiden tutkinta.....	44
6 luku.	Yhteiselämän lopettaminen ja avioero	44
V OSA.	Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	44
1 luku.	Avioliiton solmiminen	44
	Oikeus solmia avioliitto	44

Diplomaattisten edustajien ja eräiden pappien vihkimisoikeus.....	47
Vihkimisen toimittaminen	48
2 luku. Ulkomaisen avioliiton tunnustaminen	49
Tunnustamisen edellytykset.....	49
Suomen viranomaisten toimivalta avioliiton pätevyyttä koskevassa asiassa	51
3 luku. Avioliiton purkaminen	52
Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.....	52
Sovellettava laki	52
Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen	52
4 luku. Aviopuolisoiden oikeussuhteet	53
Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.....	53
Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettava laki	55
Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki	55
Vieraan valtion lain soveltamisen rajoitukset.....	61
Ositus asumuseron perusteella	65
Osituksen toimittaminen	66
Omaisuuuden erottelu	66
5 luku. Erinäisiä säännöksiä.....	67
1.2. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista	69
1.3. P e r i n t ö k a a r i.....	70
26 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä	70
Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta.....	70
Perimyksen sovellettava laki.....	72
Vieraan valtion lain estämättä sovellettavat säännökset	78
Pesänselvitys ja perinnönjako	81
Erinäisiä säännöksiä.....	83
2. V o i m a a n t u l o	84
LAKIEHDOTUKSET	85
avioliittolain muuttamisesta.....	85
eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta.....	93
perintökaaren muuttamisesta.....	94
LIITE	99
RINNAKKAISTEKSTIT	99
avioliittolain muuttamisesta.....	99

YLEISPERUSTELUT

1. J o h d a n t o

Yleisen kansainvälistymiskehityksen seurauksena tuomioistuimet joutuvat entistä useammin ottamaan kantaa oikeustapauksiin, joilla on kansainvälisiä liittymiä. Vielä voimakkaammin kansainvälistyminen näkyy asianajajien työssä. Ilmiö koskettaa myös perheoikeudellisia kysymyksiä, mikä johtuu siitä, että ihmisten mahdollisuus liikkua valtiollisten rajojen ylitse on lisääntynyt. Tämän seurauksena Suomessa asuvan ulkomaalaisväestön määrä on 1990-luvun aikana lisääntynyt yli kolminkertaiseksi.

Meneillään oleva kehitys korostaa ajan tasalla olevan kansainvälis-yksityisoikeudellisen sääntelyn merkitystä. Suomen kansainvälinen perheoikeus koonnettiin aikoinaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annettuun lakiin (379/1929), jäljempänä kansainvälinen perhesuhdelaki (KPL), joka tuli voimaan vuoden 1930 alusta. Laki, joka perustuu Haagissa vuosisadan alussa tehtyihin yleissopimuksiin, on nykyisin monilta osin vanhentunut jo senkin vuoksi, että aineellinen perheoikeudellinen lainsäädäntö ei enää vastaa niitä oletuksia, joihin laki perustuu.

Suomen kansainvälistä perhelainsäädäntöä on viime vuosina uudistettu osittaisuudistuksin. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä on otettu muun muassa nimilakiin, lapseksiottamisesta annettuun lakiin sekä lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kansainvälisen perhesuhdelain säännöksiä on näissä yhteyksissä kumottu tai ne ovat syrjäytyneet uusien erityissäännösten tieltä.

Oikeusministeriön asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia työsuunnitelma Suomen kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvan perhe- ja perintölainsäädännön uudistamiseksi, katsoi vuonna 1994 luovuttamassaan muistiossa (Oikeusministeriön lain-

valmisteluosaston julkaisu 5/1994), että voimassa olevan lainsäädännön uudistamista osittain, asiakokonaisuus kerrallaan, oli tarkoituksenmukaista edelleen jatkaa. Kiireellisimpänä tehtävänä työryhmä piti aviovarallisuutta ja perintöä koskevien kysymysten sääntelyä.

Aviovarallisuutta ja perimystä koskevien asiaryhmien lisäksi esitys sisältää säännökset aviopuolisoiden henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettavasta laista ja avioliiton solmimiseen sovellettavasta laista sekä ulkomailla solmittujen avioliittojen pätevyydestä. Esitykseen on otettu myös säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta aviopuolisoiden oikeussuhteita sekä perimystä koskevissa asioissa.

2. N y k y t i l a

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. *Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen*

Yleistä

Avioliiton solmimista koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaa kuuluvat yleiset säännökset sisältyvät kansainväliseen perhesuhdelakiin. Asiaa koskevia määräyksiä on lisäksi Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6. päivänä helmikuuta 1931 tehdyssä avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävässä sopimuksessa (pohjoismainen avioliittokonventio) sekä Puolan ja Neuvostoliiton kanssa solmituissa oikeusapusopimuksissa.

Yleiset säännökset

KPL:n mukaan kihlakumppanin oikeus

solmia avioliitto määräytyy hänen kansalaisuusvaltionsa lain mukaan. Suomen kansalaisen avioesteet tutkitaan siten Suomen lain mukaan ja vieraan valtion kansalaisen avioesteet hänen kansalaisuusvaltionsa lain mukaan. Jos vieraan valtion kansalainen ei voi esittää avioliiton esteiden tutkinnassa tarvittavia asiakirjoja esteettömyydestään tai kansalaisuusvaltionsa lain sisällöstä, oikeusministeriö voi eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain soveltamisesta annetun asetuksen 2 §:n mukaan päättää, että vieraan valtion kansalaisen oikeus solmia aiottu avioliitto tutkitaan Suomen lain mukaan.

KPL:ssa ei ole säännöksiä suomalaisen avioliiton esteiden tutkijan tai vihkijän toimivallasta kansainvälisissä tapauksissa. Mainittujen viranomaisten toimivalta on sen vuoksi johdettu avioliittolain säännöksistä. Vihkijä voi toimittaa vihkimisen, jos kihlapari voi esittää suomalaisen avioliiton esteiden tutkijan antaman todistuksen avioliiton esteiden tutkinnasta. KPL 5 §:n mukaan vihkiminen toimitetaan Suomen lain muotomääräyksiä noudattaen.

Vieraassa valtiossa solmittujen avioliittojen tunnustamisesta säädetään KPL 7 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan avioliitto, johon Suomen kansalainen tai ulkomaalainen on mennyt vieraassa valtiossa sen viranomaisen edessä siellä voimassaolevan lain mukaisesti, on Suomessa katsottava asianmukaisin muoto päätetyksi. Pykälän 2 momentin mukaan avioliitto on katsottava muodon puolesta päteväksi myös, kun sen on päättänyt vieraan valtion diplomaattinen tai konsulivirkamies, sen valtion lakia noudattaen, muussa vieraassa valtiossa tämän suostumuksella. Pykälän 3 momentin mukaan avioliittoa pidetään Suomessa pätevänä myös, jos avioliittoa päätettäessä vieraassa valtiossa toisen valtion kansalaisten kesken on noudatettu kumpainkin kihlakumppanin kansalaisuusvaltion lain muotomääräyksiä.

Avioliiton solmimisen aineellisia edellytyksiä koskeva lainvalintasäännös on KPL 1 §:ssä. Sen mukaan Suomen kansalaisen oikeus solmia avioliitto määräytyy Suomen lain mukaan silloinkin, kun avioliitto solmitaan vieraassa valtiossa. KPL:n valmistelutöistä ilmenee, että suomalaisen avioliit-

ton esteen sivuuttamisen merkitys arvioidaan sekin Suomen lain mukaan. Koska avioliittolaissa ei enää säädetä pätemättömyyttä avioliiton esteen noudattamatta jättämisestä, täytynee Suomen kansalaisen solmimaa avioliittoa pitää täällä pätevänä, vaikka avioliitto olisi solmittu Suomen laissa olevasta avioliiton esteestä huolimatta. Virallinen syyttäjä saattaa tällöin kuitenkin olla toimivaltainen ajamaan avioerokannetta KPL 8 §:n nojalla.

Pohjoismaisen avioliittokonventio

Jos jonkin Pohjoismaan kansalainen hakee avioliiton esteiden tutkimista toisen sopimusvaltion viranomaiselta, tutkitaan hänen oikeutensa mennä avioliittoon viimeksi mainitun valtion lain mukaan, jos jommallakummalla kihlakumppanilla on siellä kotipaikka, mutta muuten hänen kansalaisuusvaltionsa lain mukaan. Hakijan kansalaisuusvaltion lakia on aina sovellettava, jos hakija sitä vaatii. Jos avioesteitä sopimusvaltiossa tutkittaessa sen valtion lain mukaan ei vaadita vanhempien tai holhoojan suostumusta avioliiton päättämiseen, on sellaisen henkilön osalta, jolla on kotipaikka toisessa sopimusvaltiossa, noudatettava mitä tämän valtion laissa säädetään sellaisen suostumuksen tarpeellisuudesta.

Vihkiminen toimitetaan sen valtion lain mukaan, mihin vihkimisviranomainen kuuluu.

Suomen ja Neuvostoliiton välinen oikeusapusopimus

Suomen ja Neuvostoliiton välillä tehdyssä sopimuksessa oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 48/1980) on avioliiton solmimista koskevia määräyksiä. Sopimuksen on Suomen ja Venäjän kahdenvälisen suhteiden sopimus oikeudellisen perustan kartoituksesta 11. päivänä heinäkuuta 1992 tehdyssä pöytäkirjassa todettu olevan voimassa Suomen ja Venäjän välisissä suhteissa. Sen mukaan avioliiton solmimisen muoto määräytyy sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan, jonka alueella avioliitto solmitaan. Sopimuspuolten kansalaisten oikeus solmia avioliitto määräytyy sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan,

jonka alueella avioliitto solmitaan, jos jompikumpi avioliittoon aikovista on tämän sopimuspuolen kansalainen tai jommallakummalla heistä on kotipaikka tämän sopimuspuolen alueella.

Avioliitto, jonka sopimuspuolten kansalaiset ovat solmineet sopimuksen määräysten mukaisesti tai sen sopimuspuolen lainsäädännön edellyttämien lainvalintasääntöjen mukaan, jonka alueella avioliitto on solmittu, tunnustetaan päteväksi kummassakin sopimusvaltiossa. Sopimuspuoli voi kieltäytyä tunnustamasta avioliittoa päteväksi, jos tunnustaminen on ristiriidassa sopimuspuolen lainsäädännön peruseriaatteiden kanssa. Sopimuksen määräykset eivät estä sopimuspuolia tunnustamasta avioliittoa päteväksi muissakin tapauksissa.

Suomen ja Puolan välinen oikeusapusopimus

Suomen ja Puolan välillä tehdyssä sopimuksessa oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 68/1981) on avioliiton solmimista koskevia määräyksiä. Määräysten mukaan avioliiton solmimisen muoto määräytyy sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan, jonka alueella avioliitto solmitaan. Sopimuspuolten kansalaisten oikeus solmia avioliitto määräytyy sen sopimuspuolen lainsäädännön mukaan, jonka alueella avioliitto solmitaan, jos jompikumpi avioliittoon aikovista on tämän sopimuspuolen kansalainen tai jommallakummalla heistä on kotipaikka tämän sopimuspuolen alueella.

2.1.2. *Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki*

Yleistä

Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevat yleiset säännökset ovat eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetussa laissa. Asiaa koskevia määräyksiä sisältyy lisäksi pohjoismaiseen avioliittokonventioon. Viimeksi mainitut määräykset on saatettu voimaan lailla (413/1931), ja niitä on erityissäännöksinä sovellettava KPL:n asemesta silloin, kun tapaus kuuluu pohjoismaisen avioliittokonvention soveltamisalaan.

Yleiset säännökset

KPL perustuu niin sanotulle kansalaisuusperiaatteelle. Avioliiton oikeudelliset vaikutukset puolisoitten varallisuussuhteisiin määrää sen valtion laki, johon mies avioliittoa päätettäessä kuului. Tällä tarkoitetaan sen valtion lakia, jonka kansalainen mies oli avioliiton solmimisen ajankohtana. Miehen kansalaisuusvaltion lakia sovelletaan kaikkien puolisoitten omaisuuteen sen sijainnista, laadusta tai hankkimisajankohdasta riippumatta. Viittaus miehen kansalaisuusvaltion lakiin käsittää KPL 53 §:n mukaan myös tuon lain sovellettavaa lakia koskevat säännökset (nk. palauttamisperiaate eli renvoi). Tämä tarkoittaa sitä, että jos miehen kansalaisuusvaltion lain mukaan on sovellettava jonkin toisen valtion lakia, on tätä lakia noudatettava.

Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki eli aviovarallisuusstatuutti on muuttumaton. Miehen kansalaisuuden vaihtuminen avioliiton solmimisen jälkeen ei aiheuta sovellettavan lain muuttumista eikä muullakaan puolisoita koskevat elämänmuutoksella ole tällaista vaikutusta. KPL:ssa omaksutun ehdottomuusperiaatteen (ordre public -periaatteen) mukaan vieraan valtion laki voidaan kuitenkin jättää soveltamatta, jos se johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisiin tuloksiin. Oikeuskäytännössä on vieraan valtion laki lisäksi jätetty soveltamatta eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa puolisoilla ei avioliiton solmimisen jälkeen ole ollut minkäänlaista asiallista liittymää siihen valtioon, jonka laki KPL:n mukaan tulee sovellettavaksi. Lisäksi Suomen lain soveltaminen on KPL 56 §:n mukaan mahdollista, jos vieraan valtion lain sisällöstä ei saada selvitystä. Ositusmenettelyyn sovelletaan aina Suomen lakia siitä riippumatta, minkä valtion lain aineelliset säännökset tulevat sovellettaviksi. Asiaa ei ole laissa säädetty, vaan kysymyksessä on yleinen kansainvälis-yksityisoikeudellinen periaate. Suomessa toimitettavassa osituksessa otetaan vallitsevan käsityksen mukaan huomioon puolisoitten kaikki varallisuus sen sijainnista riippumatta.

Puolisoilla ei avioliiton aikana ole kelpoisuutta sopia avioliiton varallisuussuhteisiin

sovellettavasta laista. Tällainen sopimus eli niin sanottu lakiviittaus voidaan tehdä ainoastaan ennen avioliittoa, ja sovellettavaksi laiksi voidaan valita ainoastaan Suomen laki. Sopimus on tehtävä avioehdon muodossa.

Miehen kansalaisuuden osoittama vieraan valtion laki tulee käytännössä yleensä sovellettavaksi vain puolisoitten välisessä suhteessa. Tämä johtuu KPL 16 §:stä. Sen mukaan puolison, jonka suhteet toiseen puolisoon määräytyvät ulkomaan lain mukaan, tulee ilmoittaa ulkomaan lain soveltamisesta tai avioehdosta tuomioistuimelle, jos hän tahtoo pidättää itsellään oikeuden vedota vieraan valtion lakiin kolmatta vastaan. Tuomioistuin on tämän jälkeen velvollinen rekisteröimään ilmoituksen siten kuin avioehtosopimuksen rekisteröinnistä säädetään. Vastaavanlainen ilmoitusvelvollisuus koskee myös tilanteita, joissa aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan Suomen lakia ja puoliset ovat ulkomailta tehneet avioehtosopimuksen. Tässä mainittuja ilmoituksia tehdään tosiasiaa melko harvoin. Avioehtorekisteristä saatujen tietojen mukaan KPL 16 §:n nojalla tehtyjä ilmoituksia oli (huhtikuu 2001) rekisteröity kaikkiaan ainoastaan 492.

Edellä mainittujen säännösten lisäksi KPL:ssa on erityinen säännös avioehtosopimuksen tekemisestä. KPL 15 §:n mukaan puolison ja kihlakumppanin oikeus tehdä avioehtosopimus määräytyy hänen kotimaansa lain mukaan. Kysymystä ei siten arvioida miehen kansalaisuusvaltion lain mukaan, vaan edellytetään, että kumpikin puoliso on oman kansalaisuusvaltionsa lain mukaan oikeutettu tekemään sopimuksen. Samalla tavoin arvioidaan kysymystä, onko avioehtosopimus muodon puolesta pätevä. Jollei asianomaisen henkilön kotimaan laissa toisin säädetä, avioehtosopimus on katsottava muodon puolesta päteväksi, jos se on tehty ja laillistettu kummankin asianomaisen kotimaan lain mukaan tai sen valtion lain mukaan, jossa se on tehty.

Pohjoismainen avioliittokonventio

Pohjoismaisen avioliittokonvention määräykset avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista koskevat tapauksia, joissa puoliset ovat ja avioliittoa solmittaessa olivat jonkin Pohjoismaan kansalaisia.

jonkin Pohjoismaan kansalaisia. Lisäedellytyksenä on, että puoliset avioliittoon mennessään asettuivat kumpikin asumaan samaan Pohjoismaahan. Jos nämä edellytykset eivät täyty, sovelletaan KPL:n yleisiä säännöksiä.

Toisin kuin yleiset säännökset, pohjoismainen avioliittokonventio perustuu asuinpaikkaliittymään. Lähtökohtaisesti sovelletaan sen sopimusvaltion aineellista lakia, johon puoliset avioliiton solmittuaan asettuivat ensiksi asumaan. Niin sanottua renvoi- eli palauttamisperiaatetta ei sovelleta.

Aviovarallisuusstatuutti on muuttuva. Jos puoliset, jotka avioliittoon mennessään asettuivat asumaan tiettyyn Pohjoismaahan, ovat sittemmin asettuneet asumaan johonkin toiseen sopimusvaltioon, on tämän valtion lakia sovellettava, jollei ole kysymys sitä aikaisemmin tehdyn oikeustoimen vaikutuksista. Edellä sanotusta voidaan havaita, että statuutin muuttuminen koskee ainoastaan tapauksia, joissa kumpikin puoliso muuttaa samaan sopimusvaltioon. Jos vain toisen asuinmaa vaihtuu tai jos puoliset muuttavat yhdessä Pohjoismaiden ulkopuolelle, viimeisen yhteisen asuinpaikkavaltion laki jää sovellettavaksi. Puolisoilla ei ole kelpoisuutta sopia muun lain soveltamisesta.

Edellä selostetusta pääsäännöstä on tehty eräitä poikkeuksia. Niinpä puolison oikeus vallita sopimusvaltiossa olevaa kiinteää omaisuuttaan määräytyy aina kiinteistön sijaintivaltion lain mukaan. Lisäksi avioehtosopimukselle on asetettu useampia vaihtoehtoisia muotovaatimuksia. Avioehto on katsottava muodon puolesta päteväksi, jos se oli tehty sen lain mukaisesti, jota on sovellettava puolisoitten varallisuussuhteisiin tai jos se täyttää sen valtion lain muotomääräykset, jonka kansalaisia sopimuskumppanit olivat tai toinen heistä oli.

2.1.3. Perimyksen sovellettava laki

Yleistä

Suomen kansainvälinen perintöoikeus on nykyisin hyvin puutteellisesti säännelty. Laissa ei ole yleisiä säännöksiä perimyksen sovellettavasta laista, joten voimassa oleva oikeus perustuu suurelta osalta oikeuskäytän-

töön. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken on voimassa Kööpenhaminassa vuonna 1934 tehty perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva sopimus (SopS 21/1935), jäljempänä pohjoismainen perintösopimus. Sen määräysten soveltaminen edellyttää tavallisesti, että perittävä oli jonkin sopimusvaltion kansalainen ja että hänellä oli kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa. Neuvostoliiton kanssa tehty oikeusapusopimus sisältää määräyksen niin sanotusta kotimaiskohtelusta perintöasioissa sekä siitä, milloin testamentti on katsottava muodon puolesta päteväksi. Samanlaiset määräykset sisältyvät myös Puolan kanssa tehtyyn oikeusapusopimukseen. Suomi on lisäksi osapuolena Haagissa vuonna 1961 tehdyssä yleissopimuksessa testamentin muotoa koskevista lakiristiriidoista (SopS 77/1976). Sopimus on luonteeltaan universaalisesti sovellettava, joten sen määräykset koskevat testamentin ja sen peruuttamisen muotoon sovellettavaa lakia siitä riippumatta, onko testamentilla tai sen tekijällä jokin liittymä sopimusvaltioon vaiko ei.

Voimassa olevat yleiset periaatteet

Koska yleisesti sovellettavat kirjoitetun lain säännökset puuttuvat, perimyksen sovellettavia kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia oikeusohjeita joudutaan jäljittämään lähinnä oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden pohjalta. Oikeuskäytäntö osoittaa, että perimyksen sovellettavaa lakia valittaessa noudatetaan pääsääntöisesti kansalaisuusperiaatetta. Toisin sanoen perittävän kansalaisuus hänen kuolinhetkellään määrää sovellettavan lain.

Oikeustieteessä on katsottu, että KPL 53 §:ssä ilmaistua renvoi-periaatetta olisi analogisesti sovellettava myös jäämistöoikeudellisiin kysymyksiin. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että Suomessa pysyvästi asuneen ulkomaalaisen kuollessa perimyksen tulee sovellettavaksi Suomen laki, jos perimyksen sovelletaan perittävän kansalaisuusvaltiossa tämän kotipaikan lakia. Suomen lain soveltamiseen saatetaan renvoi-periaatteen lisäksi ohjautua myös sillä tavoin, että oikeudenkäynnin osapuolet eivät vetoa vieraaseen lakiin. Kun on kysymys asiasta,

jossa sovinto on sallittu, tuomioistuimet eivät nykyisin vallitsevaksi katsottavan käsityksen mukaan ole velvollisia ottamaan vieraan valtion lakia huomioon viran puolesta.

Oikeuskäytännössä ei tietävästi ole jouduttu ottamaan kantaa siihen, voiko perittävä testamentilla tai muulla tavoin pätevästi määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Uudemmassa oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että tällainen lakiviittaus olisi katsottava päteväksi, jos perittäväällä on ollut kotipaikka siinä valtiossa, jonka lain hän on määrännyt sovellettavaksi, tai sen valtion kansalaisuus.

Kansalaisuusperiaatteen soveltaminen koskee ainoastaan perimyksen liittyviä aineellisoikeudellisia kysymyksiä. Menettelykysymyksiin, esimerkiksi pesänselvitykseen ja pesänjakajan toimittamaan jakoon sovelletaan yleisten kansainvälis-yksityisoikeudellisten periaatteiden mukaisesti Suomen laissa olevia menettelysäännöksiä.

Pohjoismainen perintösopimus

Pohjoismaisen perintösopimuksen määräykset poikkeavat yleisesti voimassa oleviksi katsottavista periaatteista monissa suhteissa. Kansalaisuusperiaatteen asemesta lain valinta perustuu yleensä kotipaikkaperiaatteeseen. Jos jonkin muun Pohjoismaan kansalaisella oli kuollessaan kotipaikka Suomessa, oikeus häneltä jääneeseen perintöön määräytyy Suomen lain mukaan. Kansalaisuudella on kuitenkin merkitystä liittymänä niissä tapauksissa, joissa vainajalla ei ole yhtäjaksoisesti vähintään viiden viimeisen elinvuotensa aikana ollut kotipaikkaa Suomessa. Näissä tapauksissa on sovellettava perittävän kansalaisuusvaltion lakia, jos perillinen tai testamentinsaaja, jonka oikeus on siitä riippuvainen, sitä vaatii.

Sopimuksessa on muitakin perintöä tai jakamatonta pesää koskevia määräyksiä, jotka merkitsevät poikkeamista kotipaikkaperiaatteesta. Muun muassa oikeuteen elää jakamatomassa pesässä sovelletaan tietyissä tapauksissa perittävän kansalaisuusvaltion lakia. Vastaavasti on oikeudesta periä Pohjoismaassa sijaitseva kiinteistö ja oikeudesta määrätä siitä testamentilla eräissä tapauksissa voimassa kiinteistön sijaintivaltion laki.

Perittävän kotipaikka on keskeisenä liittymänä myös pohjoismaisen perintösopimuksen pesänselvitystä, omaisuuden ositusta ja perinnönjakoa koskevissa määräyksissä. Ne toimitetaan sen valtion lain mukaisesti, missä vainajalla oli kuollessaan kotipaikka. Jos tällöin tarvitaan tuomioistuimen myötävaikutusta, perittävän kotipaikkavaltion tuomioistuin on toimivaltainen asiassa.

Pesänselvitystä, ositusta ja perinnönjakoa koskevat sopimusmääräykset perustuvat niin sanotulle universaaliperiaatteelle. Tällä tarkoitetaan sitä, että toimitus käsittää kaiken perittävän omaisuuden siitä riippumatta, missä valtiossa omaisuus sijaitsee.

2.1.4. Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

Avioliiton henkilökohtaiset oikeusvaikutukset

Suomen lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksia koskevissa asioissa. Brysselissä 27 päivänä syyskuuta 1968 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 26/1999; Brysselin sopimus) on määräyksiä, jotka koskevat tuomioistuimen toimivaltaa muun muassa elatusapua koskevissa asioissa. Vastaavat määräykset sisältyvät myös Luganossa 16 päivänä syyskuuta 1988 tehtyyn samannimiseen yleissopimukseen (SopS 44/1993; Luganon sopimus). Näiden mukaan elatusapua koskeva kante on yleensä nostettava sopimusvaltiossa asuvan vastaajan kotipaikkavaltion tuomioistuimessa. Sopimusten 5 artiklan 2 kohdan mukaan elatusapua koskeva asia voidaan kuitenkin tutkia myös sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa elatusapuun oikeutetulla on kotipaikka tai asuinpaikka, tai, jos asia liittyy jonkun oikeudellista asemaa koskevaan asiaan, siinä tuomioistuimessa, joka oman lakinsa mukaan on toimivaltainen tuossa asiassa, jollei toimivalta perustu ainoastaan toisen asianosaisen kansalaisuuteen.

Aviovarallisuussuhteet

Suomen lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa. Pohjoismaisen avioliittonkonvention 8 artiklaan sisältyy sitä vastoin määräys, jonka mukaan avioeron osalta toimivaltaisen valtion tuomioistuin voi tutkia myös ositusta koskevia kysymyksiä.

Oikeustieteellisissä tutkimuksissa ei ole selvitetty sitä, millä tavoin tuomioistuimet ovat säännöstämättömissä tilanteissa arvioineet kansainvälisen toimivallan olemassaoloa aviovarallisuuskysymyksissä. Korkein oikeus ei myöskään ole antanut asiaa valaisevia ennakkotapauksia.

Perintöä koskevat asiat

Suomen lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta perintöä koskevissa asioissa. Pohjoismaisessa perintösopimuksessa on sitä vastoin määräyksiä tuomioistuimen toimivallasta pesänselvitystä, omaisuuden ositusta ja perinnönjakoa koskevissa asioissa. Toimivallan perustavana liittymänä on tavallisesti perittävän viimeinen kotipaikka, mutta eräissä tapauksissa myös lesken kotipaikka. Siitä, millä tavoin kansainvälisen toimivallan olemassaoloa olisi sääntelemättömissä tilanteissa arvioitava, ei ole oikeustieteellistä tutkimusta eikä tuoreita ennakkotapauksia. Eräistä korkeimman oikeuden aiemmin ratkaisemista tapauksista saadaan kuitenkin viitteitä siitä, että perimystä koskeva asia tutkitaan Suomessa, jos perittävällä oli kuollessaan Suomessa kotipaikka tai hän oli Suomen kansalainen taikka jos häneltä jäi Suomessa olevaa omaisuutta.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaisen lainsäädäntö

2.2.1. Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisien avioliittojen tunnustaminen

Haagin sopimus

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden

konferenssissa tehtiin vuonna 1978 yleissopimus avioliittojen solmimisesta ja niiden pätevyyden tunnustamisesta. Yleissopimuksen tavoitteena on tukea avioliittoa instituutiona helpottamalla avioliittojen solmimista ja vieraissa valtioissa solmittujen avioliittojen tunnustamista. Yleissopimuksen ovat toistaiseksi ratifioineet Australia, Luxemburg ja Hollanti ja se on tullut näiden maiden välillä voimaan 1 päivänä toukokuuta 1991. Suomi, Egypti ja Portugali ovat allekirjoittaneet sopimuksen.

Haagin avioliittojen solmimista ja niiden pätevyyden tunnustamista koskeva sopimus ei perustu sopimusosapuolten väliseen vastavuoroisuuteen, vaan sen määräykset ovat yleisesti sovellettavia. Tämän mukaisesti sopimuksen soveltamisalaa ei ole myöskään avioliiton tunnustamisen osalta rajattu niihin avioliittoihin, jotka on solmittu sopimusvaltioissa, vaan kukin sopimusvaltio on sopimussessa mainituin ehdoin velvollinen tunnustamaan ulkomaiset avioliitot ilman vastavuoroisuusedellytystä ja silloinkin, kun avioliitolla ei ole liittymiä mihinkään sopimusvaltioon. Tunnustamista koskevien määräysten ulkopuolelle on kuitenkin jätetty avioliitot, joissa vihkijänä on ollut sotilasviranomainen tai jotka on solmittu aluksella tai ilma-aluksella sekä avioliitot, jotka on solmittu edustajan tai asiamiehen välityksellä, postuumit avioliitot sekä epämuodolliset avioliitot.

Avioliiton solmimista koskevat määräykset ovat sopimuksen 1-6 artiklassa. Sopimusvaltio on sopimuksen mukaan velvollinen toimittamaan vihkimisen, jos vihittävät täyttävät vihkimisvaltion aineellisen lainsäädännön mukaiset avioliiton solmimisen edellytykset ja jos toinen vihittävistä on vihkimisvaltion kansalainen tai hänellä on siellä asuinpaikka. Tämän ohella vihkiminen on toimitettava, jos vihittävät täyttävät sen valtion lain mukaiset avioliiton solmimisen edellytykset, jotka vihkimisvaltion lainvalintasäännökset osoittavat sovellettaviksi. Jälkimmäisessä tapauksessa ulkomaan laki voidaan kuitenkin jättää soveltamatta, jos sen soveltaminen olisi selvästi ordre public -periaatteen vastaista.

Sopimuksen 16 artiklan mukaan sopimusvaltio voi tekemällä varauman kokonaan sulkea pois vihkimisvelvollisuutta koskevien

määräysten soveltamisen. Varauma voidaan 6 artiklan mukaan tehdä myös suppeampana siten, että sopimusvaltio ei sitoudu soveltamaan omaa lakiaan avioliiton solmimisen edellytyksiin sellaisen vihittävän osalta, jolla ei ole kansalaisuus- eikä asuinpaikkaliittymää asianomaiseen valtioon.

Sopimuksen avioliittojen pätevyyden tunnustamista koskevat määräykset ovat sopimuksen 7-15 artiklassa. Avioliitto on sopimuksen mukaan tunnustettava, jos se on pätevästi solmittu vihkimisvaltion oikeusjärjestyksen mukaan. Myös sellainen avioliitto, joka vasta vihkimisen jälkeen on tullut päteväksi vihkimisvaltiossa, on tunnustettava. Jos vihkimisen on toimittanut diplomaattinen, konsuli- tai muu ulkomaan edustuston viranomainen, pidetään vihkimisvaltiona viranomaisen edustamaa valtiota. Tällöin tunnustamisvelvollisuuden edellytyksenä on lisäksi, että avioliitto ei ollut kielletty siinä maassa, jossa vihkiminen tapahtui.

Avioliiton tunnustamisesta voidaan kieltäytyä sopimuksessa luetelluin perustein. Nämä ovat ordre public -perusteen lisäksi voimassa oleva avioliitto, biologisen polveutumisen tai lapseksiottamisen kautta syntynyt lähisukulaisuus, avioliittoon vaadittavan iän tai ikää koskevan erivapauden puuttuminen, psyykinen kyvyttömyys suostumuksen antamiseen tai vapaaehtoisen suostumuksen puuttuminen. Perusteen on tullut olla voimassa avioliiton solmimisen ajankohtana siinä valtiossa, jossa tunnustamista haetaan. Jos avioliitto on solmittu voimassa olevasta avioliitosta huolimatta, ei tunnustamista voida kuitenkaan evätä, jos avioliitto on sittemmin pätevytyntynyt aikaisemman avioliiton purkautumisen tai mitätöitymisen myötä.

Haagin sopimus ei estä soveltamasta sääntöjä, jotka sallivat avioliittojen tunnustamisen sopimusta laajemmin. Avioliiton tunnustamista helpottaa vielä sopimuksessa oleva vihkimistodistuksia koskeva määräys. Sen mukaan toimivaltaisen viranomaisen antaman vihkimistodistuksen on katsottava osoittavan, että avioliitto on pätevä, jollei muuta osoiteta.

Haagin sopimuksen tunnustamismääräyksiä on sovellettava myös silloin, kun avioliiton pätevyys on ratkaistava toisen asian yhteydessä sen esikysymyksenä, jos pääkysy-

mys on tuomioistuINVALTION oikeusjärjestyksen mukaan ratkaistava jonkin sopimusvaltion lain mukaan.

Halutessaan sopimusvaltio voi tehdä vauraman, jolla se rajaa tunnustettavat avioliitot niihin, jotka oli solmittu sen jälkeen, kun se itse tuli sopimuksen osapuoleksi.

Pohjoismaat

Seuraava vertailu koskee Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Islannissa voimassa olevan yleisen sääntelyn keskeisiä piirteitä.

Ruotsi. Ruotsissa avioliiton solmimista koskevat kansainväliseen yksityisoikeuteen kuuluvat säännökset sisältyvät lakiin "Lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap". Pääsäännön mukaan henkilön oikeus mennä avioliittoon määräytyy hänen kansalaisuusvaltionsa lain mukaan. Ruotsin kansalaisella, jolla on ollut kotipaikka (hemvist) vieraassa valtiossa vähintään kaksi vuotta, on kuitenkin oikeus saada avioliiton esteet tutkituiksi mainitun vieraan valtion lain mukaan, jos toinen vihittävistä suostuu siihen. Vieraan valtion kansalaisella, jolla vähintään kahden vuoden ajan on ollut asuinpaikka Ruotsissa tai muussa kuin kansalaisuusvaltiossaan, on vastaava oikeus. Ruotsin hallitus tai sen määräämä viranomais voi määrättyssä tapauksessa päättää, että lyhyemmänkin ajan Ruotsissa asuneen vieraan valtion kansalaisen oikeus solmia avioliitto tutkitaan Ruotsin lain mukaan.

Vieraan valtion lain soveltamista on kuitenkin rajoitettu siten, että alle 15-vuotias ei ilman ruotsalaisen lääninhallituksen lupaa saa mennä avioliittoon Ruotsin viranomaisen edessä. Avioliittoon eivät myöskään saa mennä ne, jotka ylenevässä tai alenevässä polvessa ovat sukua keskenään taikka jotka ovat sisaruksia. Henkilö, joka jo on avioliitossa ei saa mennä uuteen avioliittoon Ruotsissa niin kauan kuin edellinen avioliitto on voimassa.

Avioliitto, joka on solmittu vieraassa valtiossa siellä voimassa olevan lain mukaisesti, on Ruotsissa muodon puolesta pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, missä se solmittiin. Avioliitto, joka on solmittu diplomaattisen tai konsulivirkamiehen edessä tai muun vieraan valtion valtuuttaman henkilön edessä, on

muodon puolesta pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, joka antoi valtuutuksen. Vieraassa valtiossa solmittua avioliittoa on lisäksi pidettävä muodon puolesta pätevänä, jos se on pätevä siinä tai niissä valtiossa, jonka kansalaisia puolisoit olivat vihkimisen tapahtuessa. Jos avioliittoa olisi pidettävä mitättömänä muotovirheen perusteella, Ruotsin hallitus voi erityisistä syistä puolison tai kuolleen puolison perillisen hakemuksesta päättää, että avioliitto tunnustetaan Ruotsissa.

Norja. Norjassa ei ole lakiin perustuvia avioliiton solmimista ja vieraassa valtiossa solmitun avioliiton tunnustamista koskevia kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä. Norjan avioliittolain (lov om ekteskap) säännöksiä avioliiton esteiden tutkinnasta sovelletaan myös ulkomaalaisiin. Jos avioliitto solmitaan Norjan viranomaisen edessä, tutkitaan kihlaparin avioesteet Norjan lain mukaan. Jos kihlakumppani on vieraan valtion kansalainen eikä hän vakituisesti asu Norjassa, hänen on lisäksi esitettävä asuinpaikkavaltionsa viranomaisen antama esteettömyystodistus. Vieraan valtion kansalaisen on osoitettava, että hän oleskelee tai asuu Norjassa laillisin perustein.

Yleisenä oikeusperiaatteena on voimassa, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto, joka siellä on pätevä, on pätevä myös Norjassa.

Tanska. Tanskassa ei ole kirjoitettuun lakiin sisältyviä avioliiton solmimista koskevia kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä, vaan tanskalaisiin ja ulkomaalaisiin kihlakumppaneihin sovelletaan Tanskan avioliittolain säännöksiä (lov om ægteskabs indgåelse og opløsning). Jos kihlapari solmii avioliiton tanskalaisen viranomaisen edessä, heidän oikeutensa solmia avioliitto tutkitaan Tanskan lain mukaan. Pääsääntöä täydentää poikkeussäännös. Jos kihlakumppani on ulkomailla asuva vieraan valtion kansalainen ja tutkijaviranomainen tietää, että aiottu avioliitto on ehdottomasti kielletty siinä valtiossa, jonka kansalainen kihlakumppani on tai jossa hänellä on asuinpaikka (bopæl), todistusta suoritettua tutkinnasta ei tule antaa. Avioliiton esteiden tutkijan on tällöin siirrettävä asia "Civilretsdirektoratet" -nimiselle viranomaiselle ratkaistavaksi. Vieraan valtion kansalaisen on lisäksi osoitettava, että hän oleskelee tai asuu laillisin perustein Tanskassa. Jos sii-

nä vieraassa valtiossa, missä kihlakumppanilla on asuinpaikka, avioliiton solmimiseen ei tarvita vanhempien suostumusta, sitä ei tarvita myöskään Tanskassa, vaikka Tanskan lain mukaan sitä tarvittaisiin. Jos vieraan valtion lain mukaan 18 vuotta täyttänyt kihlakumppani tarvitsee vanhempiensa luvan avioliiton solmimiseen, tätä ei noudateta Tanskassa.

Yleisenä oikeusperiaatteena on voimassa se, että vieraassa valtiossa siellä voimassa olevien muoto- ja toimivaltavaatimusten mukaisesti solmittu avioliitto tunnustetaan päteväksi Tanskassa.

Islanti. Islannissa ei ole lakiin perustuvia kansainvälis-yksityisoikeudellisia säännöksiä avioliiton solmimisesta ja ulkomaisen avioliiton tunnustamisesta. Islannin avioliittolain (hjúskaparlög) säännöksiä avioliiton esteiden tutkinnasta sovelletaan myös ulkomaalaisiin. Jos kihlakumppani on ulkomaan kansalainen tai hänellä on asuinpaikka vieraassa valtiossa, hänen on lisäksi vaadittaessa esitettävä kansalaisuusvaltionsa tai asuinpaikkavaltionsa toimivaltaisen viranomaisen todistus avioliiton esteiden tutkinnasta.

Yleisenä oikeusperiaatteena voimassa, että avioliitto, joka on pätevä siinä valtiossa, missä se on solmittu, on pätevä myös Islannissa.

Eräät muut valtiot

Saksa. Saksassa Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch- nimisen lain (EGBGB) kansainvälistä yksityisoikeutta koskevat säännökset uudistettiin vuonna 1986. Lain 13 artiklan mukaan Saksassa solmittavan avioliiton edellytykset määräytyvät kummankin kihlakumppanin osalta erikseen kihlakumppanin kansalaisuusvaltion lain mukaan. Jos kansalaisuusvaltion lain mukaan avioliiton solmimiselle on este, voidaan soveltaa Saksan lakia, jos toinen kihlakumppaneista asuu Saksassa tai on Saksan kansalainen. Tällöin edellytetään kuitenkin, että kihlakumppanit ovat suorittaneet vaadittavan toimen avioesteen poistamiseksi ja että vihkiminen aiottuun avioliittoon on avioliiton solmimisen vapautta koskevan periaatteen mukaista. Vaadittava toimenpide avioesteen poistamiseksi voi olla esimerkiksi vieraassa valtiossa saadun avioeron vahvistuttaminen puolison kansalaisuusvaltiossa, mikäli avio-

eron tunnustaminen siellä edellyttää sen vahvistuttamista. Kihlakumppanin aikaisempi avioliitto, joka avioerolla on purettu Saksassa tai sellaisella vieraan valtion päätöksellä, joka tunnustetaan Saksassa, ei ole esteenä uudelle avioliitolle Saksassa. Aikaisempi avioliitto ei myöskään ole este uudelle avioliitolle, jos kihlakumppanin aviopuoliso on julistettu kuolleeksi. Saksalainen viranomainen on toimivaltainen toimittamaan vihkimisen, jos jommallakummalla kihlakumppanilla on asuinpaikka viranomaisen virka-alueella. Jos kummallakaan ei ole asuinpaikkaa Saksassa, vihkimisen voivat toimittaa vain tietyt laissa mainitut viranomaiset.

Ulkomailla solmittu avioliitto tunnustetaan muodon puolesta päteväksi Saksassa, jos se on solmittu molempien kansalaisuusvaltion (Heimatrecht) lain muotomääräysten mukaisesti tai sen paikkakunnan muotomääräysten mukaisesti, missä se solmittiin (EGBGB 11 artikla).

Sveitsi. Sveitsissä tuli vuoden 1989 alusta voimaan uusi kansainvälistä yksityisoikeutta koskeva liittovaltion laki (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht). Lain 43 artiklan mukaan Sveitsin viranomaiset ovat toimivaltaisia toimittamaan vihkimisen, jos morsian tai sulhanen on Sveitsin kansalainen tai asuu Sveitsissä. Myös morsian ja sulhanen, jotka molemmat ovat vieraan valtion kansalaisia ja joista kumpikaan ei asu Sveitsissä, voivat mennä avioliittoon Sveitsissä, kuitenkin vain sillä edellytyksellä, että Sveitsissä solmittu avioliitto tunnustetaan sekä morsiamen että sulhasen asuin- tai kansalaisuusvaltiossa (Wohnsitzstaat, Heimatstaat). Jos aiottua avioliittoa ei tunnustettaisi asuin- tai kansalaisuusvaltiossa siitä syystä, että jommallekummalle kihlakumppanille on Sveitsissä myönnetty avioero, jota ei tunnusteta asuin- tai kansalaisuusvaltiossa, tämä seikka ei ole esteenä kihlakumppanin uudelle avioliitolle Sveitsissä.

Lain 44 artiklan mukaan avioliiton solmimisen aineelliset edellytykset (materiellrechtliche Voraussetzungen), määräytyvät Sveitsin lain mukaan silloin, kun avioliitto solmitaan Sveitsissä. Jos avioliitolle Sveitsin lain mukaan on este, morsian ja sulhanen, jotka molemmat ovat vieraan valtion kansalaisia, voivat siitä huolimatta solmia avioliit-

ton Sveitsissä, jos sille ei ole estettä jomankumman kansalaisuusvaltion lain mukaan. Lain 45 artiklan mukaan ulkomailla pätevästi solmittu avioliitto tunnustetaan Sveitsissä. Jos morsian ja sulhanen ovat Sveitsin kansalaisia, tai jos molemmat asuvat Sveitsissä, tunnustetaan ulkomailla solmittu avioliitto Sveitsissä vain, jos syy siihen, että avioliitto solmittiin ulkomailla ei ollut se, että siten voitiin kiertää Sveitsin laissa olevat avioliiton mitättömyysperusteet.

2.2.2. *Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki*

Haagin sopimus

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa tehtiin 14. päivänä maaliskuuta 1978 yleissopimus avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Yleissopimuksen tavoitteena oli yhdenmukaistaa asiaa koskevia lainvalintasääntöjä, jotka eri maissa poikkesivat suuresti toisistaan ja olivat usein vaikeasti selvitettäviä.

Haagin sopimus perustuu tahdonautonomian periaatteelle. Tällä tarkoitetaan sitä, että puoliset voivat tietyissä rajoissa itse sopimuksellaan määrätä sovellettavaksi tulevan lain. Sovellettavaksi voidaan määrätä sen valtion aineellinen laki, jonka kansalainen puoliso on tai jossa puolisollla on asuinpaikka sopimusta tehtäessä. Jos lainvalintaa koskeva sopimus tehdään ennen avioliittoa, sovellettavaksi voidaan lisäksi määrätä sen valtion laki, johon puolisolle muodostuu ensiksi asuinpaikka avioliiton solmimisen jälkeen. Sovellettavaksi määrätty laki koskee kaikkea puolisoitten omaisuutta, mutta puoliset voivat tämän estämättä kuitenkin sopia siitä, että puolisollla olevaan tai hänelle tulevaan kiinteään omaisuuteen sovelletaan omaisuuden sijaintivaltion lakia. Kiinteästä omaisuudesta annettu määräys voidaan myös rajoittaa koskemaan ainoastaan tiettyä kiinteää omaisuutta.

Sovellettavasta laista tehtyä sopimusta voidaan avioliiton aikana milloin tahansa muuttaa. Edellä mainitun liittymän tulee tällöin olla olemassa sopimuksen muuttamisen ajankohtana. Tehty muutos koskee myös puo-

lisoiden aikaisemmin saamaa omaisuutta, joten statuutti säilyy yhtenäisenä, jolleivat puoliset ole edellä selostetuin tavoin sopineet, että kiinteään omaisuuteen sovelletaan eri statuuttia.

Sovellettavaa lakia koskeva sopimus on Haagin sopimuksen mukaan tehtävä avioehdolle säädetyssä muodossa. Tällöin sovelletaan joko sen valtion sisäistä lakia, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin tai sen valtion sisäistä lakia, jossa sopimus tehtiin. Vähimmäisvaatimukseksi on asetettu, että sopimus on tehty kirjallisesti, että se on päivätty ja että aviopuolisot ovat sen allekirjoittaneet. Mitä tulee sopimuksen sisältöön, ei ole välttämätöntä, että lainvalinnasta on määrätty nimenomaisesti. Riittää, että sovellettava laki käy selvästi ilmi avioehtosopimuksesta.

Jos puoliset eivät ole sopineet sovellettavasta laista, sovelletaan ensisijaisesti sen valtion lakia, johon kummallekin puolisolle ensiksi muodostuu avioliiton solmimisen yhteydessä asuinpaikka (habitual residence). Valtio voi kuitenkin sopimuksen osapuoleksi tullessaan antaa selityksen, jonka mukaan sen sisäistä lakia on noudatettava silloin, kun kumpikin puoliso avioliittoa solmittaessa oli tuon valtion kansalainen. Selitystä ei kuitenkaan sovelleta puolisoihin, joilla on asuinpaikka sellaisessa valtiossa, jossa kummallakin on ollut asuinpaikka vähintään viiden vuoden ajan ennen avioliiton solmimista, ellei kysymyksessä ole valtio, joka on antanut edellä mainitun selityksen tai sellainen sopimuksen ulkopuolinen valtio, jonka kansainvälis-yksityisoikeudellisissa säännöksissä edellytetään kansalaisuusvaltion lain soveltamista.

Puolisoiden yhteisen kansalaisuusvaltion lakia sovelletaan lisäksi silloin, kun puolisoille muodostuu avioliiton solmimisen yhteydessä kotipaikka valtiossa, joka ei ole sopimuksen osapuoli ja joka soveltaa kansalaisuusperiaatetta. Sama koskee tapauksia, joissa samaa kansalaisuutta oleville puolisoille ei avioliiton solmimisen yhteydessä muodostu asuinpaikkaa samassa valtiossa. Jos puolisoilla ei ole asuinpaikkaa samassa valtiossa eikä yhteistä kansalaisuutta, on sovellettava sen valtion lakia, johon aviopuolisoiden varallisuussuhteilla on kaikki seikat huomioon

ottaen läheisin liittymä.

Suoraan lain nojalla määräytynyt aviovarallisuusstatuutti ei Haagin sopimuksen mukaan ole muuttumaton, vaan se voi tietyin edellytyksin muuttua, kun statuutin valinnan määrännyt liittymä vaihtuu. Edellytyksenä on kuitenkin, etteivät puoliset ole tehneet avioehtosopimusta.

Puolisoiden yhteisen asuinpaikkavaltion sisäinen laki tulee sovellettavaksi aikaisemmin sovelletun lain sijasta sillä hetkellä, kun puoliset saavat asuinpaikan valtiosta, jonka kansalaisia he kumpikin ovat. Samaa sääntöä sovelletaan, jos edellisessä virkkeessä tarkoitettu tosiseikasto muodostuu käänteisessä aikajärjestyksessä siten, että puoliset saavat kumpikin yhteisen asuinpaikkavaltionsa kansalaisuuden. Puolisoiden yhteisen asuinpaikkavaltion laki tulee välittömästi sovellettavaksi myös silloin, kun kumpikin puolisoista saa asuinpaikan samassa valtiossa, ja puolisoitten yhteisen kansalaisuusvaltion lain soveltaminen on perustunut pelkästään siihen, että puolisoille ei avioliiton solmimisen yhteydessä muodostunut asuinpaikkaa samassa valtiossa. Niissä tapauksissa, joissa edellä mainitut edellytykset eivät täyty, sovellettava laki voi vaihtua yhteisen asuinpaikkavaltion laiksi ainoastaan, jos puolisoitten asuinpaikka on ollut tuossa valtiossa avioliiton solmimisen jälkeen kymmenen vuoden ajan.

Suoraan lain nojalla tapahtunut statuutin vaihdos ei milloinkaan ole taannehtiva, vaan koskee ainoastaan omaisuutta, jonka puoliset saavat statuutin vaihtumisen jälkeen. Tämä johtaa siihen, että puolisoitten aviovarallisuussuhteet eivät näissä tapauksissa tule arvioitaviksi yhtenäisen statuutin nojalla. Puoliset voivat kuitenkin palauttaa yhtenäisyyden sopimalla lainvalinnasta edellä selostetulla tavalla.

Kuten useat muutkin Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa tehdyt lainvalintakonventiot, Haagin sopimus on luonteeltaan yleinen. Se tulee näin ollen sovellettavaksi kaikkiin sopimusvaltiossa esiintyviin tapauksiin. Sillä seikalla, että puolisoitten asuinpaikka on sopimusvaltion ulkopuolella tai että sovellettavaksi tulee muun kuin sopimusvaltion laki, ei ole merkitystä. Sopimuksen aineellista soveltamisalaa eli kysymystä siitä, mitkä oikeuskysymykset tulevat

arvioitaviksi avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan statuutin nojalla, ei pidetty mahdollisena täsmällisesti määritellä. Soveltamisalaa on kuitenkin pyritty täsmentämään negatiivisesti määräämällä, että yleissopimusta ei sovelleta aviopuolisoiden väliseen elatusvelvollisuuteen, eloon jääneen puolison perintöoikeuteen eikä puolisoitten oikeustotimikelpoisuuteen.

Haagin sopimus koskee myös aviopuolison ja kolmannen henkilön välistä suhdetta. Sopimuksen 9 artiklan mukaan aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan määräytyvät myös kysymykset, jotka koskevat puolison ja kolmannen välistä oikeussuhdetta. Sopimusvaltio voi kuitenkin säätää, että puoliso ei voi vedota avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaan lakiin kolmatta vastaan, jos puolisoilla tai kolmannella on asuinpaikka sen alueella, jollei tuon valtion lain edellyttämiä julkistamis- tai rekisteröintivaatimuksia ole noudatettu tai jollei kolmas oikeussuhteen syntyessä tiennyt tai jollei hänen ainakin pitänyt tietää, mitä lakia puolison varallisuussuhteisiin sovelletaan.

Pohjoismaat

Kaikki Pohjoismaat ovat osapuolina pohjoismaisessa avioliittokonventiossa, jonka sisältöä on selostettu aiemmin. Seuraava vertailu koskee ainoastaan asianomaisten maiden yleisen sääntelyn keskeisiä piirteitä.

Ruotsi. Laki aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista (Lag om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden) tuli voimaan 1. päivänä heinäkuuta 1990. Lain voimaantulo muutti olennaisesti niitä periaatteita, jotka olivat aiemmin olleet voimassa. Aiemman lainsäädännön mukaan aviomiehen kansalaisuus määräsi lainvalinnan, ja avioliiton solmimisen yhteydessä muodostunut statuutti oli muuttumaton. Uuden lain keskeiset periaatteet ovat sitä vastoin puolisoitten tahdonautonomia, kotipaikkaperiaate ja statuutin muuttuvuus.

Puolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan ensisijaisesti sen valtion lakia, jonka puoliset ovat kirjallisella sopimuksella määränneet sovellettavaksi. Puoliset voivat määrätä sovellettavaksi sen valtion lain, jossa

jommallakummalla puolisoilla oli kotipaikka tai jonka kansalainen hän oli sopimusta tehtäessä. Lainvalinnasta tehtyä sopimusta voidaan myöhemmin muuttaa. Uusi laki tulee tällöin sovellettavaksi myös siihen omaisuuteen, joka puolisoilla oli muutoksen tapahtuessa. Lainvalintasopimus voidaan tehdä myös puolison kuoleman jälkeen. Sopimuksen tekevät tässä tapauksessa eloonjäänyt puoliso ja kuolleen puolison oikeudenomistajat.

Jollei sovellettavaa statuuttia ole määrätty sopimuksella, sovelletaan sen valtion lakia, johon puolisoille muodostui vihittäessä kotipaikka. Statuutti on muuttuva. Jos molemmat puoliset ovat avioliiton solmittuaan saaneet kotipaikan toisessa valtiossa ja asuneet siellä vähintään kaksi vuotta, tuon valtion laki tulee sovellettavaksi. Vaatimusta kaksi vuotta kestäneestä asumisesta kotipaikkavaltiossa ei kuitenkaan sovelleta, jos kummallakin puolisoilla on jo aiemmin avioliiton aikana ollut tuossa valtiossa kotipaikka tai jos kumpikin on kotipaikkavaltion kansalainen. Näissä tapauksissa statuutti vaihtuu välittömästi kotipaikan muodostumisen yhteydessä. Viittaus vieraan valtion lakiin käsittää ainoastaan asianomaisen lain aineelliset säännökset.

Omaisuuksien osituksessa otetaan huomioon kaikki puolisoitten varallisuus sen sijainnista riippumatta, jollei avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista muuta johdu. Jos omaisuutta on vieraassa valtiossa ja voidaan olettaa, että ositus ei tule olemaan voimassa tuossa valtiossa, ositus saadaan rajoittaa koskemaan vain osaa puolisoitten omaisuudesta. Rajoittaminen ei kuitenkaan ole sallittua, jos toinen puoliso sitä kohtuullisin syin vastustaa.

Ruotsin lakiin sisältyy lisäksi säännöksiä, joiden mukaan Ruotsin avioliittokaaren eräät säännökset tulevat sovellettaviksi siinäkin tapauksessa, että puolisoitten varallisuussuhteisiin on sovellettava vieraan valtion lakia. Avioehtosopimus ja puolison toiselle antama lahja on rekisteröitävä Ruotsin lain säännösten mukaisesti, jos puolisoilla on oikeustointa tehtäessä Ruotsissa kotipaikka. Muussa tapauksessa avioehtosopimus ei tule voimaan eikä lahjoitus sido lahjoittajan velkojia. Ruotsin lakia sovelletaan lisäksi aina Ruotsissa olevan asunnon ja asuntoirtoimiston vallin-

taan sekä eräisiin osituksen yhteydessä ajankohtaistuviin otto-oikeuksiin. Vieraan valtion lain soveltamista on kolmannen henkilön edun vuoksi rajoitettu myös eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa vieraan valtion laissa säädetään Ruotsin lakia pitemmälle meneviä omaisuuden vallintaoikeuden tai velantekooikeuden rajoituksia.

Norja. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista ei Norjassa ole laissa säädetty, joten voimassa olevat periaatteet on etsittävä oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan niiden mukaan puolisoitten ensimmäisen yhteisen kotipaikan lakia. Statuutti on muuttumaton; kotipaikan vaihtuminen myöhemmin ei vaikuta lainvalintaan. Puolisoiden välinen sopimus lainvalinnasta lienee kuitenkin sitova ainakin osapuolten kesken sekä suhteessa puolison perillisiin. Lainvalintasäännön osoittamaa lakia sovelletaan puolisoitten kaikkeen omaisuuteen siitä riippumatta, missä valtiossa omaisuus sijaitsee.

Tanska. Myös Tanskan kansainvälinen aviovarallisuus-oikeus on paljolti oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden varassa. Niiden mukaan aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan sen valtion lakia, jossa miehellä oli kotipaikka avioliiton solmimisen hetkellä. Jos mies kuitenkin avioliiton solmimisen yhteydessä saa uuden kotipaikan, tuon valtion laki tulee sovellettavaksi. Sovellettava laki koskee puolisoitten kaikkea omaisuutta sen sijainnista riippumatta. Viittaus vieraan valtion lakiin käsittää pääsääntöisesti ainoastaan tuon lain aineelliset säännökset. Renvoi on kuitenkin eräissä erityistapauksissa katsottu mahdolliseksi.

Avioliiton oikeusvaikutuksia koskevassa laissa on eräitä avioehtoja koskevia erityissäännöksiä. Jos mies, jolla ei ole kotipaikkaa Tanskassa, on tehnyt avioehdon, joka oli pätevä miehen kotipaikkavaltion lain mukaan, avioehto on pätevä Tanskassa, jollei se ole ristiriidassa avioliiton oikeusvaikutuksia koskevan lain kanssa. Suhteessa kolmanteen avioehdon pätevyys edellyttää kuitenkin, että se ilmoitetaan rekisteröitäväksi kuukauden kuluessa siitä, kun mies sai kotipaikan Tanskassa. Jos ilmoitus tehdään myöhemmin, sopimuksen oikeusvaikutukset kolmanteen

nähdessä luetaan ilmoituspäivästä. Mainitun säännöksen on analogisesti katsottu soveltuvan myös tilanteeseen, jossa avioliiton varallisuus oikeudelliset vaikutukset määräytyvät vieraan valtion lain mukaan ja mies saa kotipaikan Tanskassa. Tämän tulkinnan mukaan vieraan valtion laki väistyy, jos se on Tanskan lain pakottavien säännösten vastainen, ja vieraan valtion lakiin voidaan vedota kolmatta vastaan ainoastaan, jos sovellettava aviovarallisuusjärjestelmä on ilmoitettu rekisteröitäväksi avioehdon tavoin.

Islanti. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista ei Islannissa ole nimenomaisesti säädetty. Käytännössä noudatetaan vastaavia periaatteita kuin Tanskassa.

Eräät muut valtiot

Saksa. Kansainvälistä yksityisoikeutta koskeva laajahko osittaisuudistus tuli voimaan 1. päivänä syyskuuta 1986 (Gesetz zur Neuregelung des Internationalen Privatrechts). Muun muassa avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevat säännökset uudistettiin tuossa yhteydessä.

Aviovarallisuutta koskevan sääntelyn keskeisenä ajatuksena on, että sovellettavaksi voi tulla vain sellaisen valtion laki, johon kummallakin puolisoilla on jonkinlainen liittymä. Tällä ratkaisulla pyrittiin toteuttamaan puolisoitten yhdenvertaisuustavoitetta.

Avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin sovelletaan sen valtion lakia, joka määrää avioliiton yleiset oikeusvaikutukset avioliiton solmimisen hetkellä. Tällä ratkaisulla on pyritty vähentämään niin sanottuja luonnehtimisongelmia, jotka koskevat sitä, onko tietty oikeussuhde luettava avioliiton yleisiin vaikutuksiin sovellettavan statutiin vaiko aviovarallisuusstatuutin alaan kuuluvaksi. Ensisijaisesti sovelletaan sen valtion lakia, johon kumpikin puolisoista kuuluu. Jos puolisoilla ei avioliiton aikana ole ollut yhteistä kansalaisuutta, sovelletaan sen valtion lakia, jossa kummallakin puolisoilla on asuinpaikka (gewöhnliche Aufenthalt). Jos kumpikaan edellä mainituista liittymistä ei tule kysymykseen, sovelletaan sen valtion lakia, johon puolisoilla muulla tavoin arvioituna on kiinteimmät siteet. Viittaus tietyn valtion la-

kiin käsittää myös asianomaisen valtion kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset.

Saksan lain mukaan puolisoilla on oikeus tietyissä rajoissa sopia avioliiton yleisiin oikeusvaikutuksiin sovellettavasta laista. Jos tällainen lakiviittaukseksi sanottu sopimus on tehty, siinä osoitettua aineellista lainsäädäntöä sovelletaan myös avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin. Siitä riippumatta, perustuuko aviovarallisuusstatuutti suoraan lakiin vaiko edellä mainittuun lakiviittaukseen, aviovarallisuusstatuutti on pysyvä siinä mielessä, että se ei suoraan lain nojalla muutu, vaikka sovellettavan lain osoittanut liittymä muuttuisi.

Puolisot voivat kuitenkin ennen avioliittoa tai avioliiton aikana milloin tahansa sopia lainvalinnasta siten, että he määräävät toisen valtion aineellisen lainsäädännön sovellettavaksi aviovarallisuutta koskeviin kysymyksiin. Sovellettavaksi voidaan määrätä sen valtion laki, johon toinen puolisoista kuuluu, tai sen valtion laki, jossa toisella puolisoilla on asuinpaikka. Kiinteän omaisuuden osalta voidaan sovellettavaksi laiksi lisäksi määrätä sen valtion laki, jossa kiinteistö sijaitsee. Lainvalinnasta tehty sopimus vaikuttaa takautuvasti ainoastaan, jos valittu laki sallii aviovarallisuussuhteen takautuvan muuttamisen sopimuksella. Tehty lainvalintasopimus voidaan myöhemmin purkaa ja sitä voidaan muuttaa.

Kolmannen suoja on Saksassa järjestetty siten, että tiettyjä BGB:n säännöksiä, joilla pyritään suojaamaan vaihdantaa, on sovellettava siinäkin tapauksessa, että puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia. Jos ainakin toisella puolisoista on Saksassa kotipaikka tai jos hän harjoittaa siellä liiketoimintaa, vieraan lain soveltaminen on rekisteröitävä avioehtosopimuksen tavoin, jotta siihen voitaisiin vedota vieraan lain soveltamisesta tietämättömänä kolmatta kohtaan. Lisäksi tietyt BGB:n säännökset tulevat suoraan sovellettaviksi Saksassa tehtävään oikeustoimeen, mikäli ne ovat vilpittömässä mielessä olevaa kolmatta kohtaan edullisempia kuin aviovarallisuussuhteeseen sovellettavat vieraan lain säännökset.

Sveitsi. Sveitsin kansainvälistä yksityisoikeutta koskeva laki (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht) tuli voimaan 1.

päivänä tammikuuta 1989. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki määräytyy sen mukaan ensisijaisesti puolisoiden sopimuksen mukaisesti. Puolisot voivat valita sovellettavaksi sen valtion lain, jossa kummallakin on tai avioliiton solmimisen jälkeen tulee olemaan kotipaikka, tai sen valtion lain, jonka kansalainen jompikumpi puolisoista on. Lainvalinnasta on sovittava kirjallisesti tai lainvalinnan tulee selvästi käydä ilmi avioehtosopimuksesta. Lainvalinnasta tehty sopimus on voimassa, kunnes puolisot purkavat sen tai tekevät uuden lainvalintasopimuksen. Uusi lainvalintasopimus vaikuttaa takautuvasti avioliiton alusta alkaen, jollei toisin ole sovittu.

Jos puolisot eivät ole sopineet avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, sovelletaan ensisijaisesti sen valtion lakia, jossa kummallakin puolisoilla on kotipaikka (Wohnsitz). Jos puolisoilla ei ole kotipaikkaa samassa valtiossa, sovelletaan sen valtion lakia, jossa kummallakin puolisoilla oli viimeksi samanaikaisesti kotipaikka. Jos puolisoilla ei ole milloinkaan ollut samanaikaisesti kotipaikkaa samassa valtiossa, sovellettavaksi tulee kummankin puolison yhteisen kansalaisuusvaltion laki. Jos mikään edellä mainituista edellytyksistä ei täyty, katsotaan, että puolisoiden välillä vallitsee Sveitsin lain mukainen omaisuuden erillisuus (Gütertrennung).

Jos lainvalinnasta ei ole sovittu ja puolisoiden kotipaikka siirtyy toiseen valtioon, tuon valtion lakia sovelletaan takautuvasti avioliiton solmimisesta alkaen. Aviopuolisot voivat kuitenkin kirjallisella sopimuksella sulkea pois takautuvan soveltamisen. Aviovarallisuusstatuutti ei kotipaikan vaihdoksen seurauksena lainkaan muutu, jos puolisot ovat tehneet avioehtosopimuksen tai jos puolisot ovat kirjallisesti sopineet, että aikaisemman kotipaikan lakia noudatetaan edelleen.

Mitä edellä on sanottu, koskee sellaisenaan vain puolisoiden välisiä suhteita. Avioliiton varallisuusjärjestelmän vaikutukset aviopuolison ja kolmannen välisessä oikeussuhteessa määräytyvät sen valtion lain mukaan, jossa aviopuolisolla oli oikeussuhteen syntyessä kotipaikka. Jos kolmas kuitenkin oikeussuhteen syntyessä tunsi sen valtion oikeuden, jota aviovarallisuussuhteeseen oli sovellettava tai jos hänen olisi pitänyt se tuntea, sovelle-

taan tuon valtion oikeutta.

Itävalta. Laki, jolla uudistettiin ja koonnettiin Itävallan kansainvälistä yksityisoikeutta (Bundesgesetz über das internationale Privatrecht) tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 1979. Avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin sovelletaan sen mukaan ensisijaisesti sen valtion lakia, jonka osapuolet ovat nimenomaisesti määränneet sovellettavaksi. Lainvalintaa koskevalle sopimukselle ei ole säädetty määrämuotoa. Laissa ei myöskään ole rajoitettu niiden valtioiden piiriä, joiden laki voidaan määrätä sovellettavaksi. Valinnan mahdollisuutta rajoittaa kuitenkin se, että valinta voidaan tehdä vain silloin, kun avioliitolla on liittymä vieraaseen valtioon. Vaadittavan liittymän tarkempaa sisältöä ei ole täsmennetty.

Lakiviittaus voidaan tehdä joko yksinomaan asianomaisen valtion aineelliseen lakiin kohdistuvana tai niin, että se käsittää myös tuon valtion lainvalintasäännökset. Epäselvässä tapauksessa viittauksen tulkitaan kohdistuvan pelkästään aineelliseen oikeuteen. Lainvalintasopimus voidaan tehdä joko ennen avioliittoa tai sen aikana. Laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä siitä, koskeeko avioliiton aikana tehty sopimus puolisoiden kaikkea omaisuutta vaiko ainoastaan sitä omaisuutta, jonka he saavat sopimuksen tekemisen jälkeen. Asia on ymmärretty niin, että puolisot voivat tästäkin määrätä sopimuksessaan.

Jos puolisot eivät ole sopineet lainvalinnasta, sovelletaan sen valtion lakia, jota avioliiton solmimisen ajankohtana oli sovellettava avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin. Sovellettaviksi tulevat avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettavan lain aineelliset säännökset. Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovelletaan ensisijaisesti puolisoiden yhteistä henkilöstatuuttia, joka Itävallan lain mukaan on sen valtion laki, jonka kansalaisia puolisot ovat. Jos puolisoilla ei ole yhteistä kansalaisuutta, sovelletaan sen valtion lakia, jossa kummallakin oli kotipaikka. Jos tämäkään säännös ei tuo ratkaisua lainvalintaan, sovelletaan Itävallan lakia tai, jos puolisoilla on voimakkaammat liittymät toiseen valtioon, tuon valtion lakia. Viittaus vieraan valtion lakiin käsittää myös sen lainvalintasäännökset. Suo-

raan lain nojalla määräytynyt statuutti on pysyvä siinä mielessä, että lainvalinnan määränneen liittymän vaihtuminen ei aiheuta statuutin muuttumista. Kuten edellä on todettu, muutos voidaan kuitenkin aina saada aikaan sopimalla lainvalinnasta.

Italia. Italian kansainvälisen yksityisoikeuden uudistus (Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato n:o 218/1995) tuli voimaan 4 päivänä syyskuuta 1995. Avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin sovelletaan sen mukaan sen valtion lakia, jota sovelletaan puolison henkilökohtaisiin suhteisiin. Jos puolisoilla on yhteinen kansalaisuus, sovellettavaksi tulee yhteisen kansalaisuusvaltion laki. Jos puoliset ovat eri valtioiden kansalaisia tai jos heillä on yhtä useampi yhteinen kansalaisuus, sovelletaan sen valtion lakia, johon puolisoitten avioelämä pääasiallisesti paikallistuu. Lakia lienee tulkittava niin, että jos yhteinen liittymä vaihtuu, myös sovellettava statuutti muuttuu.

Muiden uusien lakien tavoin myös Italian laissa annetaan puolisoille mahdollisuus sopia aviovarallisuussuhteisiinsa sovellettavasta laista. Puolisot voivat kirjallisesti sopia, että heidän varallisuussuhteisiinsa sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen toinen heistä on tai jossa toisella on asuinpaikka. Lainvalintaa koskeva puolisoitten sopimus on pätevä, jos se on pätevä valitun lain tai sopimuksen tekopaikan lain mukaan.

Kolmannen suoja on Italiassa järjestetty suojaamalla tämän vilpittömyyttä. Vieraan valtion lakiin voidaan vedota kolmatta vastaan ainoastaan silloin, kun kolmas on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää vieraan lain soveltamisesta. Jos kysymys on kiinteästä omaisuudesta, edellytetään lisäksi, että kiinteistön sijaintivaltion laissa olevia kiinteistösaannon julkistamista koskevia muotoja on noudatettu.

Espanja. Avioliiton oikeusvaikutuksiin sovellettavaa lakia koskevia Espanjan lain säännöksiä muutettiin vuonna 1990. (Ley 11/1990 sobre reforma del Código Civil en aplicación del principio de no discriminación por razón de sexo). Uudistuksen eräänä keskeisenä tavoitteena oli luopua naisista syrjivänä pidetystä sääntelystä, jonka mukaan avioliiton oikeusvaikutukset määräytyivät miehen kansalaisuusvaltion lain mukaan. Uusien

säännösten mukaan avioliiton varallisuus oikeudelliset vaikutukset määräytyvät ensisijaisesti puolisoitten yhteisen henkilöstatuutin eli kummankin puolison kansalaisuusvaltion lain mukaan. Jos puolisoilla ei ole yhteistä henkilöstatuuttia, he voivat ennen avioliittoa tekemällänsä asiakirjalla määrätä sovellettavaksi jommankumman puolison henkilöstatuutin osoittaman lain tai asuinpaikkavaltion lain. Jos valintaa ei ole tehty, sovelletaan sen valtion lakia, johon kummallekin puolisoille muodostui asuinpaikka välittömästi avioliiton solmimisen jälkeen. Jos puolisoille ei muodostunut tällaista asuinpaikkaa, sovelletaan sen valtion lakia, jossa vihkiminen tapahtui.

2.2.3. *Perimyksen sovellettava laki*

Haagin sopimus kuolleen henkilön jäämistöön sovellettavasta laista

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa tehtiin 20. päivänä lokakuuta 1988 yleissopimus kuolleen henkilön jäämistöön sovellettavasta laista. Yleissopimuksella pyrittiin yhdenmukaistamaan sopimusvaltioiden perimyksen sovellettavaa lakia koskevia säännöksiä ja siten suojaamaan perittävän perheenjäsenten jäämistöön liittyviä odotuksia sekä helpottamaan perinnönjakoa ja jäämistösuunnittelua kansainvälisluonteisissa tapauksissa. Yleissopimus on luonteeltaan universaalisesti sovellettava. Sen määräyksiä on toisin sanoen sovellettava silloinkin, kun sovellettavaksi tulee muun kuin sopimusvaltion laki. Sopimus koskee ainoastaan perimyksen sovellettavaa lakia. Sopimuksessa ei ole tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa eikä ulkomaisten ratkaisujen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä.

Yleissopimuksessa on liittymänä, joiden nojalla sovellettava laki määräytyy, käytetty sekä perittävän asuinpaikkaa että hänen kansalaisuuttaan. Sopimuksen 3 artiklan mukaan perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan asuinpaikka, mikäli perittävä oli tuolloin tuon valtion kansalainen. Jos perittävä ei ollut asuinpaikkavaltionsa kansalainen, asuinpaikkavaltion lakia sovelletaan, jos perittävä oli välittömästi

ennen kuolemaansa asunut tuossa valtiossa vähintään viiden vuoden ajan. Kuitenkin sellaisissa poikkeustapauksissa, joissa perittävällä oli kuollessaan selvästi läheisempi yhteys siihen valtioon, jonka kansalainen hän oli, kuin asuinpaikkavaltioonsa, sovelletaan perittävän kansalaisuusvaltion lakia. Muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa sovelletaan perittävän kansalaisuusvaltion lakia, jollei perittävällä ollut kuollessaan läheisempi yhteys muuhun valtioon, missä tapauksessa tuon valtion laki tulee sovellettavaksi. Sovellettava laki koskee koko jäämistöä siitä riippumatta, missä jäämistöön kuuluvat omaisuusobjektit sijaitsevat.

Puheena oleva Haagin sopimus perustuu tahdonautonomian periaatteelle samaan tapaan kuin avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskeva Haagin sopimus. Perittävä voi toisin sanoen itse tietyissä rajoissa määrätä perimyksen sovellettavan lain, jolloin edellä mainittuja 3 artiklan määräyksiä ei sovelleta. Sopimuksen 5 artiklan mukaan perittävä voi määrätä sovellettavaksi sen valtion lain, jossa hänellä oli määräystä antaessaan tai kuollessaan asuinpaikka tai sen valtion lain, jonka kansalainen hän oli määräystä antaessaan tai kuollessaan.

Sovellettavaksi määrätty laki koskee pääsäännön mukaan koko jäämistöä. Sopimuksen 6 artiklan mukaan perittävä voi kuitenkin määrätä, että johonkin tiettyyn jäämistöön kuuluvaan omaisuuteen sovelletaan tietyn valtion lakia. Sovellettavaksi määrätty laki voi tällöin olla muukin kuin jokin edellä mainittu laki, esimerkiksi sen valtion laki, jossa omaisuus sijaitsee. Tällainen tiettyä omaisuutta koskeva määräys ei kuitenkaan vaikuta sen valtion lain pakottavien säännösten soveltamiseen, jota jäämistöön on muutoin sovellettava joko 3 tai 5 artiklan nojalla. Antamalla pesään kuuluvaa tiettyä omaisuutta koskevia määräyksiä ei siten voida loukata esimerkiksi lakiosaa, joka kuuluu rintaperilliselle jäämistöön yleisesti sovellettavan lain mukaan.

Sopimuksen 7 artiklan 2 kappaleessa on määräykset siitä, mitkä kysymykset on luonnehdittava perimyksen sovellettavan lain alaan kuuluviksi. Artiklassa oleva luettelo käsittää lähinnä sellaisia asiaryhmiä, joiden nojalla ratkaistaan se, kenelle perittävä omai-

suus tulee. Omaisuuden hallintoon ja perinnönjakoon liittyvät kysymykset eivät siten kuulu perintöstatuutin alaisuuteen. Artiklan 3 kappaleen mukaan sopimusvaltiot voivat kuitenkin soveltaa perimyksen sovellettavaa lakia muihinkin kuin 2 kappaleessa tarkoitettuihin asiaryhmiin.

Edellä selostettujen pääsääntöjen lisäksi sopimus sisältää määräyksiä muun muassa perintösopimukseen sovellettavasta laista sekä yleisiä määräyksiä. Viimeksi mainituista on huomion arvoinen erityisesti 17 artikla, jonka mukaan sopimuksessa olevat viittaukset tietyn valtion lakiin eivät erästä poikkeustapausta lukuun ottamatta käsitä tuon valtion kansainvälis-yksityisoikeudellisia säännöksiä. Niin sanottua renvoi-periaatetta ei siten yleensä sovelleta.

Haagin sopimus ei ole ainakaan toistaiseksi tullut voimaan. Neljä valtiota on allekirjoittanut sen, mutta vain Alankomaat on sen ratifioinut.

Pohjoismaat

Kaikki Pohjoismaat ovat osapuolina pohjoismaisessa perintösopimuksessa, jonka sisältöä on selostettu aikaisemmin. Seuraava vertailu koskee ainoastaan asianomaisten maiden yleisen sääntelyn keskeisiä piirteitä.

Ruotsi. Perimystä koskevat kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset ovat kuolinpesää koskevista kansainvälisistä oikeussuheteista annetussa laissa, joka on vuodelta 1937 (Lag om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo). Laki perustuu kansalaisuusperiaatteelle. Oikeus perintöön määräytyy sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen perittävä oli kuollessaan. Tätä lakia sovelletaan pääsäännön mukaan kaikkeen perittävän omaisuuteen sen sijainnista riippumatta. Poikkeuksena on kiinteä omaisuus, johon tulee tietyissä erityistapauksissa sovellettavaksi kiinteistön sijaintivaltion laki. Perittävällä ei ole kelpoisuutta määrätä perimyksen sovellettavasta laista.

Perimyksen sovellettavaa lakia koskevien säännösten uudistamistyö on vireillä Ruotsin oikeusministeriössä. Vuonna 1987 valmistuneessa komiteanmietinnössä ehdotetaan kansalaisuusperiaatteen korvaamista kotipaikkaperiaatteella. Ehdotuksen mukaan perittävä

saisi myös oikeuden määrätä tietyissä rajoissa perimyksen sovellettavasta laista. Avioliitossa olevan perittävän määräämisvaltaa rajoittaisi kuitenkin säännös, jonka mukaan lesken oikeuteen periä kuollut puoliso sovellettaisiin kaikissa tapauksissa sen valtion lakia, jota oli sovellettava lesken ja vainajan perillisten välillä toimitettavassa omaisuuden osituksessa. Ratkaisulla, jossa aviovarallisuusstatuutti ja perintöstatuutti sovitetaan tällä tavoin yhteen, pyritään siihen, että lesken asema tulee järjestettäväksi kokonaisuudessaan saman lainsäädännön pohjalta.

Norja. Norjassa ei ole lakiin perustuvia säännöksiä perimyksen sovellettavasta laista. Oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden omaksuman kannan mukaan perimyksen on sovellettava sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Kotipaikkavaltion lakia sovelletaan kaikkeen jäämistöön kuuluvaan omaisuuteen sen sijainnista riippumatta. Kysymys, voiko perittävä esimerkiksi testamentilla määrätä perimyksen sovellettavasta laista, näyttää olevan avoin. Uudemmassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että perittävällä olisi tällainen oikeus, jos määräyksen antamiseen on perusteltua aihetta ja jos perittävällä on vahva liittymä siihen valtioon, jonka laki määrätään sovellettavaksi.

Tanska. Myöskään Tanskassa ei ole kirjoitettuun lakiin perustuvia säännöksiä perimyksen sovellettavasta laista. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, missä perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Sovellettava laki koskee kaikkea jäämistöön kuuluvaa omaisuutta sen sijainnista riippumatta. Perittävä ei voine määrätä perimyksen sovellettavasta laista.

Islanti. Islannissa ei ole lainsäädäntöä perimyksen sovellettavasta laista. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, missä perittävällä oli kuollessaan asuinpaikka. Sovellettava laki koskee kaikkea jäämistöön kuuluvaa omaisuutta sen sijainnista riippumatta.

Eräät muut valtiot

Saksa. Saksan kansainvälinen perintöoikeus, jota koskevat säännökset ovat vuodelta

1986, perustuu kansalaisuusperiaatteelle. Perimyksen tulee siten sovellettavaksi sen valtion laki, jonka kansalainen perittävä oli kuollessaan. Perittävän mahdollisuus määrätä sovellettavasta laista on hyvin suppea. Mahdollisuus lainvalintaan koskee ainoastaan Saksassa olevaa kiinteää omaisuutta, jonka osalta voidaan sovellettavaksi määrätä Saksan laki. Siihen, että määräämisvalta omakuttiin laissa näin suppeana, vaikutti näkemys, jonka mukaan laajempi määräämisvalta johtaisi lakiosasäännösten kiertämiseen.

Vuonna 1986 toteutettua uudistusta valmisteltaessa esitettiin useita ehdotuksia perintöstatuutin ja aviovarallisuusstatuutin yhteensovittamisesta. Näitä ehdotuksia ei lopulta kuitenkaan toteutettu.

Sveitsi. Sveitsin perimystä koskevat kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset, jotka tulivat voimaan vuonna 1989, perustuvat keskeisesti kotipaikkaperiaatteelle, mutta myös kansalaisuudella on merkitystä liittymänä. Jos perinnönjättäjän viimeinen kotipaikka oli Sveitsissä, sovelletaan Sveitsin lakia. Jos perinnönjättäjän viimeinen kotipaikka oli vieraassa valtiossa, sovelletaan sen valtion lakia, jota perintöön on sovellettava tuon valtion lainvalintasäännösten mukaan. Mikäli perittävä oli viimeksi mainitussa tapauksessa Sveitsin kansalainen, sovelletaan kuitenkin Sveitsin lakia silloin, kun Sveitsin viranomaiset ovat asiassa toimivaltaisia.

Perittävä voi Sveitsin lain mukaan tietyissä, melko ahtaissa rajoissa määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Niinpä ulkomaalainen, jonka viimeinen kotipaikka oli Sveitsissä, voi määrätä kansalaisuusvaltionsa lain sovellettavaksi Sveitsin lain asemesta. Vastaavasti voi Sveitsin kansalainen, jonka kotipaikka on vieraassa valtiossa, määrätä sovellettavaksi kotipaikkavaltionsa lain.

Itävalta. Perimyksen sovellettavaa lakia koskevat säännökset ovat edellä mainitussa, vuoden 1979 alusta voimaantulleessa laissa. Perittävän kansalaisuus tämän kolinhetkellä määrää sovellettavan lain. Perittävällä ei ole kelpoisuutta määrätä sovellettavasta laista. Pelättiin näet, että määräämisvallan antaminen perittäväälle saattaisi johtaa lakiosaa koskevien säännösten kiertämiseen. Aviovarallisuus- ja perintöstatuutteja ei ole sovitettu yhteen. Se, että puolisoilla on erittäin laaja oi-

keus määrätä avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, antaa heille mahdollisuudet järjestää asia siten, että avioliiton varallisuussuhteisiin ja perimyksen sovelletaan samaa lakia.

Italia. Myös Italian uusi laki perustuu kansalaisuusperiaatteelle. Lainvalinnasta määrittäminen on mahdollista, joskin melko rajoitetusti. Perinnönjättäjä voi näet määrätä, että kansalaisuusvaltion lain asemesta on sovellettava perittävän asuinpaikkavaltion lakia. Tällainen määräys kuitenkin raukeaa, jos perittävä ei kuolinhetkellään enää asu tuossa valtiossa.

Espanja. Myös Espanjassa perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen perittävä oli kuolinhetkellään. Perittävällä ei ole kelpoisuutta määrätä sovellettavasta laista. Código civilin kansainvälisyksityisoikeudellisia säännöksiä koskeneen, vuonna 1990 tehdyn osittaisuudistuksen yhteydessä aviovarallisuus- ja perintöstatuutti sovitettiin yhteen siten, että lesken lakimääräiseen perintöoikeuteen sovelletaan avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin sovellettavaa lakia. Puolison oikeus kuitenkin syrjäytyy siltä osin kuin se johtaisi siihen, että perittävän jälkeläiset eivät saisi lakiosiaan täysimääräisinä.

2.2.4. *Kansainvälisen kehityksen arviointia*

Avioliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliitosten tunnustaminen

Vertailu osoittaa, että eri valtioissa on valittu erilaisia ratkaisuja sen suhteen, minkä valtion lain mukaan kihlakumppanien oikeus solmia avioliitto tutkitaan. Saksassa voimassa olevat säännökset perustuvat kansalaisuusperiaatteelle. Kihlakumppanin kansalaisuusvaltion laki ratkaisee yleensä sen, onko hän oikeutettu solmimaan avioliiton vaiko ei. Kansalaisuusperiaate on voimassa myös useassa sellaisessa Keski- ja Etelä-Euroopan maassa, joka ei ollut mukana vertailussa. Ruotsin järjestelmä perustuu puolestaan kansalaisuus- ja kotipaikkaperiaatteeseen. Kihlakumppanin oikeus solmia avioliitto tutkitaan joko hänen kansalaisuus- tai tietyn edellytyksin hänen kotipaikkavaltionsa lain mu-

kaan. Norjassa, Sveitsissä ja Tanskassa kihlaparin oikeus solmia avioliitto määräytyy siitä vastoin yleensä viikimisvaltion lainsäädännön mukaan (nk. lex loci celebrationis -periaate). Tämä on lähtökohtana myös edellä mainitussa Haagin sopimuksessa sekä Ruotsissa vuonna 1987 valmistuneessa uudistusehdotuksessa. Kansainvälinen oikeuskehitys ei tässä tapauksessa tarjoa selkeitä suuntaviittoja uudistukselle.

Mitä tulee ulkomaisten avioliitosten tunnustamiseen, vakiintuneena periaatteena voidaan pitää, että ulkomailla solmittu avioliitto on muodon puolesta pätevä, jos se täyttää muotovaatimukset siinä valtiossa, missä vihkiminen tapahtui. Sen kysymyksen osalta, milloin ulkomainen avioliitto voidaan katsoa pätemättömäksi materiaalisella perusteella, on sitä vastoin omaksuttu erilaisia ratkaisuja.

Aviovarallisuus- ja perintöstatuutti

Lainvalintaa koskevat säännökset poikkeavat eri maissa melko huomattavasti toisistaan. Tämä havainto koskee myös niitä valtioita, jotka ovat viime vuosina uudistaneet asiaa koskevaa kansainvälisyksityisoikeudellista lainsäädäntöään. Kysymyksessä, olisiko ensisijaisena liittymänä pidettävä kansalaisuutta vaiko asuin- tai kotipaikkaa, ei ole havaittavissa yhteneviä kehityslinjoja. Erityisesti aviovarallisuusstatuutin osalta on kuitenkin tapahtumassa siirtymistä asuin- tai kotipaikkaperiaatteen käyttöön. Ruotsin muutettua aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevia säännöksiään Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa sovelletaan kansalaisuusperiaatetta.

Perimyksen sovellettavan lain sääntelyssä kansalaisuusperiaatteen asema on yhä vahva Keski- ja Etelä-Euroopan maissa, eikä lainsäädännön uudistaminen ole sitä juurikaan heikentänyt. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin Sveitsi, jossa perittävän kotipaikka on ensisijainen liittymä. Norjassa ja Tanskassa on vanhastaan sovellettu kotipaikkaperiaatetta, ja Ruotsissa tullaan otaksuttavasti myös siirtymään sen käyttöön. Kotipaikkaperiaatetta sovelletaan lisäksi perinteisesti niin sanotuissa common law -maissa. Kansainvälistä kehitystä arvioitaessa on otettava huomioon myös perimyksen sovellettavaa lakia koske-

va Haagin sopimus, jossa on otettu käyttöön kolme liittymää, nimittäin perittävän asuinpaikka, perittävän kansalaisuus ja muu läheinen yhteys tiettyyn valtioon.

Ulkomaisten lainsäädännön eroavuuksista seuraa, että asiaa koskevaa Suomen lainsäädäntöä valmisteltaessa ei ole mahdollista löytää sellaista ratkaisua, joka kaikissa tapauksissa turvaisi sen, että aviovarallisuus- tai perintöstatuutin piiriin kuuluva kysymys tulee ratkaistuksi saman lain nojalla siitä riippumatta, missä valtiossa riita käydään. Mainittuun tavoitteeseen olisi mahdollista päästä siten, että mahdollisimman moni valtio ratifioi tai hyväksyy avioliiton varallisuussuhteisiin sekä vainajan jäämistöön sovellettavaa lakia koskevat Haagin sopimukset. Sopimuksissa omaksutut ratkaisut johtavat näet saman lain soveltamiseen kaikissa sopimusvaltioissa.

Sopimusvaltioiden määrä on kuitenkin jäänyt hyvin pieneksi. Tällä hetkellä vain kolme valtiota, Alankomaat, Ranska ja Luxemburg, on saattanut aviovarallisuusstatuuttia koskevan sopimuksen osaltaan voimaan, ja perintöstatuuttia koskeva sopimus ei ole toistaiseksi tullut lainkaan voimaan, koska tarvittavaa kolmea ratifiointia ei ole saavutettu. Ei ole todennäköistä, että sopimusvaltioiden määrä tulee myöhemminkään olennaisesti lisääntymään. Ne edellä mainitut Euroopan maat, jotka ovat uudistaneet lainsäädäntöään Haagin sopimusten solmimisen jälkeen, ovat ottaneet huomioon eräitä sopimusten perusratkaisuja. Lakien yksityiskohdat poikkeavat kuitenkin Haagin sopimuksista, mikä viittaa siihen, että asianomaisten valtioiden ei ole tarkoituksena saattaa sopimuksia voimaan.

Näistä syistä myöskään Suomen ei ole tarkoituksenmukaista tulla sopimusten osapuoleksi. Sopimusten määräykset ovat sovitteluratkaisuja, joiden hyväksyminen saattaisi olla perusteltua, jos niillä saavutettaisiin laaja kansainvälinen yhdenmukaisuus lainvalinnassa. Sopimusten jäädessä maantieteellisesti suppeiksi tätä tavoitetta ei voida saavuttaa. Näissä oloissa on yhdenmukaisuustavoitetta tärkeämpää kiinnittää huomiota siihen, että säädettävä laki tuottaa mahdollisimman hyviä ratkaisuja niissä tapauksissa, jotka tulevat sen soveltamispiiriin. Ristiriitaisten ja osin meille vieraiden näkemysten yhteensovittamisen tuloksena syntyneet sopimus pohjaiset

ratkaisut eivät useinkaan parhaalla mahdollisella tavalla edistä tätä tavoitetta.

Mainittujen Haagin sopimusten käyttökelpoisuus laadittavan lain esikuvina poikkeaa kuitenkin toisistaan. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevan sopimuksen lainvalintamääräykset ovat hyvin monimutkaisia, koska pyrittiin löytämään sovitteluratkaisu, joka tyydyttäisi sekä kansalaisuusperiaatteen että asuin- tai kotipaikkaperiaatteen omaksuneita valtioita. Niiden sisällyttäminen Suomen lakiin ei edellä mainituista syistä ole tarkoituksenmukaista. Vainajan jäämistöön sovellettavaa lakia koskevassa sopimuksessa on sitä vastoin onnistuttu löytämään suhteellisen yksinkertainen ratkaisu, jossa sekä asuinpaikkaperiaatteelle että kansalaisuusperiaatteelle on voitu osoittaa oma paikkansa lähtien ajatuksesta, että perimyksen olisi sovellettava sen valtion lakia, johon perittävällä kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen oli läheisin yhteys. Ottaen lisäksi huomioon se, että sopimustullaan otaksuttavasti hyödyntämään muidenkin valtioiden kansallisissa lainsäädäntöhankkeissa, sopimuksen määräyksiin on syytä kiinnittää huomiota laadittavassa laissa.

Vainajan jäämistöön sovellettavaa lakia koskevaa Haagin sopimusta arvioitaessa on toisaalta muistettava, että sopimuksessa ei ole kiinnitetty huomiota lesken asemaan liittyviin kysymyksiin esimerkiksi silloin, kun osituksen ja perinnönjaon yhteisvaikutus on lesken tai perillisten kannalta kohtuuton sen vuoksi, että avioliiton varallisuussuhteisiin ja perimyksen sovelletaan eri valtion lakeja. Sopimus ei esimerkiksi mahdollista perintö- ja aviovarallisuusstatuutin yhteen kytkemistä siten, että ensiksi mainittu seuraisi jälkimmäistä. Sopimus ei myöskään anna mahdollisuutta niin sanottujen suoraan sovellettavien säännösten käyttämiseen perinnönjaon lopputuloksen oikaisijana. Tällaisten säännösten antamiseen saattaa olla tarvetta, mikä sekin viittaa osaltaan siihen, että Haagin sopimuksen ratifioiminen ei ole aiheellista.

Eroavuuksien ohella vertaileva katsaus tuo esiin myös yhteisiä pyrkimyksiä, jotka on aiheellista ottaa huomioon Suomen uudistettavassa lainsäädännössä. Mitä ensinnäkin tulee aviopuolisoiden varallisuussuhteen sääntelyyn, puolisoiden mahdollisuus itse sopia

aviovarallisuussuhteeseen sovellettavasta laista eli niin sanottu tahdonautonomia on hyväksytty paitsi Haagin sopimuksessa myös kaikissa uusissa laeissa. Yleensä tällöin edellytetään, että ainakin toisella puolisoilla on joko kotipaikka-, asuinpaikka- tai kansalaisuusliittymä valtioon, jonka laki on määrätty sovellettavaksi. Suoraan lakiin perustuvan aviovarallisuusstatuutin vaihtuminen objektiivisen liittymän vaihtuessa on myös hyväksytty Saksaa ja Itävaltaa lukuunottamatta. Lakeihin sisältyy kuitenkin usein määräaikoja, jotka eräissä tapauksissa hidastavat statuutin muuttumista. Yleisesti hyväksyttynä periaatteena voidaan pitää myös sitä, että sovellettava laki koskee kaikkea puolisoitten omaisuutta sen sijainnista riippumatta. Poikkeuksia tähän sääntöön aiheutuu kuitenkin säännöksistä, jotka rajoittavat statuutin muuttumisen taannehtivuutta samoin kuin säännöksistä, jotka sallivat puolisoitten sopivan siitä, että kiinteään omaisuuteen sovelletaan sen sijaintivaltion lakia.

Perimyksen sovellettavan lain sääntelyssä yhteisiä pyrkimyksiä on vähemmän. Perittävän jonkinasteinen tahdonautonomia on kuitenkin hyväksytty useimmissa uusissa laeissa, kuten myös Haagin sopimuksessa. Yleisenä piirteenä voidaan pitää myös sitä, että sovellettava laki koskee yleensä kaikkea pesään kuuluvaa omaisuutta sen sijainnista riippumatta.

Takaisin- ja edelleenviittauksen eli renvoin sallittavuudesta ei sitä vastoin ole yksimielisyyttä. Muissa Pohjoismaissa renvoihin suhtaudutaan kielteisesti. Sama asenne on lähtökohtana myös edellä mainituissa Haagin sopimuksissa. Sitä vastoin Keski- ja Etelä-Euroopan valtiot hyväksyvät ainakin jonkin-tyyppisen renvoin useissa kysymyksissä.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Avioliiton esteiden tutkinta

Ihmisten lisääntynyt kansainvälinen liikkuvuus tekee entistä tarpeellisemmaksi sen, että avioliiton solmimisen edellytykset myös kansainvälisissä tapauksissa olisivat helposti sovellettavia ja selkeitä. KPL:iin sisältyvä sääntely, jonka mukaan kummankin kihlakumppanin oikeus solmia avioliitto tutkitaan

yksilöllisesti hänen kansalaisuusvaltionsa lain mukaan, on työläs soveltaa, koska se edellyttää vieraan valtion lainsäädännön sisällön selvittämistä. Selvittämisen asiallinen merkitys jää usein vähäiseksi, koska tärkeimmät avioesteet ovat samankaltaisia useimmissa valtioissa. Jos selvitys paljastaa Suomessa tuntemattoman avioesteen olemassaolon, esimerkiksi esteen, jonka mukaan eri uskontokuntiin kuuluvat kihlakumppanit eivät saa mennä keskenään avioliittoon, on usein kyseessä este, joka on ordre public-periaatteen nojalla jätettävä huomioon ottamatta. Kansalaisuusperiaatteelle perustuvan sääntelyn epäkohdat ovat ilmeisiä Suomessa asuvan ulkomaalaisväestön kannalta. Pitkään Suomessa asuneen henkilön voi olla vaikea hyväksyä sitä, että häntä kohdellaan kansalaisuutensa vuoksi eri tavoin kuin muuta väestöä.

2.3.2. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki

KPL:n 14 §:n mukaan avioliiton oikeudelliset vaikutukset puolisoitten varallisuussuhteisiin määrää sen valtion laki, johon mies avioliittoa solmittaessa kuului. Säännöksestä ilmenevä kansalaisuusperiaate on niiden ajatusten mukainen, jotka 1900-luvun alussa olivat vallitsevina kansainvälisessä yksityisoikeudessa, erityisesti Keski- ja Etelä-Euroopan maiden lainsäädännössä.

Kansalaisuusperiaatteen soveltamiselle oli tuolloin olemassa asianmukaisia perusteita. Viime vuosisadan alkupuolella Suomi oli siirtolaisia luovuttava maa. Kansalaisuusperiaatetta soveltamalla päästiin siihen, että ulkomaille muuttaneisiin Suomen kansalaisiin voitiin soveltaa Suomen lakia, jos avioliiton varallisuussuhteita koskeva riita käytiin Suomessa. Suomen lakia voitiin välittömästi soveltaa myös ulkomailta palanneisiin, kansalaisuutensa säilyttäneisiin puolisoihin. Nykyisin Suomeen muuttaa entistä enemmän ulkomaalaisia. Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on 1990-luvun kuluessa yli kolminkertaistunut. Näissä oloissa kansalaisuusperiaate johtaa entistä useammassa tapauksessa siihen, että aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin tulee sovellettavaksi vieraan valtion laki. Sen sisältö voi olla hankalaa sel-

vittää, ja tuomioistuinten saattaa olla vaikeaa soveltaa vierasta lakia oikein. KPL:ssa omaksuttu palauttamisperiaate (renvoi) johtaa kuitenkin osassa tapauksia siihen, että Suomen laki tulee sovellettavaksi vieraan valtion lain asemesta.

KPL:n mukaan lainvalinta perustuu miehen kansalaisuuteen. Tästä heijastuu vanhentunut näkemys aviopuolisoiden keskinäisestä suhteesta. Vaikka ei voidakaan sanoa, että miehen kansalaisuusvaltion lain ottaminen aviovarallisuusstatuutiksi systemaattisesti suosii tai syrjii jompaakumpaa puolisoa, aviopuolisoiden keskinäisen yhdenvertaisuuden kannalta olisi kuitenkin parempi, että lainvalinta perustettaisiin liittymään, joka on kummallekin puolisolalle yhteinen. Suomi on osapuolena kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa (SopS 68/1986). Sen 16 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin poistaakseen naisten syrjinnän kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa.

Kansalaisuusliittymän etuna voidaan pitää sen selkeyttä. Kansalaisuus on yleensä yksinkertaisesti todettavissa. Sitä vastoin sen selvittäminen, missä henkilöllä on koti- tai asuinpaikka, voi joissakin tapauksissa vaatia runsaasti näyttöä, eikä yksiselitteistä vastausta siltikään voida välttämättä antaa. Toisaalta kansalaisuus on sangen muodollinen liittymä. Henkilön sosiaaliset siteet siihen valtioon, jossa hänellä on kotinsa, ovat usein tosiasiallisesti vahvemmat kuin siteet kansallisuusvaltioon. Yksilöt tavallisesti sopeutuvat elämänympäristöönsä ja omaksuvat sen käyttäytymismalleja ja arvostuksia, jolloin tuon valtion lainsäädännön soveltaminen on luontevaa.

Asuin- tai kotipaikkaliittymän käyttäminen on puolisoitten kannalta useimmiten myös käytännöllinen ratkaisu. Puolisoiden on tavallisesti paljon helpompi selvittää sen valtion lainsäädännön sisältö, missä heillä on keskeinen elämänympäristönsä kuin saada selville, mitä kansalaisuusvaltiossa on voimassa. Puolisoiden väliset sopimukset tehdään ja myös mahdolliset riidat käydään tavallisimmin puolisoitten asuinmaassa. Oikeudellisen avun saamista helpottaa, jos tuolloin voidaan soveltaa tuomioistuinvalltion

omaa lainsäädäntöä, joka on asianajajille ja oikeusavustajille tuttua.

Aviovarallisuusstatuutti on KPL:n mukaan muuttumaton. Miehen kansalaisuus avioliiton solmimisen hetkellä määrää lainvalinnan. Sillä seikalla, että miehen kansalaisuus on pian avioliiton solmimisen jälkeen muuttunut, ei ole mitään merkitystä. Merkitystä ei ole siltäkään, että puolisoilla ei avioliiton aikana ole ollut mitään yhteyttä siihen valtioon, jonka kansalainen mies oli avioliittoa solmittaessa. Tämä voi johtaa siihen, että puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin tulee sovellettavaksi laki, joka on puolisoille täysin vieras eikä vastaa niitä arvostuksia, jotka valitsevat heidän elämänympäristössään.

Sallimalla statuutin muuttuminen lainvalinnan määrävän liittymän muuttuessa voidaan osaltaan edistää tavoitetta, jonka mukaan aviovarallisuussuhteisiin olisi sovellettava sellaisen valtion lakia, johon puolisoilla on todellinen yhteys. Oikeusvertaileva katsaus osoittaa, että useissa kansainvälistä yksityisoikeutta koskevissa uudistuksissa, joita Euroopassa on viime vuosina toteutettu, on siirrytty statuutin muuttumattomuudesta muuttuvuusperiaatteeseen. Statuutin muuttuvuus on jo alunperin omaksuttu pohjoismaisessa avioliittokonventiossa. Sen mukaan statuutti vaihtuu välittömästi, kun konvention alaan kuuluvat puoliset asettuvat asumaan toiseen Pohjoismaahan.

Puolisoiden mahdollisuudet tehdä niin sanottu lakiviittaus, millä tarkoitetaan sopimista avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, ovat KPL:n mukaan hyvin vähäiset. Lakiviittaus on KPL 17 §:n mukaan tehtävä avioehtosopimuksen muodossa ennen avioliittoa, ja siinä voidaan määrätä sovellettavaksi ainoastaan Suomen laki. Säännöksessään ei edellytetä, että puolisoilla tulisi olla jokin liittymä Suomeen, jotta Suomen laki voitaisiin valita sovellettavaksi. Vieraan valtion lain soveltamisesta ei sitä vastoin voida sopia, vaikka puolisoilla olisi vahvat liittymät tuohon valtioon.

Mahdollisuus lakiviittauksen tekemiseen on otettu muun muassa Ruotsin, Saksan, Sveitsin, Itävallan ja Italian lakeihin, ja se on lähtökohtana myös avioliiton varallisuusjärjestelmään sovellettavaa lakia koskevassa Haagin sopimuksessa. Sopimismahdollisuus

den tarjoamiselle silloin, kun puolisoilla on liittymiä useampaan eri valtioon, on hyviä perusteita. Avioliiton varallisuusjärjestelmät eroavat kulttuuriltaan samankaltaisissakin maissa huomattavasti toisistaan. Mahdollisuus sopia järjestelmän valinnasta antaa puolisoille tilaisuuden vertailla toisiinsa järjestelmiä, joihin heillä on liittymiä ja sen jälkeen valita järjestelmä, jonka he katsovat parhaiten oloihinsa soveltuvaksi. Sopimuksen tekeminen lisää myös oikeusvarmuutta ja ennustettavuutta, sillä tekemällä sopimuksen puoliset saavat varmuuden siitä, minkä valtion lakia heihin sovelletaan. Sopimuksen tekeminen turvaa myös useassa tapauksessa sen, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki ei vastoin puolisoitten tarkoitusta muutu, kun puolisoitten koti- tai asuinpaikka vaihtuu. Niissä valtioissa, joissa lakiviittaus on mahdollinen, pätevän lakiviittauksen tekeminen merkitsee näet säännönmukaisesti sitä, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki ei enää voi muuttua suoraan lain nojalla.

Useimmissa maissa, joissa lakiviittaus tunnetaan, sovellettavaksi laiksi voidaan valita jommankumman puolison asuin- tai kotipaikan sekä kansalaisuusvaltion laki. Säättämällä samankaltaiset vaihtoehdot mahdollisiksi myös Suomessa, päästään siihen, että Suomen lain mukaisesti tehty lakiviittaus saa tarkoitetut vaikutukset myös edellä mainituissa maissa, jos puoliset siirtyvät sinne tai jos oikeudenkäynti muusta syystä tulee käytäväksi tällaisessa maassa.

2.3.3. *Perimyksen sovellettava laki*

Testamentin muotoa koskevaa sääntelyä lukuunottamatta kirjoitetussa laissa ei ole kansainvälistä perintöoikeutta koskevia yleisiä säännöksiä. Voimassa oleva oikeus perustuu oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen. Näiden oikeuslähteiden mukaan perimyksen sovelletaan perittävän kansalaisuusvaltion lakia. Tämä päätelmä oli aikoinaan luonnollinen, sillä kansalaisuusperiaatetta sovellettiin myös niissä henkilöstatuutin piiriin kuuluvissa kysymyksissä, joista oli säädetty KPL:ssä. Nykyisin tilanne on muuttunut. Kansalaisuusperiaatteesta on luovuttu monis-

sa henkilöstatuutin alaan kuuluvissa kysymyksissä, esimerkiksi lapsen huollon ja tapamisoikeuden sekä lapseksiottamisen sääntelyssä. Tässä esityksessä ehdotetaan, että kansalaisuusperiaatteesta luovuttaisiin myös aviovarallisuusstatuutin osalta, jolloin sen merkitys entisestään vähenee. Perimyksen sovellettavasta laista on näistä syistä jo selkeyden vuoksi tarpeen säätää lailla. Voimassa olevan järjestelmän yksityiskohdat ovat lisäksi kirjoittamattomaan oikeuteen perustuvina monilta kohdilta avoimet tai epäselvät. Sen vuoksi siitä ei saada riittävää ohjausta kaikissa jäämistösuunnittelun tai perinnönjako yhteydessä esiin tulevista kysymyksistä.

Kansalaisuusperiaate on erityisesti Keski- ja Etelä-Euroopassa melko hyvin säilyttänyt asemansa perintöstatuutin määrävänä liittymänä. Kuitenkin on seikkoja, jotka viittaavat siihen, että kansalaisuusperiaatteen alaa olisi nykyisestä tarkoituksenmukaista rajoittaa. Perintöoikeus on oikeudenala, joka koskettaa periaatteessa jokaista ihmistä. Testamentteja laadittaessa tai muuta jäämistösuunnittelua harjoitettaessa asiantuntija-apua haetaan tavallisesti siitä ympäristöstä, jossa perittävä pysyväisluonteisesti asuu. Myös pesän selvittäminen ja perinnönjako tapahtuu tavallisesti siinä valtiossa, jossa perittävällä on ollut pysyvä kotinsa ja tavallisesti myös merkittävin osa omaisuudestaan. Avun saaminen helpottuu merkittävästi, jos jäämistöön ja pesänselvitykseen voidaan soveltaa tuon valtion lakia. Perittävän kansalaisuusvaltion lain sisällön luotettava selvittäminen voi vieraassa valtiossa sitä vastoin olla hankalaa.

Myös perittävän omia tarkoituksia vastaan useassa tapauksessa, että perimyksen sovelletaan sen yhteiskunnan lakia, jossa on hänen keskeinen elämänpiirinsä ja jossa hänellä on tarkoituksena pysyväisluonteisesti asua. Kun Suomesta lähtöisin oleva henkilö on kuollessaan asunut pitkän ajan ulkomailla esimerkiksi työn vuoksi tai eläkepäiviä viettäessä, voidaan olettaa, että hän katsoisi Suomen lain soveltamisen luontevimmaksi lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa hän on asettunut asuinmaahansa pysyväisluonteisesti tarkoituksenaan jäädä sinne. Vastaavasti ulkomaalainen, joka työtehtäviensä vuoksi on asunut pitkähkön ajan Suomessa aikomat-

ta kuitenkin asettua tänne pysyväisluonteisesti, toivoisi todennäköisesti, että perimyksen hänen jälkeensä sovellettaisiin sen valtion lakia, jonne hänen oli tarkoitus palata, toisin sanoen sen valtion lakia, jossa hänellä oli kansainvälis-yksityisoikeudellinen kotipaikka. Voimassa olevat periaatteet eivät ota näitä seikkoja huomioon. Ne eivät myöskään anna perittävälle mahdollisuutta valita sovellettavaa lakia. Mahdollisuus valita sovellettava laki saattaa perittävälle olla tärkeätä jäämistösuunnittelun kannalta.

Nykyiset voimassa olevat periaatteet eivät myöskään tarjoa keinoja niiden ongelmien ratkaisemiseen, joita saattaa syntyä, kun perittävältä jäi aviopuoliso. Eri maiden lainsäädäntöön sisältyy usein järjestelyjä, joilla pyritään turvaamaan lesken asemaa. Valitut keinot tämän päämäärän toteuttamiseksi vaihtelevat kuitenkin eri valtioissa. Leskeä voidaan ensinnäkin suojata aviovarallisuus oikeudellisin säännöksin, jolloin hän jää tavallisesti vaille jäämistöoikeudellisia etuja tai ne ovat rajoitettuja. Toinen mahdollisuus on myöntää leskelle oikeuksia perintölainsäädännössä, jolloin osituksessa annettava suoja voi puolestaan olla vähäinen. Silloin, kun aviovarallisuusstatuuttina ja toisaalta perintöstatuuttina joudutaan soveltamaan eri valtioiden lakeja, osituksen ja perinnönjaon yhteistulos saattaa muodostua kohtuuttomaksi.

Lopputulos voi olla kohtuuton joko lesken kannalta tai muiden oikeudenomistajien kannalta. Jos avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki turvaa voimakkaasti leskeä ja perimyksen tulee sovellettavaksi toisen valtion laki, jossa lesken turva on järjestetty perintöoikeudellisin säännöksin, säännösten soveltaminen johtaa etujen kasautumiseen leskelle. Jos sitä vastoin aviovarallisuusstatuuttina sovellettava laki järjestää lesken aseman ensisijaisesti perintöä koskevin säännöksin ja perintöstatuuttina sovellettava laki puolestaan aviovarallisuussäännöksin, lopputulokseksi saattaa muodostua, ettei leskeä suojata kummankaan lain nojalla. Puolisoiden mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, että osituksen ja perinnönjaon lopputulos muodostuu kohtuulliseksi, vähentää se, että puolisoilla ei ole mahdollisuutta sopia esimerkiksi siitä, että perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, jota on sovellettava ositukseen.

2.3.4. *Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta*

Säännökset, jotka koskevat Suomen tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa aviopuolisoiden oikeussuhteita ja perimystä koskevissa asioissa, ovat nykyisin erittäin puutteelliset. Lukuun ottamatta edellä selostetun valtiosopimusten kattamia tapauksia tuomioistuimet eivät saa lainsäädännöstä juurikaan apua harkitessaan kysymystä kansainvälisen toimivallan olemassaolosta. Tämä voi johtaa epäyhtenäiseen käytäntöön ja siihen, että Suomessa tutkitaan tapauksia, joilla ei ole tänne hyväksyttäviä liittymiä. Kansainvälisluonteisten tapausten yleistyessä lainsäädännön puutteellisuudesta aiheutuvat ongelmat kasvavat.

2.3.5. *Ulkomaisten ratkaisujen tunnustaminen*

Aviopuolisoiden varallisuussuhteita ja perintöä koskevien ulkomaisten ratkaisujen tunnustamisesta Suomessa ei nykyisin ole voimassa yleisiä säännöksiä. Asiaa koskevia määräyksiä sisältyy sitä vastoin pohjoismaiseen avioliittokonventioon ja pohjoismaiseen perintösopimukseen.

On perusteltua, että vieraassa valtiossa annettuja päätöksiä voitaisiin tunnustaa muisakin kuin edellä mainittujen valtiosopimusten alaan kuuluvissa tapauksissa. Ulkomaiset perintöön tai aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin liittyvät ratkaisut saattavat kuitenkin koskea hyvin moninaisia kysymyksiä. Tämän hankkeen yhteydessä ei sen vuoksi ole katsottu mahdolliseksi laatia ehdotusta siitä, missä laajuudessa ja millaisin edellytyksin ulkomainen päätös voitaisiin meillä tunnustaa.

3. E s i t y k s e n t a v o i t t e e t j a k e s k e i s e t e h d o t u k s e t

3.1. Avoliiton esteiden tutkinta ja ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen

Esityksen tarkoituksena on tehdä avioliiton

esteiden tutkinta kansainvälisissä tapauksissa yksinkertaisemmaksi kihlakumppaneille ja avioliiton esteiden tutkijoille. Tämän vuoksi ehdotetaan, että Suomen viranomaisen edessä solmittavan avioliiton esteet kaikissa tapauksissa tutkittaisiin Suomen lain mukaan. Jos kummallakaan kihlakumppanilla ei ole kansalaisuus- eikä asuinpaikkaliittymää Suomeen, avioliitto voitaisiin solmia Suomen viranomaisen edessä kuitenkin vain jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto joko sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummas- sa valtiossa on sovellettava avioliiton esteiden tutkinnassa. Viimeksi mainitun ehdotuksen tarkoituksena on turvata se, että Suomen viranomaisen edessä solmittavalla avioliitolla on edellytykset tulla tunnustetuksi päteväksi siinä valtiossa, johon kihlakumppanilla on läheinen liittymä.

Samassa yhteydessä ehdotetaan avioliiton esteitä koskevia aineellisia säännöksiä muutettaviksi siten, että voimassa oleva virallistettu parisuhde olisi avioeste. Samaa sukupuolta olevilla henkilöillä on Islannissa, Norjassa, Ruotsissa Tanskassa ja Alankomaissa oikeus saada parisuhteensa rekisteröidyksi oikeusvaikutuksin, jotka pitkälti rinnastuvat avioliiton vaikutuksiin. Rekisteröinti muodostaa avioliiton esteen edellä mainituissa valtioissa. Sen vuoksi on asianmukaista, että tällainen virallistettu parisuhde katsotaan Suomessakin avioliiton esteeksi.

Avioliitto, johon kihlakumppanit ovat menneet vieraassa valtiossa, olisi ehdotuksen mukaan pätevä Suomessa, jos se on pätevä sinä valtiossa, jossa vihkiminen toimitettiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisollla on asuinpaikka tai jonka kansalainen hän on. Päteviksi tunnustettaisiin nykyiseen tapaan lisäksi avioliitot, joihin vieraan valtion diplomaattinen edustaja tai muu henkilö, jonka vieras valtio on valtuuttanut toimittamaan vihkimisiä, on vihkinyt.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että tasavallan presidentti voisi erittäin painavista syistä päättää, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto, joka edellä selostettujen säännösten mukaan olisi katsottava pätemättömäksi, on kuitenkin Suomessa pätevä.

3.2. Avioliiton purkaminen

Esityksessä ehdotetaan, että avioliiton purkamista koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset siirretään sellaisinaan KPL 2 luvusta avioliittolakiin. Kysymyksessä on tekninen muutos, jolla pyritään lisäämään lainsäädännön selkeyttä. Siirron seurauksena avioliittoa koskevat kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset tulevat myös avioliiton purkamisen osalta sisältymään avioliittolakiin, jolloin KPL:n I osa voidaan kumota. Siirron yhteydessä säännöksiin on tehty vähäisiä lisäyksiä sen vuoksi, että neuvoston asetus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisen lasten huoltoa koskevissa asioissa (EY) N:o 1347/2000 on tullut voimaan 1. päivänä maaliskuuta 2001.

3.3. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki

Esityksen tarkoituksena on uudistaa kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat, aviovarallisuusosoikeutta koskevat säännökset. Kuten kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset yleensäkin, ehdotetut säännökset eivät välittömästi ratkaise avioliiton varallisuussuhteita koskevia riitoja, vaan antavat lähinnä ohjeet siitä, minkä valtion lakia riitosen ratkaisuun on sovellettava.

Ehdotettujen säännösten perustavoitteena on, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettaisiin sellaisen valtion lakia, johon kummallakin puolisollla on läheinen yhteys eli liittymä. Sovellettavaksi tulisi ensisijaisesti sen valtion laki, missä kummallakin puolisollla on avioliittoa solmittaessa kotipaikka. Lainvalinnasta voitaisiin kuitenkin toisin sopia. Puolisoiden mahdollisuuksia määrätä sovellettavasta laista sopimuksella ehdotetaan olennaisesti lisättäväksi nykyisestä.

Jos avioliiton varallisuussuhteisiin tulee sovellettavaksi vieraan valtion laki, sitä sovellettaisiin pääsäännön mukaan myös puolison ja kolmannen välisessä suhteessa. Kolmannelle, joka ei tiennyt, että vieras laki tulee sovellettavaksi, annettaisiin kuitenkin laajalti vilpittömän mielen suojaa. Lisäksi lakiin otettaisiin eräitä niin sanottuja suoraan sovel-

lettavia säännöksiä sen turvaamiseksi, että eräitä Suomen oikeusjärjestyksen kannalta keskeisiä, heikomman osapuolen suojaamista koskevia periaatteita voitaisiin ylläpitää silloinkin, kun avioliiton varallisuussuhteisiin on sovellettava vieraan valtion lakia. Ehdotetun lain keskeisiä periaatteita selostetaan tarkemmin seuraavassa.

Kotipaikkaperiaate

Tärkein lainvalintaa määrävä liittymä on ehdotuksen mukaan puolisoitten yhteinen kotipaikka. Jolleivät puoliset ole toisin sopineet, avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettaisiin sen valtion lakia, johon kummallekin puolisolle muodostui kotipaikka avioliittoa solmittaessa.

Kotipaikalla tarkoitetaan niin sanottua kansainvälis-yksityisoikeudellista kotipaikkaa. Jotta henkilöllä voitaisiin sanoa olevan kotipaikka tietyssä valtiossa, on edellytettävä, että hän asuu tuossa valtiossa ja että hänellä on tarkoitus asua siellä pysyväisluonteisesti. Kotipaikan vaihdos tapahtuu puolestaan vain silloin, kun henkilö on asettunut asumaan toiseen valtioon tarkoituksenaan asua siellä pysyväisluonteisesti. Jos toiseen valtioon muuttaminen on tarkoitettu ainoastaan tilapäiseksi, esimerkiksi opiskelun ajan tai määräaikaisen työtehtävän kestäväksi, henkilön kotipaikka ei muutu, vaan hänen kotipaikkansa katsotaan edelleen olevan valtiossa, jossa hän aiemmin asui ja johon hänellä on tarkoitus palata.

Jotta henkilön voitaisiin katsoa tarkoittavan asua maassa pysyväisluonteisesti, ei edellytetä, että hän aikoo jäädä sinne asumaan loppuikäseen. Määräaikainenkin asuminen saattaa olla riittävä, jos kysymys on pitkähköstä ajasta ja muut olosuhteet viittaavat siihen, että asianomainen on asettunut maahan pysyväisluonteisesti. Harkittaessa asumisen luonnetta ei huomiota voida kiinnittää pelkästään asianomaisen henkilön omiin lausumiin, vaan niiden ohella on otettava huomioon myös henkilön tosiasialliset olosuhteet. Seikkoja, joiden nojalla maahan asettuminen saatetaan katsoa pysyväisluonteiseksi, voivat siten olla esimerkiksi pysyvän työpaikan saaminen, liikkeen perustaminen oman ammatin harjoittamisesta varten, asunnon rakentami-

nen ja niin edelleen.

Kysymys, missä aviopuolisolla on kotipaikka, arvioidaan kummankin puolison osalta erikseen. Avioliiton solmimisella voi kuitenkin olla merkitystä arvioitaessa, missä valtiossa asianomaisen henkilön on tarkoitus pysyväisluonteisesti asua. Jos esimerkiksi nainen, joka on tullut Suomeen opiskelemaan, avioituu suomalaisen miehen kanssa ja puoliset perustavat Suomeen yhteisen kodin, voidaan yleensä katsoa, jollei vastasyitä ole, että vaimolle on muodostunut kotipaikka Suomessa.

Kotipaikan saamisen edellytyksenä ei ole, että maassa asuminen olisi kestänyt jonkin määrätyn ajan. Joissakin tapauksissa saattaa lyhytkin oleskelu riittää kotipaikan saavuttamiseen. Näin voi olla asia erityisesti silloin, kun tänne muuttaneella on vanhastaan liittymiä Suomeen. Kun esimerkiksi suomalainen, jolla on välillä ollut kotipaikka ulkomailla, palaa takaisin Suomeen jäädäkseen tänne pysyvästi, hänelle voidaan yleensä katsoa muodostuneen täällä kotipaikka välittömästi muuton tapahduttua. Toisaalta vuosienkaan tosiasiallinen asuminen maassa ei välttämättä johda kotipaikan saamiseen, jos henkilö on tahtomattaan, esimerkiksi sairauden tai vammaisuuden vuoksi joutunut jäämään maahan pitemmäksi ajaksi kuin oli aikonut.

Kotipaikkaa ei siten kaikissa tapauksissa voida määrittää täysin yksiselitteisesti, vaan tuomioistuimille jää asiassa harkinnan varaa. Valtaosassa tapauksia henkilöiden olosuhteet ovat kuitenkin sillä tavoin vakiintuneet ja paikallistuneet tiettyyn valtioon, ettei kotipaikan määrittämisessä ole vaikeuksia.

Kotipaikan ohella käytetään kansainvälisessä yksityisoikeudessa usein liittymänä henkilön asuinpaikkaa. Kotipaikka ja asuinpaikka ovat kansainvälisen yksityisoikeuden käsitteinä sangen lähellä toisiaan. Erona on lähinnä vain se, että harkittaessa, missä valtiossa henkilöllä on asuinpaikka, ei kiinnitetä huomiota siihen, onko henkilö tarkoittanut asua maassa pysyväisluonteisesti, vaan arvio perustetaan puhtaasti tosiasiallisiin seikkoihin. Pyrkimyksenä on tällöin löytää se valtio, jossa asianomaisella henkilöllä on tosiasiallisesti keskeinen elämänympäristönsä.

Suuressa valtaosassa tapauksia henkilön kansainvälis-yksityisoikeudellinen kotipaik-

ka ja asuinpaikka ovat samassa valtiossa. Käsitteiden eroavuus näkyy käytännössä lähinnä siinä, että henkilön asuinpaikka voi muuttua jossakin määrin helpommin kuin hänen kotipaikkansa. Asuinpaikka voi muuttua esimerkiksi siten, että henkilö joutuu vastoin tahtoaan oleskelemaan maassa niin kauan, että siitä muodostuu hänen keskeinen elämänympäristönsä. Lisäksi asuinpaikka voi muuttua siinäkin tapauksessa, että henkilöllä voidaan katsoa olevan selkeä tarkoitus palata entiseen kotimaahansa, jos kuitenkin siteet tuohon maahan ovat ohentuneet siinä määrin, että hänen elämänsä keskuksena voidaan pitää sitä valtiota, jossa hän asuu.

Tarkasteltaessa ulkomaiden lainsäädäntöä voidaan havaita, ettei sen osalta, olisiko liittymäksi valittava kotipaikka vaiko asuinpaikka, ole päädytty yleiseen ratkaisuun. Kotipaikkaperiaate on käytössä muun muassa kaikissa Pohjoismaissa ja Sveitsissä, kun taas asuinpaikkaperiaate on omaksuttu Saksan laissa ja avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevassa Haagin konventiossa. Näiden periaatteiden ero voi toisaalta käytännössä olla hyvin vähäinen. Esimerkiksi Ruotsissa on katsottu, että Ruotsin laissa olevan kotipaikan käsitteen (hemvist) sisältö vastaisi Haagin konventioissa käytettyä asuinpaikan (habitual residence) käsitettä.

Suomen kansainvälisessä yksityisoikeudessa asuinpaikkaliittymä on otettu käyttöön erityisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä lapseksiottamista koskevissa säännöksissä, joissa asuinpaikalla on merkitystä lähinnä viranomaisten toimivallan osoittavana liittymänä. Näiden säännösten päätarkoituksena on turvata se, että Suomen viranomaiset voivat ryhtyä toimenpiteisiin lapsen edun suojaamiseksi silloin, kun lapsen keskeinen elämänympäristö on Suomessa. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista säänneltäessä sääntelyn tavoitteet ovat olennaisesti toiset. Liittymän valintaa ei sen vuoksi voida perustaa yksinomaan siihen, että asuinpaikkaliittymä on jo käytössä mainituilla perheoikeuden alueilla.

Harkittaessa liittymän valintaa on huomiota kiinnitettävä siihen, että puolisoille on tarkoitus antaa tietyissä rajoissa oikeus sopia sovellettavasta laista. Säännös, joka osoittaa sovellettavan lain, tulee tämän vuoksi olemaan

niin sanottu tahdonvaltainen normi, josta osapuolet voivat sopimuksella poiketa. Tällöin olisi pyrittävä siihen, että sovellettavan lain osoittava säännös mahdollisimman useassa tapauksessa vastaisi puolisoitten tarkoitusta, jolloin erityisen sopimuksen tekemiseen ei olisi tarvetta. Kotipaikkaperiaatteella, joka ottaa huomioon osapuolten tarkoitukset, on tällöin etuja asuinpaikkaperiaatteeseen verrattuna. Jos liittymäksi valittaisiin asuinpaikka, sovellettavaksi voisi periaatteessa tulla sellaisen valtion laki, jossa puoliset ovat vastoin tahtoaan tai jonne puoliset eivät ole aikoneetkaan pysyvästi asettua. Tämä ei todennäköisesti vastaisi puolisoitten tarkoitusta.

Ehdotuksessa on näistä syistä päädytty siihen, että keskeiseksi liittymäksi valittaisiin puolisoitten yhteinen kotipaikka. Niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa puolisoille ei ole avioliiton aikana muodostunut kotipaikkaa samassa valtiossa, sovellettaisiin sen valtion lakia, johon puolisoilla kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on lähisin yhteys.

Sovellettavan lain vaihtuminen

Kysymys avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain vaihtumisesta koskee tapauksia, joissa puoliset muuttavat toiseen valtioon ja heille muodostuu siellä kotipaikka. Kysymykseen, tulisiko sovellettavan lain vaihtua silloin, kun lainvalinnan määrännyt liittymä muuttuu, on eri maissa annettu erilaisia vastauksia.

Niin sanottua muuttumattomuusperiaatetta soveltavissa maissa sääntelyn perusajatukseksi on, ettei sovellettava laki voi suoraan lain nojalla vaihtua. Statuutin vaihtuminen avioliiton solmimisen jälkeen ei näissä maissa ole joko lainkaan mahdollista tai vaihdos voidaan aikaansaada ainoastaan puolisoitten välisellä sopimuksella. Sääntelyn tavoitteena on tällöin suojata aviovarallisuusjärjestelmän vakautta.

Niin sanottua muuttuvuusperiaatetta soveltavat maat sallivat puolestaan sen, että sovellettava laki voi suoraan lain nojalla vaihtua myös avioliiton kestäessä. Näin pyritään estämään se, että puolisoitten varallisuussuhteisiin jouduttaisiin soveltamaan sellaisen valti-

on lakia, johon puolisoilla ei kotipaikan ja ehkä kansalaisuudenkin vaihduttua ole enää sanottavaa yhteyttä. Sallimalla statuutin muuttuminen pyritään myös ylläpitämään koti- ja asuinpaikkaperiaatteen keskeisajatusta, jonka mukaan aviopuolisoiden välisiin suhteisiin olisi sovellettava niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa heidän sosiaalisessa elämänympäristössään. Näiden periaatteiden taustalla olevia tavoitteita ei voida saavuttaa, jos statuutin muuttuminen olisi mahdollista vain tekemällä sitä koskeva sopimus. Voidaan näet ennakoida, että vain pienehkö osa aviopuolisista tulee tekemään tällaisia sopimuksia. Statuutin muuttumisen salliminen vastaa myös niitä periaatteita, joita Suomessa on sovellettu aineellisia aviovarallisuusoi-keudellisia säännöksiä muutettaessa. Muut- tunut laki on tavallisesti ulotettu koskemaan myös aikaisemmin solmittuja avioliittoja.

Näistä syistä ehdotetaan, että avioliiton va- rallisuussuhteisiin sovellettava laki voisi liit- tymän muuttuessa vaihtua. Sovellettavaksi tulisi tällöin sen valtion laki, johon kumman- kin puolison kotipaikka on siirtynyt. Statuu- tin vaihtumista ei sitä vastoin tapahtuisi, jos ainoastaan toisen puolison kotipaikka vaihtuu tai jos kumpikin puolisoista muuttaa tahoil- leen siten, että puolisoille ei muodostu koti- paikkaa samassa valtiossa.

Statuutin muuttuminen ei kuitenkaan pää- säännön mukaan tapahtuisi välittömästi, vaan edellyttäisi, että puoliset ovat vähintään viisi vuotta asuneet valtiossa, johon heille muodostui kotipaikka. Asettamalla määräai- ka voidaan vähentää sitä vaaraa, että statuu- tin muuttuminen yllättää puoliset ja tuo so- vellettavaksi sellaisen lain, joka on heille vie- ras. Määräajan asettamisella saavutetaan myös etuja lain soveltamisessa. Sen seikan arviointi, ovatko puoliset saaneet kotipaikan asianomaisessa valtiossa, ei näet tule tarpeel- liseksi ennen kuin määräaika on kulunut um- peen. Tällöin puolisoiden olosuhteet ovat ta- vallisesti jo vakiintuneet, jolloin kotipaikan määrittäminen käy vaikeuksitta.

Määräaikaa ei kuitenkaan sovellettaisi, jos puolisoilla jo aikaisemmin avioliiton aikana on ollut uudessa kotipaikkavaltiossaan koti- paikka tai jos kumpikin on uuden kotipaik- kavaltion kansalainen. Näissä tapauksissa, joissa puolisoilla on jo vanhastaan vahva liit-

tymä kotipaikkavaltioonsa, ei erityisen so- peutumisaajan varaaminen heille ole tarpeel- lista. Näissä tapauksissa ei myöskään yleensä ole sellaisia vaikeuksia puolisoitten kotipai- kan määrittämisessä kuin niissä tapauksissa, joissa puoliset ovat muuttaneet kokonaan vieraaseen valtioon eivätkä ehkä ole kyen- neet itselleenkin selvittämään tulevia suun- nitelmiaan.

Sopiminen sovellettavasta laista

Esityksessä ehdotetaan, että aviopuolisot ja kihlakumppanit voisivat tekemällä sopimuk- sen osoittaa sen lain, joka tulee sovelleta- vaksi avioliiton varallisuussuhteisiin. Mah- dollisuus tehdä tällainen lakiviittaus on ylei- sesti hyväksytty niissä Euroopan maissa, joissa on viime vuosina uudistettu asiaa kos- kevaa lainsäädäntöä. Sallimalla tällaisen so- pimuksen tekeminen voidaan pehmentää lainvalintasäännöksiin välttämättä liittyvää kaavamaisuutta ja antaa puolisoille mahdolli- suus liittyä järjestelmään, jonka he katsovat itselleen sopivaksi. Erityisesti silloin kun puolisoilla on liittymiä useampaan maahan ja omaisuutta eri valtioissa, puolisoilla voi olla hyviä perusteita valita sovellettavaksi muu kuin kotipaikkavaltionsa laki.

Sopimusvapautteen liittyy aina jonkinlainen vaara siitä, että vahvempi osapuoli voi sanel- la sopimuksen sisällön itselleen edulliseksi. Tämä vaara ei kuitenkaan ole lakiviittausso- pimuksissa sen suurempi kuin muissakaan sopimuksissa, joita puoliset voivat tehdä keskenään. Lakiviittaus sopimukseen, joka on syntynyt epäasianmukaisella tavalla, voidaan soveltaa yleisiä sopimuksen pätemättömyyttä koskevia sääntöjä. Lisäksi ehdotukseen on niin sanottuna suoraan sovellettavana sään- nöksenä otettu mahdollisuus sovittelaa omai- suuden ositusta sovellettavasta laista riippu- matta, jos ositus johtaisi kohtuuttomaan lop- putulokseen tai siihen, että toinen puoliso saisi siitä perusteetonta etua. Mainitut sopi- musvapautteen liittyvät riskit eivät näistä syistä ole esteenä lakiviittaus sopimusten hy- väksymiselle.

Puolisoille ei kuitenkaan annettaisi mah- dollisuutta vapaasti valita sovellettavaa lakia, vaan edellytyksenä olisi, että ainakin toisella puolisoilla on kotipaikkansa tai kansalaisuu-

tensa perusteella liittymä siihen valtioon, jonka lakiin sopimuksella viitataan. Sovellettavaksi voitaisiin siten määrätä sen valtion laki, missä jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka tai jonka kansalainen puoliso on sopimusta tehtäessä. Tapauksissa, joissa puolisoiden yhteinen kotipaikkavaltio on muuttunut, sovellettavaksi voitaisiin lisäksi määrätä puolisoiden edellisen yhteisen kotipaikkavaltion laki.

Lainvalintaa koskeva sopimus voitaisiin tehdä joko ennen aiottua avioliittoa tai milloin tahansa avioliiton aikana. Koska omaisuuden ositus Suomen lain mukaan on asia, josta puolisoit voivat sopia, puolisoiden keskinäisissä suhteissa pätevä sopimus voitaisiin tehdä avioliiton purkauduttuakin. Sopimusta voitaisiin vastaavin tavoin myös muuttaa.

Lainvalintaa koskeva sopimus olisi tehtävä kirjallisesti, jotta se olisi pätevä. Sopimuksen rekisteröintiä tai sen oikeaksi todistamista ei sitä vastoin edellytetäisi. Tietyissä tapauksissa sopimuksen rekisteröinti olisi kuitenkin tarpeen, jotta sopimuksen voitaisiin vedota puolison velkojia vastaan. Asiaa selostetaan kolmannen suojaa koskevien kysymysten yhteydessä.

Suoraan sovellettavat säännökset

Kun avioliiton varallisuussuhteisiin on sovellettava vieraan valtion lain säännöksiä, nuo säännökset tulevat lähtökohtaisesti sovellettaviksi kaikkiin aviovarallisuusstatuutin alaan kuuluviin aineellisiin kysymyksiin. Menettelykysymyksiin sovelletaan sitä vastoin yleisten kansainvälisyksityisoikeudellisten periaatteiden mukaan tuomioistuinvaltion lakia. Vieraan valtion laki ei välttämättä rakennu niille arvolähtökohdille, joita Suomen lainsäädännössä on pidetty tärkeinä. Kansainvälisessä yksityisoikeudessa vanhastaan käytetty keino torjua ulkomaan lain soveltaminen on ollut vetoaminen niin sanottuun ordre public -periaatteeseen. Se on ollut käytettävissä silloin, kun vieraan valtion lain soveltaminen johtaisi ratkaistavana olevassa tapauksessa Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaisiin tuloksiin. Jotta kansainvälinen yksityisoikeus täyttäisi tarkoituksensa, tuohon keinoon voidaan turvautua vain hyvin rajoitetusti.

Toinen tapa varmistaa se, että vieraan valtion laki ei johda Suomessa tärkeinä pidettyjen tavoitteiden vastaisiin tuloksiin, on säätää tietyt Suomen lain säännökset sovellettaviksi siinäkin tapauksessa, että avioliiton varallisuussuhteisiin olisi sovellettava vieraan valtion lakia. Tällöin puhutaan suoraan sovellettavista normeista. Niiden käyttäminen jossakin määrin rajoittaa ulkomaan lain soveltamista.

Esityksessä ehdotetaan, että avioliittolaissa olevia omaisuuden vallintarajoituksia, joilla pyritään suojaamaan Suomessa olevaa perheen yhteistä kotia, olisi sovellettava silloinkin, kun avioliiton varallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan. Myös osituksen sovittelua koskeva avioliittolain 103 b §:n 1 momentin säännös tulisi suoraan sovellettavaksi. Säännökseen turvautumalla voidaan estää se, että osituksen lopputulos muodostuisi suomalaisen käsityksen mukaan kohtuuttomaksi. Sen käyttäminen tulee ajan-kohtaiseksi vain silloin, kun avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava ulkomaan laki ei sisällä sellaisia keinoja, joilla kohtuuton lopputulos voidaan estää.

Tapauksissa, joissa ositus tulee toimitettavaksi puolison kuoleman vuoksi, voitaisiin suoraan soveltaa myös perintökaaren 3 luvun 1 a §:ssä olevaa säännöstä, joka tietyin edellytyksin antaa leskelle oikeuden jäädä asumaan perheen yhteiseen kotiin tai muuhun lesken kodiksi sopivaan perittävän asuntoon sekä oikeuden hallita tavanmukaisena pidettävää asuntoirtoaimistoa. Säännöstä voitaisiin soveltaa, jos asunto ja asuntoirtoaimisto ovat Suomessa. Lisäksi edellytetään, että asunnon jättämistä irtaimistoinen lesken käyttöön voidaan pitää kohtuullisena, kun otetaan huomioon se omaisuus, joka leskellä on tai jonka hän saa osituksessa, perintönä tai testamentilla. Säännös ei siten yleensä tule sovellettavaksi, jos leski omalla varallisuudellaan kykenee vaikeuksitta rahoittamaan asumisensa.

Kolmannen suojaaminen

Kun aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia, sovellettavasta laista saattaa johtua sellaisia omaisuuden vallintaoikeuden tai puolison velanteko-

oikeuden rajoituksia, joita ei tunneta Suomen laissa. Jos näihin rajoituksiin voitaisiin kaikissa tapauksissa vedota kolmatta vastaan, kolmannen selonottovelvollisuus muodostuisi liialliseksi. Tehdessään oikeustoimia avioliitossa olevan henkilön kanssa hän joutuisi varmistumaan paitsi siitä, minkä valtion lakia avioliiton varallisuussuhteisiin on sovellettava, myös siitä, ettei vieraan valtion lakiin sisälly sellaisia määräämisvallan rajoituksia, jotka tekisivät oikeustoimesta tehottoman. Näistä syistä tarvitaan säännöksiä, joissa rajoitetaan tai helpotetaan kolmannen selonottovelvollisuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että sellaisiin vieraan valtion laissa oleviin määräämisvallan rajoituksiin, jotka ylittävät avioliittolaissa säädetyt rajoitukset, ei voitaisi lainkaan vedota kolmatta vastaan, kun on kysymys oikeustoimesta, joka koskee määräämistä Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta tai siihen kohdistuvasta käyttöoikeudesta. Sen, joka esimerkiksi ostaa tai vuokraa täällä olevaa kiinteää omaisuutta taikka hyväksyy kiinteistöön perustetun panttioikeuden saatavansa vakuudeksi, ei siten tarvitse ottaa selkoa vieraan valtion lain sisällöstä varmistukseen oikeustoimen sitovuudesta.

Niissä tapauksissa, joissa tehdään muu kuin edellä mainittu oikeustoimi, kolmannen selonottovelvollisuutta ehdotetaan rajoitettavaksi antamalla hänelle vilpittömän mielen suojaa. Kolmas olisi näissä tapauksissa suojattu ulkomaan lakiin perustuvilta vaatimuksilta, jos hän ei tiennyt eikä hänen pitänyt-kään tietää ulkomaan laissa olevasta rajoituksesta. Kolmannen selonottovelvollisuudelle ei tällöin voida asettaa suuria vaatimuksia. Hänen voidaan katsoa pitäneen tietää rajoituksesta lähinnä vain silloin, kun hänellä on ollut erityistä aihetta epäillä, että vieraan valtion lakiin sisältyy oikeustoimen kannalta merkityksellinen rajoitus. Tällainen aihe voi syntyä esimerkiksi siten, että sopimuskumppanin aviopuoliso väittää rajoituksen olevan olemassa. Sitä vastoin esimerkiksi se seikka, että asiakkaan vaatetus liittyy hänet vieraaseen kulttuuriin, ei synnytä kauppiaille velvollisuutta ryhtyä selvittämään asiakkaan perhesuhteita ja niihin sovellettavaa lakia.

Antamalla vilpittömän mielen suojaa pyritään helpottamaan Suomessa tapahtuvaa so-

pimustoimintaa. Mainittu suoja tulisi sen vuoksi rajoittamaan niihin tapauksiin, joissa sekä oikeustoimen tehnyt puoliso että kolmas ovat oikeustointa tehtäessä Suomessa. Jos oikeustoimi tehdään vieraassa valtiossa tai eri valtioissa olevien sopijapuolten kesken, sopijakumppaneilla ei ole perusteita pitää Suomen lakia lähtökohtana oikeustoimeen ryhtyessään. Sen vuoksi ei ole myöskään aihetta suojata osapuolen luottamusta siihen, ettei Suomen laissa tuntemattomia vallintaoikeuden rajoituksia jouduttaisi soveltamaan. Kysymys siitä, missä määrin avioliitto rajoittaa sopijapuolen kelpoisuutta oikeustoimen tekemiseen, tulee tällöin arvioitavaksi pelkästään aviovarallisuusstatuutin mukaan.

Puolisoiden velkojia suojattaisiin lisäksi säännöksillä, jotka edellyttävät osituksen lopputulokseen olennaisesti vaikuttavien sopimusten julkistamista. Jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, puolisoiden tekemä avioehtosopimus sekä lainvalintasopimus olisi rekisteröitävä, jotta siihen voitaisiin vedota puolison velkojaa vastaan. Velvollisuus sopimuksen rekisteröintiin olisi siitä riippumaton, onko sopimus tehty puolisoiden asuessa Suomessa vaiko sitä aikaisemmin. Nämä säännökset turvaavat velkojalle mahdollisuuden saada tiedon osituksen tulokseen vaikuttavista puolisoiden sopimuksista kaikissa niissä tapauksissa, joissa puolisoilla on asuin- tai kotipaikka Suomessa.

3.4. Perimystä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan, että perintökaaren lisätään kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset, jotka koskevat perimykseen sovellettavaa lakia, pesänselvitystä ja perinnönjakoa sekä kysymystä siitä, milloin Suomen viranomaisilla on toimivalta perintöä koskevassa asiassa. Laissa ei nykyisin ole yleisiä säännöksiä, jotka koskisivat mainittuja kysymyksiä.

Perimykseen sovellettava laki

Perimykseen ehdotetaan sovellettavaksi en-

sisijaisesti sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Perittävän kansalaisuus ei siten enää olisi lainvalintaa ensisijaisesti määräävä liittymä, vaan sen asemesta siirrytään kotipaikkaperiaatteen soveltamiseen. Kotipaikan käsitettä on selvitetty laajemmin edellä.

Ne perusteet, joiden vuoksi esityksessä ehdotetaan kansalaisuuden korvaamista kotipaikalla, ovat pääosin tulleet esille jo edellä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa. Henkilöllä on tavallisesti kiinteämmät siteet siihen valtioon, jossa hän asuu ja jossa hänen tarkoituksenaan on pysyväisluonteisesti asua, kuin siihen valtioon, jonka kansalainen hän on. Perittävän omaisuus on tavallisesti ainakin pääosin hänen kotipaikkavaltiossaan ja yleensä myös testamentit ja muut jäämistöä koskevat oikeustoimet tehdään tuossa valtiossa, jossa myös pesänselvitys ja perinnönjako useimmiten tapahtuu perittävän kuoltua. Kotipaikkaperiaatteen soveltaminen merkitsee näissä oloissa sitä, että asianajajat, jotka avustavat perittävää testamentin teossa ja muussa jäämistösuunnittelussa, kuten myös tuomioistuimet pääsevät soveltamaan sitä lakia, jonka he parhaiten tuntevat ja jonka ymmärtämiseen heidän koulutuksensa on tähdännyt. Tämä helpottaa oikeusavun saamista ja vähentää sen kustannuksia sekä antaa takeita sille, että riidan sattuessa siihen voidaan antaa korkeatasoinen ratkaisu.

Perittävän viimeinen kotipaikka ei kuitenkaan ole ainoa lainvalintaa määräävä liittymä. Sitä sovellettaisiin ainoana liittymänä vain niissä tapauksissa, joissa perittävällä ei ole missään elämänsä vaiheessa ollut kotipaikkaa muussa valtiossa. Jos perittävällä oli aikaisemmin ollut kotipaikka toisessa valtiossa, perittävän viimeisen kotipaikkavaltion laki tulee sovellettavaksi, jos perittävä oli kuollessaan sen valtion kansalainen tai jos hän oli asunut siinä valtiossa vähintään viisi vuotta välittömästi ennen kuolemaansa. Näillä lisäedellytyksillä pyritään siihen, että myös niissä tapauksissa, joissa perittävän kotipaikka on vaihtunut, sovellettavaksi tulisi sen valtion laki, johon perittävällä on läheisin yhteys. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että niin sanotuilta paluumuuttajilta jääneeseen perintöön voidaan soveltaa Suomen lakia, vaikka kuolema olisi sattunut välittömästi

sen jälkeen, kun perittävän kotipaikka oli siirtynyt Suomeen. Jos sitä vastoin Suomeen muuttanut henkilö oli vieraan valtion kansalainen, Suomen laki tulee ehdotettujen lainvalintaa koskevien säännösten mukaan sovellettavaksi vasta jos perittävä ehti ennen kuolemaansa asua täällä viisi vuotta.

Niissä tapauksissa, joissa perittävän viimeisen kotipaikkavaltion laki ei edellä selostettujen säännösten nojalla tule sovellettavaksi, sovelletaan ensisijaisesti sen valtion lakia, jonka kansalainen perittävä oli kuollessaan. Kansalaisuudelle jää siten yhä merkitystä toissijaisena liittymänä. Kansalaisuusvaltion lain asemesta sovelletaan kuitenkin toisen valtion lakia, jos perittävällä oli kaikki seikat huomioon ottaen olennaisesti läheisempi yhteys tähän valtioon kuin kansalaisuusvaltioon. Viimeksi mainittu säännös tekee mahdolliseksi kansalaisuusvaltion lain syrjäyttämisen esimerkiksi silloin, kun perittävän yhteydet kansalaisuusvaltioon ovat suurelta osin katkenneet perittävän siirryttyä muualle jo nuorena tai sen vuoksi, että perittävä on joutunut lähtemään sieltä pakolaiseksi. Laki, joka tällöin tulee sovellettavaksi, voi olla esimerkiksi perittävän edellisen asuinpaikan laki tai perittävän viimeisen kotipaikan laki riippuen siitä, mihin valtioon perittävällä voidaan katsoa olleen läheisin yhteys.

Perimykseen sovellettavaa lakia sovelletaan ehdotuksen mukaan yleensä perittävän koko jäämistöön siitä riippumatta, missä omaisuus sijaitsee. Jos jäämistöön kuuluu kiinteistö, kiinteistön sijaintivaltion laki tulee kuitenkin noudatettavaksi siltä osin kuin siihen sisältyy kiinteää omaisuutta koskevia erityisiä säännöksiä, joiden tarkoituksena on esimerkiksi jonkin elinkeinon tai ammatin harjoittamisen suojaaminen.

Perittävän oikeus määrätä sovellettavasta laista

Esityksessä ehdotetaan, että perittävä voi tehdä niin sanotun lakiviittauksen, toisin sanoen tietyissä rajoissa määrätä sen lain, joka tulee sovellettavaksi perimykseen. Määräys olisi annettava testamentissa tai muutoin testamentille säädetyjä muotovaatimuksia noudattaen.

Perittävän oikeus määrätä sovellettava laki

voidaan nähdä osana sitä määräämisvaltaa, joka omistajalla on omaisuudestaan. Aineellisessa lainsäädännössä tätä määräämisvaltaa ilmentää perittävällä oleva vapaus määrätä omaisuudestaan testamentilla. Testamentausvapaus ei yleensä ole rajoitukseton, vaan määräämisvaltaa on rajoitettu esimerkiksi lakiosasäännöksiin perittävän jälkeläisten suojaamiseksi. Vastaavista syistä on myös perittävän kelpoisuutta valita sovellettava laki aiheellista rajoittaa siten, että sovellettavaksi voidaan valita vain sellaisen valtion laki, johon perittävällä on elämänsä aikana ollut hyväksyttävä liittymä.

Esityksessä ehdotetaan, että sovellettavaksi voitaisiin määrätä sen valtion laki, jonka kansalainen perittävä on määräystä antaessaan tai kuollessaan taikka sen valtion laki, jossa perittävällä on määräystä antaessaan tai kuollessaan kotipaikka taikka jossa hänellä on aikaisemmin ollut kotipaikka. Jos perittävä on määräystä antaessaan avioliitossa, sovellettavaksi voidaan lisäksi määrätä sen valtion laki, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin.

Antamalla perittävälle mahdollisuus määrätä sovellettavasta laista autetaan perittävää toteuttamaan jäämistösuunnitteluun liittyviä tavoitteita. Ne voivat olla luonteeltaan hyvin monenlaisia. Niissä tapauksissa, joissa ei ole täysin yksiselitteistä, minkä valtion laki tulisi sovellettavaksi perimyksen suoraan lain nojalla, perittävä voi antamalla määräyksen lisätä oikeusvarmuutta. Perittävä saattaa myös esimerkiksi pesänselvityksen ja jaon kustannuksia vähentääkseen pitää tärkeänä, että hänen kotipaikkavaltionsa laki tulee sovellettavaksi siinäkin tapauksessa, että kuolemantapaus sattuisi ennen kuin hän on asunut uudessa kotipaikkavaltiossaan viiden vuoden ajan. Tämä tavoite voidaan toteuttaa antamalla lakiviittaus. Silloin, kun perittävällä on omaisuutta useassa valtiossa ja kun useampi valtio on toimivaltainen perintöä koskevassa asiassa, perittävälle saattaa olla tärkeää, että mahdollisen riidan lopputulos muodostuisi samaksi siitä riippumatta, missä valtiossa riita käydään. Tähän tavoitteeseen saatetaan päästä valitsemalla perimyksen sovellettava laki siten, että kaikissa valtioissa, joissa oikeusriita voidaan käynnistää, tulee sovellettavaksi saman valtion laki. Antamalla laki-

viittaus voidaan lisäksi päästä siihen, että avioliiton varallisuussuhteisiin ja perimykseen tulee sovellettavaksi saman valtion laki. Näin voidaan luoda edellytyksiä sille, että osituksen ja perinnönjaon kokonaistulos on sekä perittävän lesken että muiden oikeudenomistajien kannalta kohtuullinen.

Suoraan sovellettavat säännökset

Kun perimykseen sovelletaan vieraan valtion lakia, on mahdollista, että perinnönjako johtaa tuloksiin, jotka ovat vastoin Suomessa tärkeinä pidettyjä tavoitteita. Tällaisten tulosten syntymistä voidaan torjua paitsi ordre public -periaatteeseen vetoamalla, myös säättämällä, että perimykseen voidaan vieraan valtion lain estämättä soveltaa sellaisia Suomen lain aineellisia säännöksiä, jotka tekevät mahdolliseksi oikaista suomalaisten oikeuspoliittisten näkemysten mukaan epäoikeudenmukaisia perinnönjakaja.

Esityksessä ehdotetaan, että perinnönjaossa sovellettaisiin suoraan sovellettavana säännöksenä perintökaaren 3 luvun 1 a §:ää. Perittävän leski saisi sen mukaan jäädä asumaan perheen yhteiseen kotiin tai muuhun lesken kodiksi sopivaan perittävän asuntoon sekä oikeuden hallita tavannumukaisena pidettävää asuntoirtoaimistoa. Leskellä olisi tämä oikeus, mikäli mainittu omaisuus on Suomessa ja edellyttäen että käyttöoikeuden myöntämistä leskelle voidaan pitää kohtuullisena, kun otetaan huomioon lesken varallisuus sekä varallisuus, jonka leski saa osituksessa tai perintönä taikka testamentilla. Kun perimyksen sovelletaan vieraan valtion lakia, käyttöoikeus ei siten tule leskelle samalla tavoin välittömästi kuin Suomen lakia sovellettaessa on asia, vaan ainoastaan siinä tapauksessa, että osituksen ja perinnönjaon yhteisvaikutusta on tällä tavoin kohtuullista oikaista.

Vieraan valtion lain estämättä voitaisiin suoraan soveltaa myös perintökaaren 8 luvun 1 ja 2 §:ssä olevia avustussäännöksiä. Näiden säännösten avulla voidaan turvata esimerkiksi se, että perittävän lapsi saa kasvatukseensa ja koulutukseensa tarvittavia varoja jäämistöstä silloinkin, kun perimyksen sovellettavan lain lakiosaa koskevat säännökset eivät

anna rintaperillisille riittävää suojaa. Avustusta antamalla voidaan suojata myös eloon jäänyttä puolisoa.

Eloon jääneen puolison suojaaminen, kun ositukseen ja perimyksen sovelletaan eri valtioiden lakeja

Suomen perintölainsäädännön keskeisiin tavoitteisiin kuuluu lesken aseman turvaaminen. Tähän tavoitteeseen on pyritty sekä avioliitto-oikeudellisin että perintöoikeudellisin keinoin. Ajatuksena on ollut, että puolison kuolema ei kohtuuttomasti järkyttäisi lesken varallisuusasemaa ja että leski voisi puolisonsa kuoltua jatkaa elämäänsä mieluiten puolisoiden yhteisessä kodissa. Samaan tavoitteeseen pyritään usean muunkin valtion lainsäädännössä.

Kun aviopuolisoilla on liittymiä useampaan eri valtioon, lesken aseman turvaaminen saattaa olla vaikeaa sen vuoksi, että omaisuuden ositukseen ja toisaalta perimyksen saatetaan joutua soveltamaan eri valtioiden lakeja. Koska omaisuuden ositus ja perinnönjako muodostavat lesken kannalta yhtenäisen kokonaisuuden, eri maiden lakien soveltaminen tämän kokonaisuuden osiin saattaa tuottaa yhteisvaikutuksia, jotka eivät ole hyväksyttävissä lesken tai muiden perillisten kannalta. Asiaa on tarkemmin selostettu nykytilan arviointia koskevassa jaksossa.

Edellä mainituista syistä on useassa valtiossa harkittu ratkaisua, jonka mukaan aviovarallisuusstatuutti ja perintöstatuutti kytketään yhteen siten, että avioliitossa olevan perittävän kuollessa oikeus perintöön tai ainakin lesken oikeus perintöön määräytyisi aviovarallisuusstatuutin nojalla. Tämä lisää mahdollisuuksia siihen, että osituksen ja perinnönjaon kokonaistulos on sekä lesken että muiden perillisten kannalta kohtuullinen. Statuuttien yhteensovittamiseen ei kuitenkaan yleensä ole päädytty, ja edellä selostettuun vertailuun otetuista maista se on otettu käyttöön vain Espanjassa.

Statuuttien yhteensovittamiseen liittyykin myös sellaisia seurauksia, jotka eivät ole toivottavia. Jos aviovarallisuus- ja perintöstatuutit kytketään yhteen siten, että perintöstatuutti seuraa aviovarallisuusstatuuttia, päädy-

tään siihen, että avioliitossa olevalla perittävällä ei ole kelpoisuutta määrätä perimyksen sovellettavasta laista. Tämä voi huomattavasti vaikeuttaa jäämistösuunnittelua. Sovellettavaksi voi lisäksi tällöin tulla sellaisen valtion laki, esimerkiksi perittävän aviopuolison kansalaisuusvaltion laki, johon perittävällä ei ole mitään yhteyttä.

Jos statuuttien yhteenkytkentä tehdään sillä tavoin osittaisena, että ainoastaan lesken oikeus perintöön määräytyy aviovarallisuusstatuutin mukaisesti, perimyksen voidaan joutua soveltamaan kahden eri valtion lakeja. Niiden yhtäaikainen soveltaminen perinnönjaossa voi olla hankalaa tai mahdotonta. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa lesken perintöoikeudelliseen asemaan sovellettava laki antaa perinnön leskelle ennen rintaperillisiä, kun taas rintaperillisten asemaan sovellettava yleinen perintöstatuutti johtaa siihen, että koko omaisuus menee rintaperillisille. Rintaperillisten oikeuksia ei tällaisessa tapauksessa voida toteuttaa, joten tulos on sama kuin jos perintöstatuuttina olisi yleisesti sovellettu aviovarallisuusstatuuttia.

Edellä mainituista syistä esityksessä on luovuttu statuuttien yhteen kytkemisestä. Samalla on muulla tavoin pyritty huolehtimaan siitä, että osituksen ja perinnönjaon yhteisvaikutus ei olisi kenenkään osapuolen kannalta kohtuuton. Kun keskeisenä liittymänä sovelletaan sekä aviovarallisuus oikeudessa että perintöoikeudessa kotipaikkaperiaatetta, tämä johtaa käytännössä useimmiten siihen, että sekä osituksen että perinnönjaon tulee sovellettavaksi saman valtion laki. Puolisoille on lisäksi annettu mahdollisuus määrätä perimyksen sovellettavaksi sen valtion laki, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin. Tämä mahdollistaa sen, että puolisoit niin halutessaan voivat suorittaa yhteensovittamisen.

Niissä tapauksissa, joissa avioliiton varallisuussuhteisiin ja toisaalta perimyksen tulee sovellettavaksi eri valtioiden laki, ehdotuksessa olevat suoraan sovellettavat säännökset estävät kohtuuttomien yhteisvaikutusten syntymistä. Leski, jonka asema muuten muodostuisi heikoksi, voi niiden nojalla vaatia Suomessa olevaa, puolisoiden yhteisenä kotina ollutta asuntoa käyttöönsä tai avustusta perintökaaren 8 luvun 2 §:n nojalla. Vastaavasti

rintaperillinen voi vaatia avustusta ja siten kasvattaa sitä osuutta, joka hänelle tulisi vieraan valtion perintösäännösten nojalla.

Esitykseen on lisäksi otettu säännös, jolla on mahdollistettu perinnönjaon sovittelu sellaisissa tapauksissa, joissa aviovarallisuus- ja perintöstatuuttien eriävyydestä seuraa suomalaisen käsityksen mukaan kohtuuton lopputulos. Säännöstä voidaan soveltaa silloin, kun osituksen ja perinnönjaon yhteistulos muodostuu olennaisesti erilaiseksi kuin miksi se olisi muodostunut, jos perimyksen olisi sovellettu avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia.

Pesänselvitys ja perinnönjakomenettely

Ehdotus sisältää säännökset myös pesänselvitykseen ja perinnönjakomenettelyyn sovellettavasta laista. Mainitut säännökset eivät välittömästi säännöstä sitä, kenellä on oikeus perintöön, vaan sääntelevät lähinnä sitä menettelyä, jolla oikeudenhaltijan oikeus toteutetaan. Ehdotuksen mukaan pesänselvitykseen ja perinnönjakomenettelyyn sovelletaan Suomen lakia aina, kun pesänselvitys tai jako toimitetaan Suomessa. Ehdotus vastaa kansainvälisessä prosessioikeudessa yleisesti noudatettavaa periaatetta, jonka mukaan tuomioistuinten oma lainsäädäntö (lex fori) määrää noudatettavan menettelyn.

Ehdotuksessa on säännökset myös siitä, mitkä varat ja mitkä velat pesänselvityksessä on otettava huomioon eri tapauksissa. Jos perittävällä oli kuollessaan kotipaikka Suomessa, pesänselvitys käsittää ehdotuksen mukaan perittävän kaikki varat ja velat. Suomen tuomioistuin on ehdotuksen mukaan näissä tapauksissa aina toimivaltainen määräämään pesänselvittäjän.

Jos perittävällä sitä vastoin oli kuollessaan kotipaikka vieraassa valtiossa, pesänselvitys käsittää pääsäännön mukaan ainoastaan Suomessa olevan varallisuuden ja ainoastaan tietyt, ehdotetuissa säännöksissä erikseen mainitut velat. Suomen tuomioistuin voi näissä tapauksissa antaa pesänjakajan määräyksen yleensä vain silloin, kun on selvitetty, etteivät perittävän asuinpaikkavaltion viranomaiset ryhdy asiassa toimenpiteisiin.

3.5. Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

Yleistä

Esitykseen on otettu myös säännöksiä, jotka koskevat Suomen tuomioistuinten, kansainvälistä toimivaltaa avioliiton pätevyttä, aviopuolisoiden henkilökohtaisia oikeussuhteita, aviovarallisuussuhteita ja perimystä koskevissa asioissa.

Ehdotetut kansainvälistä toimivaltaa koskevat säännökset perustuvat ajatukselle, että riidan kohteella tai ainakin toisella riidan osapuolella tulee olla selkeät liittymät Suomeen, jotta Suomen tuomioistuinten palvelut olisivat osapuolten käytettävissä. Toisaalta on otettu huomioon se, että Suomen lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä vieraassa valtiossa annetun aviopuolisoiden varallisuussuhteita tai perimystä koskevan ratkaisun tunnustamisesta. Suomen tuomioistuimilla tulisi sen vuoksi olla kansainvälinen toimivalta asioissa, joissa riidan luonteen vuoksi on tärkeää, että sitä koskeva päätös on täällä tunnustettavissa tai täytäntöönpantavissa. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin ehdotetun sääntelyn pääperiaatteita avioliiton varallisuussuhteita ja perimystä koskevien kysymysten osalta.

Avioliiton varallisuussuhteet

Aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevat oikeusasiat voidaan ryhmitellä kahteen pääryhmään. Ensimmäiseen kuuluvat kirjaamisluonteiset asiat, joissa on kysymys avioehtosopimuksen tai avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain valintaa koskevan sopimuksen rekisteröimisestä. Ottaen huomioon sen, että kirjaamisen yhteydessä ei ratkaista puolisoitten oikeussuhteita koskevia kysymyksiä, ei ole tarkoituksenmukaista rajata Suomen viranomaisten toimivaltaa. Tähän saattaisi olla aihetta, jos olisi pelättävissä, että tuomioistuimiin tulisi runsaasti sellaisia rekisteröintiä koskevia hakemuksia, joissa rekisteröimiseltä puuttuu oikeudellinen tarve. Tällaiseen pelkoon ei näyttäisi olevan aihetta. Kun rekisteröintiä koskevat asiat jätetään kansainvälistä toimivaltaa koskevien rajoitusten ulkopuolelle, saavutetaan myös se etu,

ettei tuomioistuimen tarvitse rekisteröinnin yhteydessä ryhtyä tutkimaan, millaiset liittymät sopimuksen osapuolilla on Suomeen.

Toisen ryhmän muodostavat asiat, joissa tuomioistuinta pyydetään ratkaisemaan osapuolten välinen riita tai erimielisyys. Riita voi koskea joko avioliiton aikana esiin tulevaa tai vasta avioliiton purkautuessa ajankohtaistuvaa kysymystä. Avioliiton aikana saatava tulla esille muun muassa avioliittolain 40 §:ssä tarkoitettun kaltaisia asioita, jotka koskevat tuomioistuimen luvan saamista omaisuuden luovuttamiseen. Sovellettavaksi tuleva vieraan valtion laki voi luonnollisesti tuntea muitakin tilanteita, joissa puoliso tarvitsee tuomioistuimen myötävaikutusta voidakseen määrätä omaisuudestaan.

Omaisuuden ositukseen tai erotteluun liittyvät asiat tulevat Suomessa yleensä vireille siten, että puoliso hakee tuomioistuimelta pesänjakajan määräämistä osituksen tai erottelun toimittamista varten. Pesänjakajan toimenpiteitä vastaan haetaan puolestaan oikeussuojaa moittimalla ositusta tai erottelua. Eräissä tapauksissa puolisoilla on kuitenkin katsottu olevan oikeus viedä asia suoraan tuomioistuimen ratkaistavaksi, toisin sanoen hakematta pesänjakajan määräämistä tai odottamatta hänen ratkaisuaan.

Avioliiton varallisuussuhteita koskevat riita-asiat kanavoituvat edellä selostetuvin tavoin tuomioistuimiin myös silloin, kun puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia. Pesänjakajaa koskevia oikeusohjeita sovelletaan näet menettelyä koskevinä säännöksinä siitä riippumatta, mikä on avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki.

Jotta aviovarallisuuskysymyksiä koskevan riidan ratkaiseminen Suomessa olisi perusteltua, on edellytettävä, että asialla on joko riidan kohteen tai sen osapuolten kautta riittävä yhteys Suomeen. Tällainen yhteys on luonnollisesti olemassa silloin, kun kummallakin osapuolella on Suomessa koti- tai asuinpaikka tai kun riita koskee Suomessa olevaa omaisuutta.

Jos vain toisella osapuolella on Suomessa asuin- tai kotipaikka, kumpikin osapuoli pyrkii yleensä saamaan oikeudenkäynnin vireille siinä valtiossa, johon hänellä on liittymä. Jos ulkomailla asuva osapuoli kuitenkin panee

asian vireille Suomessa ja siten ikäänkuin vapaaehtoisesti luopuu niistä eduista, joita asian käsittelyyn hänen omassa koti- tai asuinpaikkavaltiossaan saattaisi sisältyä, on luonnollisesti perusteltua se sallia. Esityksessä ehdotetaan sen vuoksi, että vastaajan asuin- tai kotipaikka olisi eräs toimivallan perustava liittymä.

Kantajan tai hakijan asuin- tai kotipaikka ei sitä vastoin riitä yksinään perustelevaan tuomioistuimen toimivaltaa. Jotta asian ratkaisemista Suomessa kantajan koti- tai asuinpaikan perusteella voitaisiin pitää riidan vastapuolen kannalta hyväksyttävänä, asialla tulee olla muitakin liittymiä Suomeen. Tällaisena liittymänä tulee kysymykseen erityisesti se, että puolisoitten viimeinen yhteinen kotipaikka oli Suomessa. Näissä tapauksissa usein suurin osa puolisoitten omaisuudestaan on Suomessa, jolloin omaisuutta koskeva Suomen tuomioistuimen päätös muodostuu tehokkaaksi. Hyväksyttävänä lisäliittymänä voidaan pitää myös sitä, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan Suomen lakia. Puolisoiden sopimus Suomen lain soveltamisesta jäisi näet helposti merkityksettömäksi, jos heiltä evättäisiin pääsy suomalaiseen tuomioistuimeen.

Selostetut toimivaltasäännökset eivät olisi pakottavia. Osapuolet voisivat niiden estämättä sopia siitä, että aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskeva asia tutkitaan Suomessa. Sopimukseen rinnastettaisiin myös niin sanottu hiljainen prorogaatio, toisin sanoen tilanne, jossa vastaaja ryhtyy vastaamaan tekemättä väitettä toimivallan puuttumisesta.

Perintöä koskevat asiat

Esitykseen on otettu säännökset myös Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta perintöä koskevissa asioissa. Ehdotetut säännökset perustuvat ajatukselle, että kuolinpesän selvitys ja perinnönjako olisi mahdollisuuksien mukaan toimitettava koko jäämistön osalta siinä valtiossa, johon perittävällä oli lähimmät liittymät. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on kansainvälisen toimivallan sääntelyssä huolehdittava siitä, että toimivaltaperusteet muotoillaan suhteellisen suppeiksi. Jos näet Suomen tuomioistuin katsotaan toimivaltaiseksi vähäisen liittymän pe-

rusteella, seurauksena on todennäköisesti tilanne, jossa perintöä koskeva riita voidaan panna vireille myös jossakin toisessa valtiossa, koska asialla on liittymiä myös tuohon valtioon. Tällöin käy mahdolliseksi niin sanottu "forum shopping" eli ilmiö, jossa kukin riidan osapuolista yrittää saada asian vireille sen valtion tuomioistuimessa, jossa sovelletaan hänelle edullisinta lakia. Lopputuloksena on tällöin helposti se, että eri valtioissa annetaan keskenään ristiriitaisia päätöksiä, joita ei tunnusteta eikä panna täytäntöön toisessa valtiossa. Jaon tosiasiallinen lopputulos jää tällöin yleensä riippumaan satunnaisista seikoista, esimerkiksi siitä, missä valtiossa mikin jäämistöön kuuluva varallisuusobjekti sattuu olemaan.

Jotta forum shopping -ilmiön esiintymistä voitaisiin tehokkaasti rajoittaa, tarvittaisiin asiaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia. Niitä ei ainakaan toistaiseksi ole. Suomi voi kuitenkin omalta osaltaan vaikuttaa asiaan rajoittamalla viranomaisensa kansainvälistä toimivaltaa niissä tapauksissa, joissa perittävällä oli suomalaisen käsityksen mukaan läheisimmät liittymät johonkin toiseen valtioon. Ehdotus perustuu tähän lähtökohtaan.

Ehdotuksen mukaan Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia perintöä koskevassa asiassa, jos perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Muissa tapauksissa Suomen viranomaisten toimivalta rajoittuu yleensä vain niihin tapauksiin, joissa perittävän asuin- tai kotipaikkavaltion viranomaiset eivät ryhdy toimenpiteisiin jäämistöä koskevassa asiassa. Lisäksi toimivalta koskee tällöin tavallisesti vain Suomessa olevaa omaisuutta. Näistä pääsäännöistä tehtäisiin kuitenkin vähäisiä poikkeuksia, joita on selostettu yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Näiden säännösten estämättä riidan osapuolet voisivat kuitenkin sopia siitä, että asia tutkitaan Suomessa. Tällaiseen sopimukseen rinnastettaisiin se, että vastaaja ei tee väitettä toimivallan puuttumisesta ennen kuin hän ryhtyy vastaamaan pääasiaan. Sopiminen tuomioistuimen toimivallasta eli prorogaatio on aiheellista sallia, koska sellaisissakin tapauksissa, joissa perittävän viimeinen kotipaikka oli vieraassa valtiossa, saattaa tulla esiin riitoja, joiden ratkaiseminen Suomessa on kaikkien osapuolten kannalta tarkoituk-

senmukaisinta. Asia saattaa olla näin esimerkiksi silloin, kun riita koskee Suomessa olevaa omaisuutta ja kun kaikki riidan osapuolet asuvat Suomessa. Prorogaatio olisi kuitenkin mahdollinen ainoastaan sillä edellytyksellä, ettei asia koske kolmannen henkilön oikeutta. Tilanteita, joissa Suomen tuomioistuimessa ratkaistu perintöä koskeva asia koskee kolmannen henkilön oikeutta, saattaa syntyä esimerkiksi silloin, kun perillisten piiri on Suomessa sovellettavan lain mukaan toinen kuin se olisi siinä valtiossa sovellettavan lain mukaan, mihin perittävällä oli Suomea lähemmät liittymät. Näissä tapauksissa ei ole asianmukaista, että Suomessa annetaan päätöksiä, jotka vaikeuttavat äsken mainitussa valtiossa toimitetun perinnönjaon toteuttamista.

3.6. Renvoi

Renvoi- eli viittausperiaatteella tarkoitetaan kansainvälisessä yksityisoikeudessa sääntelyä, jonka mukaan laissa olevat viittaukset vieraan valtion lakiin eivät koske ainoastaan tuon maan aineellista lainsäädäntöä, vaan käsittävät myös asianomaisen maan kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset. Tämän mukaan, jos Suomen laki määrää sovellettavaksi tietyn vieraan valtion lain, soveltajan on ensiksi perehdyttävä tuossa valtiossa voimassa oleviin kansainvälis-yksityisoikeudellisiin säännöksiin, jotka vasta osoittavat sovellettavan aineellisen lain. Sovellettavaksi voi tuolloin tulla paitsi tuon valtion oma aineellinen laki, myös muun valtion laki, johon tuon valtion kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset viittaavat. Viittaus voi kohdistua jonkin kolmannen valtion lakiin, jolloin puhutaan edelleenviittauksesta tai Suomen lakiin, jolloin on kysymyksessä takaisinviittaus.

Voimassa olevassa kansainvälisessä perhesuhdelaisissa renvoi on hyväksytty. KPL 53 §:stä käy ilmi, että viittaus vieraan valtion lakiin käsittää asianomaisen valtion oikeusjärjestyksen kokonaisuudessaan. Näin ollen, jos aviomiehen kansalaisuusvaltion oikeusjärjestys osoittaa puolisoiden aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaksi jonkin muun valtion lain, tuo laki tulee Suomessa noudatettavaksi aviomiehen kansalaisuusvaltion

lain asemesta. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että viittausperiaatetta olisi analogisesti sovellettava myös kansainvälisen perhesuhdelain ulkopuolelle jääneissä sääntelemättömissä kysymyksissä ja mahdollisesti myös perintöoikeudessa.

Viittausperiaatteen omaksumista perusteltiin kansainvälisen perhesuhdelain valmistelutöissä kahdella eri näkökohdalla. Sen katsottiin ensinnäkin edistävän oikeudenkäytön yhtenäisyyttä luomalla edellytyksiä sille, että oikeusasia ratkaistaan Suomessa saman lain mukaan kuin se ratkaistaisiin asianomaisen henkilön kansalaisuusvaltiossa. Lisäksi annettiin merkitystä sille, että suomalaiset tuomioistuimet pääsevät takaisinviittauksen kautta soveltamaan omaa lakiaan useammin kuin ilman viittausperiaatetta olisi mahdollista.

Renvoin hyväksymisestä onkin viimeksi mainitussa suhteessa etua silloin, kun lainvalinnan määräävänä liittymänä käytetään kansalaisuutta. Niissä tapauksissa, joissa kansalaisuusvaltion lainvalintasäännökset perustuvat aviovarallisuus- ja perintöstatuutin osalta asuin- tai kotipaikkaperiaatteelle, renvoi johtaa usein siihen, että tuomioistuin pääsee soveltamaan omaa lakiaan, sillä riidat käydään tavallisesti puolisoitten tai perittävän asuinmaassa. Kun lainvalinnan määräävänä liittymänä käytetään asuin- tai kotipaikkaa, tällä seikalla ei ole vastaavaa merkitystä.

Renvoin merkitys oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaajana on pienempi kuin kansainvälistä perhesuhdelakia valmisteltaessa ajateltiin. Päästäänkö renvoin avulla saman lain soveltamiseen eri valtioissa, riippuu näet siitä, miten sen valtion lainsäädäntö, johon viittaus kohdistuu, suhtautuu viittausperiaatteen. Esimerkiksi sellaisissa takaisinviittaus tapauksissa, joissa henkilön kansalaisuusvaltion laki viittaa kotipaikkavaltion lakiin ja henkilön kotipaikkavaltion laki puolestaan kansalaisuusvaltion lakiin, päädytään asianomaisissa maissa saman lain soveltamiseen vain siinä tapauksessa, että kysymyksessä olevat valtiot suhtautuvat takaisinviittaukseen eri tavoin. Jos toinen oikeusjärjestys hyväksyy renvoin, toisen täytyy olla sitä soveltamatta tai hyväksyä niin sanottu kaksinkertainen renvoi.

Renvoi-periaatteen omaksumista vastaan

puhuu myös se, että renvoin hyväksyminen tekee lainsäädännön vaikeasti sovellettavaksi. Vieraan valtion kansainvälisen yksityisoikeuden sisältöä ei useinkaan ole helppoa selvittää, sillä asiaa koskevat säännökset ovat usein puutteelliset, ja voimassa oleva oikeus perustuu muihin oikeuslähteisiin kuin kirjoitettuun lakiin. Renvoin omaksuminen merkitsee myös sitä, että vieraan valtion laki pääsee määräämään sen, minkä valtion aineellinen laki tulee sovellettavaksi. Tämä ei ole hyvin sopusoinnussa sen ajatuksen kanssa, että avioliiton varallisuussuhteisiin olisi puolisoitten välisen sopimuksen puuttuessa sovellettava sen valtion aineellista lakia, johon puolisoilla on suomalaisen käsityksen mukaan voimakkain liittymä.

Ehdotetun lainsäädännön keskeisiin periaatteisiin kuuluu, että viittaus-periaatetta ei sovelleta aviovarallisuus- eikä perintöstatuutin piiriin kuuluvissa kysymyksissä. Kun laissa tai lainvalintasopimuksessa oleva viittaus kohdistuu vieraan valtion lakiin, sillä tarkoitetaan, jollei nimenomaisesti toisin säädetä, asianomaisen valtion aineellisia säännöksiä.

3.7. Ordre public

Ordre public- eli ehdottomuusperiaatteella tarkoitetaan oppia, jonka mukaan vieraan valtion lain soveltamisesta voidaan ja tuleekin kieltäytyä silloin, kun sen soveltaminen johtaisi tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaiseen tulokseen. Ordre public -periaatteen katsotaan jo nykyisin olevan Suomessa voimassa yleisenä kansainvälis-yksityisoikeudellisena periaatteena. Periaatteen ilmaiseva säännös on myös otettu moniin kansainvälis-yksityisoikeudellisiin kysymyksiä koskeviin lakeihin, kuten lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 18 §:ään, lapseksiottamisesta annetun lain 43 §:ään ja nimilain 31 §:ään. Myös kansainvälisen perhesuhdelain 57 § on tulkittu ordre public -periaatteen ilmaukseksi. Esityksessä ehdotetaan, että asiasta otettaisiin nimenomainen säännös myös avioliittolakiin ja perintökaareen.

4. E s i t y k s e n v a i k u t u k - s e t

Ehdotetut muutokset merkitsevät avioliiton esteiden tutkinnan osalta sitä, että kihlakumppanien oikeus solmia avioliitto voidaan entistä useammassa tapauksessa selvittää Suomen lakia soveltamalla. Tämä vähentää jossakin määrin avioliiton esteiden tutkijoiden työmäärää. Vastaavasti kihlakumppanien ei tarvitse enää nykyisessä määrin esittää selvitystä vieraan valtion lain sisällöstä.

Aviovarallisuus- ja perintöstatuuttiin ehdotetut muutokset johtavat siihen, että Suomessa pysyväisluonteisesti asuvien ulkomaalaisten aviovarallisuus- ja perintöstatuutiksi tulee entistä olennaisesti useammassa tapauksessa Suomen laki. Tämä yksinkertaistaa aviovarallisuus- ja perintökysymysten ratkaisemista ja tekee sen huokeammaksi ja varmemmaksi. Aviopuolisille ja perittävälle ehdotuksen mukaan annettava mahdollisuus määrätä sovellettavasta laista lisää asianomaisten mahdollisuuksia järjestää mainitut kysymykset yksittäistapauksessa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki määräytyy ehdotuksen mukaan kaikissa tapauksissa kummallekin puolisolle yhteisen liittymän perusteella. Kun nykyinen lainvalintaa koskeva sääntö, jonka mukaan miehen kansalaisuus määrää sovellettavan lain, lakkaa olemasta voimassa, aviopuolisoiden oikeudellinen tasa-arvo lisääntyy.

Esityksellä ei ole organisaatio- eikä henkilöstövaikutuksia eikä sillä ole vaikutuksia valtion tai muiden julkisyhteisöjen talouteen.

5. A s i a n v a l m i s t e l u

Oikeusministeriön asettama työryhmä luovutti toukokuussa 1994 ehdotuksensa Suomen kansainvälisen perheoikeuden uudistamisohjelmaksi (Suomen kansainvälisen perhelainsäädännön uudistaminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1994). Ehdotuksen ja siitä saatujen lausuntojen perusteella oikeusministeriö asetti 31. päivänä elokuuta 1995 työryhmän, jonka tuli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten

uudistamisesta. Työryhmän ehdotuksesta, joka valmistui syksyllä 1996, saatiin lausunnot yhteensä 11 eri viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnonantajat pitivät ehdotettuja uudistuksia tarpeellisina. Lausunnoista on laadittu oikeusministeriössä julkaisematon tiivistelmä.

Esityksen jatkovalmistelu on suoritettu oikeusministeriössä virkatyönä. Tässä yhteydessä on ulkoasiainministeriön, sisäasiainministeriön, opetusministeriön ja väestörekisterikeskuksen edustajien kanssa järjestetty neuvottelu säännösehdoituksista, jotka koskevat avioliiton solmimista ja ulkomaisten avioliittojen tunnustamista. Jatkovalmistelun yhteydessä on esitykseen lisätty säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta aviopuolisoiden oikeussuhteita koskevissa asioissa ja siirretty avioliiton purkamista koskevat kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset ehdotettuun lakiin avioliittolain muuttamisesta.

6. M u i t a a s i a a n v a i k u t t a v i a s e i k k o j a

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Avioliittolain muuttamisesta annetussa lakiehdotuksessa on otettu huomioon hallituksen esitys laiksi virallistetusta parisuhteesta (HE 200/2000 vp).

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Suomi on osapuolena kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa, joka tuli Suomen osalta voimaan 4. päivänä lokakuuta 1986. Sopimuksen 15 ja 16 artiklojen mukaan sopimusvaltioiden tulee taata naisten ja miesten oikeudellinen tasa-arvo ja ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin muun muassa poistaakseen naisten syrjinnän kaikissa avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä asioissa. Suomi antoi vuonna 1992 toisen raporttinsa sopimuksen toteuttamisesta naisten syrjinnän poistamista käsittelevälle YK:n komitealle. Voimassa olevan lain periaate, jonka mukaan aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan sen valtion lakia, johon mies avioliittoa solmittaessa

kuului, ei raportin mukaan vastaa mainituissa sopimusmääräyksissä olevia velvoitteita.

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa tehdyistä yleissopimuksista esityksen alaa koskevat 14. päivänä maaliskuuta 1978 tehty yleissopimus avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, samana päivänä tehty yleissopimus avioliitton solmimisesta ja niiden pätevyyden tunnustamisesta sekä 20. päivänä lokakuuta 1988 tehty yleissopimus perimyksen sovellettavasta laista. Suomi ei ole osapuolena näissä yleissopimuksissa, mutta on allekirjoittanut avioliitton solmimista ja niiden pätevyyden tunnustamista koskevan yleissopimuksen. Esitysehdotus on laadittu siten, että Suomi voi halutessaan saattaa viimeksi mainitun sopimuksen osaltaan voimaan. Muut edellä mainitut yleissopimukset on otettu esitystä valmisteltaessa huomioon, mutta yleisperusteluissa aiemmin mainituista syistä on katsottu, ettei Suomen ole aihetta ratifioida tai hyväksyä niitä.

Suomi on osapuolena useissa ehdotetun lainsäädännön alaa koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa. Nämä sopimukset on lueteltu nykytilaa koskevassa luvussa. Ehdotettu lainsäädäntö ei vaikuta näistä sopimuksista johtuviin velvoitteisiin, sillä se on niihin nähden toissijainen. Ehdotettuja lakeja sovelletaan ainoastaan silloin, kun mainituista sopimuksista, jotka on saatettu voimaan lailla, ei muuta johdu.

6.3. Kansainvälis-yksityisoikeudellinen yhteistyö Euroopan unionissa

Vuonna 1999 voimaan tullessa Amsterdamin sopimuksessa asetettiin tavoitteeksi kehittää Euroopan unionia vapauteen, oikeuteen ja turvallisuuteen perustuvana alueena. Oikeus- ja sisäasioiden yhteistyötä koskevat määräykset siirrettiin tuolloin osittain EY:n perustamissopimukseen. Perustamissopimuksen 65 artiklan mukaan eräät toimenpiteet, jotka koskevat oikeudellista yhteistyötä yksityisoikeudellisissa asioissa ja joiden vaiku-

tukset ulottuvat rajojen yli, toteutetaan siinä määrin kuin ne ovat tarpeen sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi perustamissopimuksen 67 artiklan mukaisesti. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa yksityisoikeudellisten tuomioiden tunnustamisen ja täytäntöönpanon kehittäminen ja yksinkertaistaminen sekä lainvalintaa ja tuomioistuimen toimivaltaa koskevien säännösten yhteensopivuuden edistäminen.

Perustamissopimuksen uusien määräysten perusteella on 29. päivänä toukokuuta 2000 annettu neuvoston asetus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa. Asetus on otettu huomioon ehdotetun lain säännöksissä, jotka koskevat avioliiton purkamista.

Jo ennen Amsterdamin sopimuksen voimaantuloa jäsenvaltiot sopivat toimintaohjelmasta vapauteen, oikeuteen ja turvallisuuteen perustuvan alueen toteuttamiseksi. Tässä Wienin toimintasuunnitelmaksi sanotussa ohjelmassa, joka hyväksyttiin oikeus- ja sisäasiain neuvostossa joulukuussa 1998, on eräitä kansainvälisen perhe- ja perintöoikeuden alaa koskevia hankkeita. Toimintasuunnitelman mukaan tulisi viidessä vuodessa selvittää mahdollisuuksia laatia avioeroon sovellettavaa lakia koskeva väline (*Rooma III*) ja selvittää mahdollisuuksia laatia tuomioistuimen toimivaltaa, sovellettavaa lakia, tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa aviovarallisuussuhteissa ja perintöasioissa koskeva väline (*Bryssel III*).

Rooma III -hanketta ei ainakaan toistaiseksi ole jatkettu sen jälkeen, kun neuvoston suorittamassa kyselyssä useat jäsenvaltiot suhtautuivat hankkeeseen varauksellisesti. Bryssel III -hanke koskee läheisesti ehdotetun lainsäädännön alaa. Hanketta ei ole käynnistetty eikä se ole siten voinut vaikuttaa ehdotettujen säännösten sisältöön. Mikäli neuvottelut käynnistyvät, ajanmukainen kotimainen lainsäädäntö antaa nykyistä tilannetta paremmat edellytykset neuvottelujen käymiselle.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Avioliittolaki

I OSA. **Avioliiton solmiminen ja purkaminen**

2 luku. **Avioliiton esteet**

6 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että voimassa olevan avioliiton lisäksi myös virallistettu parisuhde muodostaisi avioliiton esteen. Eduskunnalle on 15. päivänä joulukuuta 2000 annettu hallituksen esitys laiksi virallistetusta parisuhteesta. Että virallistettu parisuhde on avioliiton este, käy ilmi myös tuossa esityksessä ehdotetun lain 8 §:stä. Lainsäädännön selkeyden vuoksi asiasta on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi ottaa säännös myös avioliittolakiin.

Suomessa virallistetun parisuhteen ohella avioliiton esteen muodostaisi myös sellainen vieraassa valtiossa rekisteröity parisuhde, joka tunnustetaan Suomessa.

3 luku. **Avioliiton esteiden tutkinta**

12 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kihlakumppanin olisi avioliiton esteiden tutkinnassa ilmoitettava paitsi aikaisemmin solmitusta avioliitosta ja sen purkautumisesta, myös siitä, onko hän aikaisemmin solminut virallistetun parisuhteen, sekä tällaisen suhteen purkautumisesta. Ehdotus on seurausta siitä, että voimassa oleva virallistettu parisuhde olisi 6 §:n mukaan avioliiton este.

Avioliiton esteet tutkitaan nykyisin pääasiassa väestötietojärjestelmään merkittyjen tie-

tojen avulla. Väestötietojärjestelmä ei nykyisin sisällä merkintöjä vieraissa maissa virallistetuista parisuhteista. Tämän vuoksi on tärkeää, että kihlakumppaneille säädetään asiasta ilmoitus- ja selvitysvelvollisuus.

6 luku. **Yhteiselämän lopettaminen ja avioero**

27 §. Voimassa olevan 27 §:n 1 momentin mukaan puoliset on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa, jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa. Mainittua lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että aviopuolisot on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa myös silloin, kun avioliitto on solmittu sellaisen virallistetun parisuhteen ollessa voimassa, joka ei ole myöhemminkään purkautunut. Muutos johtuu siitä, että edellä 6 §:ssä ehdotetun mukaisesti voimassa oleva virallistettu parisuhde olisi ehdoton avioliiton este samalla lailla kuin voimassa oleva avioliitto.

V OSA. **Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset**

1 luku. **Avioliiton solmiminen**

Oikeus solmia avioliitto

108 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, minkä valtion lain mukaan kihlakumppanien oikeus solmia avioliitto tutkitaan silloin, kun he aikovat mennä avioliittoon Suomen viranomaisen edessä. Ehdotetut säännökset tulevat sovellettaviksi silloin, kun on kyse kotimaisesta vihkimisestä eli vihki-

misestä Suomen viranomaisen edessä Suomessa tai ulkomailla. Suomen viranomaisella tarkoitetaan tässä pykälässä samoin kuin 114 §:ssä myös niitä pappeja ja muita henkilöitä, jotka avioliittolain 17 §:n mukaan saavat toimittaa kirkollisen vihkimisen.

Pykälän 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan naisen ja miehen oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä määräytyy yleensä Suomen lain mukaan. Sovellettaviksi tulevat toisin sanoen avioliittolain 4-13 §:n säännökset. Avioliiton esteiden tutkijat eivät siten enää olisi nykyisessä laajuudessa velvollisia soveltamaan vieraan valtion lakia.

Avioesteiden tutkimista pelkästään Suomen lain mukaan ei kuitenkaan ole pidettävä perusteltuna niissä tapauksissa, joissa kummallakaan kihlakumppanilla ei ole riittävää liittymää Suomeen. Jos näissäkin tapauksissa rajoitettaisiin vain Suomen lain soveltamiseen, seurauksena saattaisi olla, että avioliittoa ei tunnusteta niissä maissa, jotka ovat puolisoitten kannalta tärkeitä. Sen vuoksi ehdotetaan, että naisella ja miehellä, jotka kumpikaan eivät ole Suomen kansalaisia ja joilla ei kummallakaan ole asuinpaikkaa Suomessa, on oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä vain, jos avioliitto on sallittu Suomen lain mukaan ja jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka, tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa edellä mainitussa valtiossa on sovellettava avioliiton esteiden tutkinnassa.

Tapauksissa, joita 2 momentissa tarkoitetaan, edellytetään siten aina, että avioliiton tulee olla sallittu Suomen lain mukaan. Vihkijä ei ole oikeutettu toimittamaan vihkimistä, jos kihlakumppanit eivät saa mennä keskenään avioliittoon Suomen lain mukaan. Sen lisäksi edellytetään, että kumpikin kihlakumppaneista voi solmia aiotun avioliiton sen valtion sisäisen lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka taikka sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa edellä mainitussa maassa on sovellettava asianomaisen valtion kansainvälis-yksityisoikeudellisten säännösten mukaan.

Avioliiton esteiden tutkijalla ei useinkaan

ole tietoa vieraan valtion laissa olevien avioliiton esteiden sisällöstä. Sen vuoksi ehdotetaan, että kihlakumppani olisi velvollinen esittämään hyväksyttävän selvityksen oikeudesta solmia avioliitto asianomaisen vieraan valtion lainsäädännön mukaan. Tällaisena selvityksenä voidaan pitää esimerkiksi asianomaisen vieraan valtion viranomaisen antamaa esteettömyystodistusta.

Asuinpaikalla tarkoitetaan 2 momentissa niin sanottua kansainvälis-yksityisoikeudellista asuinpaikkaa. Henkilöllä on katsottava olevan tällainen asuinpaikka siinä valtiossa, jossa hän asuu ja jossa hänellä on tosiasiallisesti keskeinen elämänympäristönsä. Harkittaessa, missä henkilöllä on asuinpaikka, otetaan ennen muuta huomioon asumisen kesto-aika ja yhtäjaksoisuus sekä muut sellaiset tosiseikat, jotka ovat osoituksena henkilön tosiasiallisista siteistä tuohon valtioon. Pelkkä tilapäinen oleskelu tietyssä valtiossa esimerkiksi lomanvieton, yksittäisen työtehtävän tai lyhyehkön ajan kestävän opiskelun vuoksi ei riitä perustamaan asuinpaikkaa oleskeluvaltiossa. Asuinpaikan käsite eroaa kansainvälis-yksityisoikeudellisesta kotipaikasta ennen muuta siinä, että arvioitaessa, missä henkilöllä on asuinpaikka, ei kiinnitetä samanlaista huomiota henkilön tarkoituksiin kuin kotipaikan määrittelyssä, vaan ratkaisevia ovat henkilön tosiasialliset olosuhteet.

Pykälän 2 momenttiin sisältyvät säännökset tulevat koskemaan hyvin pientä joukkoa kihlapareja. Käytännössä on harvinaista, että kihlapari haluaa tulla vihityksi suomalaisen vihkiäjän edessä silloin, kun kummallakaan ei ole Suomen kansalaisuutta eikä asuinpaikkaa Suomessa. Pykälän 1 momentin säännöksellä on sitä vastoin suuri käytännöllinen merkitys. Se tarkoittaa sitä, että käytännössä lähes kaikissa Suomen viranomaisen edessä solmittavissa avioliitoissa avioliiton solmimisen edellytykset tutkittaisiin Suomen lain mukaan. Ehdotettu säännös vastaa niitä periaatteita, jotka on omaksuttu avioliiton solmimista ja ulkomaisten avioliittojen tunnustamista koskevassa Haagin sopimuksessa.

Pykälän 3 momentti koskee tapauksia, joissa vieraan valtion avioliiton solmimista koskevan lainsäädännön sisällöstä ei valtiossa vallitsevan sotatilan tai sotatilaan verrattavien epävakaiden olojen vuoksi ole saatavissa

selvitystä. Kihlakumppanin oikeus solmia avioliitto voitaisiin tällöin 2 momentin estämättä tutkia Suomen lain nojalla, jos kihlakumppani sitä pyytää ja avioliiton solmimista täällä voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon kihlakumppanien yhteydet Suomeen. Säännöksen soveltaminen voi olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun kihlakumppanit ovat humanitaarisista syistä saaneet oleskeluluvan Suomessa, mutta oleskelu ei kummankaan osalta ole vakiintunut sellaiseksi, että hänellä voidaan jo katsoa olevan Suomessa asuinpaikka. Silloin, kun kihlakumppaneilla on kuvatonlainen liittymä Suomeen, saattaisi olla heidän kannaltaan kohtuutonta, että avioliiton solmiminen estyy sovellettavaa lakia koskevan tiedon puuttumisen vuoksi.

109 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi Suomen viranomaisen toimivallasta asiassa, joka koskee niin sanotun erivapauden myöntämistä Suomen laissa olevasta avioliiton esteestä. Suomen viranomaisen olisi toimivaltainen, jos kihlakumppaneista ainakin toisella on Suomen kansalaisuus tai asuinpaikka Suomessa. Muissa tapauksissa suomalainen viranomaisen ei voisi myöntää erivapautta. Avioliiton esteet, joista kihlakumppani tai kihlakumppanit voivat saada erivapauden ovat avioliittolain 4 §:ssä (alikäisyys), 8 §:ssä (ottolapsisuhde kihlakumppanien välillä) ja 9 §:ssä (kihlakumppanit, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen). Erivapauden myöntävä viranomaisen on avioliittolain 4, 8 ja 9 §:n mukaan oikeusministeriö.

110 §. Pykälän 1 momentti koskee avioliiton esteiden tutkintaa silloin, kun avioliitto aiotaan solmia suomalaisen vihkiäjän edessä vieraassa valtiossa. Sen mukaan vihkiäjän on tutkittava, ettei avioliitolle ole laissa säädettyä estettä, jollei avioesteiden tutkintaa ole jo toimitettu Suomessa. Ehdotus vastaa asiallisesti voimassa olevaa oikeutta (KPL 5 §:n 2 momentti). Jos avioliiton esteet on tutkittu Suomessa ja kihlapari antaa vihkiäjälle todistuksen suoritetusta avioesteiden tutkinnasta, vihkiminen voidaan toimittaa todistuksen perusteella.

Pykälän 2 momentissa on säännös, jonka mukaan suomalaisen vihkiäjän, joka toimittaa vihkimisen ulkomailla, on otettava huomioon asemamaan laissa olevat avioliiton esteet ja

kuuluttamista koskevat määräykset, jos asemamaan laissa säädetään, että ne koskevat myös sellaista vihkimistä, jonka vierasta valtiota edustava vihkijä toimittaa. Vastaavan sisältöinen säännös sisältyy voimassa olevaan lakiin (KPL 4 §). Ehdotus vastaa kansainvälisessä yksityisoikeudessa tavanomaisesti sovellettavaa periaatetta, jonka mukaan jokainen valtio harkitsee itse, salliko se, että vieraan valtion viranomaiset toimittavat vihkimisiä sen alueella ja millaisin edellytyksin sellaisia vihkimisiä saa toimittaa.

Silloinkin, kun suomalainen vihkijä toimittaa vihkimisen vieraassa valtiossa, avioliiton pätevyys määräytyy avioliittolain 19 §:n nojalla. Vihkiminen, joka on toimitettu ulkomaan laissa noudatettavaksi säädetyistä avioliiton esteistä huolimatta tai kuuluttamisesta annettuja säännöksiä rikkoen, ei siten tämän johdosta ole mitätön. Vihkijä, joka toimittaa tällaisen vihkimisen, syöllistyy sitä vastoin velvollisuuksiensa rikkomiseen, mistä voi jäljempänä selostettavan 141 §:n mukaan olla seurauksena vihkimisluvan peruuttaminen.

111 §. Pykälässä ehdotetaan, että vieraan valtion viranomaisen edessä avioliittoon aikovalla Suomen kansalaisella tai sellaisella vieraan valtion kansalaisella, jolla on asuinpaikka Suomessa, olisi oikeus saada Suomen viranomaiselta todistus siitä, että hänellä on Suomen lain mukaan oikeus mennä sanottuun avioliittoon. Todistuksen antaisi avioliiton esteiden tutkija, nykyisten säännösten mukaan maistraatti.

Tällaisen todistuksen saaminen voi olla Suomen kansalaiselle tarpeen esimerkiksi sen vuoksi, että se vieras valtio, jossa avioliiton esteet tutkitaan, soveltaa avioliiton esteisiin kihlakumppanin kansalaisuusvaltion lakia. Näin menetellään useassa valtiossa, esimerkiksi Saksassa.

Myös ulkomaalainen, jolla on Suomessa asuinpaikka, saattaa tarvita Suomesta todistusta solmiakseen avioliiton toisessa valtiossa. Näin voi käydä niissä tapauksissa, joissa valtio, jossa avioliiton esteet tutkitaan, soveltaa tutkinnassa kihlakumppanin asuinpaikkavaltion tai kotipaikkavaltion lakia. Suomessa pysyväisluontoisesti asuvat vieraan valtion kansalaiset on merkitty väestötietojärjestelmään, jossa on yleensä tieto siitä, onko henkilö aikaisemmin solminut avioliiton. Näistä

syistä on asianmukaista, että myös Suomessa asuinpaikan omaavan vieraan valtion kansalaiselle annetaan mahdollisuus saada todistus oikeudestaan mennä avioliittoon Suomen lain mukaan.

Väestötietojärjestelmässä ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole avioliiton esteiden tutkinnassa tarvittavia tietoja. Ulkomaan kansalaista koskeva tieto talletetaan väestötietojärjestelmään ainoastaan, jos tiedon paikkansapitävyydestä on saatu luotettava selvitys. Esimerkiksi ulkomaalaisen perheoikeudellista asemaa koskeva tieto voidaan siten jättää merkitsemättä, jos siitä ei ole esitetty luotettavaa selvitystä. Tämän vuoksi ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että avioliiton esteiden tutkija ei saa antaa todistusta, jos avioliiton esteiden tutkinnassa tarvittavat tiedot eivät käy selville väestötietojärjestelmästä eikä todistusta pyytävä esitä niistä muutakaan luotettavaa selvitystä.

Diplomaattisten edustajien ja eräiden pappien vihkimisoikeus

112 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi Suomen ulkomaanedustuston virkamiehen ja suomalaisen uskonnollisen yhdyskunnan papin oikeudesta vihkiä avioliittoon vieraassa valtiossa.

Pykälän 1 momentin mukaan ulkoasiainministeriö voi antaa Suomen ulkomaanedustuston virkamiehelle oikeuden asemamaassaan vihkiä avioliittoon kihlakumppaneita, joista ainakin toisen tulee olla Suomen kansalainen. Ehdotettu säännös korvaa eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 3 §:n 1 momentin säännöksen, joka ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan opetusministeriö voi hakemuksesta ja saatuaan ulkoasiainministeriön lausunnon päättää, että tiettyyn suomalaisen uskonnollisen yhdyskunnan papin virkaan, toimeen tai tehtävään liittyy oikeus vihkiä kihlautuneita avioliittoon vieraassa valtiossa. Tällainen oikeus voitaisiin antaa myös henkilökohtaisesti sellaiselle suomalaisen uskonnollisen yhdyskunnan papille, jolla on vihkimisoikeus. Oikeus voi koskea vain sellaista vihkimistä, jonka osapuolina olevista kihlakumppaneista ainakin

toinen on Suomen kansalainen.

Ehdotettu säännös muuttaisi nykytilaa siten, että vihkimisoikeutta ei välttämättä tarvitse myöntää henkilökohtaisena, vaan se voitaisiin liittää tiettyyn papin virkaan, toimeen tai tehtävään. Kun vihkimisoikeus liitetään papin virkaan, toimeen tai tehtävään, lupaa ei tarvitse hakea uudelleen viran, toimen tai tehtävän haltijan vaihtuessa. Ehdotettu säännös eroaa nykyisestä myös sikäli, että siitä on poistettu eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 3 §:n 2 momentissa nykyisin oleva edellytys, jonka mukaan vieraassa valtiossa toimittavassa kirkollisessa vihkimisessä toisen kihlakumppaneista tulee olla paitsi Suomen kansalainen, myös oikeutettu avioitumaan "sellaisin" eli kirkollisin vihkimisin. Ehdotettu muutos johtuu siitä, että avioliittolaissa ei enää nykyisin säädetä siitä, millä edellytyksillä kirkollinen vihkiminen voidaan toimittaa, vaan se seikka, millaiset lisäedellytykset kihlakumppanien tulee täyttää, on jätetty kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan omien säännösten tai määräysten varaan. Ehdotettu muutos ei luonnollisestikaan muuta niitä velvollisuuksia, joita kirkollisen vihkimisen toimittavan papin tulee noudattaa edustamansa kirkon tai uskonnollisen yhdyskunnan sääntöjen tai määräysten perusteella. Pappi saattaa siten niiden nojalla olla velvollinen kieltäytymään vihkimisestä, johon hänellä on tässä pykälässä tarkoitettu lupa.

Pykälän 3 momentin mukaan vihkimisoikeuden myöntäjä voi asettaa vihkimisoikeudelle sellaisia rajoituksia tai ehtoja, jotka ovat perusteltuja ottaen huomioon sen valtion lainsäädäntö, jossa vihkimisoikeutta käytetään, tai vihkimisoikeuden tarpeeseen vaikuttavat seikat. Useissa valtioissa on lainsäädäntöä, jonka mukaan ulkomainen vihkiä saa vihkiä avioliittoon ainoastaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole sen valtion kansalaisia, jossa vihkiminen tapahtuu. Tällöin on sekä diplomaattisista syistä että niin sanottujen ontuvien avioliittojen estämiseksi perusteltua rajoittaa vihkimisoikeutta vastaavasti. Mainittu 3 momentti antaa tähän mahdollisuuden. Se antaa myös mahdollisuuden ottaa huomioon seikkoja, jotka vaikuttavat tarpeeseen toimittaa suomalaisia vihkimisiä asianomaisessa valtiossa. Jos tarve tällaisiin vih-

kimisiin koskee lähinnä Suomen kansalaisten kesken solmittavia avioliittoja, vihkimisoikeutta voidaan rajoittaa siten, ettei se käsitä oikeutta toimittaa vihkimistä tapauksissa, joissa toinen osapuoli on vieraan valtion kansalainen.

Jos tässä pykälässä tarkoitettu vihkiminen toimitetaan ilman edellä mainittua lupaa tai vastoin vihkimisoikeudelle asetettua ehtoa tai rajoitusta, syntynyttilä asiantilaa on arvioitava samoin kuin jos vihkimisen olisi Suomessa toimittanut henkilö, jolla ei ollut vihkimisoikeutta. Vihkiminen on siten avioliittolain 19 §:n nojalla mitätön. Mitättömyys saattaa kuitenkin yksittäistapauksessa korjautua tasavallan presidentin tekemällä päätöksellä siten kuin avioliittolain 19 §:n 2 momentissa säädetään.

113 §. Pykälä koskee vieraan valtion diplomaattisen tai muun edustajan ja ulkomaisen seurakunnan edustajan oikeutta toimittaa vihkimisiä Suomessa.

Pykälän 1 momentin mukaan ulkoasiainministeriö voi hakemuksesta antaa Suomessa olevalle vieraan valtion diplomaattiselle edustajalle tai konsulivirkamiehelle luvan toimittaa vihkimisiä Suomessa. Vihittävien tulee olla ulkomaalaisia, ja ainakin toisen kihlakumppaneista tulee olla sen valtion kansalainen, jota vihkiä edustaa. Vaikka vihkiminen näissä tapauksissa toimitetaan Suomessa, kysymyksessä on kuitenkin ulkomainen vihkiminen, jonka muoto määräytyy sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, jota vihkiä edustaa. Ehdotettu säännös vastaa eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 6 §:n 1 momenttia, joka ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan opetusministeriö voi hakemuksesta ja ulkoasiainministeriön lausunnon saatuaan antaa Suomessa toimivan ulkomaalaisen kirkollisen seurakunnan papille oikeuden toimittaa vihkimisiä Suomessa. Vihittävistä ainakin toisen tulee olla sen valtion kansalainen, jonka seurakunnasta on kysymys. Vihkimisoikeus voitaisiin myöntää joko papille henkilökohtaisesti tai se voitaisiin liittää tietyn papin virkaan, toimeen tai tehtävään. Jos vihkimisoikeus liitetään tiettyyn papin virkaan, toimeen tai tehtävään, vihkimisoikeutta ei tarvitse hakea uudelleen viran, toimen tai tehtävän haltijan

vaihtuessa, mikä helpottaa täällä toimivien ulkomaisten seurakuntien työtä. Säännös korvaisi eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 6 §:n 2 momentin, joka ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän 3 momentin mukaan tässä tarkoitettu ulkomainen vihkiä ei saa toimittaa vihkimistä, jos vihkiä tietää seikan, jonka vuoksi avioliitto ei ole sallittu tämän lain 6 tai 7 §:n mukaan. Mainituissa pykälissä säädetään sellaisista avioliiton esteistä, joista ei voida myöntää erivapautta. Vihkiminen ei siten ole sallittu esimerkiksi silloin, kun vihkiä tietää toisen kihlakumppanin jo olevan avioliitossa. Sillä seikalla, että moniavioisuus olisi sallittu siinä valtiossa, jota vihkiä edustaa, ei ole asiassa merkitystä.

Mainituissa 3 momentissa on kysymys vihkiälle asetetusta kiellosta toimittaa vihkiminen siinä tarkoitetuissa tapauksissa. Vihkiä, joka toimittaa vihkimisen 6 tai 7 §:ssä tarkoitettua avioliiton esteestä tietoisena, rikkoo velvollisuuksiaan. Säännös ei sitä vastoin koske kieltoa rikkoen toimitetun vihkimisen pätevyyttä. Ulkomaisen vihkiän toimittaman avioliittoon vihkimisen pätevyydestä Suomessa on säännös ehdotetun lain 115 §:n 2 momentissa. Sen mukaan tällainen avioliitto on meillä pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, jota vihkiä edustaa tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla on asuinpaikka tai jonka kansalainen hän on. Lisäksi edellytetään, että vihkiällä on ollut 113 §:ssä tarkoitettu lupa päättää avioliittoja Suomessa.

Vihkimisen toimittaminen

114 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että vihkiminen, jonka suomalainen vihkiä toimittaa, toimitetaan Suomen lain muotomääräyksiä noudattaen. Suomen lain muotomääräyksiä noudatetaan siitä riippumatta, toimitetaanko vihkiminen Suomessa vaiko vieraassa valtiossa. Vihkimisen muodosta säädetään avioliittolain 14-16 §:ssä ja vihkimisen mitättömyydestä muotovirheen vuoksi tai sen vuoksi, että vihkiällä ei ollut vihkimisoikeutta, avioliittolain 19 §:ssä. Ehdotettu säännös vastaa asiallisesti nykyisin voimassa olevaa oikeutta (KPL 5 §:n 1 ja 2 momentti).

2 luku. Ulkomaisen avioliiton tunnustaminen

Tunnustamisen edellytykset

115 §. Pykälä sisältää säännökset edellytyksistä, joiden nojalla vieraassa valtiossa solmittu avioliitto on katsottava päteväksi Suomessa. Pykälän 1 momentin mukaan vieraassa valtiossa solmittu avioliitto on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa avioliitto solmittiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliiton solmimisen hetkellä. Säännös koskee avioliiton pätevyyttä paitsi muodon puolesta, myös avioliiton aineellisten pätevyysvaatimusten osalta. Näin ollen myös kysymykset siitä, onko avioliitto suoraan lain nojalla pätemätön avioliiton esteen noudattamatta jättämisen vuoksi tai sen vuoksi, että kihlakumppani ei ikänsä puolesta ollut kelpoinen solmimaan avioliittoa, ratkaistaisiin edellä mainittujen lakien nojalla. Niiden nojalla tulee ratkaistavaksi myös kysymys siitä, onko avioliitto suoraan lain nojalla pätemätön esimerkiksi sen vuoksi, että kihlakumppani ei ole antanut siihen suostumustaan tai että hän on ollut kykenemätön suostumuksen antamiseen.

Ehdotettu säännös ilmentää niin sanottua favor matrimonii -periaatetta, jonka mukaan ulkomailla asianmukaisesti solmittujen avioliittojen pätevyydelle Suomessa ei ole syytä asettaa tiukkoja rajoituksia. Jos avioliitto on pätevä sellaisessa vieraassa valtiossa, johon puolisoilla tai ainakin toisella heistä on läheiset liittymät, avioliiton katsominen Suomessa mitättömäksi aiheuttaisi puolisoille vaikeuksia ja saattaisi johtaa yllättäviin tilanteisiin. Avioliiton mitättömäksi katsomisesta voisi aiheutua esimerkiksi se, että avioliitossa syntyneistä lapsista tulee avioliiton ulkopuolella syntyneitä ja oikeudellisesti katsoen isättömiä ja että oikeus saada elatusta avioliiton tai avioliittoon perustuneen isyyden nojalla lakkaa. Avioliiton olemassaoloa koskeva julkinen intressi ei useinkaan ole niin suuri, että toisessa valtiossa pätevä oikeussuhde olisi täällä jätettävä tunnustamatta. Niissä yksittäisissä tapauksissa, joissa voimakas julkinen etu edellyttää sitä, että avioliittoa ei tunnuste-

ta, voidaan ehdottomuus- eli ordre public -periaatetta soveltamalla päätyä siihen, että vieraan valtion laki, jonka mukaan avioliitto on pätevä, jätetään täällä huomiotta.

Avioliiton solmimista ja ulkomaisten avioliittojen tunnustamista koskeva Haagin sopimus, joka on ollut esikuvana ehdotusta laadittaessa, sallii sen, että sopimusvaltiot kieltäytyvät ulkomaisen avioliiton tunnustamisesta sopimuksessa erikseen mainituilla perusteilla. Sallittuja kieltäytymisperusteita ovat seuraavat:

- puoliso on jo avioliitossa;
- puoliset ovat syntymän tai lapseksiottamisen kautta sukua toisilleen suoraan alenevassa polvessa tai sisaruksia;
- puoliso ei ollut saavuttanut avioliiton vähimmäisikää eikä ole saanut erivapautta;
- puolisoilla ei ollut riittävää henkistä kykyä antaa suostumusta avioliittoon; sekä
- puoliso ei ollut antanut vapaaehtoista suostumusta avioliiton solmimiseen.

Ehdotettuun säännökseen ei ole otettu tällaisia kieltäytymisperusteita. Sellainenkin avioliitto, joka on solmittu luettelossa tarkoitetuissa oloissa, tunnustettaisiin siten pääsäännön mukaan Suomessa, jos se on pätevä jossakin 1 momentissa tarkoitettussa valtiossa. Esimerkiksi avioliitto, jonka on solminut avioliitossa jo oleva henkilö, olisi siten edellä mainituin edellytyksin lähtökohtaisesti täällä pätevä. On huomattava, ettei tällaisen avioliiton tunnustaminen päteväksi tarkoita sitä, että moniavioisuus sinänsä hyväksyttäisiin Suomessa. KPL 8 §:n 3 momentissa on säännös virallisen syyttäjän toimivallasta ajaa avioerokannetta silloin, kun avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa. Sitä vastaava säännös sisältyy vähäisin tarkennuksin ehdotetun lain 119 §:ään. Avioliitossa eläminen Suomessa yhtä useamman aviopuolison kanssa ei siten ole mahdollista. Avioliiton päteväksi tunnustamisen merkitys on lähinnä siinä, että lapsen isyyden ja huoltajuuden sekä elatusvelvollisuuden aviopuolisoa tai lasta kohtaan katsotaan voivan perustua tällaiseen suhteeseen.

Avioliitto, joka lähtökohtaisesti on Suomessa pätevä voitaisiin kuitenkin aina katsoa Suomessa mitättömäksi, jos sen pitäminen päteväenä johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen

perusteiden vastaiseen tulokseen. Asiasta on säännös ehdotetun lain 139 §:n 2 momentissa. Tämän niin sanotun ehdottomuusperiaatteen soveltamisen voidaan katsoa tulevan yleensä kysymykseen esimerkiksi silloin, kun avioliitto on solmittu lähisukulaisten kesken tai kun selvästi lapsi-ikäinen henkilö, esimerkiksi 10-vuotias on solminut avioliiton. Periaatteen soveltaminen riippuisi kuitenkin kaikissa tapauksissa siitä tuloksesta, johon yksittäistapausta koskeva harkinta johtaa. Esimerkiksi avioliittoa, jonka 10-vuotias on solminut, ei yleensä ole enää aihetta katsoa pätemättömäksi, jos kysymys sen pätevydestä syntyy vasta sen jälkeen, kun asianomainen puoliso on täyttänyt 18 vuotta ja osapuolet viettävät avioliitolla luonteenomaista yhteiselämää.

Ehdottomuusperiaatteen soveltaminen saattaa toisinaan tulla kysymykseen myös esimerkiksi silloin, kun puoliso ei ollut antanut suostumustaan avioliittoon, sekä silloin, kun puoliso antaessaan suostumusta avioliittoon ei kyennyt ymmärtämään, mistä oli kysymys. Harkittaessa, johtaisiko tällaisen avioliiton päteväksi katsominen Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen, on otettava huomioon myös suostumusta avioliittoon, vähimmäisasioliittoa ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus (SopS 50/1964), jossa Suomi on osapuolena. Sen 1 artiklan mukaan ilman avioliittoa ei voida laillisesti solmia ilman molempien osapuolten täyttä ja vapaaehtoista suostumusta. Harkittaessa, onko avioliitto ehdottomuusperiaatteen vetoamalla tästä syystä katsottava mitättömäksi, on kuitenkin otettava huomioon puolisojen elämäntilanne sillä hetkellä, kun kysymys avioliiton pätevydestä tulee esille. Jos puoliso, joka ei ollut antanut suostumustaan avioliittoon, on myöhemmin vapaasta tahdostaan ilmaissut tahtovansa avioliiton pysyvän, ei voida yleensä pitää Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena sitä, että avioliitto olisi täällä pätevä.

Pykälän 2 momentin säännökset koskevat niiden avioliittojen tunnustamista, joita ovat toimittaneet vieraan valtion diplomaattiset tai muut edustajat ja uskonnollisten yhdyskuntien papit joko toisessa vieraassa valtiossa tai Suomessa. Tällainen ulkomaisen vihkiäjän myötävaikutuksella syntynyt avioliitto olisi

Suomessa pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, jota vihkijä edustaa tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoista oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli vihkimisen tapahtuessa. Jotta Suomessa toimitettu tällainen vihkiminen olisi pätevä, edellytetään kuitenkin lisäksi, että vihkiäjällä on ollut 113 §:ssä tarkoitettu lupa. Vieraassa valtiossa solmitun avioliiton pätevyys osoitetaan ensisijaisesti esittämällä vihkimisvaltion viranomaisen antama todistus siellä tapahtuneesta vihkimisestä. Osoitukseksi pätevistä avioliitosta voidaan kuitenkin hyväksyä muunkinlainen riittävä selvitys. Jos avioliittoa ei tunnusteta vihkimisvaltiossa mutta kylläkin puolison asuinpaikka- tai kansalaisuusvaltiossa, puolisoiden tulee hankkia tuosta valtiosta selvitys siitä, että se tunnustetaan siellä. Tällainen selvitys tarvitaan esimerkiksi silloin, kun väestötietojärjestelmään tulee tehtäväksi merkintä siitä, että asianomainen henkilö on avioliitossa.

Ehdotuksessa ei ole nimenomaista säännöstä siitä, minkä valtion lain mukaan arvioidaan, onko siinä oikeussuhteessa, jonka pätevyys tulee arvioitavaksi, ylipäätään kysymys avioliitosta. Ehdotusta laadittaessa on edellytetty, että tämä niin sanottua luonnehtimista koskeva kysymys arvioidaan Suomen lakia lähtökohtana käyttäen. Suomen lain mukaan avioliitto on naisen ja miehen välinen suhde, joten säännös ei velvoita tunnustamaan samaa sukupuolta olevien henkilöiden rekisteröityjä parisuhteita siinäkään tapauksessa, että rekisteröinnin vaikutukset rekisteröinnin toimittaneessa valtiossa rinnastuisivat avioliiton vaikutuksiin. Hallituksen esitykseen laiksi virallistetusta parisuhteesta sisältyy erillinen säännös ulkomailla virallistetun parisuhteen tunnustamisesta Suomessa (12 §).

116 §. Vieraisissa valtioissa saattaa esiintyä sellaisia avioliiton muotoja, jotka ovat meillä tuntemattomia. Tällaisia ovat esimerkiksi edustajan välityksellä tai kihlakumppanin kuoleman jälkeen solmitut avioliitot ja avioliitot, jotka syntyvät tosiasiallisin toimenpitein ilman vihkimistä tai vastaavaa rekisteröintiä. Avioliittojen solmimisesta ja niiden pätevyden tunnustamisesta Haagissa tehty yleissopimus ei koske tällaisia avioliittoja. Kukin valtio voi siten itse päättää suhtautu-

misestaan tällaisiin avioliittoihiin siinäkin tapauksessa, että se on sopimuksen osapuolena.

Avioliitto, joka solmittaisiin Suomessa edustajan välityksellä tai siten, että vihkiminen toimitetaan kihlakumppanin kuoltua, olisi mitätön. Avioliitto ei myöskään voi Suomessa syntyä puhtaasti tosiasiallisin toimenpitein. Tämä seikka ei kuitenkaan ole riittävä syy siihen, että ulkomailla tällä tavoin aikaan tullut avioliitto katsottaisiin meillä mitättömäksi. Päin vastoin on perusteltua, että perhe-elämää, joka perustuu vieraassa valtiossa täysin asianmukaisesti muotoutuneeseen oikeussuhteeseen, pyritään täällä suojaamaan. Pykälässä on säännökset siitä, millä edellytyksillä tällainen avioliitto voidaan katsoa Suomessa päteväksi.

Ei näytä mahdolliselta, että tällaisten avioliittojen pätevyyttä arvioitaisiin täysin samojen perusteiden mukaan kuin sellaisten avioliittojen pätevyyttä, jotka vihkiä on päättänyt kummankin kihlakumppanin ollessa samanaikaisesti läsnä. Jos tällaiset poikkeavalla tavalla syntyneet avioliitot tunnustettaisiin ilman lisäedellytyksiä, se voisi joissakin tapauksissa johtaa siihen, että mahdollisuutta solmia avioliitto tällä tavoin käytetään hyväksi avioliitolle vieraiden epäasiallisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Jos esimerkiksi edustajan välityksellä solmittu avioliitto katsottaisiin päteväksi siitä riippumatta, oliko kihlakumppanilla painavaa syytä käyttää edustajaa ja hyväksyttävää yhteyttä siihen valtioon, missä vihkiminen toimitettiin, rohkaistaisiin niin sanottujen lumeavioliittojen eli muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa päätettävien avioliittojen solmimista.

Pykälässä ehdotetaan näistä syistä, että edellä mainitut avioliitot olisivat päteviä ainoastaan, jos niiden päteväksi katsomiseen on, sen ohella että 115 §:n 1 momentissa mainitut tunnustamisen edellytykset ovat käsitellä, olemassa erityinen syy. Erityisen syyn olemassaoloa harkittaessa olisi erityisesti otettava huomioon perhe-elämän kesto ja kihlakumppanien yhteydet siihen valtioon, jossa avioliitto solmittiin. Erityinen syy esimerkiksi edustajan välityksellä solmitun avioliiton katsomiselle päteväksi olisi olemassa esimerkiksi silloin, kun kummallakin

puolisolla oli avioliittoa solmittaessa asuinpaikka siinä valtiossa, missä avioliitto solmittiin ja asianmukainen peruste edustajan käyttämiseen. Jos sitä vastoin avioliitto on solmittu sellaisessa valtiossa, johon kihlakumppaneilla tai toisella heistä ei ollut hyväksyttäviä liittymiä, ja avioliiton solmimispaikan valinta on perustunut lähinnä vain siihen, että valtio sallii vihkimiset, joihin kihlakumppanin ei tarvitse tulla paikalle, ei yleensä ole aihetta pitää avioliittoa täällä päteväenä. Vastaavalla tavalla olisi suhtauduttava sellaisiin tässä pykälässä tarkoitettuihin avioliittoihiin, joiden on aihetta epäillä syntyneen muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa.

Erityisen syyn olemassa oloa harkittaessa voitaisiin toisaalta kiinnittää huomiota myös perhe-elämän kestoa osoittaviin seikkoihin. Avioliitto voitaisiin siten katsoa päteväksi, vaikka puolisoilla ei ollut hyväksyttäviä liittymiä valtioon, jossa avioliitto solmittiin, jos he ovat avioliiton solmittuaan huomattavan pitkän ajan eläneet yhdessä aviopuolisoina. Avioliitto on viimeksi mainitussa tapauksessa aiheellista katsoa päteväksi, sillä tunnustamisen epäminen merkitsisi laillisesti syntyneen ja vakiintuneen perhesuhteen rikkomista. Osapuolten pitkään jatkunut tosiasiallinen perhe-elämä ja tarve sen virallistamiseen voi olla myös sellainen erityinen syy, jonka nojalla toisen osapuolen kuoleman jälkeen solmittu avioliitto saatetaan katsoa täällä päteväksi.

Suomen viranomaisten toimivalta avioliiton pätevyyttä koskevassa asiassa

117 §. Pykälässä on säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta tutkia avioliiton pätevyyttä koskeva asia. Säännöksiä sovellettaisiin siitä riippumatta, onko kysymyksessä suomalaisen avioliiton vaiko ulkomaisen avioliiton pätevyys.

Avioliiton pätevyyttä koskeva asia voitaisiin tutkia Suomessa, jos puolisoiden avioeroa koskeva asia voidaan 119 §:n mukaan tutkia Suomessa. Suomen viranomaisen olisi siten toimivaltainen, jos jommallakummalla

puolisolla on kotipaikka Suomessa tai jos hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puoliosalla on kotipaikka tai tämä aiheuttaisi hänelle kohtuuttomia vaikeuksia, ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisena. Avioliiton pätevyyttä koskeva asia tutkitaan positiivisen tai negatiivisen vahvistuskanteen perusteella yleisessä alioikeudessa.

Pykälän 2 momentti koskee Suomen viranomaisten kansainvälistä toimivaltaa silloin, kun kysymys avioliiton pätevyydestä tulee ratkaistavaksi toisen asian esikysymyksenä. Viranomainen, jonka ratkaistavana pääkysymys on, voi tutkia avioliiton pätevyyden sen estämättä, että avioliiton pätevyyttä ei 1 momentin nojalla voida tutkia Suomessa. Avioliiton pätevyyteen tällaisessa tapauksessa otettu kanta ei saa oikeusvoimaa pääkysymyksen ulkopuolella.

Ehdotettu pykälä vastaa asiallisesti eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 50 §:n 1 ja 2 momenttia, jotka ehdotetaan kumottaviksi.

118 §. Pykälän mukaan tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että ulkomainen avioliitto, jota ei 115 tai 116 §:n nojalla tunnusteta Suomessa, on kuitenkin pätevä Suomessa. Säännös vastaa avioliittolain 19 §:ää, jonka mukaan tasavallan presidentti voi päättää, että mitätön kotimainen vihkiminen on pidettävä pätevänä. Ulkomaisen avioliiton pitämiseen pätevänä Suomessa voi olla voimakkaita inhimillisiä syitä. Esimerkiksi lapsen asema vanhempiensa perillisenä tai puolison oikeus eläkkeeseen voi riippua siitä, oliko avioliitto pätevä. Hakemuksen voisivat säännöksen mukaan tehdä paitsi kumpikin puolisoista yhdessä tai erikseen, myös kuolleen puolison perillinen.

Tasavallan presidentin oikeus päättää asiasta ei riippuisi puolisoitten asuin- tai kotipaikasta. Tasavallan presidentti voisi siten päättää, että avioliitto on Suomessa pätevä, vaikka tuomioistuimella ei 117 §:n 1 momentin nojalla olisi toimivaltaa tutkia avioliiton pätevyyttä koskevaa asiaa.

3 luku. Avioliiton purkaminen

Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

119 §. Pykälän 1-4 momentiksi on otettu sellaisinaan KPL 8 §:ssä nykyisin olevat säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa.

Pykälän 5 momentin mukaan 1-3 momenttia on sovellettava ainoastaan, jollei tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa annetusta neuvoston asetuksesta (*Bryssel II asetus*) tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu. Asia olisi näin ilman säännöstäkin. Lainsäädännön selkeyden vuoksi asiasta on kuitenkin aiheellista ottaa maininta tähän yhteyteen, sillä erityisesti Bryssel II asetus vähentää olennaisesti tilanteita, joissa 1-3 momentin toimivaltaperusteita voidaan soveltaa. Asetuksen 8 artiklan mukaan jäsenvaltion omassa lainsäädännössä olevia toimivaltaperusteita voidaan soveltaa vain, jos millään jäsenvaltiolla ei ole kansainvälistä toimivaltaa Bryssel II asetuksen 2-6 artiklan mukaan.

Pykälän 1-3 momentin säännökset syrjäytyvät myös, jos Suomea sitovassa valtiosopimuksessa on niiden kanssa ristiriitaisia määräyksiä. Tällaisia määräyksiä on pohjoismaisen avioliittokonvention 7 artiklassa.

Sovellettava laki

120 §. Pykälään on siirretty sellaisenaan KPL 9 §:ssä oleva lainvalintaa koskeva säännös.

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

121 §-123 §. Pykäliin on siirretty asialliselta sisällöltään sellaisinaan KPL 11-13 §:n säännökset sellaisen vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamisesta, jolla avioliitto on tuomittu peruuntumaan tai puoliset avioeroon tai asumuseroon. KPL 13 §:ssä ollut valituskielto ehdotetaan perustuslain

21 §:n 2 momentin säännös huomioon ottaen kuitenkin poistettavaksi. Helsingin hovioikeuden päätökseen 122 §:ssä tarkoitettussa asiassa saisi hakea muutosta, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan

124 §. Pykälässä on säännös sellaisen vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamisesta, jolla avioliitto on julistettu mitättömäksi. Tällaisen päätöksen tunnustamiseen olisi sovellettava, mitä 121-123 §:ssä säädetään. Säännös vastaa asiallisesti KPL 50 §:n 4 momenttia, joka ehdotetaan kumottavaksi.

125 §. Pykälän 1 momentissa osoitetaan 121-124 §:n suhde muihin säännöksiin, joissa on kysymys vieraassa valtiossa annetun avioliiton purkamista tai mitättömyyttä koskevan päätöksen tunnustamisesta. Mainittuja 121-124 §:n säännöksiä sovelletaan sen mukaan vain, jollei Bryssel II asetuksesta tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu. Asia olisi näin ilman säännöstäkin, mutta asiasta on lainsäädännön selkeyden vuoksi otettu viittaus 1 momenttiin.

Bryssel II asetuksen lisäksi pohjoismaisessa avioliittokonventiossa on määräyksiä asumus- tai avioeroa koskevan päätöksen tunnustamisesta.

Pykälän 2 momenttiin on otettu oikeuspaikkaa koskeva säännös, jota on sovellettava silloin, kun Bryssel II asetuksen 14 artiklan 3 kohdan nojalla haetaan vahvistusta sille, että jäsenvaltiossa annettu tuomio on tunnustettava tai jätettävä tunnustamatta. Bryssel II asetuksen 22 artiklan mukaan vahvistamista on haettava asetuksen liitteessä I olevalta tuomioistuimelta eli Suomessa käräjäoikeudelta. Alueellisesti toimivaltainen tuomioistuin määräytyy tällöin jäsenvaltion oman lainsäädännön mukaan. Suomen lainsäädännössä ei tällä hetkellä ole nimenomaisesti säännöstä siitä, missä käräjäoikeudessa asia olisi käsiteltävä, koska ulkomaisten avioliiton purkamista koskevien päätösten vahvistamista koskevat asiat on KPL:n mukaan ratkaistu Helsingin hovioikeudessa. Syntyneen tulkintakysymyksen poistamiseksi ehdotetaan, että asia olisi pantava vireille oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettussa tuomioistuimessa, toisin sanoen tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen avioeroasiassa.

Edellä tarkoitettu tuomioistuin ratkaisisi

myös Bryssel II asetuksen nojalla annetun lapsen huoltoa koskevan ratkaisun tunnustamista koskevan asian, jos vahvistamista haetaan samalla, kun on haettu avioeroa, asumuseroa tai avioliiton pätemättömäksi julistamista koskevan ulkomaisen päätöksen vahvistamista. Jos lapsen huoltoa koskevan ratkaisun vahvistamista haetaan erillisenä asiana, se olisi käsiteltävä lapsen huollosta ja taapamisoikeudesta annetun lain 13 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuimessa.

4 luku. **Aviopuolisoiden oikeussuhteet**

Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

126 §. Pykälässä on säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksia koskevissa asioissa. Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin luetaan muun muassa kysymykset, jotka koskevat puolison elatusvelvollisuutta toista puolisoa tai perhettä kohtaan tai puolison päättänytvaltaa perhettä koskevissa muissa kuin aviovarallisuus oikeudellisiksi luonnehdittavissa asioissa. Tämän pykälän piiriin kuuluvista asioista elatusasiat ovat selvästi tärkeimmät. Muita kuin elatusta koskevia asioita tulee tuomioistuimiin vain hyvin poikkeuksellisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen tuomioistuin voi tutkia edellä mainitun asian, jos vastaajalla on Suomessa asuin- tai kotipaikka. Tällä tarkoitetaan vastaajan kansainvälis-yksityisoikeudellista asuin- tai kotipaikkaa. Elatusta koskeva asia voitaisiin 2 momentin mukaan tutkia Suomessa myös, jos elatukseen oikeutetulla on Suomessa asuin- tai kotipaikka. Ehdotettu elatusasioita koskeva toimivallan sääntely vastaa sitä, mikä jo nykyisin on voimassa Brysselin sopimuksen ja Luganon sopimuksen alaan kuuluvissa tapauksissa.

Pykälän 3 momentin mukaan avioeroasiassa toimivaltainen tuomioistuin voisi avioeron liitännäiskysymyksenä tutkia myös puolison elatusapua koskevan asian. Brysselin sopimuksessa ja Luganon sopimuksessa avioeroasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle on vastaavin perustein annettu toimivalta tutkia elatusapua koskevia kysymyksiä. Liitännäisky-

symyksenä voitaisiin tutkia muukin avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksia koskeva asia, jos sen ratkaiseminen on avioeron vuoksi tarpeen. Suomen avioliittolainsäädäntö ei tunne tällaisia asioita, mutta niiden esiintyminen on mahdollista tapauksissa, joissa avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovelletaan vieraan valtion lakia.

127 §. Pykälässä on säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevassa asiassa. Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen ensinnäkin silloin, kun vastaajalla on Suomessa joko asuinpaikka tai kotipaikka (1 kohta).

Eräissä tapauksissa asia voitaisiin tutkia Suomessa myös sillä perusteella, että kantajalla tai hakemusasiassa hakijalla on täällä asuin- tai kotipaikka. Tällöin edellytettäisiin kuitenkin, että asialla on muukin liittymä Suomeen. Tällaisena täydentävänä liittymänä tulisi kysymykseen se, että avioliiton varallisuussuhteisiin on sovellettava Suomen lakia (2 kohta). Suomen lain soveltaminen voisi perustua joko puolisoitten tekemään sopimukseen tai suoraan ehdotetun lain 129 §:ään.

Asia voitaisiin tutkia Suomessa myös sillä perusteella, että puolisoitten viimeinen yhteinen asuin- tai kotipaikka oli täällä. Tällöin edellytetään kuitenkin lisäksi, että toisella puolisoilla edelleen on tai että hänellä kuollessaan edelleen oli asuin- tai kotipaikka täällä. (3 kohta).

Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen avioliiton varallisuussuhteita koskevassa asiassa myös, jos asia koskee Suomessa olevaa omaisuutta (4 kohta). Tyypillisenä esimerkkinä asiasta, johon puheena oleva toimivaltaperuste soveltuu, voidaan mainita luvan myöntäminen puolison Suomessa sijaitsevan omaisuuden luovuttamiseen tai panttaamiseen. Puheena oleva säännös ei sitä vastoin anna toimivaltaa esimerkiksi osituksen moiteasian käsittelyyn sellaisissa tapauksissa, joissa asian lopputuloksen kannalta merkityksellistä omaisuutta on vieraassa valtiossa. Sellaisessa tapauksessa, jossa vieraassa valtiossa ositetaan ainoastaan siellä oleva omaisuus, mainittu 4 kohta tarjoaa kuitenkin toimivaltaperusteen Suomessa olevan omaisuuden osittamista koskevien asioiden käsittele-

miseen.

Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen myös, jos vastaaja hyväksyy sen että asia tutkitaan Suomessa tai ryhtyy vastaamaan asiassa tekemättä väitettä toimivallan puuttumisesta. Tämä toimivaltaperuste on asianmukainen sen vuoksi, ettei osapuolilta ole aiheutta evätä Suomen tuomioistuinten tarjoamia palveluita silloin, kun kumpikin osapuoli pitää asian tutkimista täällä perusteltuna.

Pykälän 2 momentti koskee Suomen tuomioistuimen kansainvälistä toimivaltaa asiassa, jossa on kysymys Suomen tuomioistuimen määräämän pesänjakajan toimenpiteistä. Kun Suomen tuomioistuin on määrännyt pesänjakajan, on perusteltua, että pesänjakajan suorittamien toimenpiteiden asianmukaisuus voidaan saada Suomen tuomioistuinten ratkaistavaksi siitä riippumatta, onko tuomioistuin esimerkiksi osituksen moiteasian tullessa ajankohtaiseksi enää toimivaltainen 1 momentin nojalla. Sen vuoksi ehdotetaan, että Suomen tuomioistuin olisi tällaisessa asiassa toimivaltainen jo sillä perusteella, että pesänjakajan määräys on annettu Suomessa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että Suomen tuomioistuin voisi rekisteröidä avioehtosopimuksen sekä sopimuksen, jolla määrätään avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, vaikka sillä ei 1 momentin nojalla olekaan kansainvälistä toimivaltaa. Tuomioistuin ei siten olisi rekisteröintiä koskevassa asiassa velvollinen tutkimaan sitä, millaiset liittymät sopijapuolilla on Suomeen.

Osa aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevista asioista pannaan nykyisin vireille hakemuksella. Pykälän 4 momenttiin on sen vuoksi otettu säännös, jonka mukaan hakijaan ja hänen vastapuoleensa sovelletaan, mitä 1 momentissa säädetään kantajasta ja vastaajasta. Tuomioistuin on siten aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevassa hakemusasiassa toimivaltainen, jos asialla on Suomeen sellainen liittymä, että tuomioistuin olisi toimivaltainen tutkimaan hakijan vireille paneman kanteen tällaisessa asiassa. Vastaavasti tuomioistuin on tällaisessa hakemusasiassa toimivaltainen, jos hakijan vastapuolella on sellainen liittymä Suomeen, että tuomioistuin olisi 1 momentin mukaan kelpoinen tutkimaan häntä kohtaan nostetun kanteen.

Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettava laki

128 §. Pykälässä on säännökset siitä, mitä lakia sovelletaan avioliiton henkilökohtaisiin eli yleisiin oikeusvaikutuksiin. Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettavan lain mukaan ratkaistaan muun muassa kysymykset siitä, miten puolisoiden päättävältä perhettä koskeissa asioissa on järjestetty ja millainen on puolison elatusvelvollisuus toista puolisoa ja perhettä kohtaan. Avioliiton vaikutus puolison sukunimeen ei sitä vastoin määräydy avioliiton henkilökohtaisiin vaikutuksiin sovellettavan lain nojalla, sillä asiasta on säädetty erikseen nimilaisissa.

Avioliiton henkilökohtaiset oikeusvaikutukset ovat Suomen laissa jatkuvasti vähentyneet. Miehen niin sanottu edusmiehyys puolisojen henkilöä koskevassa asiassa poistettiin avioliittolain voimaan tullessa vuonna 1930 niistäkin avioliitoista, joiden varallisuussuhteet jäivät vanhan lain soveltamispiiriin. Avioliittolakia uudistettaessa vuonna 1988 lakkasivat olemasta voimassa myös säännökset, jotka koskivat puolison oikeutta tehdä perheen taloutta koskevia hankintoja ja oikeutta saada toiselta puolisoilta käyttövaroja mainittujen hankintojen tekemiseksi. Vastaavaa kehitystä on tapahtunut muissakin maissa.

Kehityksestä on ollut seurauksena, että avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksiin sovellettavaa lakia koskevassa sääntelyssä on keskeisesti kysymys siitä, minkä valtion mukaan määräytyy puolison ja perheen oikeus saada elatusta avioliiton perusteella. Kysymys lasten oikeudesta elatukseen ei sitä vastoin määräydy avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettavan lain mukaan, vaan tältä osin tulevat edelleen sovellettaviksi nykyisin voimassa olevat säännökset.

Muu kuin elatuskysymyksiä koskeva avioliiton henkilökohtaisten oikeusvaikutusten sääntely on nykyisin usein sen luonteista, ettei sitä useinkaan jouduta välittömästi soveltamaan tuomioistuimessa. Tällainen on muun muassa avioliittolain 2 §, jossa todetaan puolisojen olevan keskenään yhdenvertaisia ja annetaan kummallekin puolisoille oikeus itse päättää osallistumisesta ansiotyöhön sekä yh-

teiskunnalliseen ja muuhun toimintaan perheen ulkopuolella.

Pykälän 1 momentin mukaan avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovelletaan ensisijaisesti sen valtion lakia, missä puolisoilla on kotipaikka. Tällä tarkoitetaan puolisojen kotipaikkaa silloin, kun statuutin piiriin kuuluva asia tulee arvioitavaksi. Näin ollen sovellettava laki muuttuu puolisojen kotipaikkavaltion vaihtuessa.

Jos puolisoilla ei asian tullessa arvioitavaksi ole kotipaikkaa samassa valtiossa, sovellettaisiin puolisojen viimeisen yhteisen kotipaikkavaltion lakia, mikäli toisen puolison kotipaikka on yhä siellä. Toinen puoliso ei siten yksin saisi sovellettavaa lakia vaihtumaan muuttamalla toiseen valtioon.

Pykälän 2 momentti koskee tilanteita, joissa 1 momentissa olevat liittymäsäännöt eivät osoita sovellettavaa lakia. Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi silloin, kun kumpikin puolisoista on muuttanut pois puolisojen yhteisestä kotipaikkavaltiosta. Mikäli asia koskee puolison tai perheen oikeutta elatukseen, sovellettaisiin tällöin sen valtion lakia, jossa elatukseen oikeutetulla on kotipaikka. Muissa asioissa sovellettaisiin sen valtion lakia, johon puolisoilla on kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen läheisin yhteys. Näissä tapauksissa, jotka tulevat olemaan hyvin harvinaisia, sovellettavaksi voisi tulla esimerkiksi puolisojen yhteisen kansalaisuusvaltion tai puolisojen viimeisen yhteisen koti- tai asuinpaikkavaltion laki.

Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki

129 §. Pykälä koskee avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain valintaa niissä tapauksissa, joissa puolisot eivät ole 130 §:ssä tarkoitettu tavoin sopineet lain valinnasta. Sovellettavaksi tulee tällöin sen valtion laki, johon kummallekin puolisoille muodostui kotipaikka avioliiton solmimisen jälkeen. Säännöksessä ei välttämättä edellytetä, että puolisot asuvat yhdessä, vaan riittävänä on pidettävä, että heillä on kotipaikka samassa valtiossa. Säännöstä tulkittaessa ei ole pidettävä silmällä pelkästään vihkimishetken tosiasiallisia olosuhteita, vaan on otettava huomioon myös puolisojen tarkoitus.

Jos puolisoilla jo avioliittoa solmittaessa oli tarkoitus pian muuttaa toiseen valtioon, puolisoiden voidaan katsoa saaneen 1 momentissa tarkoitetun kotipaikan tuossa valtiossa muuton toteuduttua. Puolisoiden muuttaminen pian vihkimisen jälkeen toiseen valtioon ei tällöin tule arvioitavaksi kotipaikan vaihtumista koskevan 2 momentin säännöksen nojalla, vaan puolisoihin voidaan välittömästi muuton tapahduttua soveltaa sen valtion lakia, johon he asettuivat asumaan.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa kummankin puolison kotipaikka siirtyy toiseen valtioon. Näissä tapauksissa myös sovellettava laki muuttuisi vastaavasti. Muutos ei kuitenkaan tapahtuisi välittömästi, vaan edellytetään, että puoliset ovat asuneet uudessa kotipaikkavaltiossaan vähintään viisi vuotta. Asumisen kestoa koskevan määräajan asettamista on pidettävä perusteltuna, koska näin voidaan vähentää sitä riskiä, että suoraan lain nojalla tapahtuva statuutin vaihtuminen yllättää puoliset ja tuo sovellettavaksi säännösten, joka on puolisoille vieras. Määräaika antaa myös puolisoille tilaisuuden perehtyä uuden kotipaikkavaltionsa lainsäädännön sisältöön ja mahdollisuuden harkita sitä, olisiko myöhemmin tapahtuva sovellettavan lain vaihtuminen aiheellista estää tekemällä sopimus lain valinnasta. Lisäksi määräaika antaa aviovarallisuusstatuutille tiettyä pysyvyyttä estämällä statuutin vaihtumisen lyhytaikaiseksi jääneen kotipaikan vaihdoksen seurauksena.

Säännöksessä ei edellytetä, että asumisen on tullut kestää siinä mainitun määräajan kotipaikan saamisen jälkeen, vaan myös kotipaikan muodostumista edeltänyt asuminen voidaan ottaa huomioon. Jos puoliset ovat eri aikaan tulleet asumaan uuteen kotipaikkavaltioon, asumista koskeva määräaika on laskettava siitä, kun myöhemmin saapunut puoliso siirtyi tuohon valtioon asumaan.

Edellä mainittua määräaika ei lainkaan sovellettaisi siinä tapauksessa, että kummallakin puolisoilla on jo aiemmin avioliiton aikana ollut kotipaikka uudessa kotipaikkavaltiossa tai tuon valtion kansalaisuus. Tällöin on kysymys yleensä siitä, että puoliset palaavat valtioon, josta he ovat aikoinaan lähteneet ulkomaille. Näissä tapauksissa, joissa puolisoilla on jo aikaisemman elämänhistori-

ansa kautta vahva liittymä uuteen kotipaikkavaltioonsa, on luontevaa, että tämän valtion lakia sovelletaan välittömästi, kun puolisoiden kotipaikka on siirtynyt takaisin sinne. Se vastanee myös useimmissa tapauksissa puolisoiden omia tarkoituksia. Säännös mahdollistaa esimerkiksi sen, että Suomen kansalaisiin, jotka ovat työn vuoksi muuttaneet ulkomaille, mutta säilyttäneet tästä huolimatta kansalaisuutensa, voidaan välittömästi heidän paluunsa jälkeen soveltaa Suomen lakia.

Pykälän 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa sovellettava laki ei suoraan lain nojalla vaihdu, vaikka 2 momentissa säädetty edellytykset ovat käsillä. Asia olisi näin ensinnäkin silloin, kun puoliset ovat tehneet 130 §:ssä tarkoitetun sopimuksen lainvalinnasta (momentin 1 kohta). Puolisoiden sovitua asiasta sovellettavaksi määrätty laki voisi vaihtua ainoastaan siten, että asiasta tehdään uusi sopimus.

Sovellettavan lain vaihtuminen suoraan lain nojalla ei ole asianmukaista myöskään enää sen jälkeen, kun puolisolle on avioeron tai avioeroasian vireilläolon johdosta syntynyt oikeus vaatia omaisuuden ositusta. Jos sovellettava laki voisi vielä tämän jälkeen muuttua ilman että muutoksesta on osapuolten kesken sovittu, puolisolle voisi aiheutua yllättäviä oikeudenmenetyksiä sen vuoksi, ettei omaisuuden ositusta ei ole välittömästi toimitettu. Tämän vuoksi ehdotetaan 3 momentin 2 kohdassa säädettäväksi, että sovellettava laki ei 2 momentin nojalla muutu, jos puolisolle oli avioliiton purkautumisen tai avioeroasian vireilletulon johdosta syntynyt oikeus vaatia ositusta ennen sitä ajankohtaa, jolloin muutos 2 momentin mukaan tapahtuisi. Samaa periaatetta sovellettaisiin myös silloin, kun oikeus vaatia ositusta perustuu siihen, että puoliset on tuomittu asumuseroon. Vaikka Suomen lakiin ei enää sisälly asumuseroa koskevia säännöksiä, asumuseron huomioon ottaminen on tässä yhteydessä tarpeellista sen vuoksi, että asumuserosäännöstö tunnetaan yleisesti muissa valtioissa. Sen vuoksi ei ole poissuljettua, että Suomessa tulee toimitettavaksi osituksia vieraassa valtiossa saadun asumuserotuomion perusteella. Kysymys, syntyykö puolisolle oikeus ositukseen asumuserotuomion nojalla, ja edellyte-

tääkö tällöin esimerkiksi sitä, että puoliset ovat muuttaneet erilleen, ratkaistaisiin avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain nojalla.

Pykälän 4 momenttiin sisältyy lain valintaa koskeva säännös sen käytännössä harvinaisen tilanteen varalta, että puolisoilla ei ole avioliiton kestäessä ollut kotipaikkaa samassa valtiossa. Tällöin olisi sovellettava sen valtion lakia, johon puolisoilla kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on läheisin yhteys. Kysymykseen voi tällöin tulla esimerkiksi kummankin puolison yhteisen kansalaisuusvaltion laki tai sen valtion laki, johon puolisoitten yhteiselämä lähinnä paikallistuu. Arvioitaessa, mihin valtioon puolisoilla on läheisin yhteys, asiaa olisi tarkasteltava kummankin puolison kannalta. Sovellettavaksi laiksi ei siten yleensä voi tulla sellaisen valtion laki, johon toisella puolisoilla ei ole minkäänlaista liittymää.

130 §. Pykälässä annetaan puolisoille ja kihlakumppaneille mahdollisuus sopimuksella määrätä avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Tällainen lainvalintasopimus on 1 momentin mukaan tehtävä kirjallisesti. Pelkästään suullisesti tehty sopimus ei ole pätevä. Pykälässä ei edellytetä, että todistajat ovat vahvistaneet sopimuksen oikeaksi. Kuten yleensäkin sopimuksia tehtäessä todistajien käyttäminen on kuitenkin suotavaa, sillä se helpottaa sopimuksen oikeaperäisyyden osoittamista siinä tapauksessa, että toinen aviopuoliso tai hänen oikeudenomistajansa myöhemmin kiistää sopimuksen aitouden tai pätevyyden.

Myöhempien tulkintavaikkeuksien välttämiseksi olisi asianmukaista, että sovellettava laki osoitetaan sopimuksessa nimenomaisesti. Tämä ei kuitenkaan ole sopimuksen pätevyyden edellytys, vaan riittävänä on pidettävä sitä, että sopimuksesta käy sitä tulkittaessa ilmi puolisoitten tarkoittaneen tietyn valtion lain soveltamista. Lainvalintasopimus voi näin ollen sisältyä esimerkiksi avioehtosopimukseen tai puolisoitten tekemään keskinäiseen testamenttiin, jos asiakirjan sisältö osoittaa puolisoitten tarkoittaneen, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan tietyn valtion lakia.

Pykälän 2 momentissa osoitetaan ne vaihtoehdot, joista puoliset tai kihlakumppanit

voivat valita aviovarallisuussuhteeseen sovellettavan lain. Valinnan vapaus ei sen mukaan ole rajoittamaton, vaan edellytetään, että ainakin toisella osapuolella on riittäväksi katsottava liittymä siihen valtioon, jonka laki valitaan sovellettavaksi.

Sovellettavaksi voidaan 2 momentin mukaan ensinnäkin valita jommankumman osapuolen kotipaikkavaltion laki. Kotipaikalla tarkoitetaan niin sanottua kansainvälisyksityisoikeudellista kotipaikkaa eli valtiota, jossa henkilö asuu ja jossa hänellä on tarkoitus pysyväisluonteisesti asua. Kotipaikan käsitettä on tarkemmin selvitetty yleisperusteissa.

Kotipaikkavaltion lain asemesta sovellettavaksi voidaan valita myös sen valtion laki, jonka kansalainen toinen tai kumpikin osapuolista on. Jos puolisoilla on kahden valtion kansalaisuus, sovellettavaksi voidaan valita kummankin valtion laki siitä riippumatta, millaiset tosiasialliset siteet puolisoilla on siihen valtioon, jonka kansalainen hän on. Tarvittavan liittymän tulee olla olemassa sopimusta tehtäessä. Sopimuksen pätevyyden kannalta ei sitä vastoin ole merkitystä sillä seikalla, että liittymä siihen valtioon, jonka laki on valittu sovellettavaksi, myöhemmin lakkaa esimerkiksi puolisoitten kotipaikan vaihtuessa tai puolison kansalaisuuden muuttuessa.

Jos ainakin toisen puolison kotipaikka on avioliiton aikana siirtynyt toiseen valtioon, sovellettavaksi laiksi voitaisiin 2 momentin mukaan edellä mainittujen vaihtoehtojen lisäksi määrätä sen valtion laki, missä kummallakin puolisoilla oli viimeksi kotipaikka.

Sovellettavalla lailla tarkoitetaan 2 momentissa asianomaisen valtion aineellisia aviovarallisuus oikeudellisia säännöksiä. Tästä on nimenomainen säännös lakiehdotuksen 139 §:ssä. Sopimukseen otettu viittaus vie-raan valtion lakiin ei toisin sanoen sisällä tuon valtion kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä. Jos puoliset ovat valinneet sovellettavaksi esimerkiksi Saksan lain, sovellettavaksi tulevat Saksan siviililakikirjan, BGB:n aviovarallisuus oikeutta koskevat säännökset eivätkä sen valtion lain säännökset, joita Saksan kansainvälisen yksityisoikeuden mukaan olisi sovellettava.

Niitä vaihtoehtoja, jotka 2 momentin mu-

kaan ovat puolisoitten käytettävänä, voidaan havainnollistaa esimerkeillä.

Esimerkki 1. Aviopuolisot, joista A on Italian ja B Suomen kansalainen, muuttavat Suomeen Sveitsistä, jossa heillä on aikaisemmin ollut avioliiton aikana kotipaikka, ja muuton seurauksena puolisoille syntyy kotipaikka Suomessa. Kun puolisot saatuaan kotipaikan Suomesta harkitsevat lainvalintaa koskevan sopimuksen tekemistä, he voivat valita sovellettavaksi joko Suomen lain tai Italian lain. Sen lisäksi he voivat valita sovellettavaksi Sveitsin lain, koska kummallakin puolisoilla oli kotipaikka Sveitsissä välittömästi ennen kuin puolisoitten kotipaikka siirtyi Suomeen. Kun otetaan huomioon se, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan Sveitsin lain mukaan puolisoitten kotipaikkavaltion lakia, mahdollisuus Sveitsin lain valitsemiseen merkitsee puolisoitten kannalta sitä, että puolisot voivat vielä Suomeen muuttuaan estää sen, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki Suomeen muuton seurauksena vaihtuu. Tämän mahdollisuuden antamista puolisoille on pidettävä asianmukaisena.

Esimerkki 2. Puolisot C ja D, joista kumpikin on Venäjän kansalainen, ovat tehneet lainvalintaa koskevan sopimuksen, jonka mukaan avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan Venäjän lakia. Puolisoitten ensimmäinen yhteinen kotipaikka avioliiton aikana oli Virossa, minkä jälkeen kummankin puolison kotipaikka siirtyi Suomeen. Avioliiton alettua rakoilla toinen puolisoista siirtyi Venäjälle ja jäi sinne asumaan sillä tavoitella pöyväisluonteisesti, että hänen kotipaikkansa voidaan katsoa siirtyneen sinne. Jos puolisot tässä tilanteessa haluavat muuttaa lainvalinnasta tekemänsä sopimusta, he voivat valita sovellettavaksi Suomen lain, sillä puolisoilla oli viimeksi kummallakin kotipaikka Suomessa. Samasta syystä ei Viron lain valitseminen enää tässä vaiheessa tule kysymykseen. Viron laki olisi sitä vastoin voitu valita sovellettavaksi ennen toisen puolison muuttoa Venäjälle.

Jos sovellettavaksi laiksi on määrätty muu kuin 2 momentissa tarkoitettun valtion laki, määräys on pätemätön. Sovellettava laki määräytyy tällöin ikäänkuin sopimusta ei olisi tehty.

Pykälän 3 momentti koskee lainvalinnasta tehdyn sopimuksen muuttamista ja peruuttamista. Selvyyden vuoksi on syytä edellyttää, että tällainen sopimus, joka muuttaa alkuperäisen sopimuksen merkitystä, on tehtävä vastaavia muotomääräyksiä noudattaen kuin alkuperäinen sopimus. Sen vuoksi ehdotetaan, että tällainen sopimus olisi tehtävä kirjallisesti, jotta se olisi pätevä. Sopimuksen peruuttaminen ei siten voisi tehokkaasti tapahtua esimerkiksi pelkästään hävittämällä sopimus.

131 §. Pykälän 1 momenttiin sisältyy esimerkinluonteinen luettelo niistä kysymyksistä, jotka tulevat ratkaistaviksi aviopuolisoitten varallisuussuhteisiin sovellettavan lain nojalla. Tätä, luonnehtimiseksi sanottua kysymystä ei voida tyhjentävästi säännellä, sillä sovellettavaksi tulevaan vieraan valtion lakiin saattaa sisältyä sellaisia meillä tuntemattomia säännöstöjä, jotka on luonnehdittava aviovarallisuutta koskeviksi. Luetteloa ei tästä syystä ole tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan siihen on otettu ainoastaan sellaiset kysymykset, jotka tyypillisesti ratkaistaan avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain eli niin sanotun aviovarallisuusstatuutin nojalla.

Aviovarallisuusstatuutin mukaan ratkaistavia ovat 1 momentin 1 kohdan mukaan ensinnäkin kysymykset, jotka koskevat omaisuuden jakamista eli ositusta. Sovellettava laki määrää paitsi jaon sisällön myös sen toimittamisen edellytykset. Omaisuuden jakaminen käy tavallisesti ajankohtaiseksi avioliiton purkauduttua, mutta avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki saattaa antaa puolisoille oikeuden ositukseen myös avioliiton kestäessä tai sen jälkeen, kun puolisot on tuomittu asumuseroon.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan määräytyy myös puolisoitten ja kihlakumppanien oikeus tehdä avioliiton varallisuussuhteita koskevia oikeustoimia. Asiaa koskeva säännös on 1 momentin 2 kohdassa. Tällaisia oikeustoimia ovat erityisesti avioehtosopimukset ja omaisuuden osittamista koskevat sopimukset. Voimassa olevasta laista poiketen myös puolison ja kihlakumppanin oikeus tehdä avioehtosopimus määräytyisi aviovarallisuusstatuutin mukaan. Ehdotukseen ei näet sisälly nykyistä KPL 15 §:ää vastaavaa säännöstä, jonka mukaan

kysymys kihlautuneen ja puolison oikeudesta tehdä avioehtosopimus ratkaistaan kummankin sopijapuolen osalta itsenäisesti hänen kotimaansa lain mukaan.

Avioliiton varallisuussuhteita koskevilla oikeustoimilla tarkoitetaan 1 momentin 2 kohdassa aineellisoikeudellisia oikeustoimia. Sopimus avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista, joka on kansainvälisyksityisoikeudellinen oikeustoimi, ei tule arviotavaksi mainitun 2 kohdan nojalla. Tällaiselle sopimukselle asetettavat vaatimukset, esimerkiksi muotovaatimukset, käyvät siten tyhjentävästi ilmi lain 130 §:stä.

Aviovarallisuusstatuutin mukaan ratkaistaan myös kysymykset, jotka koskevat avio puolison oikeutta määrätä omaisuudestaan tai puolisonsa omaisuudesta ilman puolison suostumusta samoin kuin kysymykset, jotka koskevat puolison vastuuta aviopuolisoiden veloista. Asiaa koskevat säännökset ovat 1 momentin 3 ja 4 kohdissa.

Edellä mainitut kysymykset on useiden maiden lainsäädännössä ratkaistu jakamalla puolisoitten omaisuus erilaisiin omaisuuslajeihin, kuten yhteiseen ja yksityiseen omaisuuteen, avio-oikeuden alaiseen ja avio-oikeudesta vapaaseen omaisuuteen tai avioliiton aikana ansaittuun ja muuhun omaisuuteen. Kysymys siitä, mihin omaisuuslajiin tietty omaisuus kuuluu, ratkaistaan sekin puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain nojalla.

Joissakin tapauksissa voi olla vaikeaa ratkaista, kuuluuko kysymys aviovarallisuusstatuutin vaiko jonkin muun statuutin nojalla ratkaistaviin. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi kysymys puolison oikeudesta lahjoittaa omaisuutta toiselle puolisolle.

KPL:n alkuperäisten säännösten mukaan kysymys puolison oikeudesta lahjoittaa omaisuutta avioehtosopimuksella toiselle puolisolle ratkaistiin avioliiton varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin sovellettavan lain nojalla, joskin kolmannen asemaa suojattiin erityissäännöksin. Muilta osin puolisoitten välisistä lahjoista oli voimassa, mitä Suomen laissa säädetään (KPL 16 §). Vuonna 1991 takaisinsaantilainsäädännön uudistamisen yhteydessä nämä säännökset kumottiin. Esityksen perusteluiden mukaan tämä merkitsi sitä, että lahjoituksen sitovuus kolmanteen henki-

lön nähden ei enää ollut aviovarallisuusjärjestelmään kuuluva kysymys, vaan sen arviointi jäi yleisten säännösten varaan siinäkin tapauksessa, että vedotaan ulkomaan lakiin tai avioehtosopimukseen.

Takaisinsaantilainsäädäntöä uudistettaessa omaksuttua kantaa voidaan pitää ohjeena myös tätä pykälää tulkittaessa. Kysymys puolisoitten välisen lahjoitusten sitovuudesta kolmanteen nähden ei siten määräydy puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan. Siltä osin kuin on kysymys aviopuolisoiden välisen lahjoitusten vaikutuksista puolisoitten keskinäisissä suhteissa on sitä vastoin asianmukaista lähteä siitä, että tämä kysymys tulee ratkaistavaksi avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain nojalla. Lahjoitusten sallittavuus riippuu tässä henkilösuhteessa yleensä siitä aviovarallisuusjärjestelmästä, jota puolisoihin sovelletaan. Esimerkiksi omaisuuden yhteisyyteen perustuvassa järjestelmässä, jossa puolisoitten omaisuus on aviovarallisuussuhteisiin sovelletun lain mukaan sulautunut yhdeksi yhteiseksi omaisuusmassaksi, omaisuuden lahjoittaminen puolisolta toiselle ei käsitteellisesti ole mahdollista. Lahjoitusten sallittavuuden arvioiminen muun kuin aviovarallisuusstatuutin nojalla saattaisi näissä tapauksissa johtaa siihen epätyytyttävänä pidettävään tulokseen, että aviovarallisuusstatuutin osoittama aviovarallisuusjärjestelmää ei itse asiassa voitaisi noudattaa.

Aviovarallisuusstatuutin alaan eivät kuulu kysymykset, joissa on kysymys avioliiton henkilökohtaisista oikeusvaikutuksista. Näistä on nykyisin käytännössä tärkein avioliiton solmimisesta johtuva velvollisuus elättää puolisoa. Näihin kysymyksiin sovellettaisiin ehdotetun lain 128 §:ssä olevia lainvalintasääntöjä. Aviovarallisuusstatuutin alaan ei myöskään kuulu kysymys avioliiton vaikutuksesta puolison oikeustoimikelpoisuuteen. Tämä kysymys kuuluu puolison niin sanotun henkilöstatuutin nojalla ratkaistaviin. Suomen laissa asiaa sääntelee KPL 30 §.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki vaihtuu. Vaihtuminen voi johtua joko siitä, että puolisoit muuttavat lainvalinnasta tekemäänsä sopimusta taikka peruuttavat sen, tai siitä, että puolisoitten kotipaikan muuttu-

minen aiheuttaa 129 §:n nojalla sovellettavan lain muuttumisen. Vaihdoksen tapahduttua on 1 momentissa tarkoitettut kysymykset pääsääntöisesti ratkaistava uuden statuutin mukaan, eikä merkitystä ole sillä, onko omaisuus hankittu ennen sovellettavan lain muuttumista, vaiko sen jälkeen. Tästä säännöstä tehtäisiin kuitenkin poikkeus siltä osin kuin on kysymys niiden oikeustoimien pätevydestä, jotka on tehty ennen sovellettavan lain vaihtumista. Puheena olevan 2 momentin mukaan sovellettavan lain vaihtuminen ei vaikuta sitä aikaisemmin tehdyn oikeustoimen pätevyteen. Näin vältetään se, että jo loppuun saatettujen oikeustoimien pätevyys saattaisi vaarantua sovellettavan lain vaihtuessa.

Säännös merkitsee käytännössä sitä, että oikeustoimen pätevyys ratkaistaan sen valtion lain mukaan, jota oli oikeustoimen teko hetkellä sovellettava puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin. Oikeustoimi, jolla puoliso oli oikeustoimen teko hetkellä sovellettavana olleen lain mukaan pätevästi määrännyt omaisuudestaan, ei siten käy pätemättömäksi sen vuoksi, että sovellettava laki on myöhemmin vaihtunut. Vastaavasti myöskään sellainen oikeustoimi, joka oikeustoimen teko hetkellä sovellettavan lain mukaan oli pätemätön, ei käy päteväksi statuutin vaihtumisen seurauksena.

Mainittua sääntöä ei kuitenkaan sellaisenaan sovellettaisi avioehtosopimukseen eikä omaisuuden vastaista osittamista koskevaan sopimukseen. Näille sopimuksille on tunnusomaista, että niiden merkitys ajankohtaistuu yleensä vasta omaisuuden osituksessa. Aikaisemman lain pohjalta tehtyyn sopimukseen saattaa sisältyä määräyksiä, jotka eivät ositukseen sovellettavan lain mukaan ole sallittuja tai jotka ovat osituksessa sovellettavalle laille täysin vieraita. Jos näitä määräyksiä olisi kaikissa tapauksissa pidettävä pätevinä, se johtaisi siihen, että puoliset voisivat tekemällä ensiksi avioehtosopimuksen ja sen jälkeen lainvalintaa koskevan sopimuksen saattaa avioliitossaan voimaan sellaisen varallisuusjärjestelmän, jota ei ole missään valtiossa voimassa. Kansainvälisluonteisten avioliittojen tämänkaltaista erityiskohtelua ei voida pitää tarpeen vaatimana. Sen vuoksi ehdotetaan pääsäännöstä poiketen, että avioehtoso-

pimuksessa ja omaisuuden vastaista osittamista koskevassa sopimuksessa olevien määräysten pätevyys arvioitaisiin sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava puolisoitten varallisuussuhteisiin kysymyksen tullessa ajankohtaiseksi. Sopimusmääräyksen pätevyys määräytyisi siten yleensä sen lain nojalla, jota omaisuuden ositukseen on sovellettava ositusta toimitettaessa.

Selostettu poikkeussäännös tulee käytännössä noudatettavaksi lähinnä vain silloin, kun puoliset tekevät sopimuksen lainvalinnasta, mutta eivät tule samassa yhteydessä muuttaneeksi muita aikaisemmin tehtyjä sopimuksia, jotka vaikuttavat osituksen lopputulokseen. Sellaisen tilanteen syntyminen, jossa aikaisemmin tehtyä, ositukseen vaikuttavaa sopimusta jouduttaisiin soveltamaan suoraan lakiin perustuvan statuutin vaihdoksen jälkeen, ei juurikaan voi syntyä. Avioehtosopimus ja ositussopimus laaditaan näet yleensä sillä tavoin tietyn valtion lain pohjalta, että sopimukseen voidaan katsoa samalla sisältyvän sopimus avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Tässä tapauksessa statuutin vaihtuminen suoraan lain nojalla ei ole mahdollista, sillä tällainen vaihdos voi 129 §:n mukaan tapahtua ainoastaan silloin, kun avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista ei ole määrätty sopimuksella.

Kun puoliset tekevät sopimuksen lainvalinnasta, heidän toimintansa voidaan usein tulkita osoitukseksi siitä, että aikaisemman lain pohjalta laaditut ositukseen vaikuttavat sopimukset on tarkoitettu samalla purkaa. Jos sopimuksen purkaminen voi lakiviittausopimuksella valitun lain mukaan tapahtua tällä tavoin, sopimus menettää kokonaan merkityksensä, eikä kysymys sen yksittäisten määräysten pätevydestä tule lainkaan ajankohtaiseksi. Säännöksen soveltamiseen joudutaan näistä syistä turvautumaan lähinnä vain silloin, kun lainvalintaa koskeva sopimus on tehty sellaisessa muodossa, etteivät avioehdon tai muun ositusta koskevan sopimuksen purkamista koskevat muutovaatimukset täyty tai kun sopimusta ei muutoin ole pätevästi purettu.

Pykälän 3 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden vallitessa avioliiton varallisuussuhteita koskeva puolisoitten tai kihlakumppanien oikeustoimi, esimerkiksi avioehtoso-

pimus tai ositusopimus, on katsottava muodon puolesta päteväksi. Jo pykälän 1 momentista johtuu, että oikeustoimi on muodon puolesta pätevä, jos oikeustointa tehtäessä on noudatettu avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavassa laissa olevia muotomääräyksiä. Sen lisäksi oikeustoimi olisi 3 momentin mukaan muodon puolesta pätevä myös, jos se täyttää muotovaatimukset sen valtion lain mukaan, jossa oikeustoimi tehtiin tai jossa puolisoilla oli kotipaikka oikeustointa tehtäessä. Säännös vastaa niitä yleisiä periaatteita, joita kansainvälisessä yksityisoikeudessa sovelletaan muotovaatimuksiin. Silloin, kun oikeustoimella on liittymiä eri valtioihin, on asianmukaista, että jonkin kysymykseen tulevan valtion lain muotomääräysten noudattamista pidetään riittävänä.

Muotovaatimusta koskevia kysymyksiä ovat muun muassa, onko oikeustoimi tehtävä kirjallisesti, onko osapuolten se allekirjoitettava ja onko todistajien myötävaikutus tarpeen. Vaatimusta oikeustoimen rekisteröimisestä ei aineellisessa lainsäädännössä yleensä pidetä oikeustoimen muotoon kuuluvana kysymyksenä. Puheena olevaa säännöstä tulkittaessa on kuitenkin asianmukaista katsoa, että myös oikeustoimen rekisteröiminen kuuluu muotovaatimuksen piiriin, mikäli rekisteröinnin laiminlyöntiin liitetään asianomaisessa valtiossa pätemättömyysseuraamus. Ei näet ole perusteltua, että oikeustointa pidetään Suomessa pätevänä yksinomaan sillä perusteella, että tietyn valtion lain muotomääräyksiä on sanan suppeassa merkityksessä noudatettu, jos oikeustoimi ei tuossa valtiossa ole pätevä sen vuoksi, että oikeustoimen rekisteröiminen on jätetty toimittamatta.

Se seikka, että muotovaatimuksiin on 3 momenttia tulkittaessa luettava myös vaatimus oikeustoimen rekisteröimisestä, käy ilmi momentin viimeisestä virkkeestä. Sen mukaan avioehdon rekisteröiminen avioliittolaissa säädetyin tavoin on sen pätevyyden edellytys, jos avioehto tehdään silloin, kun puolisoiden asuin- tai kotipaikka on Suomessa. Asia on näin siinäkin tapauksessa, että avioehdon rekisteröimisvelvollisuutta ei tunneta avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavassa laissa eikä sen valtion laissa, missä sopimus tehtiin. Säännös merkitsee muun muassa sitä, että Suomessa pidettävä avioeh-

toasioiden rekisteri tulee sisältämään kaikki pätevät avioehtosopimukset, jotka on tehty puolisoiden kotipaikan ollessa Suomessa.

Pykälän 3 momentissa olevaa säännöstä avioehtosopimuksen rekisteröimisestä Suomessa ei sovelleta silloin, kun ainakin toisen aviopuolison asuin- ja kotipaikka oli sopimusta tehtäessä muualla kuin Suomessa. Kysymys tällaisen sopimuksen pätevyydestä tulee ratkaistavaksi pykälän 1 momentin ja 3 momentin ensimmäisen virkkeen nojalla. Jos kummallekin puolisolalle myöhemmin syntyy asuin- tai kotipaikka Suomessa, tällaisen avioehtosopimuksen rekisteröinti Suomessa tulee kuitenkin tarpeelliseksi, jotta avioehtoon voitaisiin vedota puolison velkojia vastaan. Tätä asiaa koskevat säännökset ovat 135 §:ssä.

Vieraan valtion lain soveltamisen rajoitukset

132 §. Pykälä sisältää niin sanotun suoraan sovellettavan säännöksen, jonka mukaan silloinkin, kun elatusavun vahvistamista koskevassa asiassa sovelletaan vieraan valtion lakia, on elatusavun määrää harkittaessa otettava huomioon elatukseen oikeutetun tarve saada elatusta ja toisaalta elatusvelvollisen maksukyky. Säännös koskee sekä elatusavun vahvistamista että sen muuttamista.

Säännös mahdollistaa poikkeamisen siitä lopputuloksesta, johon sovellettava vieraan valtion laki johtaisi. Vieraan valtion laissa saattaa olla säännöksiä esimerkiksi siitä, että syyllisyys puolisoiden avioeroon vaikuttaa elatusavun suuruuteen syyllisen puolison vahingoksi. Koska Suomessa tutkittavan avioeroasian yhteydessä ei enää selvitetä sitä, kumpi puolisoista oli eroon syyllinen, merkityksen antaminen syyllisyydelle ei olisi mahdollista eikä sitä ehkä voitaisi Suomen oikeusjärjestyksen nykyisten peruseriaatteiden valossa pitää hyväksyttävänäkään.

Ehdotettu säännös mahdollistaa myös sen, että vieraan valtion laista, jossa elatusavun suuruus määrätään kaavamaisesti esimerkiksi tietyinä prosentiosuutena elatusvelvollisen tuloista, voidaan poiketa, mikäli elatusapu on selvästi liian suuri tai liian pieni, kun otetaan huomioon ne seikat, jotka vaikuttavat elatukseen tarpeeseen tai elatusvelvollisen maksukykyyn.

Säännös koskee ainoastaan elatusavun määrän vahvistamista. Jos sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava elatukseen, puolisoilla ei ole oikeutta elatukseen tai oikeus elatukseen lakkaa esimerkiksi määräajan kulluttua avioerosta, elatusvelvollisuutta ei tämän säännöksen nojalla voida perustaa eikä sen kesto ulottaa aikaan, jolloin velvollisuus elättää puolisoa oli lakannut.

133 §. Avioliittolain 38-40 §:ssä ja 86 §:ssä on säännöksiä, jotka rajoittavat puolison oikeutta yksin määrätä puolisoiden yhteisenä kotina käytettävästä asunnosta, yhteisesti käytettävästä asuntoiraimistosta, puolison käytettävänä olevista tarpeellisista työvälineistä sekä toisen puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten tarkoitettua irtaimesta omaisuudesta. Mainituilla, luonteeltaan pakottavilla säännöksillä pyritään lähinnä suojaamaan perheen kotia ja siihen kuuluvaa irtaimistoa. Säännösten sosiaalisten tarkoituksien vuoksi on asianmukaista, että vastaava suoja ulotetaan niihinkin avioliittoihin, joissa puolisoiden varallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan, mikäli oikeustoimella on riittävän läheinen liittymä Suomeen. Pykälässä ehdotetaan sen vuoksi, että avioliittolain edellä mainituissa säännöksissä olevia puolison vallintaoikeuden rajoituksia olisi sovellettava silloinkin, kun avioliiton varallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan, jos omaisuus, jota oikeustoimi koskee, on Suomessa.

Suomen lain suora soveltaminen edellä mainittuihin kysymyksiin ei merkitse sitä, etteivät vieraan valtion laissa olevat omaisuuden vallintaoikeuden rajoitukset voisi tulla Suomessa olevaan omaisuuteen nähden sovellettaviksi. Jos sen vieraan valtion laissa, jonka mukaan avioliiton varallisuussuhteet määräytyvät, on sellaisia vallintaoikeuden rajoituksia, jotka kohdistuvat muuhun kuin edellä mainittuun omaisuuteen tai jotka ovat avioliittolaissa olevia rajoituksia voimakkaampia, niitä sovelletaan lähtökohtaisesti avioliittolain vallintarajoitusten ohella. Vieraan valtion lakiin voitaisiin kuitenkin vedota kolmatta vastaan vain jäljempänä 135 §:ssä mainituin edellytyksin.

134 §. Pykälän 1 momentti koskee osituksen sovittelua tapauksissa, joissa osituksen sovelletaan vieraan valtion lakia. Suomen

avioliittolainsäädännön keskeisiin periaatteisiin kuuluu, että osituksen tulee johtaa kummankin puolison kannalta oikeudenmukaiseen tulokseen, kun otetaan huomioon avioliiton kesto aika, puolisoiden toiminta yhteisen talouden hyväksi ja erät muut puolisoiden taloutta koskevat seikat. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi ositusta voidaan avioliittolain 103 b §:n mukaan sovitella, jos ositus muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai jos toinen puoliso saisi siitä perusteetonta etua.

Vieraan valtion lakiin ei aina sisälly avioliittolain 103 b §:ään verrattavissa olevaa säännöstä, joka antaisi mahdollisuuden oikeasta epäoikeudenmukaiseen tulokseen johtavaa ositusta. Jotta edellä mainittua tavoitetta voitaisiin näissäkin tapauksissa ylläpitää, ehdotetaan että avioliittolain sovittelua koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa siinäkin tapauksessa, että puolisoiden aviovarallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan.

Säännöstä ei luonnollisestikaan tule tulkita siten, että osituksen sovitteluun olisi ryhdyttävä aina, kun osituksen lopputulos poikkeaisi siitä, mihin päädyttäisiin Suomen lakia soveltaen. Päin vastoin on hyväksyttävä se, että vieraan valtion laki saattaa perustua arvostuksille, jotka ovat meille vieraita. Jos osituksen tulos pyrittäisiin aina muuttamaan samaksi, johon Suomen laki olisi johtanut, ei sille seikalle, että puolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia, jäisi suurtakaan käytännöllistä merkitystä. Sovitteluun olisi sen vuoksi turvauduttava ainoastaan, jotta suomalaisen näkemyksen mukaan selvästi kohtuuton lopputulos tai toisen perusteeton hyötyminen toisen kustannuksella voitaisiin estää.

Ositusta voidaan 1 momentin mukaan sovitella avioliittolain 103 b §:n 1 momentin nojalla. Tämä tarkoittaa sitä, että sovittelun edellytykset määräytyvät avioliittolain mukaan. Säännökseen ei sitä vastoin sisälly ohjetta siitä, mitä sovittelukeinoja tällöin olisi käytettävä. Avioliittolaissa säädettyjen sovittelun keinojen käyttö silloin, kun osituksen muutoin sovelletaan vieraan valtion lakia, saattaa tuottaa vaikeuksia muun muassa sen vuoksi, että avio-oikeuden käsite tunnetaan vain pohjoismaisissa oikeusjärjestyksissä.

Useimmissa tapauksissa säännöstä on kuitenkin mahdollista soveltaa siten, että osituksen piiriin vieraan valtion lain mukaan tulevaa omaisuutta käsitellään avio-oikeuden alaisena ja osituksen ulkopuolelle jäävää omaisuutta puolestaan sellaisena omaisuutena, johon toisella puolisollla ei ole avio-oikeutta. Niissä tapauksissa, joissa näin ei päästä sovittelua koskevan säännösten tavoitteiden mukaisesti tuloksiin, sovittelun keinon valinta jäisi lain soveltajien harkittavaksi.

Pykälän 2 momentti koskee lesken oikeutta pitää hallinnassaan kuolleen puolison jäämistöön kuuluvaa lesken kodiksi soveltuvaa asuntoa ja yhteisen kodin asuntoirtoaimistoa. Suomen lain mukaan eloonjääneellä puolisollla on oikeus tällaisen asunnon hallintaan, jollei kodiksi sopivaa asuntoa sisälly eloonjääneen puolison varallisuuteen. Yhteisen kodin asuntoirtoaimisto on aina jätettävä eloonjääneen puolison hallintaan. Asiaa koskevat säännökset ovat perintökaaren 3 luvun 1 a §:ssä.

Edellä mainitulla perintökaareissa olevalla säännöstöllä pyritään turvaamaan lesken asemaa osituksen ja perinnönjaon yhteydessä. Ottaen huomioon säännösten sosiaaliset tavoitteet sitä tulisi voida soveltaa silloinkin, kun puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin ja perimyksen on muutoin sovellettava sellaista vieraan valtion lakia, jossa ei ole kiinnitetty huomiota lesken aseman turvaamiseen. Näin voidaan estää se, että leski joutuisi osituksen ja perinnönjaon seurauksena suomalaisen käsityksen mukaan kohtuuttoman huonoon asemaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että lesken hallintaoikeutta koskevia perintökaaren säännöksiä voitaisiin soveltaa silloinkin, kun puolisoitten aviovarallisuussuhteet ja perimys määräytyvät vieraan valtion lain mukaan. Edellytyksenä Suomen lain suoralle soveltamiselle olisi kuitenkin, että asunto ja asuntoirtoaimisto ovat Suomessa ja että mainittujen säännösten soveltamista on pidettävä kohtuullisena, kun otetaan huomioon se omaisuus, joka puolisollla on tai jonka hän saa osituksessa tai perintönä taikka testamentilla.

Useissa vieraiden valtioiden laeissa on aviovarallisuus- tai perintöoikeudellisia säännöksiä, joilla pyritään turvaamaan lesken asemaa. Tällaisia ovat esimerkiksi säännök-

set, jotka antavat leskelle oikeuden tietynsuuruuteen vähimmäismäärään tai tiettyyn murto-osaan kuolinpesän varallisuudesta tai jotka myöntävät leskelle perintöoikeuden silloinkin, kun vainajalta jäi rintaperillisiä. Jos siinä laissa, jota omaisuuden ositukseen ja perinnönjakoon on sovellettava, on tällaisia säännöksiä, ne tulevat luonnollisesti ensisijaisesti noudatettaviksi. Perintökaaren 3 luvun edellä mainittujen säännösten suora soveltaminen tulee siten kysymykseen ainoastaan, kun osituksen ja perinnönjaon yhteisvaikutus on suomalaisen käsityksen mukaan lesken kanalta kohtuuton.

135 §. Pykälässä ehdotetaan rajoitettavaksi mahdollisuutta vedota vieraan valtion lain säännökseen kolmatta vastaan. Rajoitusten avulla pyritään suojaamaan niitä kolmansia henkilöitä, joiden kanssa toinen puolisoista tekee oikeustoimia, esimerkiksi myy omaisuuttaan tai ottaa velkaa. Suomen lain mukaan puoliso ei avioliittolain 38 ja 39 §:ssä tarkoitettuja poikkeuksia lukuunottamatta tarvitse oikeustoimeen toisen puolison suostumusta. Puolison sopimuskumppanin ei sen vuoksi yleensä tarvitse ottaa huomioon sitä, että toisen osapuolen avioliitto saattaisi rajoittaa tämän kelpoisuutta oikeustoimen tekemiseen. Jos puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion lakia, siihen saattaa sisältyä sellaisia vallintaoikeuden rajoituksia, joita Suomen laissa ei tunneta. Mikäli puoliso voisi vedota näihin rajoituksiin puolisonsa sopijakumppania kohtaan, sopijakumppanin selonnottevelvollisuus liittäntyisi liiallisesti.

Sen vuoksi ehdotetaan pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädettäväksi, että sellaiseen vieraan valtion lain säännökseen, joka enemmän kuin avioliittolaissa säädetään rajoittaa puolison oikeutta tehdä velkaa tai oikeutta määrätä omaisuudestaan, ei tietyissä tapauksissa voitaisi lainkaan vedota kolmatta vastaan. Näin olisi asia, jos oikeustoimi koskee määräämistä Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta tai siihen kohdistuvasta käyttöoikeudesta. Vieraan valtion laki syrjäytyisi näissä tapauksissa siltä osin kuin siitä johtuva rajoitus on avioliittolaissa säädetty ankarampi.

Säännöksessä tarkoitetaan kiinteästä omaisuudesta määräämisellä esimerkiksi kiinteis-

tön tai sen osan tahi kiinteistön määrään luovuttamista, kiinnittämistä ja panttaamista sekä mainittua omaisuutta koskevan käyttöoikeuden tai irroittamisoikeuden luovuttamista. Käyttöoikeudesta määräämisellä tarkoitetaan puolestaan esimerkiksi käyttöoikeuden edelleen luovuttamista, kiinnittämistä ja panttaamista.

Sen ohella, että säännöksellä on tärkeä merkitys aviopuolison ja kolmannen välisen oikeussuhteen sääntelyssä, säännös helpottaa kiinteään omaisuuteen kohdistuvien oikeuksien kirjaamista. Säännöksestä johtuu, kun myös 133 § otetaan huomioon, että siitä seikasta, oliko sopijakumppani avioliitossa, tarvitaan kirjaamisen yhteydessä näyttöä vain siinä laajuudessa kuin se on tarpeen Suomen aineellisen lainsäädännön mukaan. Sitä vastoin näyttöä ei jouduta esittämään siitä, mikä on puolisojen varallisuussuhteisiin ehkä sovellettavan vieraan valtion lain sisältö.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa ehdotetaan rajoitettavaksi vieraan valtion lain soveltamista silloin, kun kysymys on muista kuin 1 kohdassa tarkoitetuista puolison oikeustoimista. Kuten 1 kohdassa tarkoitettu rajoitus, myös tässä tarkoitettu rajoitus on asianmukainen vain niissä tapauksissa, joissa oikeustoimella on läheinen liittymä Suomeen. Ainoastaan näissä tapauksissa on tarkoituksenmukaista suojata kolmatta Suomen laissa tuntemattomilta aviopuolison määräämisvallan rajoituksilta. Riittävänä liittymänä, joka oikeuttaa vieraan valtion lain huomiotta jättämiseen, on 1 momentin 2 kohdan mukaan pidettävä sitä, että oikeustoimen tehnyt puoliso ja hänen sopijakumppaninsa olivat oikeustointa tehtaessa Suomessa. Näin rajattuna säännös suojaa asianmukaisesti Suomessa harjoitettavaa liike- ja sopimustoimintaa. Jotta puolison sopijakumppani saisi suojaa vieraan valtion laissa olevaa määräämisvallan rajoitusta vastaan, edellytetään lisäksi, että hän oli oikeustointa tehtaessa vilpittömässä mielessä, toisin sanoen että hän ei tiennyt eikä hänen pitänytkään tietää rajoituksesta. Sopijakumppanin selonottovelvollisuudelle ei tässä voida asettaa kovin suuria vaatimuksia. Vetoaminen vieraan valtion lakiin tulee siten kysymykseen ainoastaan, jos puolison sopijakumppani tiesi tai jos hänellä jostakin syystä oli erityistä aihetta epäillä, että puolisojen

aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaan vieraan valtion lakiin sisältyy määräämisvallan rajoituksia.

Pykälän 2 momentti koskee puolison velkojan suojaamista silloin, kun puolisoit ovat sopineet vieraan valtion lain sovellettavaksi avioliiton varallisuussuhteisiin. Lain valintaa koskevalla sopimuksella voidaan muuttaa velallisenä olevan puolison asemaa osituksessa vähintään yhtä merkittävästi kuin avioliittolain mukaisesti tehdyllä avioehdolla. Sen vuoksi on asianmukaista, että velkojan mahdollisuudet saada sopimuksesta tieto turvataan samaan tapaan kuin on menetelty avioehdon osalta.

Näistä syistä ehdotetaan, että tällaiseen lakiuudistukseen ei voitaisi vedota puolison velkojaa vastaan, jollei sopimusta ole avioehdon tavoin jätetty rekisteröitäväksi. Säännös koskisi kuitenkin ainoastaan tapauksia, joissa kummallakin puolisoilla on asuintai kotipaikka Suomessa. Niissä tapauksissa, joissa puolisojen liittymät Suomeen ovat tätä vähäisemmät tai joissa puolisoilla ei ole tänne mitään liittymää, ei voida edellyttää, että sopimus rekisteröitäisiin Suomessa avioliittolain 43 §:ssä säädetyin tavoin.

Kun kummankin puolison asuin- tai kotipaikka on Suomessa, säännöksen soveltamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko sopimus lainvalinnasta tehty puolisojen asuessa Suomessa vaiko sitä aikaisemmin. Kummassakin tapauksessa velkojaa vastaan voidaan vedota vain rekisteröityyn sopimukseen.

Rekisteröinnin toimittamatta jättäminen ei kuitenkaan merkitsisi sitä, että lain valinnasta tehty sopimus olisi pätemätön. Rekisteröimättömyydenkin sopimus on sitova puolisojen välisessä suhteessa, jos se on tehty 130 §:ssä säädetyin tavoin eli kirjallisesti. Rekisteröinnin puuttumisella on vain se seuraamus, että kysymys, mikä omaisuus vastaa velasta, kuten myös kysymys, voidaanko ositus takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) nojalla peräyttää, arvioidaan ikäänkuin sopimusta ei olisi tehty.

Pykälän kolmas momentti koskee avioehtosopimusta, jonka Suomessa kotipaikan omaavat puolisoit ovat tehneet ennen kuin heille muodostui täällä asuin- tai kotipaikka. Tällainen avioehtosopimus on sen mukaan

rekisteröitävä siten kuin avioliittolaissa säädetään, jotta siihen voitaisiin vedota puolison velkoja kohtaan. Säännös merkitsee sitä, että silloin, kun puolisoilla on edellä mainittu liittymä Suomeen, avioehtosopimus, joka vaikuttaa velkojan mahdollisuuksiin saada suoritus saatavalleen, on velkoihin nähden tehoton, jollei avioehtoa ole rekisteröinnin kautta julkistettu. Rekisteröinnin toimittamatta jättäminen ei tässä tapauksessa merkitse sitä, että sopimus olisi puolisoiden välisessä suhteessa pätemätön, vaan säännös koskee yksinomaan puolison ja hänen velkojansa välistä suhdetta. Siitä, että avioehtosopimusta ei ole Suomessa rekisteröity, aiheutuisi avioehtosopimuksen pätemättömyys vain silloin, kun puolisoilla oli Suomessa asuin- tai kotipaikka avioehtosopimuksen solmimisen ajankohtana. Tästä on säännös ehdotetun lain 131 §:n 3 momentissa.

Pykälän 4 momentissa säädetään avioehtosopimuksen tai lainvalintaa koskevan sopimuksen rekisteröinnin vaikutuksesta tilanteissa, joissa velkojan saatava oli syntynyt ennen sopimuksen rekisteröintiä. Sen mukaan sopimuksen rekisteröintiin ei näissä tapauksissa voitaisi vedota velkojan vahingoksi. Velkojan asemaa ei siten voitaisi heikentää esimerkiksi siten, että puoliset, joiden varallisuudesta valtaosa on velallispuolison nimissä, sopivat avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaksi sellaisen valtion lain, jonka mukaan puolisoiden omaisuus on yhteistä ja ainoastaan tietty osuus siitä, esimerkiksi puolet, voidaan ulosmitata toisen puolison velasta.

Ositus asumuseron perusteella

136 §. Pykälä koskee osituksen toimittamista tapauksissa, joissa aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin on sovellettava Suomen lakia ja puoliset on ulkomailla tuomittu asumuseroon. Avioliittolaissa ei enää nykyisin tunneta asumuseroa. Sen vuoksi Suomen laissa ei myöskään ole säännöksiä osituksen toimittamisesta asumuseron nojalla. Kysymys, millä tavoin asumusero vaikuttaa osituksen toimittamiseen, voi kuitenkin käydä Suomessa ajankohtaiseksi, sillä puolisoille on saatettu myöntää vieraassa valtiossa asumusero, joka tunnustetaan Suomessa.

Pykälässä ehdotetaan, että asumuseron perusteella voitaisiin näissä tapauksissa toimittaa ositus. Osituksen epäminen sen vuoksi, että Suomen laki ei tunne asumuseroa, ei ole perusteltua, sillä ositus voidaan tällöin kuitenkin yleensä toimittaa siinä valtiossa, jossa asumusero tuomittiin ja johon puolisoilla on niin voimakas liittymä, että asumusero tunnustetaan Suomessa. On tarkoituksenmukaista sallia osituksen toimittaminen myös Suomessa, sillä erityisesti silloin, kun perheen pääasiallinen varallisuus on täällä, osituksen toimittaminen Suomessa voi olla osapuolten kannalta yksinkertaisinta.

Kun ositus tulee ajankohtaisesti asumuseron perusteella, se toimitetaan sen tilanteen pohjalta, joka vallitsi silloin, kun puoliset tuomittiin asumuseroon. Tällä tarkoitetaan ajankohtaa, jolloin asumusero kävi lainvoimaiseksi. Puolisolla ei siten olisi avio-oikeutta omaisuuteen, jonka toinen puoliso saa mainitun ajankohdan jälkeen, eikä mainitun ajankohdan jälkeen syntyneitä velkoja myöskään katettaisi osituksessa.

Mainittuja sääntöjä ei kuitenkaan 2 momentin mukaan sovellettaisi, jos puoliset ovat asumuseron saatuaan palanneet yhteiselämään. Niissä valtioissa, joissa asumuserosäännöstö tunnetaan, asumusero yleensä raukeaa puolisojen palatessa yhteiselämään. Myöskään Suomen lainsäädännön kannalta ei tässä tilanteessa ole aiheellista sallia osituksen toimittamista, sillä avioliittolaki ei mahdollista osituksen toimittamista avioliiton aikana, jollei avioeroasia ole vireillä. Jos sitä vastoin ositus on toimitettu ennen yhteiselämään palaamista, yhteiselämän uudelleen aloittamisella ei ole merkitystä osituksen pätevyyden kannalta. Osituksen vaikutus puolisojen varallisuussuhteisiin tulee tällöin arvioitavaksi soveltamalla analogisesti avioliittolain 107 a §:ää.

Ehdotettu säännös vastaa niitä periaatteita, jotka olivat voimassa ennen tammikuun 1 päivää 1988, jolloin asumuserosäännöstö kumottiin. Pykälän 2 momenttia lukuun ottamatta se on myös asiallisesti samansisältöinen kuin pohjoismaisen avioliittokonvention 10 artiklan 1 kappale. Viimeksi mainittu määräys tulee erityissäännöksenä sovellettavaksi silloin, kun puoliset ovat ja avioliittoon solmittaessa olivat jonkin Pohjoismaan kan-

salaisia ja kun he avioliittoon mennessään asettuivat asumaan johonkin Pohjoismaahan.

Osituksen toimittaminen

137 §. Pykälän 1 momentti koskee ositusta toimitettaessa noudatettavaa menettelyä. Sen mukaan ositus voidaan toimittaa aviopuolisoiden välisellä sopimuksella tai pesänjakajan toimesta siinäkin tapauksessa, että avioliiton varallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan. Säännös on ilmaus kansainvälisessä yksityisoikeudessa noudatettavasta yleisestä periaatteesta, jonka mukaan asianomaisen valtion omassa laissa olevia menettelysäännöksiä noudatetaan silloinkin, kun oikeussuhteeseen on sovellettava vieraan valtion lain aineellisia säännöksiä. Osituksen toimittamista koskevat menettelysäännökset ovat avioliittolain 98 §:ssä olevan viittauksen mukaisesti perintökaaren 23 luvussa.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa puolisoilla on omaisuutta useammassa eri valtiossa. Kun omaisuus on vieraassa valtiossa, sitä koskevien osituksen yhteydessä tehtyjen päätösten toteuttaminen voi olla vaikeaa, mikäli asianomaisessa valtiossa ei anneta merkitystä Suomessa toimitetulle ositukselle. Tällöin ei ole takeita siitä, että puoliso saa myös tosiasiallisesti määräysvaltaansa sen vieraassa valtiossa olevan omaisuuden, joka hänelle osituksen mukaan kuuluu.

Ongelmaa ei kuitenkaan voida poistaa jättämällä vieraassa valtiossa oleva omaisuus osituksen ulkopuolelle, sillä tästä voisi olla seurauksena, että puolisoille tulevien osuuk-sien suuruudet muodostuvat täysin erilaisiksi kuin laissa oli tarkoitettu. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa vaimon omaisuus on kokonaan Suomessa, mutta miehen omaisuus pääosin ulkomailla. Jos osituksen piiriin otettaisiin vain Suomessa oleva omaisuus, päädyttäisiin omaisuuden puolittamiseen perustuvaa lakia sovellettaessa siihen, että vaimo saattaisi joutua luovuttamaan lähes puolet omaisuudestaan miehelle, joka on tosiasiaa häntä varakkaampi, kun ulkomailla oleva varallisuus otetaan lukuun. Tässä tapauksessa ei olisi takeita siitä, että vaimo saisi ulkomailla ehkä toimitettavissa osituksissa korvauksen siitä osuudesta, jonka hän joutui luovuttamaan miehelleen. On näet mahdollista, että

vieraassa valtiossa sovellettavan lain mukaan miehen siellä oleva omaisuus ei ole sellaista, josta vaimo voisi osituksessa saada osuuden.

Näistä syistä ehdotetaan, että ositus käsitäisi puolisoiden kaiken omaisuuden sen sijaintipaikasta riippumatta, jolleivat puoliset toisin sovi. Ne vaikeudet, jotka johtuvat siitä, että osa omaisuudesta on täytöntöönpanon ulottumattomissa, tulisi pyrkiä ratkaisemaan muilla keinoin. Tämä voi parhaiten tapahtua yksilöimällä kummallekin puolisolle osituksessa tuleva omaisuus sillä tavoin, että puolisolle ei yleensä annettaisi sellaista omaisuutta, jota hänen on vaikea saada määräysvaltaansa sen vuoksi, että ositukselle ei anneta merkitystä omaisuuden sijaintimaassa. Sen vuoksi ehdotetaan, että puolisolle tulevaa omaisuutta yksilöitäessä voitaisiin tietyin edellytyksin poiketa avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain säännöksistä. Näin olisi lupa menetellä, jos tämä on tarpeen, jotta puoliso saisi osituksessa sen osuuden, joka hänelle lain mukaan kuuluu.

Sovellettavan lain säännöksistä poikkeaminen voi olla paikallaan esimerkiksi silloin, kun puolisoilla on avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan oikeus päättää, mitä omaisuuttaan hän luovuttaa toiselle puolisolle tasoituksena ja kun puoliso käyttää päätösvaltaansa osoittamalla toiselle osapuolelle vieraassa valtiossa olevaa omaisuutta. Jos tällöin on olemassa vaara siitä, että ositusta ei omaisuuden sijaintimaassa pidetä laillisena saantona, pesänjakaja voi jättää säännöksen huomiotta ja antaa toiselle puolisolle puolison osoittaman omaisuuden asemesta Suomessa olevaa omaisuutta.

Omaisuuden erottelu

138 §. Avioliittolaissa erotetaan toisistaan omaisuuden ositus ja omaisuuden erottelu. Viimeksi mainitusta on kysymys silloin, kun kummallakaan puolisollla ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen puolison omaisuuteen. Tällöin puolisoilla ei ole varallisuutta, joka olisi osituksessa jaettava, vaan toimitetaan ainoastaan erottelu, jossa kummallekin puolisolle osoitetaan se omaisuus, jonka hän omistaa. Erottelua vastaava toimitus voi tulla tehtäväksi myös silloin, kun avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan vieraan valtion la-

kia. Sen vuoksi ehdotetaan, että ositusta koskevia tämän luvun säännöksiä olisi sovellettava myös omaisuuden erotteluun. Säännös merkitsee muun muassa sitä, että erottelua toimittamaan voidaan, jos Suomen tuomioistuimella on edellä selostettujen säännösten mukaan asiassa kansainvälinen toimivalta, määrätä pesänjakaja ja että erottelua voidaan sovittaa avioliittolain säännösten nojalla, vaikka avioliiton varallisuussuhteisiin olisi sovellettava vieraan valtion lakia.

5 luku. **Erinäisiä säännöksiä**

139 §. Kuten yleisperusteluissa on esitetty, esityksessä ehdotetaan yleensä luovuttavaksi renvoi- eli viittausperiaatteesta, jonka mukaan viittaus vieraan valtion lakiin käsittää myös tuon valtion kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset. Asiasta on säännös pykälän 1 momentissa. Sen mukaan viittauksella vieraan valtion lakiin ei tarkoiteta, jollei erikseen toisin säädetä, vieraan valtion lain kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä.

Esimerkkinä tilanteesta, jossa on säädetty toisin, voidaan mainita ehdotetun lain 108 §:n 2 momentti. Sen mukaan oikeus solmia avioliitto määräytyy tietyissä tapauksissa sen valtion lain mukaan, jota kihlakumppanin kansalaisuus- tai asuinpaikkavaltiossa on sovellettava avioliiton esteiden tutkintaan. Asianomaisen valtion kansainvälisyksityisoikeudellisista säännöksistä riippuen sovellettava laki voi olla joko tuon valtion tai jonkin muun valtion aineellinen laki.

Pykälän 2 momentti sisältää niin sanotun ehdottomuus- eli *ordre public* -periaatteen ilmaisevan säännöksen. Sen mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Vastaavan periaatteen on katsottava jo nykyisin sisältyvän Suomen voimassa olevaan oikeuteen.

Mainitun 2 momentin tarkoituksena on turvata se, että Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteita voidaan ylläpitää silloinkin, kun oikeussuhteeseen sovelletaan vieraan valtion lakia. Pelkästään se seikka, että vieraan valtion lain säännös johtaa Suomen laista huomattavastikin poikkeavaan tulokseen,

ei oikeuta säännöksen huomiotta jättämiseen, jollei tulos ole Suomen oikeusjärjestyksen perusarvojen vastainen. Esimerkkinä tilanteesta, jossa ehdottomuusperiaatteen soveltaminen tulee ajankohtaiseksi, voidaan mainita säännös, joka omaisuuden ositukseen sovellettuna johtaa aviopuolisoiden yhdenvertaisuuden periaatetta räikeästi loukkaavaan lopputulokseen. Vakiintuneina pidettävien kansainvälisen yksityisoikeuden periaatteiden mukaan ehdottomuusperiaatteen ilmaisevia säännöksiä on tulkittava suppeasti. Lisäksi on otettava huomioon, että sellaisia vieraan valtion lain soveltamisesta johtuvia seurauksia, jotka suomalaisen käsityksen mukaan eivät ole hyväksyttäviä, voidaan useissa tapauksissa lieventää esimerkiksi osituksen sovittelua koskevan 134 §:n avulla siten, ettei ulkomaisen säännöksen täydelliseen huomiotta jättämiseen ole tarvetta turvautua.

140 §. Pykälässä ilmaistaan lain soveltamisalan rajoitus. Sen mukaan avioliittolain V osan säännöksiä on noudatettava ainoastaan, jollei toisesta laista tai Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista muuta johdu.

Lain V osaan sisältyvät oikeusohjeet ovat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia yleisiä säännöksiä. Kansainvälisen yksityisoikeuden alalla on tavallista, että valtiot sitoutuvat valtiosopimuksin ylläpitämään yleisestä laista poikkeavia erityissäännöksiä, jotka tulevat sovellettaviksi silloin, kun ratkaistavalla asialla on liittyviä sopimuksen tehneisiin valtioihin. Myös Suomi on tehnyt ja saattaa vastaisuudessaakin tehdä tällaisia sopimuksia. Niistä johtuvat erityissäännökset tulevat tällöin sovellettaviksi tämän osan säännösten estämättä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yleiset säännökset aina syrjäytyisivät kokonaisuudessaan, vaan niitä sovelletaan siltä osin kuin ei jouduta ristiriitaan erityissäännösten kanssa.

Erityissäännöksiä, jotka menevät tämän osan säännösten edelle, sisältyy tällä hetkellä pohjoismaiseen avioliittokonventionon, Suomen ja Venäjän väliseen oikeusapusopimukseen, Suomen ja Puolan väliseen oikeusapusopimukseen sekä Bryssel II asetukseen. Ensiksi mainittu konventio koskee muun muassa avioliiton esteiden tutkimista, avioliiton solmimista ja aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia. Kaksi viimeksi

mainittua sopimusta sisältävät puolestaan määräyksiä muun muassa avioliiton esteiden tutkimisesta ja avioliiton solmimisen muodosta. Bryssel II asetuksessa on säännöksiä muun muassa tuomioistuimen toimivallasta avioeroasioissa sekä ulkomaisen avioeroa koskevan päätöksen tunnustamisesta.

Euroopan unioni saattaa vastaisuudessaakin antaa asetuksia, jotka koskevat säädettävän lain alaa. Mahdollisen asetuksen säännökset tulevat nekin noudatettaviksi tämän lain es-tämättä.

141 §. Pykälässä on säännös siitä, että ulkoasiainministeriö tai opetusministeriö voi peruuttaa 112 tai 113 §:n nojalla myöntämänsä luvan, jos vihkiä ei noudata luvassa olevia ehtoja tai rikkoo muutoin Suomen lakia esimerkiksi toimittamalla vihkimisen tapauksessa, jossa hänellä ei ole vihkimisoikeutta. Lupa voitaisiin peruuttaa myös, jos tähän on olemassa muu syy. Tällaisena syynä tulisi kysymykseen esimerkiksi vieraan valti-on muuttunut suhtautuminen ulkomaisen vihkimisen sallittavuuteen.

142 §. Pykälä sisältää asetuksenantovaltuuden. Asetuksella voi olla tarpeen säätää esimerkiksi selvityksestä, joka kihlakumppanin tulee kansainvälisiä liittymiä sisältävässä tapauksessa esittää avioliiton esteiden tutkijalle.

Voimaantulosäännös. Kun laki tulee voimaan, se merkitsee huomattavaa muutosta nykyiseen tilanteeseen kolmessa eri suhteessa: (1) avioliiton esteiden tutkintaan sovellettava laki muuttuu, (2) aviopuolisoiden oikeussuhteisiin sovellettava laki tulee kansalaisuusperiaatteen asemesta yleensä määräytymään kotipaikkaperiaatteen mukaan ja (3) ulkomailla solmitun avioliiton pätevyys arvioidaan aikaisemmasta poikkeavin perustein.

Ensiksi mainitun kysymyksen osalta ehdotetaan, että avioliiton esteiden tutkinnassa olisi sovellettava aikaisempaa lakia, jos tutkintaa on pyydetty ennen tämän lain voimaantuloa. Uusi laki ei siten vaikuttaisi ennen sen voimaantuloa käynnistyneeseen menettelyyn. Asiaa koskeva säännös on voimaantulosäännöksen 2 momentin 1 kohdassa.

Ehdotuksesta aiheutuvat asiallisesti huomattavimmat muutokset koskevat aviopuolisoiden oikeussuhteisiin sovellettavaa lakia.

Kun kansalaisuusperiaatteesta siirrytään kotipaikkaperiaatteeseen, sovellettava laki tulee useimmissa tapauksissa muuttumaan. Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskeva voimassa oleva lainsäädäntö on monin tavoin vanhentunut. Sen vuoksi on perusteltua, että uudet säännökset tulevat mahdollisimman suuressa määrin koskemaan myös niitä avioliittoja, jotka on solmittu ennen tämän lain voimaantuloa. Jotta sovellettavan lain vaihtumisesta ei aiheutuisi yllättäviä ja epäasianmukaisina pidettäviä muutoksia puolisoiden oikeussuhteisiin, aikaisempaa lakia on kuitenkin voitava tiettyissä tapauksissa soveltaa vielä lain voimaantulon jälkeenkin. Voimaantulosäännöksen on sen vuoksi otettu ohjeet aikaisemman lain soveltamisesta.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä on 2 momentin 2 kohdan mukaan sovellettava ensinnäkin avioliiton varallisuussuhteita koskevaan oikeustoimeen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa. Oikeustoimi, joka avioliiton varallisuussuhteisiin aikaisemmin sovelletun lain mukaan oli pätevä, ei siten käy pätemättömäksi sen vuoksi, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki vaihtuu, eikä myöskään aikaisemman lain nojalla pätemätön oikeustoimi tule sen johdosta päteväksi. Oikeustoimella tarkoitetaan tässä avioliiton varallisuussuhteita koskevia aineellisoikeudellisia sopimuksia. Puheena oleva 2 momentin 2 kohta ei koske lainkaan kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvaa sopimusta, jolla puolisot määräävät avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Tällaisen lainvalintasopimuksen pätevyys tulee arvioitavaksi tämän lain nojalla siitä riippumatta, milloin se on tehty.

Aikaisempaa lakia sovellettaisiin 2 momentin 3 kohdan mukaan myös ratkaistaessa muuta kuin avioliiton pätevyyttä koskevaa asiaa, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain tullessa voimaan. Sovellettava laki ei siten voisi esimerkiksi elatusavun vahvistamista koskevassa asiassa muuttua kesken oikeudenkäynnin. Avioliiton pätevyyden arvioimisesta säädettäisiin erikseen voimaantulosäännöksen 5 momentissa.

Pykälän 2 momentin 4 kohdan mukaan aikaisempaa lakia on sovellettava myös omai-

suuden ositukseen, jos puoliso on kuollut tai jos muu osituksen toimittamisen kannalta ratkaiseva tapahtuma on sattunut ennen tämän lain voimaantuloa. Ratkaisevalla tapahtumalla tarkoitetaan tässä sellaista tapahtumaa, joka avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan oikeuttaa puolison vaatimaan ositusta ja jonka ajankohta määrää tavallisesti myös sen, mitä varallisuutta osituksen piiriin kuuluu. Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista riippuen ratkaiseva tapahtuma voi olla esimerkiksi avioeroasian vireilletulo tai puolisojen tuomitseminen asumus- tai avioeroon. Jos ositusta voidaan sovellettavan lain mukaan vaatia myös avioliiton aikana, ratkaisevana ajankohtana on asianmukaista pitää osituksen toimittamista koskevan vaatimuksen esittämistä.

Pykälän 3 momentti koskee niitä ennen tämän lain voimaantuloa solmittuja avioliittoja, joissa ainakin toisella puolisoilla oli kotipaikka Suomessa tämän lain tullessa voimaan. Näissä tapauksissa avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki ei suoraan lain nojalla muuttuisi ennen kuin lain voimaantuloa seurannut kalenterivuosi on kulunut umpeen. Säännöksen tarkoituksena on turvata puolisoille siirtymäaika, jonka kestäessä heillä on mahdollisuus harkita, onko sovellettavan lain muuttuminen heidän kannaltaan hyväksyttävissä. Jos puoliset päätyvät siihen, ettei laki, joka suoraan lain nojalla tulee heihin sovellettavaksi siirtymäajan jälkeen, ole heidän kannaltaan tarkoituksenmukainen, he voivat tekemällä lainvalintasopimuksen valita sovellettavaksi jonkin 130 §:ssä tarkoitetun valtion lain. Lisäksi 3 momenttiin on otettu säännös siitä, että kysymyksessä olevat puoliset voivat valita sovellettavaksi myös sen valtion lain, jota oli sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin tämän lain tullessa voimaan. Näin puoliset voivat lainvalintasopimuksella estää sen, että avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki muuttuu tämän lain voimaantulon vuoksi. Oikeutta tehdä pykälän 3 momentissa tarkoitettu lainvalintasopimus ei kuitenkaan ole rajoitettu pelkästään siirtymäaikaan, vaan sopimus voidaan tehdä myöhemminkin.

Mitä 3 momentissa säädetään, sovelletaan 4 momentin mukaan myös, jos avioliitto oli

solmittu ennen tämän lain voimaantuloa ja jos avioliiton varallisuussuhteisiin oli tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan sovellettava Suomen lakia. Tällöin ei edellytetä, että kummankaan puolison kotipaikka oli Suomessa tämän lain voimaantullessa. Säännös koskee lähinnä niin sanottuja ulkosuomalaisia, joihin nyt voimassaolevan lain nojalla sovelletaan Suomen aviovarallisuussäännöksiä, ja merkitsee heidän osaltaan sitä, että heillekin turvataan vuoden pituinen siirtymäaika, jonka kestäessä aviovarallisuusstatuutti ei suoraan lain muutoksen vuoksi muutu.

Pykälän 5 momentissa on siirtymäsäännös ennen tämän lain voimaantuloa solmitun avioliiton pätevyuden arvioimisesta lain voimaantulon jälkeen. Sen mukaan tällainen avioliitto olisi pätevä, jos se on pätevä joko uusien säännösten mukaan tai tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan. Avioliitto, joka on aikaisemmin todettu tuomioistuimen päätöksellä pätemättömäksi, ei kuitenkaan käy tämän lain voimaantulon vuoksi päteväksi.

1.2. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista

1 §. Pykälässä on lueteltu ne eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain säännökset, jotka ehdotetaan kumottaviksi.

Lain I osa ehdotetaan kumottavaksi sen vuoksi että avioliiton solmimista, avioliiton purkamista ja puolisojen oikeussuhteita koskevat säännökset tulevat ehdotuksen mukaan otettaviksi avioliittolain uuteen V osaan.

Lain 47 § ehdotetaan kumottavaksi, koska avioliiton esteiden tutkintaan tulisi ehdotuksen mukaan yleensä sovellettavaksi Suomen laki. Avioliittolain 12 §:ssä tarkoitetun vakuutuksen sisällöstä silloin, kun avioliiton esteisiin poikkeuksellisesti sovelletaan vieraan valtion lakia, on tarvittaessa tarkoituksenmukaista säätää lakia alemmalla tasolla.

Lain 49 § ehdotetaan kumottavaksi vanhentuneena sen vuoksi, että avioliittolaissa ei enää ole avioliiton peruutumista koskevaa lainsäädäntöä. Pykälässä tarkoitettu tilanne voi tosin nykyisinkin syntyä siten, että joku

solmiä avioliiton sen jälkeen, kun hänen aikaisempi avioliittonsa on purettu päätöksellä, jota ei Suomessa tunnusteta. Näissä harvinaisissa tilanteissa puoliso voi yleensä turvata myöhemmän avioliittonsa pysyvyyden hakemalla aikaisemman avioliittonsa purkamista. Säännöksen säilyttäminen ei sen vuoksi ole tarpeen.

Lain 50 §:n 1 ja 2 momentit ehdotetaan kumottaviksi sen vuoksi, että niitä asiallisesti vastaavat säännökset Suomen viranomaisten toimivallasta tutkia avioliiton pätevyyttä otettaisiin avioliittolain 117 §:ään. Pykälän 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska kysymys muotovirheen merkityksestä avioliiton pätevyyteen tulisi ehdotuksen mukaan arvioitavaksi avioliittolain 115 §:n nojalla.

Lain 51 § ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän 1 momentin osalta on kysymys seurannaismuutoksesta, jonka tarve johtuu siitä, että lain 1 § ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän 2 momentti sisältää valtuutuksen, jonka mukaan asetuksella voidaan säätää, että tietyt vieraan valtion viranomaisen antamat päätökset tunnustetaan päteviksi ilman Helsingin hovioikeudelta haettavaa vahvistusta. Asetuksen antamista asiasta ei ole katsottu tarpeelliseksi. Perustuslain tultua voimaan on kyseenalaista, voitaisiinko ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta säätää asetuksella. Näistä syistä 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

1.3. Perintökaari

26 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä

Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

1 §. Pykälässä on säännökset Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta pesänselvittäjän tai pesänjakajan määräämistä koskevassa asiassa. Kuten yleisperusteissa on esitetty, ehdotettu kansainvälisen toimivallan sääntely perustuu asuin- ja kotipaikkaperiaatteelle. Sen mukaan perimystä koskevat asiat olisi ensisijaisesti ratkaistava valtiossa, jossa perittävällä oli kuollessaan asuin- tai kotipaikka. Tämän mukaisesti ehdotetaan, että Suomen tuomioistuimien voisi aina

määrätä pesänselvittäjän tai pesänjakajan, jos perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Sillä, minkä valtion kansalainen perittävä oli tai minkä valtion lakia perimyksen on sovellettava, ei tällöin ole merkitystä. Asiaa koskeva säännös on 1 momentin 1 kohdassa.

Mainitun 1 momentin 2-5 kohdassa on säännökset perusteista, joiden nojalla tuomioistuimien voisi määrätä pesänselvittäjän tai pesänjakajan, vaikka perittävällä ei ollut tällä asuin- eikä kotipaikkaa. Momentin 2 kohdan mukaan Suomen tuomioistuimien olisi toimivaltainen, jos perittävä oli Suomen kansalainen ja hän oli määrännyt Suomen lain sovellettavaksi perimyksen. Silloin, kun perimystapahtumalla on näin kiinteät liittymät Suomeen, on pidettävä asianmukaisena, että ne, joiden oikeus on toteutettava jäämistöstä, voivat saada asian tällä ratkaistuksi. Jos näin ei voitaisi menetellä, perittävän tarkoitus saattaisi jäädä kokonaan toteutumatta, sillä perittävän asuin- tai kotipaikkavaltion viranomaiset ratkaisevat luonnollisesti oman oikeusjärjestyksensä nojalla, onko sovellettavasta laista annettu määräys pätevä. Suomen tuomioistuimilla on lisäksi vieraan valtion tuomioistuimien paremmat edellytykset soveltaa Suomen lakia.

Jos perittävä oli Suomen kansalainen, Suomen tuomioistuimien voisi 1 momentin 3 kohdan nojalla määrätä pesänselvittäjän tai pesänjakajan myös siinä tapauksessa, että pesänselvitystä tai perinnönjakoa ei toimiteta siinä valtiossa, jossa perittävällä oli asuin- tai kotipaikka. Silloin, kun ne valtiot, joihin perimyksellä on läheisin liittymä, eivät ryhdy asiassa toimenpiteisiin, on perusteltua, että Suomen kansalaisen jäämistöä koskeva pesänselvitys ja perinnönjako saadaan vireille Suomessa. Hakijan tulee puheena olevissa tapauksissa luonnollisesti esittää selvitys siitä, ettei pesänselvitystä tai perinnönjakoa noissa valtioissa toimiteta. Riittäväksi voidaan katsoa esimerkiksi selvitys siitä, ettei asianomaisella vieraalla valtiolla oman oikeusjärjestyksensä mukaan ole asiassa kansainvälistä toimivaltaa.

Jos pääosa perittävän varallisuudesta on 2 tai 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa vieraassa valtiossa, ei luonnollisestikaan ole varmaa, että perinnönjaon lopputulos voi-

daan sellaisenaan toteuttaa. Suomalaisen perinnönjaon tosiasiallinen merkitys jää näissä tapauksissa paljolti riippumaan siitä, millä tavoin jakoon ja siihen liittyviin Suomen tuomioistuimen päätöksiin suhtaudutaan sen valtion lainsäädännössä, jossa omaisuus sijaitsee. Tälle seikalle ei kuitenkaan edellä mainituissa tapauksissa voida antaa ratkaisevaa merkitystä, vaan kysymys, onko Suomen tuomioistuinten palveluihin aihetta turvautua, jää niiden harkittavaksi, joilla on jäämistössä oikeuksia valvottavina.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan Suomen tuomioistuin olisi toimivaltainen myös silloin, kun perittävältä jäi Suomessa olevaa omaisuutta, joka ei tule perittävän asuin- tai kotipaikkavaltiossa pesänselvityksen tai jaon piiriin. Näin voi käydä esimerkiksi sen vuoksi, että pesänselvitys ja jako eivät asianomaisen valtion lainsäädännön mukaan koske vieraassa valtiossa olevaa perittävän omaisuutta. Ehdotetun lain 16 §:n mukaan suomalainen pesänselvitys ja jako käsittäisi tässä tapauksessa ainoastaan Suomessa olevan omaisuuden.

Pykälän 1 momentin 5 kohta koskee tilanetta, jossa perittävältä on jäänyt Suomessa oleva sellainen maatila, johon voidaan soveltaa perintökaaren 25 luvun säännöksiä. Jos perimyksen on sovellettava Suomen lakia, tuomioistuin voisi määrätä pesänselvittäjän hallinnoimaan tilaa ja pesänjakajan toimittamaan sen jaon. Tämä mahdollisuus olisi käytettävissä silloinkin, kun Suomen lain soveltaminen ei perustu perittävän antamaan määräykseen, vaan johtuu suoraan 26 luvun 5 §:stä. Säännöksellä pyritään turvaamaan se, että perintökaaren 25 luvun taustalla olevat elinkeinopoliittiset näkökohdat voidaan aina ottaa huomioon silloin, kun maatila sijaitsee Suomessa ja perimyksen on Suomen lainsäädännön mukaan sovellettava Suomen lakia. Tapauksissa, joissa Suomen tuomioistuimen toimivalta on perustunut mainittuun 1 momentin 5 kohtaan, suomalainen jako käsittäisi 17 §:n mukaan ainoastaan kyseisen maatilaa.

Pykälän 2 momentin mukaan Suomen tuomioistuin voisi määrätä pesänselvittäjän myös, jos perittävältä jäi Suomessa olevaa omaisuutta ja pesänselvittäjän määrääminen on tarpeen velkojan tai erityisjälkisaadoksen

saajan oikeuden turvaamiseksi. Tähän säännökseen voitaisiin turvautua esimerkiksi silloin, kun perittävä oli velkaa Suomessa asuvalle velkojalle, jos omaisuuden luovuttaminen vieraaseen valtioon heikentäisi velkojan mahdollisuuksia saada suoritus saatavalleen. Pesänselvittäjän määrääminen erityisjälkisaadoksen saajan oikeuden turvaamiseksi saattaa puolestaan olla paikallaan esimerkiksi silloin, kun erityisjälkisaadoksen saaja asuu Suomessa ja on olemassa ilmeinen vaara, että erityisjälkisaadoksessa tarkoitettu omaisuus aiotaan viedä pois Suomesta. Pesänselvittäjän tehtävä käsittää näissä tapauksissa ainoastaan ne toimenpiteet, joihin pesänselvittäjä oli määrätty.

2 §. Pykälä koskee Suomen tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa muussa kuin 1 momentissa tarkoitettussa perintöä koskevassa asiassa. Perintöä koskevia asioita ovat esimerkiksi asiat, joissa on kysymys perintöoikeudesta, testamentista, perinnönjaosta tai kuolinpesästä suoritettavasta elatuksesta ja avustuksesta. Perintöä koskevien asioiden piiriä ei ole mahdollista tyhjentävästi luetella. Perimyksen sovellettavan vieraan valtion lain mukaan ratkaistaviksi saattaa näet tulla Suomen lainsäädännössä tuntemattomia riitoja. Jos tällainen riita voidaan luonnehtia perintöä koskevaksi, tämä pykälä osoittaa Suomen tuomioistuinten kansainvälisen toimivallan.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan Suomen tuomioistuin on toimivaltainen aina, kun perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Jos perittävällä ei ollut tällaista liittymää Suomeen, Suomen tuomioistuin olisi momentin 2 kohdan mukaan kuitenkin toimivaltainen, jos asia koskee Suomen tuomioistuimen määräämän pesänselvittäjän tai pesänjakajan toimenpidettä. Esimerkiksi perinnönjaon oikeellisuus voidaan siten aina saada Suomen tuomioistuimen tutkittavaksi, jos sen on toimittanut Suomen tuomioistuimen määräämä pesänjakaja. Vastaavasti voidaan Suomessa määrätyn pesänjakajan toimenpiteiden vuoksi aina ajaa kannetta Suomessa.

Pykälän 2 momentissa on säännökset tilanteista, joissa Suomen tuomioistuin on toimivaltainen perintöä koskevassa asiassa sen vuoksi, että vastaajalla on täällä asuin- tai ko-

tipaikka. Toimivalta voisi perustua vastaajan tällaiseen liittymään asiassa, joka koskee lakiosan täydentämistä, ennakoperinnön palauttamista tai testamentin pätevyyttä. Tuomioistuimien olisi lisäksi vastaavin perustein toimivaltainen näihin rinnastettavaa vaatimusta koskevassa asiassa. Vaatimuksen voidaan katsoa rinnastuvan äsken mainittuihin, jos siinä on kyse yksittäisen pesän osakkaan, testamentin saajan tai muun henkilön oikeudesta pesässä taikka velvollisuudesta pesää tai sen osakasta kohtaan. Näissä tapauksissa on asianmukaista, että toimivalta voidaan perustaa vastaajan asuin- tai kotipaikkaan.

3 §. Pykälässä on säännös Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta vastaajan hyväksymisen perusteella. Sen mukaan Suomen tuomioistuimien on toimivaltainen perintöä koskevassa asiassa myös aina silloin, kun vastaaja hyväksyy sen, että asia tutkitaan Suomessa, tai ryhtyy vastaamaan asiassa tekemättä väitettä toimivallan puuttumisesta. Säännös perustuu ajatukselle, jonka mukaan Suomen tuomioistuinten palveluksia ei ole syytä evätä silloin, kun kaikki riidan osapuolet pitävät asian tutkimista täällä tarkoituksenmukaisena. Asianosaisilla voi olla perusteltu syy siihen, että asia halutaan saada ratkaisuun Suomessa, vaikka perittävän viimeinen asuin- ja kotipaikka oli ulkomailla. Esimerkiksi silloin, kun kaikki osapuolet asuvat Suomessa, asian ratkaiseminen täällä on osapuolille yleensä halvempaa ja vaivattomampaa kuin se olisi vieraassa valtiossa. Jos omaisuus, jota riita koskee, on Suomessa, täällä annettu ratkaisu saattaa olla ulkomaista ratkaisua tehokkaampi sen vuoksi, että se voidaan kaikissa tapauksissa panna täällä täytäntöön.

Sääntelyyn, jossa tuomioistuimen toimivalta perustetaan vastaajan hyväksymiseen, liittyy toisaalta myös ongelmia. Jos kuolinpesän painopiste on vieraassa valtiossa, Suomen tuomioistuimen päätös saattaa erityisesti silloin, kun perillisten piiri poikkeaa tuossa valtiossa ja toisaalta Suomessa sovellettavan lain mukaan toisistaan, jäädä tosiasiallisesti merkityksettömäksi. Suomen tuomioistuimen antama ratkaisu saattaa myös vaikeuttaa perinnönjaon toimittamista valtiossa, johon perittävällä oli lähimmät liittymät. Näin käy esimerkiksi siinä tapauksessa, että Suomen

tuomioistuimen antama ja täällä täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu estää toteuttamasta perinnönjaon, joka on toimitettu perittävän asuin- tai kotipaikkavaltiossa. Näistä syistä ehdotetaan, että asia voidaan vastaajan nimenomaisen tai hiljaisen hyväksymisen perusteella tutkia Suomessa ainoastaan, jos asia ei koske sellaisen kolmannen oikeutta, joka olisi ollut asiassa osapuolena, jos se olisi saatettu vireille perittävän viimeisessä asuinpaikka- tai kotipaikkavaltiossa. Kantajan tulee esittää tästä selvitys esimerkiksi osoittamalla, että asian osapuolet olisivat samat, vaikka asia tutkittaisiin siinä valtiossa, missä perittävällä oli asuin- tai kotipaikka.

4 §. Pykälässä säädetään Suomen tuomioistuinten toimivallasta jäämistöön kuuluvan omaisuuden turvaamiseksi. Sen mukaan Suomen tuomioistuimilla olisi aina valta ryhtyä Suomessa olevaa omaisuutta koskeviin turvaamistoimenpiteisiin. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi takavarikkoon tai hukkaamiskieltoon määrääminen sekä holhous-toimesta annetun lain 10 §:ssä tarkoitetun edunvalvojan määrääminen hoitamaan perintöä.

Perimyksen sovellettava laki

5 §. Pykälässä on säännökset siitä, mitä lakia perimyksen sovelletaan silloin, kun perittävä ei ole toisin määrännyt. Pykälän 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan tällöin tulee sovellettavaksi sen valtion laki, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka. Kotipaikan käsitettä on selostettu yleisperus-teluissa.

Jos perittävällä oli aikaisemmin ollut kotipaikka toisessa valtiossa, perittävän viimeisen kotipaikkavaltion lakia sovelletaan 2 momentin mukaan kuitenkin vain, jos perittävä oli sen valtion kansalainen tai jos hän oli asunut siinä valtiossa vähintään viiden vuoden ajan välittömästi ennen kuolemaansa. Näillä rajoituksilla pyritään siihen, että perimyksen tulisi kaikissa tapauksissa sovellettavaksi sellaisen valtion laki, johon perittävällä on ollut tosiasiallisesti läheinen yhteys. Jos perittävä oli ennen kuolemaansa asunut uudessa kotipaikkavaltiossaan vain lyhyen ajan, hänen tärkeimmät henkilökohtaiset siteensä ja ehkä pääosa hänen omaisuudestaan

saattavat olla toisessa valtiossa, esimerkiksi hänen aikaisemmassa kotipaikkavaltiossaan, jonka kansalainen hän oli. Kun tavoitteena on sen valtion lain soveltaminen, johon perittävällä oli läheisin liittymä, perittävän uuden kotipaikkavaltion lain soveltaminen ei ole tällöin perusteltua.

Selostettua sääntöä, joka tuo perittävän uuden kotipaikkavaltion lain sovellettavaksi yleensä vasta viisi vuotta kestäneen kotipaikkavaltiossa asumisen jälkeen, voidaan perustella myös lainsäädännön yhtenäisyyteen liittyvillä näkökohdilla. Ehdotuksen mukaan myös avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki vaihtuisi yleensä vasta, kun puoliset ovat asuneet uudessa kotipaikkavaltiossaan viiden vuoden ajan. Kun perintöstatuutin osalta sovelletaan samaa aikarajaa, päättään useassa tapauksessa siihen, että avioliiton varallisuussuhteisiin ja perimykseen tulee sovellettavaksi saman valtion laki. Tämä on asianmukaista, sillä näin voidaan välttää eloonjääneen puolison aseman turvaamiseen liittyviä ongelmia, joita usein syntyy, kun ositukseen ja toisaalta perinnönjakoon, jotka asiallisesti muodostavat yhden kokonaisuuden, joudutaan soveltamaan eri valtioiden lakeja. Viiden vuoden aikaraja on lisäksi omaksuttu perimykseen sovellettavaa lakia koskevassa Haagin sopimuksessa sekä pohjoismaisen perintösopimuksen 1 artiklassa.

Jollei perittävän viimeisen kotipaikkavaltion laki tule 2 momentin mukaan sovellettavaksi, sovelletaan 3 momentin mukaan ensisijaisesti sen valtion lakia, jonka kansalainen perittävä oli kuollessaan. Jos perittävällä oli kuitenkin kaikki seikat huomioon ottaen olennaisesti läheisempi yhteys muuhun valtioon kuin kansalaisuusvaltioon, sovelletaan sen valtion lakia. Säännös vastaa vainajan jäämistöön sovellettavaa lakia koskevan Haagin sopimuksen 3 artiklan 3 kappaletta sekä siltä osin kuin on kysymys perittävän kansalaisuusvaltion lain soveltamisesta, asiallisesti pohjoismaisen perintösopimuksen 1 artiklaa.

Jotta muu kuin perittävän kansalaisuusvaltion laki voisi 3 momentin mukaan tulla sovellettavaksi, perittävällä tulee olla olennaisesti läheisempi yhteys tuohon valtioon kuin kansalaisuusvaltioon. Kun perittävän yhteyksiä mainittuihin valtioihin verrataan toi-

siinsa, on otettava huomioon se, mihin valtioon perittävälle keskeiset perhe- ja työelämän suhteet paikallistuvat. Myös sille seikalle, missä valtiossa perittävän varallisuus sijaitsee, voidaan tällöin antaa merkitystä. Jos mainittujen suhteiden painopiste, kun perittävän koko elämänsä historia otetaan huomioon, on selvästi muussa kuin perittävän kansalaisuusvaltiossa, ja kansalaisuusvaltioon osoitettavien liittymien merkitys on niihin verrattuna vähäinen, ensiksi mainitun valtion laki tulee sovellettavaksi. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun perittävä on jo nuoruudessaan muuttanut pois valtiosta A, jonka kansalainen hän on, ja elänyt sen jälkeen koko aikuisen elämänsä toisessa valtiossa B, jossa hänellä on ollut perhe ja ammatti. Kun perittävä muuttaa asumaan Suomeen viettääkseen täällä eläkepäiväänsä ja kuolee kolme vuotta täällä asuttuaan saamatta Suomen kansalaisuutta, perimykseen on sovellettava valtion B lakia, koska perittävällä oli olennaisesti läheisempi yhteys tuohon valtioon kuin kansalaisuusvaltioon.

Harkittaessa, tulisiko perittävän kansalaisuusvaltion lain asemesta soveltaa muun valtion lakia, voidaan ottaa huomioon myös ne syyt, joiden vuoksi perittävän yhteydet kansalaisuusvaltioon ovat vähäiset tai kokonaan katkenneet. Jos perittävä, joka on saapunut Suomeen sen vuoksi, että hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi, kuolee Suomessa asuessaan, voidaan useassa tapauksessa katsoa, että perittävällä oli läheisempi yhteys Suomeen kuin kansalaisuusvaltioon, johon hänellä ei ollut mahdollista palata. Sovellettavaksi tulee tällöin Suomen laki.

Niissä tapauksissa, joissa perittävä oli kansalaisuudeton, ei luonnollisestikaan ole mahdollista suorittaa 3 momentissa tarkoitettua vertailua. Sovellettavaksi tulee tällöin 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sen valtion laki, johon perittävällä oli läheisin yhteys.

Pykälässä olevat viittaukset perittävän kotipaikkavaltion ja kansalaisuusvaltion lakiin sekä sen valtion lakiin, johon perittävällä oli läheinen yhteys, tarkoittavat asianomaisen valtion lain aineellisia perintöoikeudellisia säännöksiä. Kun pykälä osoittaa sovellettavaksi vieraan valtion lain, viittaus ei näin ollen käsitä tuon valtion kansainvälisen yksi-

tyisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä. Renvoita eli takaisin- ja edelleenviittausta ei siten hyväksytä. Asiasta on säännös ehdotetun lain 19 §:n 1 momentissa.

Pykälän merkitystä Suomessa esille tulevissa tavallisimmista tilanteista voidaan havainnollistaa esimerkkien avulla. Kaikissa seuraavissa esimerkeissä oletetaan, että perittävä on muuttanut toiseen valtioon sillä tavoin pysyväisluonteisesti, että hänelle voidaan katsoa muodostuneen sinne kotipaikka.

Esimerkki 1. Perittävä, joka on Suomen kansalainen, muuttaa Suomesta vieraaseen valtioon viettääkseen siellä eläkepäiviään. Jos perittävä on kuoleman sattuessa asunut vieraassa valtiossa vähemmän kuin viisi vuotta, perimykseen sovelletaan 3 momentin mukaan Suomen lakia perittävän kansalaisuusvaltion lakina. Jos asuminen mainitussa vieraassa valtiossa on kestänyt vähintään viisi vuotta, sovelletaan 2 momentin nojalla perittävän viimeisen kotipaikkavaltion lakia.

Esimerkki 2. Perittävä, joka on Suomen kansalainen, muuttaa takaisin Suomeen. Perimykseen sovelletaan tällöin 1 ja 2 momentin nojalla Suomen lakia. Sillä seikalla, kuinka kauan perittävä ennen kuolemaansa ehti asua Suomessa, ei ole merkitystä.

Esimerkki 3. Perittävä, joka on vieraan valtion kansalainen, muuttaa Suomeen. Jos perittävä oli kuolinhetkellään asunut Suomessa vähintään viisi vuotta, perimykseen sovelletaan 1 ja 2 momentin nojalla Suomen lakia. Jos perittävä oli asunut Suomessa vähemmän aikaa, sovellettavaksi tulee ensisijaisesti perittävän kansalaisuusvaltion laki. Jos perittävällä kuitenkin oli olennaisesti läheisempi yhteys muuhun valtioon kuin kansalaisuusvaltioonsa, sovelletaan tuon valtion lakia.

6 §. Pykälässä säädetään perittävän kelpoisuudesta määrätä perimykseen sovellettavasta laista eli tehdä perimystä koskeva lakiviittaus. Antamalla perittäväille itselleen mahdollisuus osoittaa sovellettava laki pyritään helpottamaan niin sanottua jäämistösuunnittelua. Lainvalintaa koskevan määräyksen antaminen on myös hyvä keino osoittaa yksiselitteisesti sovellettava laki niissä tapauksissa, joissa asia saattaisi 5 §:n nojalla jäädä tulkinvaraiseksi. Perittävän mahdollisuus osoittaa sovellettava laki ei ehdotuksen mukaan ole rajoittamaton, vaan edellytetään, että pe-

rittävällä on jäljempänä selostettava, hyväksyttävä liittymä siihen valtioon, jonka laki halutaan sovellettavaksi.

Lainvalintaa koskeva määräys on 1 momentin mukaan annettava testamentille säädetyssä muodossa, jotta se olisi pätevä. Viitauksella testamentissa säädettyyn muotoon ei tarkoiteta pelkästään perintökaaressa olevia testamentin muotosäännöksiä, vaan säännös on ymmärrettävä siten, että lakiviittaus on muodon puolesta pätevä, jos se on tehty sellaisessa muodossa, että se olisi muodon puolesta pätevä testamenttina. Harkittaessa, onko määräys annettu oikeassa muodossa, on näin ollen otettava huomioon Haagissa 5 päivänä lokakuuta 1961 testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista tehdyn yleissopimuksen 1 artiklan määräykset. Yleissopimus on tullut Suomeen nähdessä voimaan 23 päivästä elokuuta 1976 alkaen. Sen sisältöä selostetaan tarkemmin 9 §:n yhteydessä.

Myöhempien tulkintavaikkeuksien välttämiseksi olisi asianmukaista, että sovellettava laki osoitetaan lakiviittauksessa nimenomaisesti. Tämä ei kuitenkaan ole lakiviittauksen pätevyysedellytys, vaan on pidettävä riittävänä, että esimerkiksi testamentista käy sitä tulkittaessa ilmi, että perittävä on tarkoittanut tietyn valtion lain soveltamista jäämistöönsä.

Pykälän 2 ja 3 momentissa säädetään niistä vaihtoehdoista, jotka ovat perittävän käytävissä lakiviittausta tehtäessä. Sovellettavaksi voidaan 2 momentin mukaan ensinnäkin määrätä sen valtion laki, jonka kansalainen perittävä oli määräystä antaessaan tai kuolinhetkellään. Jos perittävällä on kahden valtion kansalaisuus, sovellettavaksi voidaan valita kummankin valtion laki siitä riippumatta, millaiset tosiasialliset liittymät perittävällä on näihin valtioihin. Perittävän kansalaisuusvaltion lain asemesta sovellettavaksi voidaan valita myös perittävän kotipaikkavaltion laki. Kysymykseen tulee tällöin sen valtion laki, jossa perittävällä oli kotipaikka määräystä antaessaan tai sen valtion laki, jossa perittävällä on jonakin aikaisempana elämänsä ajanjaksona ollut kotipaikka. Lisäksi voidaan antaa määräys, jonka mukaan perimykseen on sovellettava sen valtion lakia, jossa perittävällä on kuollessaan kotipaikka.

Jos perittävä on määräystä antaessaan avio-

liitossa, sovellettavaksi voidaan 3 momentin mukaan määrätä edellä mainittujen lakien asemesta myös sen valtion laki, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin. Antamalla tämännäköisen määräyksen avioliitossa oleva henkilö voi turvata sen, että omaisuuden ositukseen ja perinnönjakoon sovelletaan hänen jälkeensä saman valtion lain säännöksiä. Näin voidaan välttää vaikeuksia, joita syntyy, kun ositukseen ja perinnönjakoon joudutaan soveltamaan eri valtioiden lakeja.

Pykälässä olevat viittaukset perittävän kansalaisuusvaltion ja kotipaikkavaltion lakiin sekä sen valtion lakiin, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin, tarkoittavat asianomaisen lain aineellisia säännöksiä. Viittaus ei ulotu asianomaisen oikeusjärjestyksen kansainvälis-yksityisoikeudellisiin säännöksiin, joten renvoita eli takaisin- tai edelleenviittausta ei hyväksytä. Harkittaessa lakiviittauksen sallittavuutta ei myöskään ole mitään merkitystä sillä, hyväksyykö sen valtion oikeusjärjestys, jonka lain lakiviittaus osoittaa sovellettavaksi, lakiviittauksen. Jos perittävä voi tämän pykälän 2 tai 3 momentin nojalla valita sovellettavaksi esimerkiksi Itävallan lain, se seikka, että lakiviittaus ei Itävallan kansainvälis-yksityisoikeudellisten säännösten mukaan ole mahdollinen, on merkityksetön lakiviittauksen pätevyden kannalta.

Lakiviittausta ei pykälän mukaan voida tehdä siten, että se koskisi vain osaa jäämistöstä. Jos tällainen osittainen lakiviittaus on tehty, sillä ei ole merkitystä perimyksen sovellettavan lain kannalta. Tällainen määräys voi kuitenkin saada merkitystä siltä osin kuin sitä voidaan pitää jonkun hyväksi tehtynä testamenttina. Testamenttimääräyksenä se voidaan panna täytäntöön, mikäli näin tehtäessä ei jouduta ristiriitaan perimyksen sovellettavan lain pakottavien säännösten kanssa.

7 §. Pykälässä on lueteltu ne kysymykset, jotka ratkaistaan perimyksen sovellettavan lain eli perintöstatuutin nojalla. Vaikka säännös on kirjoitettu melko yksityiskohtaiseksi, luetteloa ei kuitenkaan pidä ymmärtää tyhjentyväksi. On mahdollista, että vieraan valtion laki sisältää sellaisia Suomessa tuntemattomia asiaryhmiä, joita ei luettelossa ole osattu ottaa huomioon. Jos asia on luonneh-

dittava perintöoikeudelliseksi, siihen on sovellettava perintöstatuuttia sen estämättä, että asiaa ei mainita luettelossa.

Pykälän 1 kohdan mukaan perintöstatuutin nojalla ratkaistavia ovat kysymykset, jotka koskevat lakimääräistä perintöoikeutta ja kelpoisuutta saada perintö tai testamentti. Viimeksi mainittuun asiaryhmään kuuluvat muun muassa kysymykset siitä, tuleeko perillisen tai testamentin saajan olla elossa perittävän kuollessa, vai voiko myöhemminkin syntynyt henkilö saada omaisuutta perintönä tai testamentilla.

Pykälän 2 ja 3 kohtien mukaan perintöstatuutin alaan kuuluvat myös kysymykset, jotka koskevat perimysjärjestystä ja perintöosuutta sekä lakiosaa ja vastaavaa suojattua osuutta jäämistöön. Perintöstatuutin mukaan ratkaistaan siten muun muassa kysymykset perillisten keskinäisestä etusijasta, perintöosuuksien suuruudesta, perintöosuuksia koskevista oikeustoimista sekä lakiosaan liittyvät kysymykset, esimerkiksi kysymys lakiosan suuruudesta sekä siitä, onko lakiosaperillisellä oikeus tiettyyn pesään kuuluaan omaisuuteen vaiko ainoastaan lakiosan suuruuden ilmaisevaan arvomäärään. Lakiosaa vastaavalla suojatulla osuudella jäämistöön tarkoitetaan esimerkiksi osuutta, johon eloonjääneellä puolisollla saattaa perimyksen sovellettavan lain mukaan olla oikeus.

Pykälän 4 kohdan mukaan perintöstatuutin mukaan ratkaistaan myös kysymykset, jotka koskevat ennakkoperinnön ja lahjoituksen huomioon ottamista perintöä jaettaessa sekä velvollisuutta palauttaa saatu ennakkoperintö ja lahjoitus. Perimyksen sovellettava laki määrää näin ollen sen, missä määrin perintöosaa ja lakiosaa suojataan niitä oikeustoimia vastaan, joilla perittävä on eläessään vaikuttanut jäämistönsä suuruuteen.

Perintöstatuutin alaan kuuluviksi luonnehditaan 5 kohdan mukaan niin ikään kysymykset, jotka koskevat perintöoikeuden menettämistä ja perinnöttömäksi tekemistä sekä perintöoikeuden lakkaamista vanhentumisen, perinnöstä luopumisen tai vastaavan perusteen nojalla. Kenelle perintö näissä tapauksissa menee, ratkaistaan sekin saman lain nojalla.

Pykälän 6 kohdan mukaan perimyksen

sovellettavan lain nojalla ratkaistaan myös kysymykset, jotka koskevat testamentin ja muun kuoleman varalta annetun määräyksen sallittavuutta, aineellista pätevyyttä ja oikeusvaikutuksia sekä tällaisen oikeustoimen peruuttamista ja purkamista. Kysymyksiä, joita tässä tarkoitetaan, ovat muun muassa kysymykset siitä, millaisista asioista testamentilla voidaan määrätä, millaisia ehtoja testamenttiin voidaan liittää, mikä on kielletyn ehdon merkitys testamentin pätevyyden kannalta, ovatko kuolemanvaraislahjat sallittuja ja mitkä ovat tällaisen lahjoituksen oikeusvaikutukset. Edellä mainittujen oikeustoimien pätevyys muodon puolesta ei sitä vastoin määräydy perintöstatuutin nojalla, vaan asiasta ehdotetaan säädettäväksi erikseen 9 §:ssä.

Pykälän 7 ja 8 kohdan mukaan perintöstatuutin nojalla ratkaistaan lisäksi kysymykset, jotka koskevat oikeutta hallita jäämistöä jakamattomana tai hallita taikka käyttää jäämistöön kuuluvaa omaisuutta tai nauttia jäämistön tai siihen kuuluvan omaisuuden tuottoa sekä kysymykset oikeudesta saada elustusta tai avustusta jäämistöstä. Tältä osin on kuitenkin huomattava, että ehdotuksen 12 §:n mukaan eloonjääneen puolison oikeuteen hallita asuntoa ja asuntoirtoimistoa sekä oikeuteen saada avustusta jäämistöstä sovelletaan mainitussa pykälässä säädetyin edellytyksin Suomen lakia. Perimyksen sovellettava laki määrää näin ollen omaisuuden hallinto-oikeutta ja jäämistöstä maksettavaa avustusta koskevat kysymykset vain siltä osin kuin ei jouduta ristiriitaan 12 §:n kanssa.

Perintöstatuutin mukaan määräytyvistä aineellisista kysymyksistä on erotettava kuolinpesän hallintoa, pesänselvitystä ja perinnönjakoa koskevat menettelykysymykset. Viimeksi mainittuihin kysymyksiin ei sovelleta perintöstatuuttia, vaan niiden osalta tulee yleisten kansainvälisessä prosessioikeudessa noudatettavien periaatteiden mukaan sovellettavaksi tuomioistuINVALTION laki. Asiasta ehdotetaan säädettäväksi 15 §:ssä.

8 §. Pykälän 1 momentti sisältää erityissäännöksen sen tilanteen varalta, että jäämistöön kuuluu vieraassa valtiossa oleva kiinteistö. Jos kiinteistön sijaintivaltion sisäisessä laissa on voimassa kiinteää omaisuutta koskevia erityissäännöksiä, joilla pyritään kiinteän omaisuuden säilyttämiseen jakamatto-

mana suvun omistuksessa tai tietyn elinkeinon tai ammatin harjoittamiseen suojaamiseen taikka muuhun vastaavaan tavoitteeseen, nämä säännökset tulevat noudatettaviksi perimyksen muutoin sovellettavan lain asemesta. Tällöin ei olisi merkitystä sillä, onko perimyksen sovellettava laki määräytynyt suoraan lain nojalla vaiko perittävän lainvalinnasta antaman määräyksen perusteella.

Tällaisia säännöksiä on useiden valtioiden lainsäädännössä, ja niillä pyritään tavallisesti turvaamaan maatilojen elinkelpoisuutta ja tilanpidon jatkumista. Näiden säännösten noudattaminen on asianmukaista jo senkin vuoksi, että kiinteistön sijaintivaltio ei todennäköisesti tunnustaisi sellaista ratkaisua, jossa sen lain mukaan tärkeänä pidettävät elinkeino- tai maapoliittiset näkökohdat on sivuutettu.

Pykälän 2 momentissa on säännös, jolla rajoitetaan perimyksen muutoin sovellettavan lain vaikutuksia silloin, kun syntymättömälle henkilölle on testamentilla tai muulla kuoleman varalta tehdyllä määräyksellä annettu kiinteää omaisuutta. Tällaista määräästä ei 2 momentin mukaan ole noudatettava, vaikka se perimyksen sovellettavan lain nojalla olisikin pätevä, jos se olisi vastoin kiinteistön sijaintivaltion lakia. Useissa valtioissa on esimerkiksi kiinteistöjen vaihdannan turvaamiseksi rajoitettu kiinteän omaisuuden testamenttaamista syntymättömälle henkilölle. Jos kiinteistön sijaintivaltion laissa on tällainen rajoitus, sen vastaisen testamenttimääräyksen sivuuttaminen on perusteltua jo sen vuoksi, että määräys ei kuitenkaan olisi tuossa valtiossa tehokas.

Puheena olevaa 2 momentin säännöstä olisi sovellettava myös silloin, kun kiinteä omaisuus, jota määräys koskee, sijaitsee Suomessa. Tällaista kiinteää omaisuutta koskeva syntymättömän hyväksi tehty määräys ei siten olisi tehokas, jos määräyksellä ylitetaan ne rajat, jotka on asetettu 9 luvun 2 §:n 2 momentissa.

9 §. Pykälän 1 momentti koskee kysymystä, milloin testamentti tai testamentin peruuttaminen on tehty muodon puolesta pätevästi. Momenttiin otetun viittaussäännöksen mukaan tällöin on sovellettava, mitä testamenttimääräysten muotoa koskevien lakiristiriito-

jen ratkaisemiseksi tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta annetussa laissa (835/1976) säädetään. Mainitulla lailla ja siihen liittyvällä asetuksella (836/1976) on saatettu voimaan Haagissa vuonna 1961 tehty yleissopimus testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista.

Yleissopimuksen 1 artiklan 1 kappaleen mukaan testamenttimääräys katsotaan muodoltaan päteväksi, mikäli se muotonsa osalta täyttää sisäisen lain määräykset a) sillä paikkakunnalla, jolla testamentin tekijä teki testamenttimääräyksen; tai b) sellaisessa valtiossa, jonka kansalainen testamentin tekijä oli testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; tai c) sellaisella paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli kotipaikka (domicile) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; tai d) sillä paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli asuinpaikka (habitual residence) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan; taikka e) kiinteän omaisuuden osalta sillä paikkakunnalla, missä omaisuus sijaitsee. Yleissopimuksen 2 artiklan mukaan 1 artiklaa sovelletaan myös testamenttimääräykseen, jolla aikaisempi testamenttimääräys peruutetaan. Peruuttaminen katsotaan lisäksi muodoltaan päteväksi, jos se muotonsa osalta täyttää sellaisen lain määräykset, jonka mukaan testamenttimääräys, joka oli peruutettu, oli 1 artiklan nojalla muodoltaan pätevä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että edellä selostetut määräykset, jotka koskevat sitä, milloin testamentti tai sen peruuttaminen on muodon puolesta pätevä, ulotettaisiin koskemaan myös perinnöstä luopumisen, perintösopimuksen sekä muiden kuoleman varalta tehtyjen oikeustoimien muotoa. Esimerkiksi perinnöstä luopumisesta annettu tahdonilmaisuus olisi siten muodon puolesta pätevä, jos se muotonsa osalta täyttää sisäisen lain määräykset siinä valtiossa, johon luopumisilmoituksen antajalla oli jokin edellä selostettu liittymä ilmoitusta antaessaan tai kuollessaan.

10 §. Pykälässä säädetään, minkä lain mukaan on arvioitava, oliko perittävällä kelpoisuus tehdä testamentti tai antaa muita määräyksiä kuolemansa varalta. Tässä tarkoitettu muu määräys voi olla esimerkiksi niin sanot-

tu kuolemanvaraislahja tai perintösopimus, jolla perittävä vastiketta vastaan määrää, että jäämistö tai sen osa menee perittävän kuollessa sopimuskumppanille.

Pykälä koskee ainoastaan perittävän kelpoisuutta edellä mainittujen oikeustointen tekemiseen. Kelpoisuus voi puuttua lähinnä sen vuoksi, että perittävä ei ole saavuttanut oikeustoimen tekemiselle säädettyä ikää tai että holhottavaksi julistaminen tai siihen rinnastuva suojatoimenpide rajoittaa perittävän kelpoisuutta. Pykälä ei koske oikeustoimen pätevyyttä muilta osin. Oikeustoimen aineellinen pätevyys arvioidaan perimyksen sovellettavan lain nojalla ja sen pätevyys muodon osalta 9 §:ssä tarkoitettujen lakien nojalla. Jos kysymyksessä on perintösopimus, sen aineellinen pätevyys ja oikeusvaikutukset arvioidaan kuitenkin 11 §:n nojalla.

Perittävällä on katsottava olleen kelpoisuus edellä mainitun oikeustoimen tekemiseen ensinnäkin silloin, jos hänellä oli tähän kelpoisuus sen valtion lain mukaan, jota 5 tai 6 §:n mukaan on sovellettava perimyksen. Jos hänellä ei tämän lain mukaan ollut kelpoisuutta oikeustoimen tekemiseen, perittävää on kuitenkin pidettävä kelpoisena, jos hän oli siihen kelpoisuus sen valtion lain mukaan, missä hänellä oli koti- tai asuinpaikka oikeustointa tehdessään tai sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän silloin oli.

Hyväksymällä useita vaihtoehtoisia liittymiä on pyritty rajoittamaan kelpoisuuden puuttumisesta johtuva pätemättömyys sellaisiin tapauksiin, joissa oikeustoimen tekijällä ei ole ollut siihen kelpoisuutta minkään sellaisen valtion lain nojalla, johon hänellä oli kansainvälisessä yksityisoikeudessa tunnustettu liittymä. Suopea suhtautuminen oikeustoimen pätevyteen on perusteltua sen vuoksi, että oikeassa muodossa laadittu testamentti tai muu kuoleman varalta annettu määräys ilmentää yleensä tekijänsä perusteltua toivetta siitä, millä tavoin jäämistö on jaettava hänen kuoltuaan. Ei olisi kohtuullista, että tällainen oikeustoimi katsottaisiin pätemättömäksi sen vuoksi, että kelpoisuus siihen puuttui tietyn valtion lain mukaan, jos perittävä kuitenkin oli sen tekemiseen kelpoinen sellaisen toisen valtion lain mukaan, johon hänellä on läheinen liittymä.

11 §. Pykälässä on erityissäännös siitä,

minkä valtion lain mukaan on arvioitava perintösopimuksen aineellista pätevyyttä ja oikeusvaikutuksia. Näihin kysymyksiin sovellettava laki ei siten määräydy 5 ja 6 §:n nojalla, vaan yksinomaan tämän pykälän perusteella.

Perintösopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jolla perittävä saamaansa tai sopimuksen yhteydessä saatavaa vastiketta vastaan määrää, että jäämistö tai sen osa siirtyy perittävän kuollessa hänen sopimuskumppanilleen. Suhtautuminen tällaisiin sopimuksiin vaihtelee eri maiden perintölainsäädännössä. Joissakin maissa tällaiset sopimukset ovat perittävän kuolinpesää sitovia. Toisissa valtioissa, muun muassa Suomessa, niitä pidetään sitä vastoin mitättöminä tai sitovuudeltaan enintään testamenttiin rinnastuvina. Perusteena tälle kannalle on tavallisesti, että sopimuksen sitovuuden katsotaan loukkaavan perittävän testamenttausvapautta ja perillisten oikeutta lakiosaan.

Perimyksen sovellettavan lain soveltaminen tähän erityiskysymykseen ei ole hyväksyttävä ratkaisu, sillä perittävän sopimuskumppanin on voitava luottaa siihen, että hänen asemansa ei heikenny sen vuoksi, että perimyksen sovellettava laki sopimuksen tekemisen jälkeen vaihtuu. Toisaalta ei liioin ole asianmukaista, että perintösopimus, joka tekohetkellään on ollut sitomaton, kävisi myöhemmin sitovaksi sen vuoksi, että perimyksen sovellettava laki on vaihtunut selkälaiseksi, joka sallii perintösopimukset. Näistä syistä ehdotetaan, että perintösopimuksen pätevyyteen ja oikeusvaikutuksiin sovelletaan sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kotipaikka sopimusta tehtäessä. Jos perimyksen olisi kuitenkin tuona ajankohtana ollut sovellettava jonkin toisen valtion lakia, perintösopimukseen sovelletaan tätä lakia.

Se seikka, mitä lakia perimyksen olisi tuona ajankohtana ollut sovellettava, arvioidaan 5 ja 6 §:n mukaan. Sillä seikalla, mitä lakia perimyksen olisi tuolloin ollut sovellettava perittävän kotipaikka- tai kansalaisuusvaltion oikeusjärjestyksen mukaan, ei ole asiassa merkitystä. Tämä merkitsee sitä, että sopijakumppanin asema saattaa muodostua toisenlaiseksi kuin sopimusta tehtäessä ennakoitiin, jos tällöin ei ole osattu ottaa huomioon sitä mahdollisuutta, että sopimuk-

sen oikeusvaikutukset tulevat arvioitavaksi Suomen -tuomioistuimissa. Ottaen huomioon ne näkökohdat, joita yleisperusteluissa on esitetty renvoita vastaan sekä Suomen perintölainsäädännön kielteisen suhtautumisen perintösopimukseen ei kuitenkaan ole aiheellista pyrkiä suojaamaan perittävän sopimuskumppanin odotuksia tätä pitemmältä.

Vieraan valtion lain estämättä sovellettavat säännökset

12 §. Pykälässä säädetään Suomen lain niin sanotusta suorasta soveltamisesta eloonjääneen puolison aseman ja perittävän lapsen elatuksen ja kasvatuksen turvaamiseksi. Yleisperusteluissa mainituista syistä on erityisesti lesken suojaamiseen on syytä kiinnittää korostettua huomiota perimystä koskevassa kansainvälis-yksityisoikeudellisessa sääntelyssä. Suojan tarvetta saattaa syntyä etenkin silloin, kun avioliiton varallisuussuhteisiin ja perimyksen tulee sovellettavaksi eri valtion laki. Jotta leskelle voitaisiin kaikissa tapauksissa turvata kohtuullisena pidettävä osuus puolisoitten varallisuudesta, ehdotetaan, että eräitä perintökaaren säännöksiä olisi sovellettava silloinkin, kun perimyksen muutoin sovelletaan vieraan valtion lakia.

Pykälän 1 momentin mukaan leskellä olisi vieraan valtion lain säännösten estämättä oikeus pitää hallinnassaan Suomessa oleva, puolisoitten yhteisenä kotina käytetty asunto ja asuntoirtoaimisto siten kuin perintökaaren 3 luvussa säädetään. Asiaa koskeva keskeinen säännös on perintökaaren 3 luvun 1 a §:ssä. Lesken hallintaoikeus ei kuitenkaan olisi sellainen leskelle lähes kaikissa tapauksissa kuuluva etuus, kuten se on perintökaaren 3 luvun säännösten mukaan, vaan hallintaoikeuden myöntämisen edellytyksenä on, että tätä voidaan pitää kohtuullisena, kun otetaan huomioon se omaisuus, joka leskellä on tai jonka hän saa osituksessa tai perintönä taikka testamentilla.

Harkittaessa säännöksen soveltamista on ensiksi otettava huomioon, millaiseksi lesken asema muodostuu ositukseen ja perimyksen sovellettavien säännösten mukaan. Asunnon hallintaoikeuden antaminen leskelle on kohtuullista lähinnä silloin, kun lesken aseman ei mainittujen säännösten valossa voida katsoa

tulevan riittävästi turvatuksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan alustavana lähtökohtana käyttää sitä, millaiseksi lesken asema muodostuisi Suomen lainsäädännön nojalla. Tätä mittapuuta ei kuitenkaan ole käytettävä kaavamaisesti. Perimyksen sovellettavassa vieraan valtion laissa lesken asema on saatettu turvata muilla kuin Suomen laissa säädettyin keinoin, esimerkiksi antamalla leskelle oikeus tiettyyn vähimmäisosuuteen jäämistöstä ennen rintaperillisiä. Jos näin on menetelty, perintökaaren 3 luvun säännöksiin turvautuminen ei yleensä ole aiheellista, vaikka lesken asema jäisikin jossakin määrin huonomaksi kuin mikä se olisi Suomen lakia sovellettaessa. Kun perimyksen sovelletaan vieraan valtion lakia, on asianmukaista hyväksyä se, että jaon tulokset saattavat poiketa siitä, mitä ne olisivat Suomen lain mukaan. Suomen lain suora soveltaminen jaon tuloksen korjaamiseksi tulee kysymykseen vain, kun poikkeama on niin suuri, että sitä ei voida pitää hyväksyttävänä Suomen perintölain säädännössä omaksutun lesken aseman turvaamistavoitteen kannalta.

Pykälän 1 momenttia vastaava säännös sisältyy myös avioliittolakiin lisättäväksi ehdotettuun 134 §:ään. Mainitun säännöksen mukaan hallintaoikeus voidaan antaa leskelle jo omaisuuden osituksessa. Säännöksen sisällyttäminen myös perimystä koskeviin kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiin on tarpeen sen vuoksi, että voi esiintyä tapauksia, joissa ainoastaan perinnönjako toimitetaan Suomessa.

Pykälän 2 momentti koskee perittävän lapselle ja leskelle suoritettavaa avustusta. Sen mukaan perintökaaren 8 luvun 1 ja 2 §:ää voidaan soveltaa silloinkin, kun perimyksen muutoin sovelletaan vieraan valtion lakia. Lapselle, joka tarvitsee kasvatukseensa tai koulutukseensa varoja hänelle perintönä tulevan omaisuuden lisäksi, voidaan siten suorittaa säännöksessä mainituin edellytyksin avustusta pesän säästöstä. Vastaavasti voidaan leskelle suorittaa avustusta perintökaaren 8 luvun 2 §:ssä säädetyllä tavalla.

Selostetuilla säännöksillä pyritään ensinnäkin turvaamaan perittävän lasten oikeutta elatukseen. Lesken osalta tavoitteena on huolehtia siitä, että leski saisi kohtuullisen osuuden aviopuolisoiden omaisuudesta silloinkin, kun

vieraan valtion laki tulee sovellettavaksi perinnönjakoon. Tästä syystä mainittua 8 luvun 2 §:ää ei sovellettaisi aivan sellaisenaan, vaan niistä perusteista, joiden nojalla avustuksen antamisella voidaan loukata myös perillisen oikeutta lakiosaan, säädetään tässä pykälässä erikseen. Lakiosan loukkaaminen olisi sallittua, jos se on tarpeen, jotta eloonjäänyt puoliso saisi kohtuullisena pidettävän osuuden aviopuolisoiden omaisuudesta. Kohtuullisuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon paitsi se, mitä eloonjääneelle puolisolle tulee osituksessa ja perinnönjaossa tai testamentilla, myös se, mitä hänelle ehkä tulee 1 momentin nojalla. Avustuksen antaminen leskelle tulisi siten kysymykseen lähinnä silloin, kun perimyksen sovellettava vieraan valtion laki ei osituksen tuloksen huomioon ottaen suojaa leskeä riittävästi ja kun leskelle ei 1 momentin nojalla voida antaa asunnon hallintaoikeutta tai kun hallintaoikeuden antaminen on yksinään riittämätön toimenpide. Säännöksessä ei kuitenkaan ole tarkoitettu, että asunnon hallintaoikeuden antaminen leskelle olisi aina avustukseen nähden ensisijainen toimenpide, vaan säännös tekee mahdolliseksi myös sen, että leskelle annetaan avustus asunnon hallintaoikeuden asemesta. Päätettäessä, kummalla tavoin lesken asema järjestetään, on erityistä huomiota kiinnitettävä näiden vaihtoehtojen tarkoituksenmukaisuuteen lesken kannalta.

Perintökaaren 8 luvun 2 §:n mukaan avustusta voidaan antaa myös perittävän kihlakumppanille. Nyt selostettavana olevaan pykälään ei sitä vastoin ole otettu säännöstä avustuksen maksamisesta perittävän kihlakumppanille. Perittävän kihlakumppanin asema perillisenä määräytyy näin ollen kokonaisuudessaan perimyksen sovellettavan vieraan lain nojalla. Aviopuolison ja kihlakumppanin asettaminen erilaiseen asemaan perustuu siihen, että suoraan sovellettavien säännösten käyttäminen on asianmukaista rajoittaa tapauksiin, joissa on painavaa syytä sallia poikkeaminen sovellettavaksi tulevan vieraan valtion laista. Perittävän kihlakumppanin oikeus avustukseen saamiseen jäämistössä ei ole sen luonteinen, että sovellettavaksi tuleva vieraan valtion laki olisi sen johdosta aihetta syrjäyttää.

13 §. Pykälä koskee sellaisia perinnönjako-

ja, joissa perittävä oli kuollessaan avioliitossa ja joissa perinnönjakoon sovellettiin eri valtion lakia kuin mitä oli sovellettava omaisuuden ositukseen. Tällaisissa tilanteissa, joissa aviovarallisuusstatuutti ja perintöstatuutti poikkeavat toisistaan, osituksen ja perinnönjaon kokonaistulos saattaa helposti muodostua joko lesken tai perillisten kannalta kohtuuttomaksi. Kohtuuttomuus voi ilmetä joko siten, että leski jää vaille etuuksia sekä aviovarallisuus- että perintöstatuutin mukaan tai päin vastoin siten, että leskeä suojataan molempien statuuttien nojalla, jolloin perillisille ei jää lainkaan perintöä tai sen määrä jää hyvin pieneksi.

Pykälässä ehdotetaan, että perinnönjakoa voitaisiin näissä tapauksissa sovitella eli omaisuus voitaisiin jakaa vapaaharkintaisesti osittain toisin kuin mihin jako perintöstatuutin mukaan johtaisi. Sovittelun edellytyksenä on, että osituksen ja perinnönjaon kokonaistulosta voidaan pitää joko lesken tai perillisten kannalta kohtuuttomana ja että kohtuuttomuus on seurausta siitä, että ositukseen ja perinnönjakoon on ollut sovellettava eri valtioiden lakeja. Harkittaessa, onko kokonaistulos kohtuuton, on erityisesti otettava huomioon se, millaiseksi tulos olisi muodostunut, jos myös perimyksen olisi sovellettu sen valtion lakia, jota oli sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin. Aihetta sovitteluun on olemassa silloin, jos leskelle on tullut omaisuutta olennaisesti enemmän tai olennaisesti vähemmän kuin mihin olisi päädytty, jos sekä ositukseen että perinnönjakoon olisi sovellettu aviovarallisuusstatuuttia.

Harkittaessa sovittelun tarvetta on luonnollisesti otettava huomioon myös se, minkä vuoksi kokonaistulos on muodostunut aviovarallisuusstatuutin osoittamasta laista poikkeavaksi. Jos kokonaistulos johtuu siitä, että puoliset ovat tekemillään lainvalintaa koskevilla sopimuksilla ja määräyksillä yhteisesti pyrkineet sen aikaansaamiseen, ei luonnollisesti ole perusteita sille, että perinnönjakoa lesken vaatimuksesta sovitellaan, jollei mainittuja oikeustoimia voida pitää lesken kannalta kohtuuttomina, kun otetaan huomioon oikeustoimen koko sisältö ja osapuolten asema oikeustointa tehtäessä sekä sen jälkeen vallinneet olosuhteet. Sovittelu saattaa sitä vastoin olla tarpeen perillisen vaatimuksesta,

jotta esimerkiksi voitaisiin suojata sitä oikeutta lakiosaan, joka perillisellä on perimyksen sovellettavan lain nojalla.

14 §. Pykälä koskee tilanteita, joissa perintö menee perimyksen sovellettavan lain mukaan valtiolle, muulle yhteisölle tai käytettäväksi yleishyödylliseen tarkoitukseen. Kysymys on tällöin yleensä siitä, että perittävä, jolla ei perimyksen sovellettavan lain mukaan ole perillisiä, ei myöskään ole tehnyt omaisuudestaan testamenttia.

Jos perittävän kotipaikka hänen kuollessaan oli Suomessa, on 1 momentin mukaan sovellettava, mitä perintökaaren 5 luvussa säädetään. Omaisuus menee siten Suomen valtiolle, jonka oikeutta jäämistöön valvoo perintökaaren voimaannpanosta annetun lain 6 §:n mukaan valtiokonttori. Omaisuus menee näissä tapauksissa Suomen valtiolle riippumatta siitä, missä valtiossa se sijaitsee. Käytännössä valtiokonttorin saattaa joskus olla mahdotonta toteuttaa valtion oikeutta siltä osin kuin omaisuus on ulkomailla. Näin saattaa käydä erityisesti silloin, kun perillisettä kuolleen omaisuus menee omaisuuden sijaintivaltion lain mukaan jollekin toiselle, esimerkiksi sille valtiolle, jossa omaisuus sijaitsee tai sille valtiolle, jonka kansalainen perittävä oli. Tähän tosiasialiseen tilanteeseen joudutaan tällöin luonnollisesti mukautumaan.

Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa perittävän viimeinen kotipaikka oli vieraassa valtiossa. Näissä tapauksissa on tarkoituksenmukaista, että Suomessa pääsääntöisesti hyväksytään ne toimenpiteet, joihin perittävän kotipaikkavaltio ryhtyy jäämistön osalta. Jos esimerkiksi Itävallan kansalaiselta, jolla oli kuollessaan kotipaikka Itävallassa, jäi Suomessa olevaa omaisuutta, on asianmukaista, että Itävallan viranomaiset päättävät oman lainsäädäntönsä mukaan myös sen, kenelle Suomessa oleva omaisuus kuuluu. Suomella on asiassa intressi ainoastaan siinä tapauksessa, että Itävallan viranomaiset eivät ryhdy toimenpiteisiin Suomessa olevan omaisuuden osalta esimerkiksi sen vuoksi, että perillisettä kuolleen omaisuus kuuluu Itävallan lain mukaan omaisuuden sijaintivaltiolle.

Näistä syistä ehdotetaan, että 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa perintökaaren 5 lu-

vun säännöksiä sovellettaisiin Suomessa olevaan omaisuuteen niissä tapauksissa, joissa Suomen tuomioistuimien voisi määrätä pesänselvittäjän tämän luvun 1 §:n 1 momentin 2-4 kohdan nojalla. Mainitut säännökset tulevat näin ollen sovellettaviksi silloin, kun vieraan valtion viranomaiset eivät ryhdy toimenpiteisiin asiassa sekä silloin, kun perittävä on määrännyt, että perimyksen sovelletaan Suomen lakia. Viimeksi mainitussa tapauksessa on pidettävä asianmukaisena, että Suomessa oleva omaisuus jää Suomen valtiolle ja että siitä päätetään perimyksen sovellettavan lain estämättä 5 luvun säännösten nojalla, koska perittävän voidaan otaksua tarkoittaneen tällaista lopputulosta määrätseen Suomen lain sovellettavaksi.

Pesänselvitys ja perinnönjako

15 §. Pykälän 1 momentissa on kysymys siitä, minkä valtion lakia on sovellettava pesänselvitys- ja perinnönjakomenettelyyn silloin, kun pesänselvitys ja perinnönjako toimitetaan Suomessa. Ehdotuksen mukaan tällöin sovellettaisiin Suomen lakia. Säännös vastaa kansainvälisessä prosessioikeudessa yleisesti noudatettua periaatetta, jonka mukaan menettelykysymyksiin sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia.

Säännös tarkoittaa muun muassa sitä, että perinnönjako toimitetaan joko osakkaiden itsensä tai pesänjakajan toimesta siten kuin 23 luvussa säädetään. Vastaavasti pesänselvitys toimitetaan 19 luvussa osoitetulla tavalla joko pesänselvittäjän toimesta tai osakkaiden hallintotoimin. Pesänselvityksen laajuudesta kansainvälisluonteisissa tapauksissa on kuitenkin erityissäännös ehdotetun lain 16 §:ssä.

Suomen lain soveltaminen kuolinpesän hallintoon merkitsee puolestaan muun muassa sitä, että se seikka, ketkä ovat kuolinpesän osakkaita ratkaistaan lähtökohtaisesti perintökaaren 18 luvun 1 §:n nojalla. Perimyksen sovellettava laki määrää sitä vastoin sen, keillä on edellä mainitussa lainkohdassa tarkoitettu perillisen tai yleistestamentin saajan asema. Myös kuolinpesän edustamiseen ja kanteen ajamiseen pesän puolesta sekä osakkaan korvausvastuuseen sovelletaan perintökaaren 18 luvun säännöksiä.

Pykälän 2 momentissa on säännös perin-

töön tai testamenttiin perustuvan oikeuden voimaan saattamisesta silloin, kun pesänselvitys ja perinnönjako toimitetaan Suomessa. Sen mukaan tuomioistuin voi perimyksen sovellettavan lain estämättä määrätä, että perillisen tai testamentin saajan on saatettava oikeutensa voimaan perintökaaren 16 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettussa, enintään vuoden pituisessa määräajassa siitä, kun hänelle on annettu tieto määräyksestä. Perintöön tai testamenttiin perustuvan oikeuden vanhentumisaikaa, joka lähtökohtaisesti määräytyy perimyksen sovellettavan lain nojalla, voitaisiin siten tällä tavoin lyhentää ja nopeuttaa Suomessa toimitettavaa perinnönjakoa.

16 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi pesänselvityksen laajuudesta kansainvälisluonteisissa tapauksissa. Sen 1 momentin mukaan pesänselvitys käsittää perittävän kaikki varat ja velat, jos perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Sillä seikalla, missä valtiossa varallisuus tai jokin erityinen omaisuus sijaitsee, ei ole tällöin merkitystä, vaan jäämistöä käsitellään yhtenä kokonaisuutena.

Jos perittävällä ei kuollessaan ollut asuin- eikä kotipaikkaa Suomessa, pesänselvityksen toimittaminen täällä ei useimmiten ole asianmukaista. Kuten edellä 1 §:n perustelujen yhteydessä on esitetty, Suomen tuomioistuin voisi kuitenkin eräissä tapauksissa määrätä jäämistöön pesänselvittäjän. Pesänselvitys käsittää 2 momentin mukaan tällöin yleensä vain Suomessa olevan omaisuuden.

Jos perittävä oli Suomen kansalainen, pesänselvitys voitaisiin kuitenkin eräissä tapauksissa toimittaa tätä laajempaan. Jos perittävä oli määrännyt Suomen lain sovellettavaksi jäämistöönsä, pesänselvitys voitaisiin toimittaa koko jäämistöä koskevana. Samoin olisi asia silloin, kun vieraassa valtiossa oleva perittävän omaisuus ei tule pesänselvityksen kohteeksi siinä valtiossa, missä perittävällä oli kuollessaan koti- tai asuinpaikka.

Muun varallisuuden kuin kiinteän omaisuuden ja irtaimien esineiden osalta saattaa olla vaikeaa arvioida, onko sen katsottava kuuluvan Suomessa olevaan omaisuuteen. Asia olisi arvioitava tapaus tapaukselta kiinnittämällä huomiota siihen, mihin valtioon varallisuudella on läheisimmät liittymät.

Esimerkiksi perittävällä ollut saatava on yleensä asianmukaista lukea Suomessa olevaan varallisuuteen, jos velallisella on Suomessa kotipaikka tai jos saatavan synty perustuu Suomessa harjoitettavaan liiketoimintaan, esimerkiksi pankin Suomessa harjoittamaan ottolainaukseen tai vakuutus sopimukseen, joka kuuluu vakuutusyhtiön Suomessa harjoittamaan liiketoimintaan.

Pykälän 3 momentissa on säännös perittävän velkojen huomioon ottamisesta sellaisissa tapauksissa, joissa pesänselvitys käsittää ainoastaan Suomessa olevan omaisuuden. Sen mukaan tällöin otetaan huomioon ne velat, joissa velkojalla on Suomessa kotipaikka sekä ne velat, jotka velkoja nimenomaan tahoo otettavaksi huomioon tekemällä sitä koskevan ilmoituksen pesänselvittäjälle. Pesänselvittäjän ei siten tarvitse ryhtyä selvittämään sitä, onko sellaisilla henkilöillä, joiden kotipaikka on vieraassa valtiossa, saatavia perittävältä. Sellaiset velat, jonka vakuudeksi velkojalla on esinevakuusoikeus, esimerkiksi panttioikeus, perittävän Suomessa olevaan omaisuuteen, otettaisiin kuitenkin huomioon, vaikka ilmoitusta ei ole tehty. Kotimaisten velkojen olemassaolo on sitä vastoin selvittävää tavalliseen tapaan käyttämällä tarvittaessa hyväksi esimerkiksi velkojille annettavaa julkista haastetta. Velan jättäminen huomiotta pesänselvityksessä ei luonnollisestikaan vaikuta velkojan oikeuteen hakea saatavaansa jäämistöstä. Säännös tarkoittaa vain sitä, että pesänselvittäjä ei voi joutua velkojaan nähden vahingonkorvausvelvolliseksi sillä perusteella, että hän on jättänyt huomiotta ulkomaisen velan, josta hänelle ei ole erikseen ilmoitettu.

Ilmoittamiselle ei ehdoteta säädettäväksi erityistä muotoa. Näin ollen riittävänä on pidettävä sitä, että vaatimus velan huomioon ottamisesta pesänselvityksessä tehdään pesänselvittäjälle todistettavasti.

Pykälän 4 momentissa on säännös siitä, kenelle pesänselvittäjän tulee tehdä tili silloin, kun Suomen viranomaisilla ei ole toimivaltaa perintöä koskevassa asiassa. Sen mukaan tili on tällöin tehtävä sille, joka on oikeutettu edustamaan kuolinpesää niiden säännösten mukaan, joita on sovellettava perittävän viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossa. Säännöksessä on toisin sanoen poik-

keuksellisesti hyväksytty renvoi. Näin voidaan turvata se, että tilitys ja omaisuus annetaan niille, joille se perittävän viimeisen asuin- tai kotipaikkavaltion oikeusjärjestyksen mukaan kuuluu. Silloin, kun perintöä koskevalla asialla on niin vähäiset liittymät Suomeen, että Suomen viranomaisilla ei ole siinä toimivaltaa, on asianmukaista, että Suomessa mukaudutaan siihen oikeudelliseen tilanteeseen, joka vallitsee perittävän viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossa.

17 §. Pykälä koskee perinnönjakoa tilanteessa, jossa perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Sen mukaan perinnönjako käsittää tällöin perittävän kaiken omaisuuden siitä riippumatta, missä omaisuus sijaitsee. Pesän osakkaat voivat luonnollisesti sopia esimerkiksi siitä, että perinnönjaossa jaetaan vain Suomessa oleva omaisuus tai että vieraassa valtiossa oleva kiinteistö jätetään jaon ulkopuolelle. Jos tällainen sopimus tietyn omaisuuden jättämisestä jakamatta on tehty, se tulee arvioitavaksi perintökaaren 24 luvussa olevien säännösten mukaan, jotka koskevat sopimukseen perustuvaa kuolinpesän yhteishallintoa.

Se omaisuus, mitä omaisuutta kullekin osakkaalle jaossa tulee, määräytyy perimyksen sovellettavan lain mukaan. Tämän lain säännöksistä voidaan pykälän mukaan kuitenkin poiketa, jos se on tarpeen, jotta perillinen saisi sen osuuden, joka hänelle kuuluu. Tähän mahdollisuuden turvautuminen saattaa olla aiheellista sellaisissa tapauksissa, joissa omaisuuden saajan on omaisuuden sijaintivaltiossa sovellettavan lain mukaan täytettävä joitakin erityisiä edellytyksiä voidakseen pitää omaisuuden. Jotta jaon lopputulos voitaisiin myös käytännössä toteuttaa, on tällöin yleensä tarkoituksenmukaista luovuttaa puheena oleva omaisuus sellaiselle osakkaalle, joka täyttää omaisuuden sijaintivaltiossa voimassa olevat määräykset. Siltä osin kuin on kysymys kiinteästä omaisuudesta, ehdotuksen 8 § turvaa yleensä tavoitteen toteutumisen. Perimyksen sovellettavan lain jaksäännöksistä poikkeaminen tämän pykälän nojalla voi siten lähinnä tulla kysymykseen silloin, kun perimyskelpoisuuden rajoitukset koskevat muuta kuin kiinteää omaisuutta.

Pykälän 2 momentti koskee perinnönjaon laajuutta tapauksissa, joissa perittävällä ei ol-

lut asuin- eikä kotipaikkaa Suomessa. Tällöin on yleensä tarkoituksenmukaista, ettei jakoa pyritä toimittamaan Suomessa. Puheena olevan 26 luvun 1 §:n mukaan Suomen tuomioistuin voi kuitenkin tietyin edellytyksin määrätä tällöinkin pesänjakajan. Perinnönjako käsittäisi tällöin yleensä ainoastaan Suomessa olevan varallisuuden. Jos pesänjakajan määränneen tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta perustui ainoastaan siihen, että perittävältä jäi 25 luvussa tarkoitettu maatala, suomalainen perinnönjako käsittäisi ainoastaan tuon maatalan tarpeistoineen.

Jos perittävä oli Suomen kansalainen, perinnönjako voisi kuitenkin eräissä tapauksissa käsittää myös koko perittävän omaisuuden. Näin olisi asia ensinnäkin silloin, kun perittävä oli määrännyt, että jäämistöön on sovellettava Suomen lakia. Toimittamalla perinnönjako koko jäämistön osalta voidaan näissä tapauksissa toteuttaa niitä tavoitteita, joihin perittävä oli pyrkinyt määrätessään Suomen lain sovellettavaksi.

Toinen tilanne, jossa Suomen kansalaisen jäämistön jakaminen voitaisiin toimittaa myös ulkomaisen varallisuuden käsittävänä, syntyy 2 momentin mukaan silloin, kun perittävän asuin- tai kotipaikkavaltion viranomaiset eivät ryhdy sen osalta toimenpiteisiin. On tarkoituksenmukaista, että jaosta voidaan tällöin huolehtia Suomessa, joka oli perittävän kansallisuusvaltio.

Pesän osakkaat saattavat luonnollisesti pyrkiä sopimuksella jakamaan pesän omaisuuden siltäkin osin kuin se ei 2 momentin mukaan kuulu jakoon. Tällainen sopimus on katsottava tehottomaksi niitä kolmansiä kohtaan, joilla on oikeus perintöön niiden säännösten mukaan, joita on sovellettava perittävän asuin- tai kotipaikkavaltiossa. Jos tällaisen sopimuksen nojalla voitaisiin myöntää lainhuuto, heikennettäisiin viimeksi mainittujen henkilöiden asemaa. Sen vuoksi ehdotetaan, että jos jakosopimuksessa on sovittu sellaisen omaisuuden jakamisesta, joka ei 2 momentin mukaan kuulu jakoon, sopimuksen nojalla voitaisiin myöntää lainhuuto ainoastaan, jos ne, joilla olisi ollut oikeus perintöön perittävän viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossa sovellettavan lain mukaan, ovat hyväksyneet sopimuksen. Lainhuudatus haettaessa olisi siten esitettävä näyttö joko

sopimuksen hyväksymisestä tai siitä, että jakosopimuksessa ovat osapuolina kaikki ne henkilöt, joilla oli oikeus perintöön äsken mainituissa valtioissa sovellettavan lain mukaan.

18 §. Pykälässä on säännös siitä, milloin perinnönjakoa on pidettävä muodon puolesta päteväenä. Kun kysymyksessä on kansainvälinen luonteinen perinnönjako, on tarkoituksenmukaista lähteä siitä, että perinnönjako on muodon puolesta pätevä, jos se on muodoltaan pätevä jonkin sellaisen valtion lain mukaan, johon perimystapahtumalla oli hyväksyttävä liittymä. Hyväksymällä useita vaihtoehtoisia muotoja voidaan turvata se, että perinnönjako ei käy pätemättömäksi ainoastaan sen vuoksi, että muotovaatimukset niissä valtioissa, joihin perimystapahtuma liittyy, poikkeavat toisistaan.

Pykälän mukaan perinnönjako on muodon puolesta pätevä, jos se täyttää muotovaatimukset sen valtion lain mukaan, jossa perinnönjako toimitettiin. Sen ohella perinnönjako on muodon puolesta pätevä, jos on noudatettu sen valtion lain muotovaatimuksia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka tai jonka kansalainen hän silloin oli. Lisäksi perinnönjako on muodon puolesta toimitettu oikein, jos jaon muotovaatimukset täytyvät sen valtion lain mukaan, jota oli 5 tai 6 §:n mukaan sovellettava perimykseen. Muotovaatimusten piiriin kuuluvia seikkoja ovat esimerkiksi vaatimus siitä, että oikeustoimi on tehty kirjallisesti tai että se on allekirjoitettava tai tietyllä tavoin todistettava taikka rekisteröitävä.

Erinäisiä säännöksiä

19 §. Pykälän 1 momentissa on säännös, jonka mukaan viittaus vieraan valtion lakiin ei, jollei toisin säädetä, käsitä asianomaisen vieraan valtion kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä. Niin sanottua renvoi- eli viittausperiaatetta ei toisin sanoen yleensä sovelleta eikä vieraan valtion lainvalintasääntöjen tunteminen ole siten tarpeen sovellettavan lain löytämiseksi. Tästä on poikkeuksia 16 §:n 4 momentissa ja 17 §:n 3 momentissa. Arvioitaessa niissä tarkoitettuja kysymyksiä on otettava huomioon myös ne kansainvälisen yksityisoikeuden alaan

kuuluvat säännökset, joita perittävän viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossa sovelletaan.

Pykälän 2 momentti sisältää niin sanotun ordre public eli ehdottomuusperiaatteen. Sen mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Tämän periaatteen on katsottu jo nykyisin sisältyvän voimassa olevaan oikeuteen. Säännöksen perustelujen osalta viitataan siihen, mitä avioliittolain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 139 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on lausuttu.

20 §. Pykälässä ilmaistaan perintökaaren 26 luvun säännösten soveltamisala. Sen mukaan luvussa olevia säännöksiä on noudatettava ainoastaan, jollei toisesta laista tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu. Perintökaaren 26 lukuun ehdotetut säännökset ovat yleissäännöksiä, minkä vuoksi ne syrjäytyvät siltä osin kuin erityistapauksissa toisin säädetään.

Perimystä koskevia erityissäännöksiä sisältyy Suomea sitoviin valtiosopimuksiin. Näitä sopimuksia ovat Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehty perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva sopimus, Suomen ja Neuvostoliiton välillä tehty oikeusapusopimus sekä Suomen ja Puolan välillä tehty oikeusapusopimus.

Voimaantulosäännös. Ehdotettua lakia ei sovelleta, jos perittävä on kuollut ennen lain voimaantuloa. Näiltä osin sovellettaisiin edelleen niitä periaatteita, joiden on katsottu olevan voimassa ennen ehdotetun lain voimaantuloa.

2. V o i m a a n t u l o

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**avioliittolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/1929) 6 §, 12 §:n 2 momentti ja 27 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 6 § ja 27 §:n 1 momentti laissa 411/1987 ja 12 §:n 2 momentti laissa 618/1998, sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla lailla 411/1987 kumotun V osan tilalle uusi V osa seuraavasti:

6 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa. Avioliittoon ei myöskään saa mennä se, jonka virallistettu parisuhde on voimassa.

12 §

Kihlakumppanin on lisäksi kirjallisesti ilmoitettava, onko hän aikaisemmin solminut avioliiton tai virallistetun parisuhteen. Jos avioliiton esteiden tutkijan käytettävissä olevista tiedoista ei ilmene, että aikaisempi avioliitto tai virallistettu parisuhde on purkautunut, kihlakumppanin on avioliiton esteiden tutkijalle annettava siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

27 §

Puolisot on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa:

1) jos puolisot ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia; tai

2) jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton tai virallistetun parisuhteen ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto tai virallistettu parisuhde vielä ole purkautunut.

V OSA

**KANSAINVÄLISEN YKSITYISOIKEU-
DEN ALAAN KUULUVAT SÄÄNNÖKSET**

1 luku

Avioliiton solmiminen*Oikeus solmia avioliitto*

108 §

Naisen ja miehen oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä määräytyy Suomen lain mukaan.

Jos nainen ja mies eivät kumpikaan ole Suomen kansalaisia eikä kummallakaan ole asuinpaikkaa Suomessa, heillä on oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä vain, jos avioliitto on sallittu Suomen lain mukaan ja jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka, tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa näistä valtioista on sovellettava avioliiton esteiden tutkintaan. Kihlakumppani on velvollinen esittämään hyväksyttävän selvityksen oikeudestaan solmia avioliitto vieraan valtion lain mukaan.

Jos sen valtion lainsäädännön sisällöstä, jonka mukaan kihlakumppanin oikeus solmia avioliitto 2 momentin mukaan määräytyy, ei valtion sotatilan tai siihen verrattavien epä-

vakaiden olojen vuoksi ole saatavissa selvitystä, kihlakumppanin oikeus solmia avioliitto voidaan 2 momentin estämättä tutkia Suomen lain nojalla, jos kihlakumppani sitä pyytää ja avioliiton solmimista täällä voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon kihlakumppanien yhteydet Suomeen.

109 §

Suomen viranomaisella voi myöntää 4, 8 ja 9 §:ssä tarkoitetun luvan avioliiton solmimiseen avioliiton esteestä huolimatta, jos ainakin toinen kihlakumppaneista on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.

110 §

Jos avioliitto aiotaan solmia Suomen viranomaisen edessä vieraassa valtiossa eikä avioliiton esteiden tutkintaa ole toimitettu Suomessa, vihkivän viranomaisen on tutkittava, ettei avioliitolle ole laissa säädettyä estettä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu vihkiminen toimitetaan sellaisessa vieraassa valtiossa, jonka laissa säädetään, että sen avioesteet tai jotkut niistä on otettava huomioon tai että sen säännökset avioliittoon kuuluttamisesta on otettava huomioon, kun toisen valtion viranomaisella siellä vihkiä avioliittoon, on lisäksi noudatettava, mitä kyseisen vieraan valtion laissa säädetään.

111 §

Jos Suomen kansalainen tai sellainen vieraan valtion kansalainen, jolla on asuinpaikka Suomessa, aikoo mennä avioliittoon vieraan valtion viranomaisen edessä ulkomailla tai Suomessa, hänellä on oikeus pyynnöstä saada todistus avioliiton esteiden tutkijalta siitä, että hänellä on Suomen lain mukaan oikeus mennä kyseiseen avioliittoon.

Todistusta ei kuitenkaan saa antaa, jos avioliiton esteiden tutkimiseksi tarvittavat tiedot eivät käy selville väestötietojärjestelmästä eikä todistusta pyytävä esitä niistä muuta luotettavaa selvitystä.

Diplomaattisten edustajien ja eräiden pappien vihkimisoikeus

112 §

Ulkoasiainministeriö voi antaa Suomen ulkomaanedustuston virkamiehelle oikeuden asemamaassaan vihkiä avioliittoon kihlakumppaneita, joista ainakin toinen on Suomen kansalainen.

Opetusministeriö voi hakemuksesta ja ulkoasiainministeriön lausunnon saatuaan päättää, että tiettyyn suomalaisen uskonnollisen yhdyskunnan papin virkaan, toimeen tai tehtävään liittyy oikeus vihkiä kihlautuneita avioliittoon vieraassa valtiossa. Kihlautuneista ainakin toisen on oltava Suomen kansalainen. Edellä tarkoitettu oikeus voidaan antaa myös henkilökohtaisesti suomalaisen uskonnollisen yhdyskunnan papille, jolla on vihkimisoikeus.

Ulkoasiainministeriö ja opetusministeriö voivat asettaa vihkimisoikeudelle sellaisia rajoituksia tai ehtoja, jotka ovat aiheellisia asianomaisen vieraan valtion lainsäädännön tai vihkimisoikeuden tarpeeseen vaikuttavien seikkojen perusteella.

113 §

Ulkoasiainministeriö voi hakemuksesta antaa Suomessa olevalle vieraan valtion diplomaattiselle edustajalle tai konsulivirkamiehelle luvan tuon valtion lain muotomääräyksiä noudattaen Suomessa vihkiä avioliittoon ulkomaalaisia, joista ainakin toinen on sen valtion kansalainen, jota vihkiä edustaa.

Opetusministeriö voi hakemuksesta ja ulkoasiainministeriön lausunnon saatuaan antaa Suomessa toimivan ulkomaalaisen kirkollisen seurakunnan papille oikeuden täällä asianomaisen vieraan valtion lain muotomääräyksiä noudattaen vihkiä avioliittoon henkilöitä, joista ainakin toinen on kyseisen valtion kansalainen. Vihkimisoikeus voidaan liittää tiettyyn papin virkaan, toimeen tai tehtävään tai se voidaan antaa edellä tarkoitettulle papille henkilökohtaisesti.

Vihkimistä, jota tarkoitetaan 1 ja 2 momentissa, ei saa toimittaa, jos vihkiä on tietoinen seikasta, jonka vuoksi avioliitto ei 6 tai 7 §:n mukaan ole sallittu.

Vihkimisen toimittaminen

114 §

Avioliittoon vihkiminen Suomen viranomaisen edessä Suomessa tai vieraassa valtiossa toimitetaan Suomen lain muotomääräyksiä noudattaen.

2 luku

Ulkomaisen avioliiton tunnustaminen*Tunnustamisen edellytykset*

115 §

Avioliitto, johon nainen ja mies ovat menneet vieraassa valtiossa sen valtion viranomaisen edessä, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa avioliitto solmittiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisollla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa.

Avioliitto, jonka vieraan valtion diplomaattinen tai konsulivirkamies, vieraan valtion kirkollisen seurakunnan pappi taikka joku muu, jonka vieras valtio on oikeuttanut toimittamaan vihkimisiä vieraassa valtiossa, on päättänyt toisessa vieraassa valtiossa tai 113 §:ssä tarkoitetun luvan nojalla Suomessa, on Suomessa pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, jota vihkijä edustaa, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisollla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa.

116 §

Avioliitto, joka on solmittu vieraassa valtiossa kihlakumppanin kuoltua tai ilman, että kihlakumppani oli vihittäessä henkilökohtaisesti saapuvilla, taikka joka on tullut solmituksi vain tosiasiallisin toimenpitein ilman vihkimistä tai muuta menettelyä, on Suomessa pätevä ainoastaan, jos:

1) se on pätevä 115 §:n 1 momentissa tarkoitetussa valtiossa; ja

2) avioliiton katsomiseen täällä päteväksi on erityistä syytä.

Harkittaessa, onko 1 momentissa tarkoitettua avioliittoa pidettävä pätevä, on erityisesti otettava huomioon kihlakumppanien yhteydet siihen valtioon, jossa avioliitto solmittiin, sekä puolisoloiden yhteiselämän kestoai-

ka.

Suomen viranomaisten toimivalta avioliiton pätevyyttä koskevassa asiassa

117 §

Avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoloiden avioeroa koskeva asia voitaisiin 119 §:n mukaan tutkia Suomessa.

Jos jonkin asian ratkaisu riippuu siitä, onko avioliitto pätevä, Suomen viranomaisen voi tutkia avioliiton pätevyyden tuon asian ratkaisemisen yhteydessä, vaikka viranomaisella ei 1 momentin mukaan olisi toimivaltaa.

118 §

Tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto, jota 115 tai 116 §:n nojalla ei tunnusteta, on katsottava päteväksi Suomessa. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä taikka, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

3 luku

Avioliiton purkaminen*Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta*

119 §

Avioeroa koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos:

1) jommallakummalla puolisollla on kotipaikka Suomessa; tai

2) hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa avioeroa koskevaa asiaa tutkittavaksi siinä vieraassa valtiossa, jossa jommallakummalla puolisollla on kotipaikka, tai tämä aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia, ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin katsoen pidettävä aiheellisena.

Virallinen syyttäjä voi Suomessa ajaa kanetta puolisoloiden tuomitsemisesta avioeroon 27 §:n 2 momentin nojalla, jos:

1) avioliittoon vihkimisen on toimittanut Suomen vihkimisviranomaisen; ja

2) jommallakummalla puolisollla on Suomessa kotipaikka.

Virallinen syyttäjä voi lisäksi Suomessa ajaa kannetta puolisoitten tuomitsemisesta avioeroon, jos avioliitto on solmittu jomman kumman puolison aikaisemman avioliiton tai virallistetun parisuhteen ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto tai virallistettu parisuhde ole vielä purkautunut ja molemmilla puolisoilla on Suomessa kotipaikka.

Vaatus yhteiselämän lopettamisesta voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoilla on täällä yhteiseksi kodiksi tarkoitettu asunto.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, on sovellettava ainoastaan, jollei tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa annetusta neuvoston asetuksesta (EY) N:o 1347/2000 tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu.

Sovellettava laki

120 §

Avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia.

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

121 §

Milloin vieraan valtion antamalla päätöksellä on tuomittu avioliitto peruutumaan tai puoliset asumuseroon tai avioeroon, on päätöstä ilman erityistä vahvistamista pidettävä Suomessa pätevä:

1) jos molemmat puoliset päätöstä annettaessa olivat sen valtion kansalaisia, johon viranomaisiin kuuluu; tai

2) jos päätös koskee puolisoita, joista kumpikaan ei silloin ollut Suomen kansalainen ja joista toinen tai molemmat olivat jonkin muun valtion kansalaisia kuin sen, johon viranomaisiin kuuluu, ja päätös kumpaisenkin puolison kotimaassa katsotaan päteväksi.

Vieraan valtion viranomaisen antama 1 momentissa tarkoitettu päätös on Suomessa pätevä vain, jos se on jäljempänä mainituin tavoin vahvistettu, milloin päätös koskee:

1) puolisoita, joista ainakin toinen päätöstä annettaessa oli Suomen kansalainen; tai

2) puolisoita, joita tarkoitetaan 1 momentin 2 kohdassa, mutta päätös ei täytä sanotussa kohdassa mainittua ehtoa.

122 §

Päätös, jota tarkoitetaan 121 §:n 2 momentissa, voidaan vahvistaa täällä, jos jommalla kummalla puolisoilla on kansalaisuuteensa tai kotipaikkaansa nähden ollut sellainen yhteys kysymyksessä olevaan vieraaseen valtioon, että sen viranomaisella on katsottava olleen riittävä aihe ottaa asia tutkittavaksi, eikä päätös ole olennaisesti ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen kanssa.

123 §

Edellä 122 §:ssä tarkoitettua vahvistamista haetaan Helsingin hovioikeudelta. Hovioikeuden asiasta antamaan päätökseen saa haakea muutosta korkeimmalta oikeudelta valittamalla, jos korkein oikeus oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n nojalla myöntää valitusluvan.

124 §

Vieraan valtion viranomaisen antamaan päätökseen, jolla avioliitto on julistettu mitätömäksi, on vastaavasti sovellettava, mitä 121-123 §:ssä säädetään.

125 §

Mitä 121-124 §:ssä säädetään, sovelletaan ainoastaan, jollei tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa annetusta neuvoston asetuksesta tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu.

Jos 1 momentissa tarkoitettua asetuksen 14 artiklan 3 kohdan nojalla vaaditaan vahvistettavaksi, että jäsenvaltiossa annettu tuomio on Suomessa tunnustettava tai jätettävä tunnustamatta, asia on pantava vireille oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 10 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuimessa tai, jos vaaditaan ainoastaan lapsen huoltoa koskevan ratkaisun vahvistamista, lapsen huollosta ja tapaamis-

oikeudesta annetun lain 13 §:ssä tarkoitetussa tuomioistuimessa.

4 luku

Aviopuolisoiden oikeussuhteet

Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta

126 §

Suomen tuomioistuin voi tutkia avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksia koskevan asian, jos vastaajalla on Suomessa asuin- tai kotipaikka.

Elatusta koskeva asia voidaan tutkia Suomen tuomioistuimessa myös, jos elatukseen oikeutetulla on Suomessa asuin- tai kotipaikka.

Suomen tuomioistuin, joka on toimivaltainen avioeroa koskevassa asiassa, voi tuon asian yhteydessä tutkia puolison elatusta koskevan asian tai muun sellaisen avioliiton henkilökohtaisia oikeusvaikutuksia koskevan asian, jonka ratkaiseminen on tarpeen avioeron vuoksi.

127 §

Suomen tuomioistuin voi tutkia aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevan asian, jos:

1) vastaajalla on Suomessa asuin- tai kotipaikka;

2) kantajalla on Suomessa asuin- tai kotipaikka ja avioliiton varallisuussuhteisiin on sovellettava Suomen lakia;

3) puolisoitten viimeinen yhteinen asuin- tai kotipaikka oli Suomessa ja toisella puolisoista on tai hänellä oli kuollessaan edelleen asuin- tai kotipaikka täällä;

4) omaisuus, jota asia koskee, on Suomessa; tai

5) vastaaja hyväksyy sen, että asia tutkitaan Suomessa taikka ryhtyy vastaamaan asiassa tekemättä väitettä toimivallan puuttumisesta.

Suomen tuomioistuin on aina toimivaltainen asiassa, joka koskee Suomen tuomioistuimen määräämän pesänjakajan toimenpiteitä.

Suomen tuomioistuin voi rekisteröidä avioehtosopimuksen tai sopimuksen, jolla määrätään avioliiton varallisuussuhteisiin sovellet-

tavasta laista, vaikka sillä ei 1 momentin mukaan olisikaan kelpoisuutta tutkia aviopuolisoiden varallisuussuhteita koskevaa asiaa.

Mitä 1 momentissa säädetään kantajasta ja vastaajasta, on hakemusasiassa sovellettava hakijaan ja hänen vastapuoleensa.

Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovellettava laki

128 §

Avioliiton henkilökohtaisiin oikeusvaikutuksiin sovelletaan sen valtion lakia, missä kummallakin puolisoilla on kotipaikka. Jos puolisoilla ei ole kotipaikkaa samassa valtiossa, sovelletaan sen valtion lakia, missä kummallakin puolisoilla viimeksi avioliiton aikana oli kotipaikka, jos toisen puolison kotipaikka on yhä siellä.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovelletaan sen valtion lakia, johon puolisoilla kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on läheisin yhteys. Asiassa, joka koskee oikeutta elatukseen, sovelletaan kuitenkin sen valtion lakia, jossa elatukseen oikeutetulla on kotipaikka.

Aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovellettava laki

129 §

Jollei 130 §:ssä säädettyin tavoin ole toisin sovittu, avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan sen valtion lakia, johon kummallekin puolisoille muodostui kotipaikka avioliiton solmimisen jälkeen.

Jos puolisoitten kotipaikka on myöhemmin siirtynyt toiseen valtioon, sovelletaan sen valtion lakia, jos puolisoit ovat asuneet siellä vähintään viisi vuotta. Kyseisen valtion lakia sovelletaan kuitenkin välittömästi kotipaikan saamisesta alkaen, jos puolisoilla on aiemmin avioliiton aikana ollut siinä valtiossa kotipaikka tai jos kumpikin on sen valtion kansalainen.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki ei 2 momentin nojalla vaihdu, jos:

1) puolisoit tai kihlakumppanit ovat 130 §:ssä tarkoitetulla sopimuksella määränneet avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista; tai

2) puolisolle on avioliiton purkautumisen, asumuseron tai avioeroasian vireilläolon vuoksi syntynyt oikeus vaatia ositusta ennen sitä ajankohtaa, jolloin toisen valtion laki tulisi sovellettavaksi.

Jollei puolisoille ole muodostunut kotipaikkaa samassa valtiossa, avioliiton varallisuussuhteisiin sovelletaan sen valtion lakia, johon puolisoilla kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on läheisin yhteys.

130 §

Kihlakumppaneilla ja aviopuolisoilla on oikeus sopimuksella määrätä avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista siten kuin 2 momentissa säädetään. Sopimus on tehtävä kirjallisesti, jotta se olisi pätevä.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaksi laiksi voidaan määrätä sen valtion laki, missä toisella tai kummallakin puolisoilla on kotipaikka tai jonka kansalainen puoliso on sopimusta tehtäessä. Jos toisen tai kummankin puolison kotipaikka on avioliiton aikana siirtynyt toiseen valtioon, sovellettavaksi voidaan määrätä myös sen valtion laki, missä kummallakin puolisoilla oli viimeksi kotipaikka.

Sopimus 1 momentissa tarkoitettua sopimuksen muuttamisesta tai peruuttamisesta on tehtävä kirjallisesti, jotta se olisi pätevä.

131 §

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan on erityisesti ratkaistava kysymykset, jotka koskevat:

1) puolisojen omaisuuden jakamista avioliiton purkaututtua tai sen aikana;

2) avioliiton varallisuussuhteita koskevia puolisojen ja kihlakumppanien oikeustoimia;

3) puolison oikeutta määrätä omaisuudesta; sekä

4) puolison vastuuta aviopuolisojen veloista.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain vaihtuminen ei vaikuta sitä ennen tehdyn oikeustoimen pätevyys. Avioehtosopimuksessa tai omaisuuden myöhemmin tapahtuvaa osittamista koskevassa sopimuksessa olevien määräysten pätevyys arvioidaan kuitenkin sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin

siin kysymyksen tullessa ajankohtaiseksi.

Aviopuolisojen tai kihlakumppanien tekemä avioliiton varallisuussuhteita koskeva oikeustoimi on katsottava muodon puolesta päteväksi myös, jos se täyttää muotovaatimukset sen valtion lain mukaan, jossa oikeustoimi tehtiin tai jossa puolisoilla oli kotipaikka oikeustointa tehtäessä. Jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, tekevät avioehtosopimuksen, on kuitenkin aina noudatettava, mitä 43-44 §:ssä säädetään, jotta sopimus olisi pätevä.

Vieraan valtion lain soveltamisen rajoitukset

132 §

Asiassa, joka koskee elatusavun vahvistamista tai vahvistettua elatusavun muuttamista, on sen estämättä, mitä sovellettavassa laissa säädetään, elatusavun määrää harkittaessa aina otettava huomioon elatukseen oikeutetun tarve saada elatusta sekä elatusvelvollisen maksukyky.

133 §

Mitä 38-40 ja 86 §:ssä säädetään suostumuksen tai luvan tarpeellisuudesta puolison tekemään luovutukseen tai muuhun oikeustoimeen sekä oikeustoimen pätevöitymisestä, on sovellettava silloinkin, kun avioliiton varallisuussuhteet määräytyvät vieraan valtion lain mukaan, jos omaisuus, jota oikeustoimi koskee, on Suomessa.

134 §

Ositusta voidaan 103 b §:n 1 momentin nojalla sovitella, vaikka ositukseen olisi muutoin sovellettava vieraan valtion lakia.

Osituksessa, joka toimitetaan puolison kuoleman vuoksi, elonjääneellä puolisoilla on oikeus pitää hallinnassaan Suomessa oleva, puolisojen yhteisenä kotina käytetty tai muu jäämistöön kuuluva asunto ja asuntoirtoimitus siten kuin perintökaaren 3 luvussa säädetään, vaikka ositukseen olisi sovellettava vieraan valtion lakia, jos tätä on pidettävä kohtuullisena, kun otetaan huomioon puolisoille kuuluva omaisuus sekä omaisuus, jonka puoliso saa osituksessa tai perintönä taikka testamentilla.

135 §

Vieraan valtion lain säännökseen, joka rajoittaa puolison oikeutta tehdä velkaa tai oikeutta määrätä omaisuudestaan yli sen, mitä tässä laissa säädetään, ei voida vedota kolmatta vastaan, jos:

1) oikeustoimi koskee määräämistä Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta tai siihen kohdistuvasta käyttöoikeudesta; tai

2) oikeustoimen tehnyt puoliso ja kolmas olivat oikeustointa tehtaessä Suomessa ja kolmas ei tiennyt eikä hänen pitänytkään tietää rajoituksesta.

Sopimukseen, jolla puoliset ovat määränneet vieraan valtion lain sovellettavaksi avioliiton varallisuussuhteisiin, ei voida vedota puolison velkojaa vastaan, jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, ellei sopimusta ole jätetty rekisteröitäväksi siten kuin 43 §:ssä säädetään.

Jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, avioehtosopimukseen, jonka puoliset tekivät ennen kuin kumpikin puoliso sai kotipaikan Suomesta, ei voida vedota puolison velkojaa vastaan, ellei sopimusta ole jätetty rekisteröitäväksi, kuten 2 momentissa säädetään.

Sopimuksen rekisteröintiin tapauksissa, joita 2 ja 3 momentissa tarkoitetaan, ei voida vedota sellaisen velkojan vahingoksi, jonka saatava oli syntynyt ennen sopimuksen rekisteröintiä.

Ositus asumuseron perusteella

136 §

Jos puoliset, joiden varallisuussuhteisiin on sovellettava Suomen lakia, on vieraassa valtiossa tuomittu asumuseroon, asumuseron perusteella voidaan toimittaa omaisuuden ositus. Puolisolla ei tällöin ole avio-oikeutta omaisuuteen, jonka toinen puoliso saa asumuseron myöntämisen jälkeen, ja velan kattaminen on suoritettava asumuseron myöntämisen aikana vallinneiden olosuhteiden mukaisesti.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos puoliset ovat asumuseron saatuaan palanneet yhteiselämään.

Osituksen toimittaminen

137 §

Vaikka avioliiton varallisuussuhteisiin olisi sovellettava vieraan valtion lakia, ositus voidaan toimittaa puolisoitten tekemällä sopimuksella tai pesänjakajan toimesta siten kuin Suomen laissa säädetään.

Ositus käsittää kaiken puolisoitten omaisuuden sen sijainnista riippumatta, jolleivät puoliset toisin sovi. Määrätessä, mitä omaisuutta puolisolle osituksessa tulee, voidaan poiketa avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavan lain säännöksistä, jos tämä on tarpeen, jotta puoliso saisi lainmukaisen osuuden omaisuudesta.

Omaisuuden erottelu

138 §

Mitä tässä luvussa säädetään osituksesta, on sovellettava myös omaisuuden erotteluun.

5 luku.

Erinäisiä säännöksiä

139 §

Jollei erikseen toisin säädetä, viittauksella vieraan valtion lakiin ei tämän osan säännöksissä tarkoiteta asianomaisen vieraan valtion lain kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä.

Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

140 §

Tämän osan säännöksiä on noudatettava ainoastaan, jollei muusta laista tai Suomea sitovista kansainvälisistä velvoitteista muuta johdu.

141 §

Ulkoasiainministeriö tai opetusministeriö voi peruuttaa 112 tai 113 §:n nojalla myöntämänsä luvan, jos vihkijä toimii luvan ehtojen vastaisesti tai muutoin rikkoo Suomen lakia tai jos tähän on muutoin syytä.

142 §

Tarkemmat säännökset tämän osan täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä on tämän lain estämättä sovellettava:

1) avioliiton esteiden tutkintaan, jota on pyydetty ennen tämän lain voimaantuloa;

2) avioliiton varallisuussuhteita koskevaan oikeustoimeen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa;

3) ratkaistaessa muuta kuin avioliiton pätevyyttä koskevaa asiaa, joka oli tuomioistuimessa vireillä tämän lain voimaan tullessa;

4) omaisuuden ositukseen, jos puoliso on kuollut tai jos muu osituksen toimittamisen kannalta ratkaiseva tapahtuma on sattunut ennen tämän lain voimaantuloa.

Jos avioliitto on solmittu ennen tämän lain voimaantuloa ja ainakin toisella puolisoilla on lain voimaan tullessa kotipaikka Suomessa, avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettava laki säilyy tämän lain voimaantulosta huoli-

matta muuttumattomana lain voimaan tuloa seuraavan kalenterivuoden ajan, jolleivät puolisot sovi avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista siten kuin 130 §:ssä säädetään. Puolisot, joita tässä tarkoitetaan, voivat sopimuksella määrätä sovellettavaksi myös sen valtion lain, jota oli sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin tämän lain tullessa voimaan.

Mitä 3 momentissa säädetään, sovelletaan myös, vaikka kummallakaan puolisoilla ei lain voimaan tullessa ole kotipaikkaa Suomessa, jos avioliitto on solmittu ennen tämän lain voimaantuloa ja avioliiton varallisuussuhteisiin on tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan sovellettava Suomen lakia.

Avioliitto, joka oli solmittu ennen tämän lain voimaantuloa ja joka oli pätevä niiden säännösten mukaan, joita oli sovellettava tämän lain voimaantullessa, on pätevä tämän lain säännösten estämättä. Avioliitto, joka ennen tämän lain voimaantuloa oli todettu pätemättömäksi tuomioistuimen päätöksellä, ei käy päteväksi tämän lain voimaantulon vuoksi.

2.

Laki**eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain eräiden säännösten kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään

1 §	190/1967 ja 413/1987 sekä 51 § osaksi mainitussa laissa 190/1967.
Tällä lailla kumotaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/1929) I osa sekä 47 ja 49—51 §, sellaisina kuin ne ovat, 50 § osaksi laeissa	2 § Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**perintökaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 5 päivänä helmikuuta 1965 annettuun perintökaareen (40/1965) uusi 26 luku seuraavasti:

26 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä*Suomen tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta*

1 §

Suomen tuomioistuin voi määrätä pesänselvittäjän tai pesänjakajan, jos:

- 1) perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka;
- 2) perittävä oli Suomen kansalainen ja hän oli määrännyt, että perimyksen on sovellettava Suomen lakia;
- 3) perittävä oli Suomen kansalainen eikä pesänselvitystä tai perinnönjakoa toimiteta siinä valtiossa, jossa perittävällä oli asuin- tai kotipaikka;
- 4) perittävältä jäi Suomessa olevaa omaisuutta eikä pesänselvitystä tai perinnönjakoa tuon omaisuuden osalta toimiteta siinä valti-

ossa, jossa perittävällä oli asuin- tai kotipaikka; tai

5) perittävältä jäi Suomessa oleva sellainen maatila, jota tarkoitetaan 25 luvussa, ja perimyksen on sovellettava Suomen lakia.

Suomen tuomioistuin voi määrätä pesänselvittäjän myös, jos perittävältä jäi Suomessa olevaa omaisuutta ja pesänselvittäjän määrääminen on tarpeen velkojan tai erityisjälkisaadoksen saajan oikeuden turvaamiseksi.

2 §

Suomen tuomioistuimella on toimivalta muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa perintöä koskevassa asiassa, jos:

- 1) perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka; tai
- 2) asia koskee Suomen tuomioistuimen määräämän pesänselvittäjän tai pesänjakajan tehtäviin kuulunutta toimenpidettä.

Asia, joka koskee lakiosan täydentämistä, ennakkoperinnön palauttamista, testamentin pätevyyttä tai näihin rinnastettavaa vaatimusta, voidaan tutkia Suomessa myös, jos vas-

taajalla on täällä asuin- tai kotipaikka.

3 §

Vaikka Suomen tuomioistuimella ei 1 ja 2 §:n mukaan ole toimivaltaa, se voi tutkia perintöä koskevan asian, jos vastaaja hyväksyy sen, että asia tutkitaan Suomessa tai ryhtyy vastaamaan asiassa tekemättä väitettä toimivallan puuttumisesta eikä asia koske sellaisen kolmannen henkilön oikeutta, joka olisi ollut asiassa osapuolena, jos se olisi saatettu vireille valtiossa, jossa perittävällä oli kuollessaan asuin- tai kotipaikka.

4 §

Sen lisäksi, mitä 1—3 §:ssä säädetään, Suomen tuomioistuin voi ryhtyä toimenpiteisiin Suomessa olevan, jäämistöön kuuluvan omaisuuden turvaamiseksi.

Perimyksen sovellettava laki

5 §

Jollei perittävä ole toisin määrännyt eikä 2 momentista muuta johdu, perimyksen sovelletaan sen valtion lakia, jossa perittävällä oli kuollessaan kotipaikka.

Jos perittävällä oli aikaisemmin ollut kotipaikka toisessa valtiossa, 1 momentissa tarkoitetun valtion lakia sovelletaan kuitenkin vain, jos:

- 1) perittävä oli kuollessaan sen valtion kansalainen; tai
- 2) perittävä oli asunut siinä valtiossa vähintään viiden vuoden ajan välittömästi ennen kuolemaansa.

Jollei 1 momentissa mainittu laki tule 2 momentin mukaan sovellettavaksi, sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen perittävä oli kuollessaan. Jos perittävällä kuitenkin oli kaikki seikat huomioon ottaen olennaisesti läheisempi yhteys toiseen valtioon kuin siihen, jonka kansalainen hän oli kuollessaan, sovelletaan ensiksi mainitun valtion lakia.

6 §

Perittävä voi määrätä perimyksen sovellettavasta laista siten kuin 2 momentissa säädetään. Määräys on annettava testamentille säädetyssä muodossa, jotta se olisi pätevä. Harkittaessa, onko määräys annettu oikeassa

muodossa, on sovellettava, mitä 9 §:ssä säädetään testamentin muodosta.

Sovellettavaksi voidaan määrätä:

- 1) sen valtion laki, jonka kansalainen perittävä on määräystä antaessaan tai kuollessaan; tai
- 2) sen valtion laki, jossa perittävällä on määräystä antaessaan tai kuollessaan kotipaikka taikka jossa hänellä on aikaisemmin ollut kotipaikka.

Jos perittävä on määräystä antaessaan avioliitossa, sovellettavaksi voidaan lisäksi määrätä sen valtion laki, jota on sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin.

Määräyksen peruuttaminen on tehtävä testamentin peruuttamista koskevia muotovaatimuksia noudattaen, jotta se olisi pätevä.

7 §

Perimyksen sovellettavan lain mukaan on ratkaistava kysymykset, jotka koskevat:

- 1) lakimääräistä perintöoikeutta ja kelpoisuutta saada perintö tai testamentti;
- 2) perimysjärjestystä ja perintöosuutta;
- 3) lakiosaa ja vastaavaa suojattua osuutta jäämistöön;
- 4) ennakkoperinnön ja lahjoituksen huomiointa ottamista perintöä jaettaessa sekä velvollisuutta palauttaa saatu ennakkoperintö ja lahjoitus;
- 5) perintöoikeuden menettämistä ja perinnöttömäksi tekemistä sekä perintöoikeuden lakkaamista vanhentumisen, perinnöstä luopumisen tai vastaavan perusteen nojalla;
- 6) testamentin ja muun kuoleman varalta annetun määräyksen sallittavuutta, aineellista pätevyyttä ja oikeusvaikutuksia sekä tällaisen oikeustoimen peruuttamista ja purkamista;
- 7) oikeutta hallita jäämistöä jakamattomana taikka hallita tai käyttää jäämistöön kuuluvaa omaisuutta tai nauttia jäämistön tai siihen kuuluvan omaisuuden tuottoa; ja
- 8) oikeutta saada elatusta tai avustusta jäämistöstä.

8 §

Jos siinä vieraassa valtiossa, jossa kiinteistö sijaitsee, on voimassa kiinteää omaisuutta koskevia erityisiä säännöksiä jonkin elinkeinon tai ammatin harjoittamisen suojaamiseksi tai perityn omaisuuden säilyttämiseksi jakamattomana suvun omistuksessa taikka

muuta näihin verrattavia erityisiä säännöksiä, näitä säännöksiä on noudatettava, vaikka perimyksen muutoin sovelletaan toisen valtion lakia.

Testamentissa tai muutoin kuoleman varalta annettua määräystä, jolla syntymättömälle on annettu kiinteää omaisuutta, ei ole noudatettava, jos tämä olisi vastoin sen valtion lakia, jossa kiinteä omaisuus sijaitsee.

9 §

Testamentin ja sen peruuttamisen muotoon on sovellettava, mitä testamenttimääräysten muotoa koskevien lakiristiriitojen ratkaisemiseksi tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta annetussa laissa (835/1976) säädetään.

Sanotun lain säännöksiä on vastaavasti sovellettava myös perinnöstä luopumisen, perintösopimuksen sekä muiden kuoleman varalta tehtyjen oikeustointen muotoon.

10 §

Perittävällä on katsottava olleen kelpoisuus tehdä testamentti tai antaa muita määräyksiä kuolemansa varalta, jos hänellä oli tähän kelpoisuus:

1) sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava perimyksen; tai

2) sen valtion lain mukaan, missä perittävällä oli kotipaikka tai asuinpaikka testamenttia tehdessään tai määräystä antaessaan, taikka sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen perittävä silloin oli.

11 §

Oikeuteen tehdä perintösopimus sekä perintösopimuksen aineelliseen pätevyyteen ja oikeusvaikutuksiin sovelletaan sen valtion lakia, missä perittävällä oli kotipaikka sopimusta tehtäessä. Jos perimyksen olisi kuitenkin ollut tuona ajankohtana sovellettava jonkin toisen valtion lakia, perintösopimukseen sovelletaan sitä lakia.

Vieraan valtion lain estämättä sovellettavat säännökset

12 §

Jos perittävä oli kuollessaan avioliitossa, eloonjääneellä puolisollla on oikeus pitää hal-

linnassaan Suomessa oleva, puolison yhteisenä kotina käytetty tai muu jäämistöön kuuluva asunto ja asuntoirtoaimisto siten kuin 3 luvussa säädetään, vaikka perimyksen olisi sovellettava vieraan valtion lakia, jos tätä on pidettävä kohtuullisena, kun otetaan huomioon se omaisuus, joka puolisollla on tai jonka hän saa osituksessa taikka perintönä tai testamentilla.

Vaikka perimyksen olisi sovellettava vieraan valtion lakia, perittävän lapselle ja aviopuolisolle voidaan suorittaa avustusta siten kuin 8 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään. Kun avustusta annetaan aviopuolisolle, saadaan myös loukata perillisen oikeutta lakiosaan, jos se on tarpeen, jotta eloonjäänyt puoliso saisi kohtuullisena pidettävän osuuden aviopuolisoiden omaisuudesta. Kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon se, mitä eloonjääneelle puolisollla tulee osituksessa, perintönä tai testamentilla taikka 1 momentin nojalla.

13 §

Jos perittävä oli kuollessaan avioliitossa, perinnönjakoa voidaan eloonjääneen puolison tai perillisen vaatimuksesta sovitella, jos osituksen ja perinnönjaon lopputulos muutoin muodostuisi kohtuuttomaksi sen vuoksi, että ositukseen ja perinnönjakoon oli sovellettava eri valtioiden lakeja.

Harkittaessa, onko perinnönjakoa soviteltava, on erityisesti otettava huomioon, millaiseksi osituksen ja perinnönjaon lopputulos olisi muodostunut, jos perimyksen olisi sovellettu sen valtion lakia, jota oli sovellettava avioliiton varallisuussuhteisiin.

14 §

Jos perittävän kotipaikka hänen kuollessaan oli Suomessa ja jäämistö on perimyksen sovellettavan lain mukaan menevä valtiolle, muulle yhteisölle tai käytettävä yleishyödylliseen tarkoitukseen, on sovellettava, mitä 5 luvussa säädetään.

Jos perittävän kotipaikka hänen kuollessaan oli vieraassa valtiossa, 5 lukua on sovellettava Suomessa olevaan omaisuuteen, jos Suomen tuomioistuimien voisi määrätä pesänselvittäjän tämän luvun 1 §:n 1 momentin 2—4 kohdan nojalla.

Pesänselvitys ja perinnönjako

15 §

Pesänselvitykseen ja perinnönjakoon, joka toimitetaan Suomessa, sovelletaan Suomen lakia.

Tuomioistuin voi määrätä, että perillisen tai testamentin saajan on saatettava oikeutensa voimaan 16 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettussa määrääjässä, vaikka perimyksen olisi sovellettava vieraan valtion lakia.

16 §

Pesänselvitys on toimitettava Suomessa silloin, kun perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka. Pesänselvitys käsittää tällöin kaikki perittävän varat ja velat.

Jos perittävällä ei kuollessaan ollut Suomessa asuin- eikä kotipaikkaa, mutta pesänselvitys toimitetaan Suomessa, pesänselvitys käsittää ainoastaan Suomessa olevan varallisuuden. Jos perittävä oli Suomen kansalainen, pesänselvitys käsittää kuitenkin myös vieraassa valtiossa olevan varallisuuden, jos perittävä oli määrännyt Suomen lain sovellettavaksi jäämistöönsä tai jos vieraassa valtiossa oleva perittävän omaisuus ei tule pesänselvityksen kohteeksi siinä valtiossa, missä perittävällä oli kuollessaan koti- tai asuinpaikka.

Jos pesänselvitys käsittää ainoastaan Suomessa olevan varallisuuden, pesänselvityksessä otetaan huomioon vain ne velat, joista perittävä oli vastuussa velkojalle, jolla on kotipaikka Suomessa sekä ne velat, joista Suomessa oleva perittävän varallisuus on vakuutena tai jotka velkoja on pesänselvittäjälle erikseen ilmoittanut.

Jos perinnönjako ei tule toimitettavaksi Suomessa, pesänselvittäjän on tehtävänsä tultua suoritetuksi tehtävä hallinnostaan tili sille, joka on oikeutettu edustamaan kuolinpesää niiden säännösten mukaan, joita on sovellettava siinä valtiossa, jossa perittävällä oli kuollessaan asuin- tai kotipaikka.

17 §

Jos perittävällä oli kuollessaan Suomessa asuin- tai kotipaikka, perinnönjako käsittää kaiken perittävän varallisuuden sen sijainnista riippumatta, jolleivät kuolinpesän osakkaat

toisin sovi. Määrättäessä, mitä omaisuutta kullekin perilliselle tulee, voidaan poiketa perimyksen sovellettavan lain säännöksistä, jos tämä on tarpeen, jotta perillinen saisi lainmukaisen osuuden omaisuudesta.

Jos perinnönjaon toimittaminen Suomessa perustuu ainoastaan siihen, että perittävältä jäi täällä oleva sellainen maatila, jota tarkoitetaan 25 luvussa, perinnönjako käsittää vain tuon maatilán tarpeistoineen. Jos perittävällä ei kuollessaan ollut asuin- eikä kotipaikkaa Suomessa, perinnönjako käsittää ainoastaan Suomessa olevan varallisuuden. Jos perittävä oli Suomen kansalainen, perinnönjako käsittää kuitenkin myös vieraassa valtiossa olevan varallisuuden, jos perittävä oli määrännyt Suomen lain sovellettavaksi jäämistöönsä tai jos vieraassa valtiossa oleva perittävän omaisuus ei tule perinnönjaon kohteeksi siinä valtiossa, missä perittävällä oli kuollessaan koti- tai asuinpaikka.

Jos perilliset ovat sopimuksellaan jakaneet omaisuutta, joka 2 momentin mukaan ei kuulu jakoon, sopimuksen perusteella voidaan myöntää lainhuuto ainoastaan, jos ne, joilla olisi ollut oikeus perintöön sen valtion lain mukaan, jota oli sovellettava siinä valtiossa, missä perittävällä oli kuollessaan asuin- tai kotipaikka, ovat hyväksyneet sopimuksen.

18 §

Perinnönjako on muodon puolesta pätevä, jos se täyttää muotovaatimukset:

- 1) sen valtion lain mukaan, jossa perinnönjako toimitettiin;
- 2) sen valtion lain mukaan, jossa perittävällä oli kuollessaan asuin- tai kotipaikka tai jonka kansalainen hän silloin oli; tai
- 3) sen valtion lain mukaan, jota oli 5 tai 6 §:n mukaan sovellettava perimyksen.

Erinäisiä säännöksiä

19 §

Jollei erikseen toisin säädetä, viittauksella vieraan valtion lakiin ei tässä luvussa tarkoiteta asianomaisen vieraan valtion lain kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä.

Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vas-

taiseen tulokseen.

20 §
Tämän luvun säännöksiä on noudatettava
ainoastaan, jollei toisesta laista tai Suomea
sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu.

_____ päivä
Tämä laki tulee voimaan _____
kuuta 20 .

Tätä lakia ei sovelleta, jos perittävä oli
kuollut ennen sen voimaantuloa.

Helsingissä 27 päivänä huhtikuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/1929) 6 §, 12 §:n 2 momentti ja 27 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 6 § ja 27 §:n 1 momentti laissa 411/1987 ja 12 §:n 2 momentti laissa 618/1998, sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla lailla 411/1987 kumotun V osan tilalle uusi V osa seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa.

6 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa. *Avioliittoon ei myöskään saa mennä se, jonka virallistettu parisuhde on voimassa.*

12 §

Kihlakumppanin on lisäksi kirjallisesti ilmoitettava, onko hän aikaisemmin solminut avioliiton. Jos avioliiton esteiden tutkijan käytettävissä olevista tiedoista ei ilmene, että aikaisempi avioliitto on purkautunut, kihlakumppanin on annettava avioliiton esteiden tutkijalle siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

12 §

Kihlakumppanin on lisäksi kirjallisesti ilmoitettava, onko hän aikaisemmin solminut avioliiton *tai virallistetun parisuhteen*. Jos avioliiton esteiden tutkijan käytettävissä olevista tiedoista ei ilmene, että aikaisempi avioliitto *tai virallistettu parisuhde* on purkautunut, kihlakumppanin on avioliiton esteiden tutkijalle annettava siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

27 §

Puolisot on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa:

1) jos puolisot ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia; tai

2) jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto vielä ole purkautunut.

27 §

Puolisot on tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa:

1) jos puolisot ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia; tai

2) jos avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton *tai virallistetun parisuhteen* ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto *tai virallistettu pa-*

100
Voimassa oleva laki

HE 44/2001 vp
Ehdotus

risuhde vielä ole purkautunut.

V OSA

***KANSAINVÄLISEN YKSITYISOIKEU-
DEN ALAAN KUULUVAT SÄÄNNÖK-
SET***
